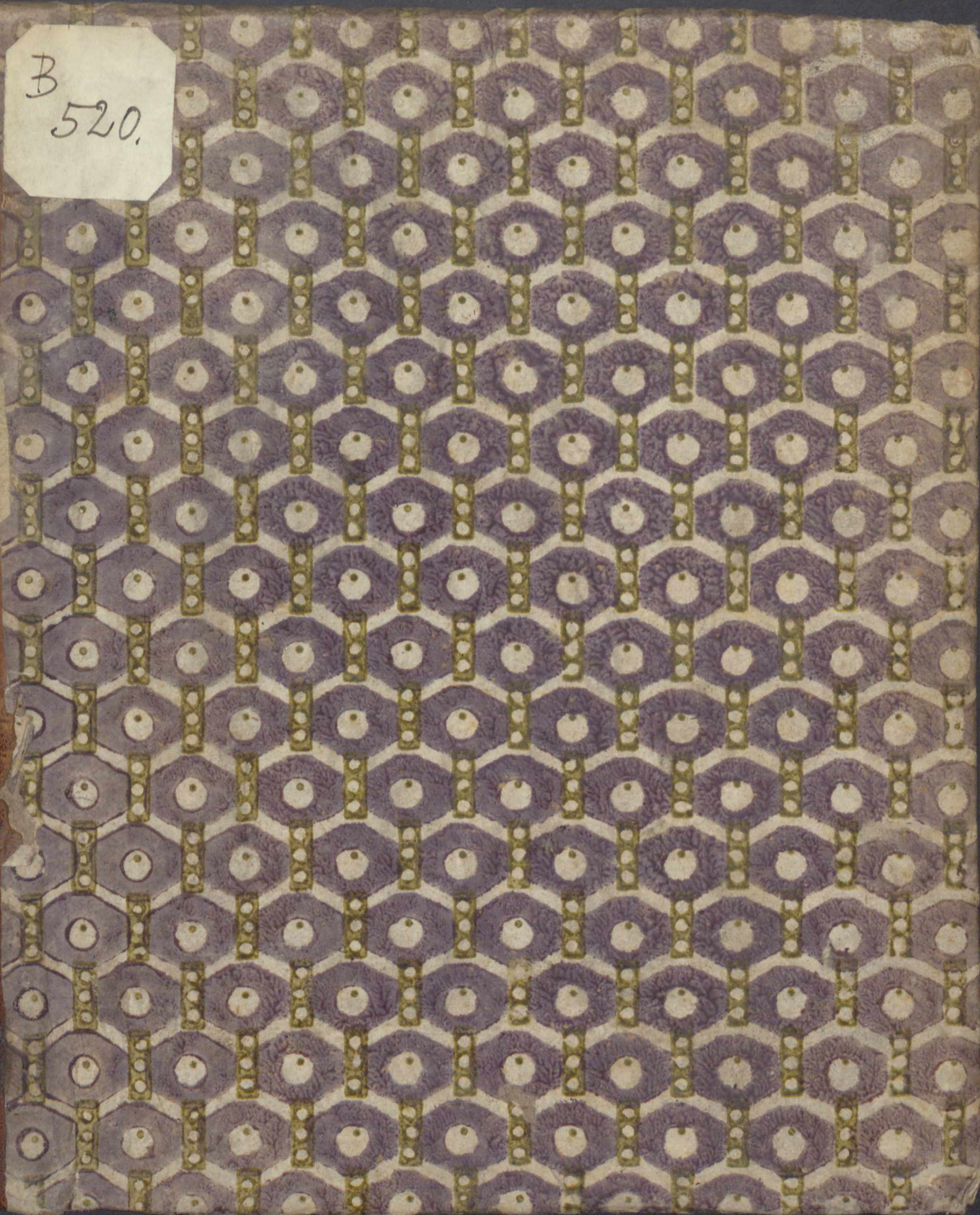

B

520.

ספר
מעלות
המודות

20

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 520.

265

638

476

162

88

1716

ספר

מעלות המדות
מדובר בו נכבדות

עמד וימודד ארץ מדה כנגד מדה שקל

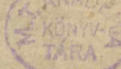
בפלים הוראות איזה דרך ישכון אור להיות האדם רד עם אל ועם קרושים נאמן .
לעת תמוט רגלו והלך אל בית עולמו והיתה מנוחתו כבוד . והלך לפניו צדקו לחיות
בנועם ה' ולבקר בהיכלי עונג עולם הבא . לא זו אף זו על איש ישים עוד נוספות
וילמדהו דעת ודרך חבונות יוריענו איכה ירעה איכה ירבץ בעולם הזה ומשאו
ומתנו באמונה לצאת ידי שמים וידי הבריות . מהוכר ממדרש הלכות ואגרות
ובעלי המוסר ז"ל ע"י נאה דורש המופלא רבי יחיאל בר יקותיאל בר
בנימן הרופא ז"ל להיות כל איש שורר בו וקרא בו כל ימי חייו יגיעהו התועלת
הנצחית ורוב טוב הצפון לצדיקים לע"ה אמן .

וזאת

היתה לפנינו בישראל שדפס בעיר קרימו"נה בשנת ש"ו לפ"ק באותיות
הש"י וכעת אינם מתבאים כי אם לאחד בעיר בן ויהי ברוחם פיסקים לדבר
אחד נתכונו בהיא העולה על רוחם של המשתופים ה"ה מהור"ר יוזבל סג"ל
מפירדא והר"ר זלמן לוגרן להביא ספר ה"ל לדפוס בפעם שנית בכמה מעלות
טובות בעשותם ספר מוגה בדיו שחור על נייר לבן ובהידור אותיות מרובעת ויותר נאה
וכאה עין הראשונים . ולמען תהיה הספר נכמאץ לעם שויר אמונים . ללמוד מתוכו
מעלות מדות העובים והגונים . בזכות זה יראו זרע ויורכו ימים ושנים .
ויזכו עם כל ישראל לעלות לירושלים ערכנים . אמי"ר

נדפס בשנת השנועת ה' לפ"ק בק"ק אוניבאך

בדפוס המעולה והמשובה אשר הוקם ע"י ועליגמן רייז

בשם אל למושעות אתחיל לכתוב הסימנים של ספר מעלת המדות וחלקתיו לארבע ועשרים מעלות

מעלת ידעת האל יתמך ברף
 מעלת אהבת האל יתברך ברף
 מעלת יראת שמים ברף
 מעלת התורה וקיום המצוות ברף
 מעלת גמילות חסדים ברף
 מעלת הצדקה ברף
 מעלת התפלה ברף
 מעלת הענוה ברף
 מעלת הצניעות ברף
 מעלת הבושת ברף
 מעלת האמונה ברף
 מעלת התמימות ברף
 מעלת הרהמנות ברף
 מעלת הרצון ברף
 מעלת שם טוב ברף
 מעלת יצר טוב ברף
 מעלת התשובה ברף
 מעלת החכמה ברף
 מעלת העושר ברף
 מעלת הזריזות ברף
 מעלת ההסתפקות ברף
 מעלת הנדיבות ברף
 מעלת דרך ארץ ברף
 מעלת השלום ברף

תתחיל לכתוב הסימנים של ספר מעלת המדות

וּבְכַלְלָהּ גִּנּוּת מִדַּת הַיִּלּוּל הַשֵּׁם בְּרֶפֶק

ובכללה גנות מדת הילול השם ברף
 ובכללה מדת אהבת הריע
 ובכללה מדת כיבוד אב ואם ברף

ובכללה גנות מדת הגאווה וגשות הרוח ברף
 ובכללה גנות מדת הפריצות ברף
 ובכללה גנות מדת העזות ברף
 ובכללה גנות מדת הגזל ברף
 ובכללה גנות מדת הרמאות ברף
 ובכללה גנות מדת אכזריות ברף
 ובכללה גנות מדת הכעס ברף
 ובכללה גנות מדת יצר הרע ברף
 ובכללה גנות מדת הסכלות ברף
 ובכללה גנות מדת העצילות ברף
 ובכללה גנות מדות זולל וסובא ברף
 ובכללה גנות מדת הכילות ברף
 ובכללה גנות מדת המחלוקות ברף
 וגם גנות מדת לשון הרע ורכילות ברף

ג
ט

וּבְכַלְלָהּ גִּנּוּת מִדַּת הַיִּלּוּל הַשֵּׁם בְּרֶפֶק

אביעה מלות נכבדות	בשפת עט אגירה חירות
במליצות שכל מוסדות	משלי חכמות עליו אבנה
ויקרים מאבני פטורות	מאמרי מפז נחמדים
ועריבים ממור וקדורת	מתוקים מנופת צופים
ישכילו תורות והעודות	בה יחכמו כל משכילים
ופתאים יבינו סודות	וערומים יכתירו דעת
אלה החקים והעודות	אשרי אדם יהגה תמיד
בשמו ספר מעלות מדות	החרותים על ספר נקרא

חסדי

לי אזכיר תהילות יי' כעל כל אשר גמלנו . לא תשובה קדמנוהו הטיבנו . ומאין ליש המצא עור ובשר הלבישנו . ובעצמות וגידים סיככנו . ובקומה וקופה הקי גמו . ונוף שלם בתכלת השלימות יצרנו . וכל כליו אשר ישרתו אתו בהם הכיכנו . ונשאנו וגיהלנו . ונצלמו בראנו . ונפש משכלת השכילנו אשר בה הורנו להכיר ולידע את קונינו ולמאוס ברע ולבחור בטוב הבכינו וגידלנו ונשאנו ועל כל בריותיו רוממנו . ועילו בהרכבה נכבדת ומצו ישר ומתקן ומעלות עליונים העלנו . אשר בס משאר בעלי החיים הפרישנו . ורב טוב בהמון רחמינו וחסדיו השביענו . וחינו ופירכסנו ועד הכה עזרנו וחסנו . כן יחכנו ויבדכנו אל יעזיבו ואל ישטינו . עד יביאו אל הענוהה ואל הנחלה . יאר פניו אתנו סלה . על כן אברך את יי' אשר יעצני אף לילות יסרוני . כליותי ירוגי וסעיפי ישובימי ויאמרו לי בן אדם מה לך מרדס . קום להתקין ולהתפלל . להודות ולהלל . לשבח ולפאר ולמלל . לנצח לרון ולזמר יום וליל . לצורא הכל אשר יצר את האדם בחכמה ובראו בעצמה בללם דמות וקומה ועשהו ויוכניסו ממאומה ויפח באפיו נשמת חיים . היא הנשמה העליונה . החכמה השואפת דיעה בינה והשכל מזיו עוטה אור כשלה . אשר בעבורה לאדם מעלה ויתרון מן הבהמה . וחלק אבריו מהם נעים ומהם נחים . מהם סתומים ומהם פתוחים . ואם ינוח הנפש ויתנועע הכח . לא ימצא מנוח . וכרבע יאלק ויאנח . ואם יסתם הפתוח . אן הסתום יפתוח . וסוגר ואין פותח . לכן רוב תהילות לאלהינו . וברכות והודאות לשמו הגדול שבראנו לכבודו וגמלנו כל טוב ברחמינו וחסדיו הרבים . אמנם אחרי שבה האל ותהילותיו נאמר בעבור אשר ראיתי הדור פרוץ מבוזה על העומד . וגדר חכמינו נהרסה . והנה קמנו תחת אבותינו תרבות אנשים חסידים דור מה ראו עינינו ועפעפיו וכסאו . דור טהור בעינינו ומצוה לא רוחץ . דור חרבן . סיניו מאלכו' מתלעותיו . להכרי' עניים מארץ ואבינו' מאדם . דור תהפוכות . דור סורר ומורה דור לא הכין לנו ולא נאמנה את אל רוחו ורובם הולכים אחרי שכיירות לבם . ואינסחששים לתקן נפשותם . ולכוין דיעותם אחרי הנחמה והאומה וליישר מעבלותם ולהכשיר גופותם בהנהגו להסתגב במעלות מידות הטובות אשר ראוי לכל משכיל להסתגב להם . למען יישב להם עבול' הז' ולעולם הב' בימותי **אני יחיאל בר יקותיאל בר בנימן הרופא ז"ל** בכתבי הקודש ובספרי ובדברי רבותי ז"ל . ועיינתי גם בדברי הפילוסופים והסופרים ובמוסליים ובנוסרים . וראיתי לחבר חיבור שהגבת האדם כל ימי חי' הגלו' למען יישב לו בעולם הזה ולעולם הבא . ופתחתי בו תחלה בדברים עקרים המועילים באמונתינו . ומחזיקים את דתינו . והם הם שורשי הדת ויסודות האמונה . ועליהם נבונה כל פינות התורה ואחרי כן כתבתי בו דברי "ניחומי" המתקבלים ועתוישדים בלב ותה שבחורים והתלמידים

הקדמה

התאבים • וחשקים ללכת בדרכי החכמה והמוסר החרדים לתקן נפשות ולהכשיר גופותם בהנהגות נכסדות
אשר ראוי לאדם להתנהג בהם בעולם לטוב לו • ואת אשר ראוי להתרחק מהם כדי למנוע מהם הויסוס • וכאשר
מצאה ידי הבאתי על כל מעלה ומעלה ראיות מן המקרא ומדברי רבותים ז"ל בדרכי קצרה ולשון קל למען ירוץ
קורא בו כמו שאמרו חכמים ז"ל לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה • ועם כל זה לא נמנעתי מלהזכיר בהם
דברי הפי לוסופים ומשליהסמוסוס כדי להמשיך לבנות הבחורים בדרכי החכמה והמוסר ולשאר מעלות המדות
הכתובות בספר הזה ואע"פ שידוע אני בעצמי שאני לא חכם ולא נבון ולא משכיל ולא בעל תורה ומעשים טובים
ואף לא בעל דרך ארץ לחבר חבור כזה ושאל מקצת מן האנשים ידברו אחרי לאמר מה יועיל לנו זה הסכל השוטה
איש לל ובזה • אשר הסליג לדבר ומילין לחבר • אע"פ לא נמנעתי מלהזכיר כי האלהים יודע מחשבות ולפניו
גלוים כל חתרי הכליות והלבבות • הוא היודע כי עיקר כוונתי צחיבור זה לצורך הבחורים והתלמידים • כדי
ללמדם יראת שמים ודרך ארץ ובו ירשו חיי העה"ז וינה לו חיי העה"ב וימצאון חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם •
ואמרתיו לבני אכתוב להם חבור בהנהגת האדם כדי שיעיינו בו תמיד ויסייעם ללכת בדרכי החכמה והמוסר •
ולשאר מעלות המדות • כמה שבאמר ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה • וכמו שאמרו חכמי ז"ל בא
ליטהר מסייעין אותו ובו יתקנו מעלות מידותיהם בעזרת שדי ולא חברתיו לצורך הגדולים ממני בחכמה וביוסוס •
ובדרך ארץ ובשאר מעלות המדות • אף לא לצורך הסכלים חסירי המוח ועניי הדעת הבעוטים במוכיחהם
זמתעתעים ומלעבים בתלמידים כמו שאמר חכם אחד אל תשליכו את התאבים לפני החזירים כי אינם יודעים
לעשות בהם מיומה ואל תמסרו החכמה לפני מי שאינו יודע מעלתה כי החכמה יקרה תשיכיס ומי שאינו דורש
אותה רע מן החזיר • אף לא חברתיו כדי להתפאר בו • ולא כדי לייטול עטרה לעצמי כי כל מה ששעלתי בחבור
זה לא בכחי ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונתי כי אם כמו שקבלתי מפי סופרים ומפי ספרים אשר חברו המהברים
אשר היו לפנינו • ומי באריהם דלותי וממקום משמיים שתיתי ומורם אריתי ויערם עם דבש אכלתי ופרייהם
מתוק לחי כי דברייהם וחירותם משמיים הלבבות • ומשעשעים הגוייות העלובות ומנחמים הנשמות הנכאבו •
וקבצתי דבריהם בכל אשר מצאתי וחברתי מהם ספר זה בחמלתי על התלמידים הבחורים התאבי לשמוע בקול
אוריהם • וחדלי להטי' אוזנם אל מלמדיהם • כדי לתקן נפשותם ולהכשיר גופותם במעלות מדות טובות והנהגות
מיוחסים וקראתי שם הספר הזה **מעלות החמדות** בעבור אשר נכללו בו מקצת מעלו' מדו' ההשגו' והמיוחסו'
אשר ראוי לאדם להתנהג בהם כל ימי חי' הגלו לטוב לו ולתקון נפשו והכשר מידותיו וחיי גופו ולהתרחק מהפכס
וחלקתיו לבד' מעלות • למען ירוץ קורא בו וכל מי שמעיין בספר הזה ידוייגי לזכות באם ימצא בו דבר שגיאה
ודבר בלי מתוקן יתלה שגיאתי בעצמי ולא באחרים ויביה השגיאה ויתקן המעוות ויקבל שכר וגמול טוב מאת
המקום ברוך הוא • ואם ימצא בו דבר מתוקן ומכוון בו ידע כי לא מלבי בדיתי ולא מעצמי חברתיו • כי משדי אנשי
התבונות לקטתיו וכעמיר גורנה קצתיו ועל ספר כתבתיו • ואם ימצא בו דבר המשמח הלב ומשעשע הנפש
ומולא בו קורת רוח והנאה יברכני בחסדו ויזכירני לטובה • ובשתדלתי לטוב הספר הזה ולהביאו אל הפועל
בעזרת שדי כי יראתי מהפכות הזמן וטרדת הפלי העולם ושבוש העניינים וימי הזקנה והשכחה ושאל לא היה
עולם בידי לפיכך גשתדלתי עליו ואולם קויתי לאל כי יש שכר לפעולתי בעולם הזה ולעולם הבא בכתבי את
הדברים אשר אני עתיד לכתוב על ספר כדי שילמד בו רב הבחורים והתלמידים ובאלהים אבטח ובו אשען וממנו
אבקש סמך ועזר לעזרתי במלאכתי כי הוא מלאכת שמים ויליחי וידריכני באורח מישור וישים צפי דברים טובי'
דברים מיוחסים נכוחים ועריבים המשמחים לבבות מאנחות ומנחמים בגוויית מיגובס •
ויצילני משגילות ומנסתרות יקמי כמו שאמר משיחו שגיאות מי יבין מנסתרות
נקיני' והלטי' יורינו דרך הטוב' וידריכנו בנתיב •

מעלת ידיעת האל יתברך

בעבור

שמעלת המדה הזאת היא מבחר כל המעלות וכל מי שהגיע אל מעלת המידה הזאת נקל להגיע אחרי כן אל כל שאר מעלות המדות הרוחניות והגופניות מעלה אחר מעלה לפיכך הקדמתי אותה אל כל שאר המעלות הכלולות בספר הזה וכללתי עם מעלת המדה הזאת דברים שהם עיקרים גדולים ומיסודות הרח ושרשי האמונה ועליהם התורה עומדת מפני שגם הם מביאין את האדם לירע ולהכיר את בראו :

בני

בנוא זאלמרכס מעלת האל ית'. דעו בני בני החילה אנו צריכין להאמין ולירע ידיעה ברורה בלי שום ספק וגימגום שיש אלוה בעולם והוא ברוך הוא בורא הכל והוא ברא את השמים וכל צבאם האר' וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם והוא מחיה את כולם ברוב רחמיו וחסדיו - ולא מטובה קדמו לו ביותו בני אם בשוכו וחסדיו עליהם כענין שנאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו : ואומר זכור רחמך ה' וחסדך כי מעולם הדמה : וכן הוא אומר מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא : ואמרו חכמים ז"ל באגדה עתיד בת קול להיורט מפוצצת בראשי ההרים ואומרת מה פעל זהוה - כל מי שפעל עם אל יבנה זיטור' שכרו - ורוח הקודש אומר מי הקדימני ואשלם מי קלם לפני עד שלא נתתי בו נשמה מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר - מי עשה לפני יצירת עד שלא נתתי לו סלית - מי עשה לפני מוזהר עד שלא נתתי לו בית גג - מי עשה לפני סוכה עד שלא נתתי לו חצר - מי הניח לקט שכחה ופאה עד שלא נתתי לו שדה - מי הפריש לפני תרומה זמעשר עד שלא נתתי לו גורן - מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה עלי לשלם שכרו - ואמרו עוד מאי דכתיב והאלהים מלכי מקדם פועל' ישוענה בקרב הארץ שהקדים לי שכר פעולתי - עד שלא נבראתי כיצד וגו' עדן נברא בשלשי ואדם בשישי הווי שהקדים לי שכר פעולתי עד שלא נבראתי - ומי לחשך שבגן הוא עסוק שנאמר וישע אלהים גן בעדן מקדם

מהו מקדם שמא אתה סבור קודם לבריתו של עולם ואינו כן אלא קודם לבריתו של אדם הראשון - שהקדים עד שלא נברא זכן הנש' אומר הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו - כלומר שהקדים שכרו של אדם עד שלא תעשה הפעולה - הואיל והקדוש ברוך הוא ברא את השמים וכל צבאם והארץ וכל שאר עליה הימים וכל אשר בהם כענין שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ - אם כן צריכין אנו להאמין שהוא לבדו ברא את העולם כחכמתו וברצונו ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כענין שנאמר אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וצבא השמים לך משתח ים - ואין אלהי אחר זולתו כענין שנאמר אתם ערי נאום ה' ועבדי אשר בחרתי למען תרעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה ואומר למען ידעו ממזרח שמש וממערב כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד - יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה - וכן הוא אומר כה אמר ה' גואלך ויוצרך מבטן אנכי האל עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי - ואמרו חכמים ז"ל באגדה מאתי כתוב שלא תאמר מיכאל מוחח מכאן וגבריאל מכאן שעדין לא נבראו המלאכים לכך כתיב מאתי כלומר מי היה שותף עמי במעשה בראשית והלא לא נבראו המלאכים עדין וכל מי שאינו מודה בדבר זה ואומר שיש אלוה זולתו הרי זה כופר בעיקר וכופר בכל התורה כולה - הרי זה כופר בעיקר שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכופר בכל התורה כולה שנאמר וכי השגו ולא תעשו מכל מצות האלה - ואמרו חכמים ז"ל שבע' הכתוב מדבר ששקולה כנגד כל המצות כולן דאמר מר חמורדין ע' שכל המוזהר בה באילו כופר בכל התורה כולה וכל הכופר בע' באילו מודה בכל התו רה כולה - ואמרו עוד מחשבה טובה הקט' מצרפה למעשה שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשבה' וישמע ויבהג בספר זכרון לפני ליראי ה' ולחושבי שמו

מעלת ידיעת האל יתברך

שמו מאי' חושבי שמו שאף על פי שחשב לעשות מצורה ונאם ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר אוון אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ומפורש בירושלמי דווקא בישראל אבל בגוים ע"ז חילוף שמחשבה טובה שלהן אין הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה שלהן מצרפה למעשה וזלתי ישראל שממנהר לעבוד ע"ז שהקב"ה מצרפה למעשה שנאמר בה למען תפוש את ישראל בלבם וכל כך למרה בפני שהיא המורה הרבה ששקולה כנגד כל מצות שבתורה הלא תראו בני כמה המורה ע"ז שאפילו אם היה האדם מסוכן ונטה למות אסור להחריפהו בע"ז שכן אמרו חכמי בכל איסורין שבתורה מתרפאין חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז מגלן דכתיב וזהב את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך וכו' וכן אנו צריכין להאמין ולעמוד על הוראי כי אלוהו זה אשר ברא הכל הוא אחד ושמו אחד כענין שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בלשון והשמיע' הואת היא קבלת הלב שנכוין בלבינו ונקבל בשכלינו שהקב"ה נמצא תמיד כלומר היה והוהו ויהיה היה קודם שנברא העולם והוהו תמיד בעוד שהעולם מתקיים ויהיה אחד שישוה העולם לחוהו ובוהו וכת' אלהינו לומר שצריכין אנו לקבל עלינו אלהותו ואחר כך כתב אחד לומר שצריכין אנו להאמין שהוא אחד ומיוחד בכל מין ייחוד בלא שותף ובלא דמיון ולא יצטרף אחר עמו למניין וגם הוא אחד בלי הרב' ושינוי מעשה וכלי שינוי גזרה כי כל גזירותיו נגזרות וידועות וגלויות לפניו ואין נמצא בעולם כאיזהדותו וכן הזהירנו המקום בתורתו הקדושה לידע ולבחון בשכלינו את ייחוד השם כמה שנאמר וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וכן הוא אומר אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו והוא ברוך הוא ראשון בלי ראשית וקדמון לא קדמו אחר כמה שנאמר מעונה אלהי קדם והוא ברוך הוא אחרון בלי אחרית וסוף שנאמר אבית ראשון ואת אחרונים אני הוא ואומר אני ראשון ואני

אחרון ואין מבלעדי מושיע והוא חי וקים לעולמים ונצח נצחים ואין חקר ומספר לשנותיו כענין שנא' הן אל שגיא ולא נרע ומספר שגיו לא יחקר ואומר ואתה הוא ושנותיך לא יתמו צריכין אנו להבין ולידע שאין לבורא יתברך לא גוף ולא גוים ולא תמונה ולא שום דמות כענין שנאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול ואומר ואל מי תדמיין אל ומה דמות תערכו לו וכן הוא אומר ואל מי תדמיני ואשוה יאמר קדוש ואע"פ שמצינו בתורה מקראות רבים כתובים בהם מלות גשמיות אצל הכורא ית' כענין שנ' בכל מקום עיני יי אף יי ייסדה ארץ ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כתובים באצבע אלהים ומקראות רבים כיצא באלה לא נכתבו כ"א להבין לבני אדם כמה שיוכלו להבין ואל כיצא בזה אמרו חכמים ז"ל ברה תורה בלשון בני אדם והכ"ל כגוים ומשלים אצל הכורא ועיקר האמת שהוא בלי גוף ותמונה גשמיות והרבה הזהירנו בתורה להרחיק ממנו מן הגשמיים כענין שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד כי לא ראיתם כל תמונה ועוד צריכין אנו להאמין בלי ספק כי העולם וכל אשר בו חרשו הכורא ובראו בתכמתו וייעד לו עת וזמן קבוע לקיומו ואחרי כן יחזירו לקדמותו ותהו ובהו כמו שאמרו חכמים ז"ל שיתא אלפי שניהו קלמא וחד הרוב וכו' ואל ישיאכם לבכם שהיה העולם קדמון לא מתודש כאשר יחשבו הסכלים והפתאים והמינים והכופרים בתורת משה רבינו ע"ה והאיל והדבר כן שג' הוא האלהים הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואין עוד מלבדו והוא אחד ושמו אחד א"כ חייבין אנו להשתדל להכירו ולידע אותו כמ' שנוכל להשיגו בדעתינו מצד פעולתיו ולא מצד עצמו כי מצד עצמו אין כל בריה יכולה לידע אותו כענין שנ' כי לא יראני האדם והי ואיך יוכל אדם להכיר ולידע מה שלא ראה לעולם לא דמות ולא תמונה שאילו ראה האדם אדם אחר או דבר אחר מקבל הצורה ההיא בשכלו וכשוכרו נראה בעיניו כאילו רואה אותו לפניו וכן הוא אומר החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שרית תמצא וכן צונו בתורתו להכירו ולידע

לא נאמר אלא יהללך לעתיד לבוא. מכאן לתחיית
 המתים מן התורה. וכל מי שאינו מודה ברבר זה
 כאלו כופר בכל התורה ואין לו חלק לעולם הבא.
 שכל מרותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה ומי שכופר
 בתחיית המתים לא יהיה לו חלק בתחיית המתים וכל
 שאר ישראל המודים בתחיית המתים יזכו ויחיו ויש
 להן חלק לעולם הבא. כענין שנאמר ועמך כולם
 צדיקים לעולם יירשו ארץ. לכן בני שימו לבבכם
 ונפשיכם ליריעת הבורא ותודו ותאמינו בכל אלו
 הדברים אשר כתבתי במעלות המידה הזאת מפני
 שכולם גופי תורה ושורשי האמונה וכולן מכינין את
 האדם לירע ולהכיר את בוראו יתברך. והאלהים
 יפתח לנו דרך ידיעתו ויורנו דרכו ונלכה באורחותיו
 למען רתמיו הרבים.

לחאמינ באמת שיהיו המתים. בזמן שיער הקב"ה
 לתחייתם כענין שנאמר על ידי יחזקאל הית' עלי יד
 ה' ויוציאני ברות ה' וכל אות' הפרש' ואומר יחי
 מתוך נבלתי יקמוץ הקיצו ורננו שוכני עפר. ואומר
 אל תראי חולעת יעקב מתי ישראל אני עורתיך נאם
 ה'. וכן הוא אומר ורבים מישיני ארמת עפר יקיצו
 ואמרו חכמים ז"ל מניין לתחיית המתים מן התורה
 שנ' ונתחם ממנו את חרומת ה' לאהרן הכהן. וכי
 אהרן קיים שנותנין לו תרומה והא לא נתחיבו מעש'
 אלא לאחר בניסתם לארץ. אלא מכאן לתחיית
 המתים מן התורה וכן הוא אומר והקימותי את
 בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר
 אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה. וכן הוא
 אימר אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה. הלולך

האל ובכלל זה אהבת הריע

המעלה השנית מעלת אהבת

כך שאין לך אהבה במקו יראה וירא. במקו אהבה לא
 במדת הקב"ה בלבד שכך אמרו חכמי ז"ל עשה מאהב'
 ועשה מירא' עש מאהבה שאם באתה לשנוא אין אוה'
 שונא עשה מיראה באם באתה לבעוט אין ירא' מבעט
 וכן משה רבי' מזהיר את יש' ואהבת את י'. אהיך בכל
 לבבך ובכל נפשך. ובכל מאורך שכל העושה מאהבה
 אין שכרו מקופח כענין שנ' ועושה חסד לאפי' לאוהבי'
 ולשומרי מצויו ואמרו חכמי ז"ל ואהבת את ה' אהיך
 בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. בכל לבבך של
 יהא לבך חלוק עליך אם לעבוד לבורא אם לאו בכל
 ונפשך אפי' נוטל את נפשך כענין שנ' כי עליך הורגנו
 כל היום. ואמרו חכמי ז"ל וכי אפשר לו לאדם ליהרג
 בכל יום לא אוהביו עד מיצוי נפש שכן מצינו בר' ע'
 שהיו מסרקין בשרו בסרק של ברזל והיו שוקלין את
 בשרו במקלוץ. ואותה שעה זמן ק"ש היתה. והי' מקבל
 עליו עול מלכו שמי כדי לקי' ואהבת את ה' אהי בכל
 לבבך ובכל נפשך. אפי' נוטל את נפשך ויצאה שמתו
 בא. ועו' אמר' בכל נפשך בכל נפשך שברא בך.
 שעל כל נשמי' ונשימי' שאדם מעלה חייב לקלם לוציא
 כענין שנ' כל הנשמה תהלל יה. על כל נשמי' ונשימה
 בכל מאורך בכל צמוניך. ואמרו חכמי ז"ל
 אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאורך

בני בואו ואלמדכם מעלת אהבת הבורא. בני
 דעו כי מעלת אהבת הבורא ית' היא מעלה
 גדולה ונכבדת עד מאד שכל העובד לבורא מאהבה
 נקרא אוהבו שכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שעבד
 לבורא מאהבה ונקרא אוהבו שנ' זרע אברהם אוהבי
 ונניין שעבד אברהם אבינו לבורא מאהבה שנ' וישכם
 אברהם בבקר ויחבש את המרו. וכי לא היו לאברהם
 אבינו עבדים זבני בית שיחבשו לו החמור לא מכאן
 ואמרו חכמי' שאהבה מקלקלת את השורה. שמתוך
 שרצה לעבוד לקונו באהבה. תיקן הוא בעצמו את
 החמור ולא צוה לא' מבני ביתו לתקנו. מעלת המדה
 הזאת נמצא בצדיקים המפורסמים והידועים
 בחסידות ובפרישות שעובדים לקונם מאהבה
 לא על מנת לקבל שכר וגמול טוב ממנו וגם
 אינם פורשים עצמם מן העבירות מיראת עונש
 ופוענויה אלא הכל מאהבת הבורא וכדי לקיים
 מצותו כעבד שימקבל מצורתו ונזירתו כמה
 שאמרו ז"ל אהיו כעבד' המשמשין את הרב על מנת
 לקבל פרס. לא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא
 על מנת לקבל פרס. לפי שאינו דומ' הקוש' אצל רבו
 מאהבה לעוש מיראת שמי' שהעושי אצל רבו מיראה
 נשאו' משרי' עליו מניחו והול לו אבל העו' מאהב אין

מעלת אהבת האל יתברך והריע

ואם נאמר בכל מאריך למה נאמר בכל נפשך אלא
 יש לך אדם שגופו חביב עליו נמוצו לך נאמר בכל
 נפשך • ויש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לך
 נאמר בכל מאריך • משל לאהבו של מלך שכיבד
 את המלך בדורון כל זמן שהוא מכבדו במה שהוא
 חביב עליו הוא ערב עליו ביותר אבל אם מכבדו במה
 שאינו חביב עליו כלום ערב לו • ד"א בכל מאריך
 בכל מידה ומידה שהוא מורד לך • בין במידה טובה
 בין במידה פורענות בכל הוי מודה לו ומברך לו מאד
 מאד כענין שאמר דוד ע"ה כוס ישועות אשא וכשם
 ה' אקרא • וכן הוא אומר חסד ומשפט אשירה
 כלומר אם גמילות חסדים עושה עמי הקב"ה אשירה
 זאברך אותו • ואם משפט עושה עמי כמו קן אשירה
 זאברך אותו • ואמרו חכמים ז"ל חייב אדם לברך
 על הרעה ברוך דין האמת • כשם שמברך על הטובה
 ברוך הטוב והמטיב והכל יקבל מאת הבורא מאהבה
 ובשמה ובטוב לבב כענין שנאמר ואהבת את ה'
 אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך ואמר
 ואת' מרום לעול' ה' לעולם ירך העליונה כענין שנ'
 ה' נתן וו' לקח יהי שם ה' מבורך בגן נחן בין לקח
 יהי שם ה' מבורך :

ובמתן בכלם תהיה כוונתכם בהם לזכר אהבתו
 ובענין הזה תקבע אהבת המקום בלבבכם ותאהבוהו
 אהבה עזה כל הסוד מכם לעולם • לפיכך צריך לכם
 בני לתקן כל רעותכם ולישר כל ענייניכם שיהיו כולם
 עבור אהבת הבורא לא כדי להראות לאנשים כדי
 שיחזיקו אתכם חסידים ויראי שמים ולא כדי שיכבדו
 אתכם בני האדם ולא כדי שיעלו אתכם לשום מעלה
 שבעולם • שכך אמרו חכמים ז"ל שלא תאמר הריני
 לומר תורה בשביל שאהיה עשיר • ובשביל שאקרא
 רבי בשביל שאקבל שכר טוב לעולם הבא תלמוד
 לומר לאהבת את ה' כל מה שאתם עושים לא
 תעשו אלא מאהבה • ועוד אמרו אשרי איש ירא
 ה' במצותיו חפץ מאד • ולא בשכר מצותיו •
 ואמר עשה דברים לשם פועלים ודבר בהם לשמם :
 ואל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קוררם
 לאכול מהם •

בני

בואו וראו כמה גדול שכרו של אוהב את
 המקום שכן זכותו עומדת לעד אלפים דורות
 כענין שנאמר ועושה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
 מצותיו • או לאלפים שומע אני לאלפים שנה
 תלמוד לומר דור דורים • לאין חקר ואין מספר
 לאהבי ולשמרי מצותיו • אילו שנותנים נפשם
 על המצות מה לך יוצא להרוג על שמלת
 את בנך מה לך יוצא לצלב על שאכלת
 את המצה מה לך לוקה מאה רצועות על
 שנשלת את הלולב • מה לך אתה נסקל
 על שאהבת להקדוש ברוך הוא וכן הוא אומר
 ואמרת אליו מה המצות האלה אשר בין ידך
 ואמר אשר הוכתי בירח מאהבני המצות האלה
 גרמו לי לאהוב לאבי שבשמים והוא רבי אליהו
 אמר כפרתם של ישראל בכל מושבותיהם שאין
 מלין ואין קורין ואין שונין ואין נכנסין לברית אלא
 באהבת אביהם שבשמים ולפיכך אמר הקדוש
 ברוך הוא אפילו יעמדו כל אומות העולם ויתנו
 את כספיהם וזהבם וכל מחמדיהם הטובים ואמר
 תן לנו כתר אהרן כתר בית דוד אינינותן להם
 אפילו דבר אחד מכזיתת של תורה שנ' מיסרבים
 לא יוכלו לכנות את האהבה באותה שעה אשר
 הקב"ה

היו זהירין באהבת הבורא יתברך שכל מי
 שאוהב את האל בכל לבו ותכלה נפשו אליו
 ותכסוף לאהבתו תמיד הוא המכיר והרבק בדרכיו
 כענין שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וסמך לי והיו
 הרברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך •
 כלומר מתוך שאדם אדוק וקשור באהבת הבורא
 יהיו מצותיו חקוקים על לבו תמיד • וראוי לכם בני
 לידע במה יגיע האדם לאהוב את בוראו • תחלה
 צריך לכם לחשוב על רוב הטובות שגמלכם הב"ו
 היית' מוכרחים להקשר באהבתו ולאהוב אותו אהבה
 עזה • כ"ש למלך מלכי המלכים הקב"ה • ועוד
 צריך לכם בני למאוס העולם הזה ולעזוב כל ההנאות
 הגופניות עבור אהבת הבורא ולמאוס כל מה שימאוס
 ולאהוב כל מה שיהיה כדי שלא תבא עליכם שום
 סיבה להפר אהבת המקום מכם • ויהיו פיותכם
 ולבכם שוין באהבתו וכל מעשיכם במפעל ומבטא
 ובשבתכם בכית ובלכתכם בדרך וכל ענייניכם במשא

ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו • מה הקדוש
 ברוך הוא עושה נתן בראשו אחת ושתיים בראשן
 של ישראל שנאמר והתקדשתם והיית' קדושים
 כי קדוש אני הרי שתי קדושות לישראל ולקדוש
 ברוך הוא קדושה אחת • ומתוך חיבתן נתן להן
 את התורה שהיא סם חיים וכל זמן שהם עוסקין
 בה אין כל אומה שולטת בהן • משלו חכמים
 באגד' משל למה הרבר דומה למלך שהיה לו בן יחיד
 מאשתו והיו לו בני פלגשים • הרגיש המלך בכני
 פלגשים שהיו מקנאין על בנו ומבקשין להזיקו אמר
 המלך כלבו אום ח'ו יעלה בידם מרה שהן חושבין
 על בני על מי תתקיים מלכותי • מה עשה המלך
 עמד ודיבק את בנו אצלו ותלה לו קמיע בצוארו
 שאפילו נפל בידם אין יכולים להזיקו ופיטס מאכלו
 ומשקהו ומלבושו וכל כלי תשמישו ומרכבתו בטריוקי
 שלא יהא סם המות מזיקו כך כל זמן שישראל עוסקין
 בתור' שהי' סם חיים אין כל אומה ולשון שולטת בהן •
בני בואו ורעו כמה חיבתן של ישראל לפני
 המקום שקראו בשמות הרבה של חיבה
 שבחחילה קראו בנו בכרו כענין שנאמר בני בכורי
 ישראל • בכור לירושה שכשם שהבכור נוטל
 פי שנים בירושת אביו כך ישראל יורשין העולם
 הזה והעולם הבא • וקראו בן יקיר כענין שנאמר
 הבן יקיר לי אפרים כאדם שיש לו בן יחיד ואוהבו
 אהבה עזה וקראו ילד שעשועים לשידול כענין שנ'
 כי נער ישראל ואוהבי הוא שכשם שהנער אינו ראו
 לעונשין כך ישראל אינן נענשין לידן בכלייה •
 כענין שנ' כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותך
 שם ואותך לא אעשה כלה גדולה היא החיבה שחיבב
 הקב"ה את יש' שאף בתו גלות' אינו עווב' ביד האומ'
 כענין שנ' ואף גם זאת באר' אויביה לא מאסתים ולא
 געלתים לכלוחם להפר בריתי אתם • ולא עוד אלא
 שהק" מוש' חוש של חסד עליהן בפני האומ' כענין שנ'
 ויתן אות' לרחמי לפני כל שוביה' הלא תראו מה שנ'
 ביס הצדי' זיה' ה' את יוסף ויש אליו חסד וגו' במדע'ה
 כתי האי' משה גדו' מאד בעיני עברי' פרעה ובעיני העם
 במדרכי ואסת' כתי' ויאה' המלך את אסתר מכל הנשים
 ותשא חן וחסד לפניו ואומר כי גדול מדרכי בכיית

הקדוש ברוך הוא אפילו יעמדו אצמות העולם
 ויבנו לי בית המקדש יותר מכם ויאמרו תן לנו כתר
 בית אהרן כתר בית דוד איני נותן להם אפילו דבר
 אחר מכינתה של תורה שנאמר מים רבים לא
 יוכלו לכבות את האהבה ונדרות לא ישטפו •
 אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה ביו יבואו
 לו • ושנו חכמים במשנה כל אהבה כל אהבה תלויה ברבר
 ברבר כטל דכר בטילה אהבה ושאינה תלויה ברבר
 אינה בטילה • ואי זו היא אהבה שהיא תלויה
 ברבר כגון אהבת בלעם בן בעור ובלק בן צפור מלך
 פוזאב • ושאינה תלויה ברבר אינה בטילה לעולם
 כגון אברהם יצחק ויעקב להם ולבניהם ולבני בניהם
 עד סוף כל הדורות • ומה היא האהבה שיאהב
 אדם את המקום וישמע בקולו וידבק באהבתו דיבוק
 יוחר כענין שנאמר לשמע בקולו ולדבקה בו • לכן
 בני הון והרין מאד באהבת המקום כמו שאתם
 בזהרים בחיובכם לפי שהאדם קרא עולם
 קטן • וכל מה שאינו אוהב את כוראו
 אהבת שלימה מאבד את נפשו וכאילו מאבד את
 כל העולם כולו • וכמו שחיוב אדם לאהוב את
 כוראו כך חיוב אדם לאהוב איש את חבירו שהרי
 ישראל הן חביבין לפני הקדוש ברוך הוא יותר מכל
 האומות ומתוך חיבתו קראו בניו כענין שנאמר בנים
 אתם לה' אלהיכם • ואומר בני בכורי ישראל •
 ולא עוד שמתוך חיבתן יחד שמו עליהן מרה שלא
 עשה לאחת משאר האומות אלא לישראל בלבד
 כענין שנאמר כה אמר ה' מלך ישראל וגואלוה'
 צבאות אני ראשון ואני אחרון • ואומר וראו כל
 עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ולא עוד אלא
 שקנה אותם לחלקו כענין שנאמר כי חלק ה'
 עמי • ואומר הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך
 ומתוך חיבתן קראו מלכים וקדושים כענין שנאמר
 ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש • ואומר
 והתקדשתם והייתם לי קדושים כי קדוש אני ומשל
 חכמים באגדה משל לבני המדינה שעשו שלש
 עטרות למלך • מרה עשה המלך נתן א' בראשו
 ושתיים בראש בניו • כך בכל יום מכתירי העליונים
 לפני הקב"ה שלש קדושות ואומרים קדוש קדוש קדוש

המלך • בדניאל כתיב ודניאל בתרע מלכא •
 בחנניה מישאל ועזריה כתיב בארץ מלכא הצלך
 לשרדך משך ועבר נגו במדינת בבל ואמרו חכמי
 ז"ל בחמשה לשונות של חיבה חיבב הקדוש ברוך
 הוא את ישראל • בדביקה: בחשיקה ובחפיצה
 באהבה • בדבור • בדביקה • שנאמר ואתם
 הדבקים בה' אלהיכם • בחשיקה דכתיב לא מרובכם
 מכל העמ' חשק ה' בכם • בחפיצה שנ' ואשרו אתכם
 כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות •
 באהבה שנ' אהבתי אתכם אמ' ה' בדבור שנ' דברו
 על לב ירושל' וכולץ' אנו למדין מפרשתו של אותו רשע
 והוא שכס בן חמור בדביקה שנ' ותדבק נפשו בדנייה •
 בחשיקה שנ' עכס בני חשקה נפשו בבתיכם • בחפיצה
 שנ' כי חפץ בבת יעקב • באהבה שנ' ויאהב את הנערה
 בדבור שנ' וידבר על לב הנערה • ולא עוד אלא מתוך
 חיבתו של ישראל לפני המקום אפילו המלאכים אינן
 רשאים לזמ' שירה עד שיאמרו ישראל תחלה כענין שנ'
 וקרא זה אל אל זה ואמר קק"ק ה' צבאות מלא כל
 הארץ כבודו • מלא כל העולם לא נאמר אל מלא כל
 הארץ זה שירן של ישראל שעולה מן הארץ וכיון
 שהק' אהב את ישראל ביותר א"כ יש להן לכל אחד
 ואחד מישראל לאהוב איש את חברו כגופו • וכנ' משה
 מזהיר את ישראל ואומר ואהבת לרעך כמוך מכאן
 אמרו חכמי ז"ל זהו כלל גדול בתורה דעלך סני לך בר'
 לא העבר • ותנ' דבי אליהו שהקב"ה יהי שמו לעולם
 סבורך ולעולמי עולמי' אהב את ישראל בכל מקום
 מושבותיהם ואהב תלמידי חכמים ביותר כענין שנ'
 אהבתי אתכם אמר ה' • ואומר ואת עשו שנאתי כך
 יהא אדם אהב את ישראל בכל מושבותיהם ואהב
 תלמידי חכמי' ביותר • ואמרו ז"ל הוי מתלמידיו של
 אהרן אהב שלום ורודף שלום אהב את הבריות
 ומקרבן לתורה • שכל זמן שהבריות אהבין זה את
 זה מקרבין זה את זה לתורה ולמצות • ושמה יאמר
 אדם הריני אהב את חברי ביותר אבל אם סרה
 עלי איני מוחל לו ת"ל ואהבת לרעך כמוך • שכשם
 שאם סרחת על חברך אתה רוצה שימחול לך על
 עלבונך כך אם סרה עליך תמחול לו על עלבונך יכול
 אפי' בזמן שאינו נוהג כשורה ת"ל כמוך לא אמרתי

אלא בזמן שהוא נוהג כשורה • ושמה יאמר אדם הריני
 אהב את המקום ואת התורה ואת חכמי התורה
 וכל אדם שנוהג כשורה ואהב כל אדם שעוסק במצות
 ובמעשים טובים • אבל מותר לי להחניף את הרשעים
 ולהתערב עמם בשעה שרואה אותן שאינן נהגין כשור'
 ת"ל אהבתי' שנאמר • ולא עוד אלא שמצוה לשנא
 את הרשעים ולהתקוטט עמהן בשעה שרואה אותן
 שאינן נוהגין כשורה כענין שנ' הלא משנאך האשנא
 ובמתקוממך אתקוטט • ושמה יאמר אדם הרי כבר
 נאמ' לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את
 עמיתך ולא תשא עליו חטא • לא דב' הכת' אלא במי
 שרואה נוהג שלא כשורה שאסור לשנאתו עד שלא
 יוכיחו שאי' יוכיחו שמ' יהוור בו ועל זה אמר הכת'
 הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא מי
 שאתה נושא חט' על שנאתו שאם אתה מוכיחו הוור
 בו יצא מי שאתה מוכיחו וחורר ומוכיחו ואינו מקבל
 תוכח' ואינו חוזר בו שמצוה לשנאתו שכל האהוב
 את הרשעים סופו להיות לוקה עמהם שכן אמ'
 במשל בהרי הוציא לקיטא כרביא • וכן מצינו
 ביהושפט מלך יהודה שהלך למלחמה עם אחאב
 כדי לערו נקנסה עליו מיתרה שנאמר ויהי כראות
 שרי הרכב את יהושפט • והמרה אמרו אך מלך
 מלך ישראל הוא ויסבו עליו להלחם • ויעק
 יהושפט זה' ערו ויסתחם אלהים ממנו • ומניין
 שנקנסה עליו מיתרה שנאמר ויצא אל פניו
 יהוא בן חנני החוזה ויאמר אל המלך יהושפט
 הלרשע לעזור ולשונאי ה' תאהב • וכונת עליך
 קצף מלפני ה' מיה כתיב שם אבל דברים טובים
 נמצאו כך כי בערותה האשירות מן הארץ מלמד
 שנקנסה עליו מיתרה אלמלא לא נמצאו לו זכות
 וכן צריך לו לאדם לאהוב את הגרים כענין שנא'
 ואהבתם את הגר ואמרו חכמים ז"ל אתה
 מוציא מ"ח פעמים הזהיר הקדוש ברוך הוא על
 הגרים וכנגד הזהיר על עבודה זרה אמר הקדוש
 ברוך הוא מי שהנית עבודה זרה שלו ובא אצלי
 לפיכך אני מזהירך עליו שלא תוניהו שאני אהבנו
 שנאמר ואהב גר לחת לו לחם ושמלה • וכמה
 גזע האדם לאהוב את חברו אהבה שלימה •

מי שמעורב עם הבריות ונושא ונתן יום הבריות באמונה וביושר ובאהבה ובשלום . זרע האהבה בלבות האדם ומפיק ממנו כל הצוונו ונאמר כי אדם אחד שאל את הבריו שהיה אוהב אותו ביותר ואמר לו מרוע תאהבני ואני איני קרובך ולא שכניך והשיב לי בראותי אותך מעורב עם כל אדם ואיך מדבר הקטנים ממך במעלה ובשנים . וראיתך נוהג בדרכי הענוה והמוסר הטוב אז נקשרה אהבתך בליבי ואהבתך אהבה שלימה . ואומר אין דבר ששייב באהבת הנרא ובאהב כל הבריות להתרצות לכל אדם בדברים אנעימים והעריבים ובמעשים הטובים כרי שאהבו אתכם בני אדם . ולא ישנאו אתכם כמו שאמר חכמ' ז"ל מעשיך יקרבוד ומעשיך ירחקוך . ואם בני ישנאו אתכם בידוע שתשנאו אותם . ועל הדבר הזה הזהירה התורה ואומר לא תשנא את אחיך בלבבך . ואומר חכם אחד מי שזרע השנאה יקצור החרטה . ואומר חכם אחד אין ברעה כשנאת בני אדם כין שנאת אנשים נכבדים כין שנאת אנשים נקלים כי פעמים שיהנק האדם הגדול בגובו . ואם יש לכם שונאים ובקשתם להקם מהם השחדלו להוסיף מעלה יתירות על מעלותיכם הטובים כמו שאמר חכם אחד כששאלו אותו כמה יתקם אדם כשונאו . והשיב שיוסף מעלה יתירה בעצמו . וצוה אריסטוטילוס לאלכסנדר המלך היותר שאני מצווה אותך ואזהריך עליו . שלא תשנא לשום אדם בעולם שברא האל כיראש השכל אחר אמית האל . הוא אהבת כל ההמוק רע וטוב . והאלהים יליהנו באהבתו כרי שנאה ונירש שני המשיח והיי העולם הבא כעניין שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא :

המעלה השלישית מעלת יראת שמים ובכללה יש מורא וכבוד אב ואם:

שמים שנא ועתה ישראל מה י"י אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את י"י אלהיך הניבה היא יראת שמים לפני המקום שהיא שקולה כנגד כל מצות התורה שכל העוסק בתורה ובמצות לשם שמים מביאין אותו לחיי העולם הבא כעניין שנאמר יראת י"י מקור חיים לסוף ממוקשי

שזכריהו ה' רטובה בכל שעה ובכל עת ויראה אותה תמיד לפניו בכבודו ומספר במלכותו ומעלים עיניו מגנותו ומכסה פשעיו . ומזכירו כינו לבינו כשרואהו נוהג שלא כשוררה ושמת בזמירתו ועריבים עליו דבריו . ואינם עליו למשא . וירא מאהבתו שלא תבוא עליו שום סיבה להפרידו ממנה ומתוך אהבתו משפיל עצמו לפניו ומכניע את לבו לעובדו ומתוך להתרצות אליו במעשיו ואוהב את אוהביו ושונא את שונאיו ומרזיכו בדרכי התורה והמצוותיו וכל מי שנוהג כמנהג הזה בידוע שאהב את הברו אהבה שלימה .

בני אהבו נשותיכ' כגופיכ' כמו שתרצו שתאהבנה גם הן אתכם ותכבדו אותן כמלבושן ובתכשיטין יותר מגופיכם כעניין שנא' איילת תשג' ועלת הן דדיה ירווד בכל עת באהבתה תשג' תמיד . ותאהבו גם את בניכם ואחיכם וקרוביכם כעניין שנא' ומבשרך אל תתעלם ותאהבו גם את ריעי ושכנייכ' הטובים כי לפעמים יעילו לכם יותר מקרוביכם כעניין שנא' בכל עת אוהב הריע ואח לצרה יולר . ואומר טוב שכן קרוב מאח רחוק .

בני התנהגו עם כל אדם במוסר הוזה כי בדבר הזה תרכיז עליכם אהבת בני אדם . כמו שאמר חכם אחד מ' שרוצה להיות אוהב לבני אדם יתנהג עמם במוסר הטוב . שכשם שהנזק מביא את האדם לירי שנאה . כך ההנאה מביאה לירי אהבה . ותאהבו התורה והמצות כעניין שנאמר מר' אהבתי תורתך כל היום היא שיהתי . ותאהבו גם את העומקים בחורה ובמצות ביותר כעניין שנ' אני אוהבי אוהב ומשחרר' ימצאונני . אהבירה כתיב ויש אם למסורת כלומר אהבי התורה והמצות ואומר כל

בני כונו ואלמד' מעלת יראת שמים . דעו בני כי יראת שמים מעלה גבוה ומעלה האדם אל כל שאר מעלות המירות החשובות ומפני חשבותה נתנה הקב"ה ברשות האדם והשליטו עליה שכך אמר חכמים ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת

תורה ואל ידי שלא היתה לשם שמים לא עלתה בידו ונמטר מן העולם. וכן הוה אומר ראשית חכמה יראת יי'. שכל חכמה שאין יראת שמים קודמת לפניה אינה חכמה. ואמרו חכמים כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגובר שמסרו לו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרן לו שאין לו דרך ליכנס בפנים. שאלו את רבן יוחנן חכם וירא חטא מהו. אמר להן זה אומן וכלי אומנותו בידו חכם ואין יראת שמים אמר להן הרי זה אומן ואין כלי אומנותו בידו ואמר חכמים ז"ל גדולה היא היראה ששני ספרים כתב שלמה ולא חתם בהן אלא ביראה שכן חתם בקהלת סוף דבר הכל נשמע את האלהים יראת. וחתם במשלי שקר החן והבל היופי אשרה יראת יי' היא תהלה וכל מי שיש בו תורה ויראת שמים הקב"ה והבריו' מתהללין בו כענין שנאמר ראשית חכמה יראת יי' שכל טוב לכל עושיהם תהילתו עומדת לעד ולא עור. לא שהבריו' מתהללין בו ומכבדן אותו כענין שנאמר קרנו תרום בכבוד.

בני

בנאו וראו כמה גדולה מעלת יראת שמים שהרי כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל יראת שמים כענין שנאמר ידעתי כי אשר עשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוספה וממנו אין לגרוע. והאלהים עשה שיראו מלפניו ואמרו חכמים ז"ל גדולה היא היראה שהעליונים והחתונים לא נבראו אלא בשביל היראה שנאמר והאלהים עשה שיראו מלפניו ואמרו חכמים ז"ל אין לו להקב"ה אלא יראת שמים בלבד שנאמר ויאמר לאדם הן יראת יי' היא חכמה וסוד מרע בינה. שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ולא נברא האדם אלא כדי לעבוד לבוראו ולירא מפניו כענין שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא זאת מצותי שמור כי זה כל האדם ואמ' חכמ' ז"ל כל מי שיש בו יראת שמי' שקל כנגד כל העולם כולו כל' כי זה כל האדם. כלומ' כי זה האיש שקול כנגד כל בני אדם חכימה היא הירא' שהיא מביאה את האדם לעבודת המקום ולידי קיום המצוות כענין שנ' אתרי יי' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו רשמורו ובקולו רשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקו ולא עוד שכל מי שה' ירא שמי' הקב"ה משיעו לעולם

שמעקשי מצוה. ואומר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא זאת מצותיו שמור כי זה כל האדם. כלומר שמור ועשה את המצוות ביראת שמים ואם יעשה אדם כל המצוות כולן שלא לשמן ושלא ביראת שמים לא דיי שאינן עולין למצוה אלא שעולין לו להוכיח כענין שנאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר הוקי' והשג' בריתי עלי פיך ואתה שנאת נזכר והשלך דברי אחריך. ואמרו חכמים ז"ל כל שיראות השאו קודמת להכמתו חכמתו מתקיימת ואינו חכמה שתחילתה היתה לשם שמים כגון חכמתו של רבי עקיבה דאמר רבי עקיבה זו הייתה השמישי לפני חכמים מצאתי הרוג אחד ונטפתי בו בשלשה תחומי שבת עד שהבאתי למקום קבורה וכשבאתי והרציתי הדברים לפני חכמים אמר רבי על כל פסיעה ופסיעה שפסעת מעלין עליך כאילו שיפכת דמים דנתי על עצמי קל והוצר זמה בשע' שנתכוונו לזכות חטאתי. לרבות מעטתי גילו נתכוונתי למעט על אחת כמה וכמה וכיון שהייתה תחילת תורתו לשם שמים לפיכך זכרה ועלתה לידו. הרי כבר למדנו כל שיראת חטאו קודמת להכמתו חכמתו מתקיימת. כגון עקיבה שהיית' תחילת תורתו ביראה שמים. וכל שאין יראת חטאו קודמת להכמתו אין חכמתו מתקיימת כגון שאם אין תחילת תלמודו ביראה שמים אין תלמודו מתקיים בידו כגון תלמודו של אלישע בן אבויה שלא היתה תחילת תלמודו לשם שמים אלא על שראה אביו מעלת התורה למד לבנו תורה. אמרו עליו על אביו שהיה מחשובי ירושלים ובשעה שנולד לו אלישע וזמן אביו אביו את כל זקני ישראל שישערו גזלו וזמן בניהן רבי אלעזר זרבי יהושע כיון שאכלו זשתו מהן. מרקדן ומהן מוצרין. אמר רבי גזליעזר לרבי יהושע כל גזלו עוסקין למלאכתן אף אנו נעסוק במלאכתנו ישבו ונתעסקו בתורה וירדה האש והקיפה אותם אמר להם אביוה באתם לשרוף את ביתי אמרו לו לאו אלא ברברי תורה אנו עוסקין ועיקר נתינתה לא באש נתנה שנאמר וההד בער באש אמר הואיל וכך היא כבודה של תורה אף אני איני מלמד לתינוק זה אלא

זו בזה והיו ישראל רואין ולא היו יראין ולא מתפחדין
 וכיון שחטאו אפילו פני הסרסור לא היו יכולין
 להסתכל שנ' ויראו מגשח אליו עד שלא חטא
 שלמה היה יורה בשידו ובשירו. דכתי' עשיתי לי
 שרים ושרות ותענוגי בני אדם שרה ושרות עשיתי
 לי שר' ושרות משוררים זכרים ומשוררות נקבות.
 ותענוגות בני אדם פרוכטא שירה ושירה שירה
 ושירתון. וכיון שחט' הביא ששים גיבורים שהיו
 משמריין את מטתו שנ' הנה מטתו של שלמה ששים
 גיבורים סביב לה שהיה מתפחד מן הרוחות לכן
 נאמר ביראת ה' מבטח עוז שכל מי שיש בו יראת
 שמים אין עליו יראה אחר' אלא יש לו ירא' ומוטלת
 על הבריות ואפי' על המזיקין כעניין שנ' ומוראכם
 ותחכם יהיה על כל חיות הארץ לרבות את המזיקין
 ואמרו חכמים אין בית רובע בחללו של עולם שאין
 בו תשעה קבין של מזיקין. והאדם הולך ופושט
 אצבעו לתוך עינו של מזיק והאלקים משמרו.
 ובשעה שהאדם רוצה לילך בשוק קהל של מלאכים
 ושל מזיקין לפניו והן מכריזין ואומרים הנו מקום
 לאיקונין של אלהים כמין פורמא יש בפני המזיקין
 כגון החמרים הללו של טיחנין וכשעונתיו של אדם
 גורמין הכיסוי שבפניהם הוא מתגלה ומבי' באדם
 ופניו משתנות שנ' משנ' פניו ותשלחהו והוא נשט'
 לפיכך נמסרו לו המלאכים לשוטרו כלום יש מגדל
 עוז גדול כזה וכל התולה בטחונו בהקב"ה מתוך
 יראה הקב"ה מגין עליו לעולם הזה ולעולם הבא.
 כעניין שנ' יראו ה' בטחו בה' עזרם ומגינם הוא.
 עזרם בעולם הזה ומגינם בעולם הבא. שהוא
 מגין עליהם מפני מידת הרין ולא עור שמוסיף ימים
 כעניין שנ' יראה ה' תוסוף ימים. תדע שכל מקום
 שיש יראת שמים שם חיים מצויי כעניין שנ' יראת
 ה' לחי' ומה היא היראה שיהיה האדם רואה את
 המקום כנגדו חמיד בכל שעה ובכל רגע ויהיה נכנע
 לפניו בכל מידות הכנעה והעבדות כעבד העומד
 לפני רבו וירא וחרד מפניו שמה ישגא בעבודתו או שג'
 לא יתצר רבו אליו ומתו' כך נותן אל לבו להתרצות
 לפניו במעשיו ובכל עניניו וכל מה שהוא עושה
 בחרדת הלב כפי שלא ימצא אחריו משגת

לעולם הבא משוב הצפון בבית גזינו כעניין שנאמר
 מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ולא עוד אלא
 שהבריות מתייראין ממנו כעניין שנ' וראו כל עמי
 הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. שכשם
 שהוא ירא מן המקום כך הקב"ה מטיל אימת' על
 הבריות ויראין מפניו גדולה היא יראת שמים שהיא
 עמדת לו לאדם בעולם הזה ולעולם הבא. כעניין
 שנ' יראת ה' טהורה עומדת לעד.

בני

בואו וראו היבחה של יראת שמים כעניין
 שנאמר אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ
 פאוד שכל מי שכתוב בו אשרי מובטח לו שהוא בן
 העולם הב' שנ' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב
 לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ולפיכך
 חתם משה רבינו ע"ה בברכותיה' של ישראל באשריך
 כעניין שנ' אשריך ישראל מי כפוך. נתקבצו כל ישראל
 אצל משה רבינו ע"ה אמר משה רבינו אמרו לנו מה
 עתיד הקב"ה לתן לנו לעתיד לבוא אמר להן
 איני יודע מה אומר להם אשריכם ישראל מה מתוקן
 לכם משלו חכמי' פאגדה למה הרבר דומה למלך
 בשר ודם שמסר בנו לפיג' והיה מחורו ומראד'
 אונתו ואומר לו כל האיכות הללו שלך הן כל
 המדינות שלך הן. כל הצרצרות שלך הן משיגיע
 הרבה אומר איני יודע מה אומר לך אשריך מה
 מתוקן לך כך מה רב טובך אשר צפנת ליראיך.
 גדולה יראת שמים שלא ריי שהוא בעצמו עומד
 לבטח כאילו עומד במגדל עוז ואינו ירא מכל בריה
 אלא שהוא מחסה אפילו לפני כעניין שנאמר ביראת
 ה' מבטח עוז ולבניו יהי מחסה. ולא עו' לא שהו זוכה
 ויוצאין ממנו בנים מהוגנים גבורים בתוהרת ובמצות
 כעניין שנ' אשרי איש ירא ה' במצותיו חפץ מאד. וכתי'
 בתרי' גבור בארץ יהי זרעו ואמרו הול' עד שלא חטא
 אין נותנין לו אימה ויראה. משהוא חטא נותנין
 עליו אימה ויראה. עד שלא חטא אדם
 הראשון היה שומע קול הריבר ועומד על רגליו
 ויכול לעמוד בו. ומשחטא היה שומע את קול
 ומתחבא שנאמר ויתחבא האדם ואשתו. עד שלא
 חטאו ישראל ומראה כבוד ה' כאש אוכלת ואמרו
 חכמים ז"ל שבע מתיצות של אש היו בוסקות

מעלת כיבוד אב ואם

בני כשם שחייב אדם לירא ולכבד למקום ברך הוא כך אדם חייב לירא ולכבד את אביו ואת אמו . כענין שנאמר כבוד את אביך ואת אמך . למען יאריך ימך . ואומר איש אמו ואביו תיראו . וכל מי שמכבד את אביו ואת אמו וירא מפניהם מעלין עליו כאילו ירא ומתפחד ומכבד להק"ב בה תדע לך שכן הוא שהרי שלשתן שוחפין בו שכן אמרו ז"ל שלשה שוחפין יש בו באדם הקב"ה ואביו ואמו אביו מזרע לובן שממנו עצמור וגידים וציפורנים ולובן לשבעינים ומוח . אמו מזרע אורם שממנו אור וכשר ודם ושער ושחור שבעין . והקב"ה ית' בוחן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראות העין ושמייעת האוזן וריבור שפתים והילוך רגלים דיעה ובינה והשכל הילכך שלשתן שוחפין בו . ואי אפשר לו לאדם לירא ולכבד אביו ואמו שלא ירא ומכבד חלקן של מקום . ואמרו חכמים ז"ל אי זו היא מורא ואי זו היא כיבוד . מורא ללא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו זאי זהו כבוד מאכיל ומשקה מרחיץ וסוף מלביש ומנעני' מכנים ומוציא . ועוד אמרו חכמים ז"ל גדול כבוד אב ואם שהעדיפן יותר מכבודו אילו בכבודו כתיב כבוד את יי' מהונך ומראשית כל תבואתך תביצד אתה מכבדו מפריש לקט שכחה ופיאה מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני חלת עיסה מאכיל רעיבים ומשקה צמאים . ואם יש לך הון אתה חייב ככולם אבל בשאתה בא אצל כיבוד אב ואם מר' הכתוב אומר כבוד את אביך ואמך . אפילו הוא מחזיר על הפתחים ואחד האיש ואחד האשה מצוין בכך אל' שהאיש ספוק בידו לעשות והאשה אין ספוק בידה לעשות מפני שרשות בעלה עליה . הילכך נתאלמנה או נחגרשה הרי ספוק בידה לעשות וחייבת . ושמיא יאמר אדם מכון שחייב אני להאכיל ולהשקות ור' הלביש ולהנעיל את אבי ואם אמי מותר לי לילך ור' גנוב ולגזול כדי ליתן לתוך פיהם של אבי ושר' אמי ולהלבישן ולהנעילן כדי לקיים

או דבר מכווער כך צריך לו לאדם ליתן יראתו של הק"ב על פניו חמי' וכשהוא עוסק בתורה ובמצות יעשה אותם כן הלב ויהיה חדר בעשייתן שמה יולד לו בהן ידבר מטפסדי המצוה כגון הגאווה והגסות והתפארו' בני אדם והסתה הערת ודומיהן לפי שאינו ירא מן המצות אלא ממי שצוה עליהן ומאותות היראה שיהיה האדם נבון ומשכיל כענין שנ' חכם ירא וסר מדע . וזאמרו חכמים ז"ל אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה . ושיהיה ענין זשפל ברך כענין שנאמר עקב ענוה יראת יי' בלומ' בשכיל הענוה שיש בו מביאתו ליראת יי' ושיהיה הינוקטו על הבריאת שכן אמרי חכמים ז"ל כל אדם שיש לו חן בידוע שירא שמים הוא שנאמר והסר יי' מעולם ועד עולם על יראיו . ושיהיו דבריו נשמעו' כענין שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלהי ירא ואת מצותיו שמור ושישנא את הרע ואינו מתגאה בעצמו ופיו ילכו שוין כענין שנא' יראת יי' שנאות דע . גאה וגאון ונרדף רע ופי התפוכות שנאתי . הלא חראו בני כמה פעמי' והוהי הקב"ה על הירא' מתוך השיבותה ומעלתה כענין שנא' את יי' אלהיך תירא . ויראת מאלהיך . לירא אתיה' הנכבד והנורא הזה . וראוי לכל ירא שמים שלא יירא מן האנשים להוכיחם אם יראה אותם שנוהגים שלא בשורה . כי דבר זה נגר יראת שמים כמו שאמר חכם אחד ראוי למחזיק בתכנו' ובצדק שלא יירא מבני אדם . ואומר חכם אחד הצדיקים אינם יראים כי אם האלהים לבדו אך ליראה מפני חכמים ותלמידיה מפני מעלת התורה ודבר זה ראוי והגון וחייב אדם לכבדם ולירא מפניהם שכן אמרו חכמים ז"ל את יי' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים . אשריהן יראי שמים ההולכים בדרך האל ונהנין מיגיעם אשריהן בעולם הזה וטוב להן לעולם הבא כענין שנאמר אשרי כל ירא יי' והולך בדרך יי' . יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך . לכן בני הון והירין במעלת המדה הזאת כרי שתזכו לעושר ולכבוד ולחיים בעולם והוה ולעולם הבא . כענין שנא' עקב ענוה יראת יי' עושר וכבוד וחיים . ואלהינו ברחמי יתן יראתו על פנינו לבלתי נחטא .

לקיים מצות כיבוד אב ואם. כך אמרו הכמים ז"ל יש מאכיל לאביו פטומות ופסיסוני ויורש גיהנום ויש משעברו ברחי' ויורש גן עדן אמרו שאדם א' היה רגיל להאכיל לאביו תרנגולות פטומות פסיסוני אמר לו אביו בני מאין לך אילו הענינים והשיב לו בנו אי זקן אכול ולעוס כדרך שהכלבים אוכלין ולועסין כלומ' מדוע אתה שואל אותי מאין לי הענינים לא דיי לך מזה שאתה אוכל לא שאתה שואל מאין הרי זה יורש גיהנום. גם על מה שהחרים כנגד אביו והשיב לו דרך בזון ויש משעברו בריחים ויורש גן עדן כיצד אמרו שהאדם א' היה טוחן בריחים. פעם אחת בא מצו המלך על הטוחנין. אמר לו בנו לאביו אבא תעמוד וחטחון במקומי ואני אלך תחתך במצות המלך שאילו היית הולך לשם והיית חוזר מוכה ולוקה לא היה טוב מוטב שאחזור לוקה ומוכה אני ולא אתה. נמצא משעברו בריחי' ויורש גן עדן מפני שחשש לכבוד אביו. ומפני מה הקדים בכיבוד אב לאם כענין שנ' כבוד את אביך ואת אמך. ובמרא הקדים מוראת אב לאב כענין שנ' איש אמו ואביו תיראו לפי שגלו וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאב ו מפני שמשרלתו ברכים לפיכ' הקדים הכתו' כבוד אב לכיבוד אב. וגלוי וידוע לפני שהבן מתירא מאביו ית' מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הכתוב מוראת אב למוראת אב. אמור מעתה שניהם שקולים כא'. ואם אמר אד' לבנו השקיני מים ואמו אמרה לו השקיני מים יעשה כבוד אביו תחילה שהו' ואמו הייבין בכבוד אביו. **בני** כווא וראו כמה גדול כבוד אב ואם שכל זמן שאר' מכבד את אביו ואת אמו זוכה ונוחל חיי העול' הזה וחיי העול' הבא כענין שנ' כבוד את אבי' ואת אמך' למהן ואירכוני ימך על הארמ' ולא עול' כל זמן שאר' מכבד את אביו ואת אמו וזכר את אביו ואת אמך' יום השב' לקדשו כבוד את אבי' ואת אמך' וכי מה ענין זה אצל זה לא למדך שכ' שאר' מכבד את אביו ואת אמו אין חט' בא על ידי שנ' אשרי אנו' יעשה זאת וכן ארס' יחיוני בה שומ' שב' מת' ללו' לקרי' מחללו לא מחול לו. ואם אין אדם מכבד את אביו ואת אמו גזירות קשות באות עליו. כענין שנ' ויאמ' ה' יען כי נגש העם הזה בפיו וכשפתיו כבודני' ותנא דבי אליהו

כבוד ולא תרצת מה ענין זה אצל זה לא ללמדך שאם יש לו לאד' מונות הרבה בתו' ביתו ואינו נהנה אביו ואמו לעת זקנתו כאילו הו' רוצח לפני המקום כל ימיו לכך נאמר כבוד את אביך ואת אמך ולא תרצת. כבוד ולא תנאף מה ענין זה אצל זה ללמד' שאם נשא אדם אשה והרי הו' אינ' מכבד את אביו ואת אמו לעת זקנתו כאילו הו' נואף כל ימיו לכך נא' כבוד ולא תנאף. כבוד ולא תגנוב מה ענין זה אצל זה ללמד' שאם יש לאדם בנים ובנות בתוך ביתו ואין מכבד את אביו ואת אמו לעת זקנתו כאילו גנב נפשו כל ימיו לפני המקום לכך נא' כבוד ולא תגנוב. כבוד ולא תענה מה ענין זה אצל זה שאם יש לאד' נכסין הרבה בתוך ביתו ואינו מהנהג אביו ואמו לעת זקנתו כאילו קעיד עדו' שקר כל ימיו לפני המקום לכך נא' כבוד ולא תענה. כבוד ולא תרצח שקר ובזמן שאר' מכבד את אביו ואת אמו למה הו' דומ' למלך שבא בן אוהבו ואומ' לו מאין אתה בא ואמר לו מבני אבי ואמי אמ' לו אבי ואמ' למה' דומין אמ' לו הן נפטרו בשלו' לבית עולמין עכשיו בא וראה אמ' לו בני ברוך תהי' תהא לך קורות רוח בעול' שנחת מנוחה לאביו ולאמ' לבית עולמין. עכשיו בוא וראה גנזי טובי' שגנזו לך אצלי שנ' והיא אם שמוע תשמע בקול ה' אהי' והלכת בדרכיו בדרכי שמי' מה דרכי שמי' רחום וחנון על הרשעי' ומקבלן בחשוב'. כך אתם תהיו רחמני זה על זה ובזמן שאר' מכבד את אביו ואמו לעת זקנתו כך הו' מפו' בקבלה ע' ישיעה בן אמוץ הנבי' הלא פרוס לרעב לחמך ועניני' מרודי' תביא בית כיצ' יש לו לאדם מוונז' הרב בתו' ביתו וביק לעש' מהן צדק כדי שיפרנ' את אחרי' כיצ' יעש' יפרנ' את אביו ואת אמו החיל ועם הות' יפרנ' את אחיו ואת אחותו ואם הוה' יפרנ' את בני ביתו מכאן ואיל' רב' צדק ביש' ועניני' מרודי' תביא בית כיצ' יעש' בזמן שאר' אוכל משלו לבו מתייש' עליו משל אחרי' לבו מתמרמר עליו ואפי' אם הוא אוכל משל בנו או משל בתו לבו מתמרמר: ואין לומר משל אחרי' אשרי אדם שיש לו מוונז' הרבה ובאין עבדיו ובני ביתו ונהנין ממנו על שולחניו עליו הכתו' אומ' יגיע כפי' כי תאכל אשרי' טוב לך. כי תראה ערום וכסיתו. כשם שהקב"ה יהי' שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים

עולמים אה את ארס ראשין ערום ולא המתין לו
 שעול אהת עד שהלבישו מיד שנאמר ויעש ה' אלהים
 לאדם ולאשתו כתמות עורו וילבישם כך לא יראה ארס
 אח אביו ואת אמו בכננים בלויים ויהוור פניו לא ילבי'
 אורס בכננים נאים לונש אד' בחמש מנה ילביש אביו
 ואמו בעשר מנה לוב' אד' בעשר מנה ילביש אביו ואמו
 בחמשה עשר מנה גדול מצו כיבוד אב ואם שמאריכין
 ומיו ושנותיו של אד' ומשיכין לו ונותל' חיי העה' ווחיי
 הע' יוכש שמחן שכרה מרוב' כך עונש' מרובה שכך
 אמרו חז'ל' באגר' מאי דכת' לעין תלעג לאב ותבזז לקה'
 אם יקרוה עורבי נחל ויאל' בני נשר' עין שהלעיגה
 לכינו' אב ואם והבזז לקהת אסקרני' ביה לקחת בחיית'
 כל' שנוכו' בעינו מצו' לא תקח האם על הבני' עקרוה
 עורבי נחל ויאל' בני נשר' דין נקיר דין אכיל אמ' הק'
 יבוא עורב שהוא אביו וניק' אות' העין ולי הנה ממנה
 יבוא נשר שהו' רחמני ויאכלנה ויהנה ממנה

בני בואו וראו כמה גדול מצו' כבו אב ואם לפני המקו'
 שיקבל' כיבודן לכיבוד ופוראן למוראן וקללתן
 לקללתו - נא' כאן כב' את אבי' ואת אמך ובהק' כתיב
 כב את ה' מהונך - היקש כיבודן לכיבודו של מקו' - נא'
 כאן איש אמו ואביו היראו נא' את יי' אלהיך תירא
 ויקש מוראן לכוראו של מקו' נא' כאן ונקל אביו ואמו
 בהק' איש כי יקל לאהי אבל בהק' לא נא' ומכה שאי
 אפש' לום הכאה כלפי מעל' כד' שאמ' ומכ' אביו ואמו
 ובזמן שאד' מכ' אביו ואת אמו מההק' אומ' כביכו' יפה
 עשיתי שלא דרתי ביניהן שהילו דרתי ביניהן ציערונני
 עמהן ולא היו חיוו' שישין בי יותר מהן צאו וראו כמה חביב'
 מצות כיבוד אב אס לפני הקטן שכך אמרו חז'ל' אבא
 אמ' השקני מים ויש מצו' אחרו לעשו ואפשר לעשו אותן
 המצוות ע"י' עשו אותן המצו' ע"י' אהו' יתעס' בכיבוד
 אביו ואמו - וכן תנ' דבי אליהו לא יאמ' אד' בעצמו הוא'
 ואבי ישבשמי' הקדימני תחילה אלך ואעש' רצון אבי
 שבשמי' ואניח רצון אבי ואמי - לכן נא' כב' את אביך
 ואת אמך כבד את יי' מהונך - שכין שאפש' לעשותה
 ע"י' אהרי תעשה ע"י' אהרי יתעסק הוא בכבוד אביו
 ואמו יכול אפי' אמר לו אביו ואמו לענו' אחת מכל מצו'
 האמור' בתור' האשומ' להק' ת' לאיש אביו ואמו תראו
 ואת שבתותי תשמרו אחת והם חייבין בכבודי - שאלו

תלמידיו את ראה' עד היכן כיבוד אב ואם אמ' להן צא
 וראו מרמה בן נתנדה שהיחר' אמו חסר' דעתו קייטו
 פוטרטו בין חבירו ולא אמר לה כלום לא דייק אמר
 ארשב'ג לא כבד כד' את אבותיו יותר ממני ומצאת
 שכיב' עשו לאביו יותר ממני אני שמשתי את אבי ואמי
 בכלים עשור' וכשיצאתי לישוק בכלי נאים ועשו הרשע
 שמש את אביו בכגדי מלכו' שנ' וחקת רבקה את בגדי
 עשו בכה הגדו' החמוד' אשר אחת בבית ואין חמורות
 לא בגדי מלכו' וכשוצ' לשו' בכלי מכויערי' ואמרו חז'ל'
 אף כשבאו בני עשו לעשו' מלחמ' עם יש' אמ' לו הקב'
 למשה אמור להן ליש' אין אתם יכולים להורווג בה' עד
 עכשיו מתבקש להן שכר הכיבוד שכיבד אביה' לאן
 הקבור' בהר שנ' רב כלס סוב את ההר הזה - ועוד אמרו
 מי איתר כבודו של יעקב אבינו בע' חז'ל' כיבוד שכיב' עשו
 את אביו צאו וראו כמה גדו' כח כיבוד אב ואם שאין לך
 קשה בכל המלכות כמלכו' ארום והארכה שנים ככל'
 המלכו' ומי גרם לה שהאריכו שנים בעול כיבו' שכיב'
 עשו את אביו להאכילו ולהשקותו ומה עשו הרש' שלא
 הית' לו זכו' אחר לא של כיבוד אב ואם ניתן לו ארכא
 כמה זמן - יש' שיש בהן כמה מצות וכיבוד אב ואם בכלל
 עאכ' ו' שנותנית להן ארכא בעוה' וזוכין לחיי העה"ב -
 גדולה מצות כיבוד אב ואם שהו' אוכל הפירות בעוה"ז
 והקרן קיימת לו לעוה"ב - שכך אמרו חז'ל' אילו דברים
 שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב
 כיבוד אב ואם ו' ח' והבאת שלום בין אדם לחבירו ות"ת
 כנגד כולם -

בני בואו וראו כמה חביבה מצו' כיבוד אבואם
 לפני המקו' שכין ציוה עליה קורס מ'ת כעניין שנ'
 כבד את אבי ואת אמך כאש' צוך ה' אלהיך ואמרו חז'ל'
 כאשר צוך במרה י' מרת רחמי' אהיך זו מרת הדין
 שאם אתה מרחם על אביך ועל אמך לעת זקנתו הק'
 מתחלה עליהן רחמים ועם אין אתה מרחם
 עליהם הרי הוא מרקד עמך במירת
 הדין וכל מי שמכה את אביו ואת אמו
 חייב מיתה שנאמר ומכה ומכה אביו ואמו מות'
 יומת' וכן המקללים חייבים מיתה
 שנאמר ומקלל' אביו ואמו מות' יומת' וכל
 המקללים אחר' מתחם חייב מיתה שהרי שניה'
 עליו

מדת כיבוד אב ואם

עליו הכתוב שנ' איש איש אשר יקל' את אביו ואת אמו
 מות יומת אין די לא בהיים לאת' מיתה תל' אביו
 ואמו קלל רמיו בו לרבות לאח' מיתה ומן הכיבוד שה'
 אדם נוהג כשור' בכל דרכיו ובכל עניניו וישתד' לעשו'
 מעשי' טובי' ונאים כדי שיהא מרוצה לשמיי' ולברירת
 כדי שיהא שמו של אביו נזכר עליו לטובה ולברכ' שיהיו
 הבריות אומרו' עליו אשר יהיו אביו ואמו של פלוני שכך
 גידל גידולי' טובי' ברו' שזה ילד ברו' שזה גידל ברו' רבו
 שלומרו תור' ועליו הכתו' אומר וצ' ל וכשם שחייב אד'
 לכבד את אביו ואת אמו בחייהן כך חייב לכבדן אחרי
 מיתתן שכך אמרו חז' למכבדו בחיים מכבדו במותו
 בחייו כיצד הנשלה ברבר אביו למקום לא יאמר שלחוני
 בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי

לא שלחוני פטרוני מהרוני בשביל אבא ועוד אמ' ה'
 שהיה אביו עובר על ד' לא יאמר לו עברת על ד'ת'
 לא אומר לו אבא מקרא כתוב בחזרה כך הוא. כמותו
 כיצד מכבדן היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך
 אומר אבא לא כך אמר אבא מורי הריני כפרת משכמי
 והנימלי' בחוק י'ב חזר' אומר הריני כפרת נפש' אב'
 לאחר י'ב תודש אומר זכרונו לחיי' העה' ל' אמרו
 עוד המכב' את אביו ואת אמו כמיתתן שכרו ית' כאילו
 כבד בחייהן שהמכבדן בחייהן אינו מכבדן לא מירא'
 והמכבדן כמיתתן אינו מכבדן לא לש' ש' לכן
 בני העו' זמרי'ן במעלת המדה הזאת כדי שתירשתי
 העה' ותנחלוני העה' ב'ה' יצליחנו בבר' ברתמי
 הרבים .

התורה וקיום המצות :

זו שכרה מרובה אני מקיימה . מצוה זו שכרה מעושה
 איני מקיימה מפני שהיא קלה לפיכך לא גילה הק' מתן
 שכרן של מצות כדי שיעשו כל המצות בשוה . נעו
 מעגלות' ולא תדע מטולטלין הן אסמרטותא של תור'
 ולא תדע אינך יודע מחן שכרן של מצות אבל הקב"ה
 יודע וגלוי לפניו ונאמן לשלם שכרו וכן הוא אומר פלס'
 ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כים' ואמרו חז' ל'
 באגרה לא דבר הכתוב אלא כנגד יום הדין שהק' יושב
 ומשקל מעשיהן של בריות הכל באמת הכר' במשפט
 הכל בצדק משלו משל למה הרבר דופי' למלך שהי' לו
 פרס וכן בתוכו מגדל גבוה ועשה בתוכו גינה והשכי'
 פועל' והכניס לתוכו ופקדן שיהיו עוסקין במלאכתן
 עלה המלך לראש המגדל' והוא היה רואה אותן והן
 לא היו רואין אותו כענין שנ' י' בהיכל קדשו הם מפני'
 כל האר' . לפנות הוי' בא המל' וישב עליהן ברין אמר'
 המל' יבאו המעדרין וימלוו שכרן המכסותין ויטלו שכרן
 מלקטי צרורות ויטלו שכרן . נשתירו בהן אנשי'
 שלא נתעסקו במלאכ' הפרס . אמר המל' אלו שלא
 היו עוסקין במלאכתי מה היו עושי' אמרו לו היו מפני'
 בתים מלאים לתוך רקני' אמ' להם המלך אלו שלא
 פסקו במלאכתי יצאו להריגה על שמרדו בדברי מלכו'
 כך הק' בר' את עולמו והו' פרס ונתן כתיב' כ"א ופיקדן
 שיהו עוסקין בחור' ובמצו' ובמ' טוהר' שבינתו בשמי'
 והוא

המעלה הרביעית מעלת

בני בואו ואלמדכם מעלת התורה וקיום המצות .
 דעו בני כי מעלת התורה מעלה גדולה וחשוב'
 עד מאד ותמךדן חשיבותה ומעלתה קדמה הק' לעולם
 אלפי' שנה כענין שנ' ואה' אצלו אמו ואהיה שעשועי'
 יום יום וגו' וימנין שנ' אה' שנים כענין שנ' כי אה'
 שנים כענין פיוס אתמול וגו' . ובתורה נתייעץ הקב"ה
 בכריאת העולם כענין שנ' ה' בהכמה יסד ארץ כונן
 שמים בתבונה ואמרו חז' ל' חביבין ישראל שנחן להם
 כלי חמדה שבו נכרא העול' שנ' כי לקח טוב נתתי לכ'
 תורתי אל תעזבו . חביבין ישראל לפני המקום שנחן
 להם את התורה שהיא טס חיים ורפואה להם כענין
 שנ' כי חיים הם למוצאהם ולכל בשרו מרפא . ואומר
 רפאות תהי לשריך וגו' . ולא עוד אלא שהיא יקררה
 וחשובה מכל כסף וזהב שבעולם שנ' יקררה ה' מפניני'
 וגו' . גדולה מעלת התורה וקיום המצו' שהאדם קונר'
 בהם חיי העה' זו והעה' ב' כענין שנא' מכל משמר נצור'
 לבך וגו' שיהא אדם מתכווין לעשות כל מצוה הנאמר'
 לידו בין קלה בין חמור' ולא יבוה בעיני המצוה קלה
 לפי שאינו יודע מתן שכרן של מצות שעל כל מצוה
 ומצוה קונה חיי העה' ב' ואמרו חז' ל' הוי רץ למצוה קל'
 ובזרחה מן העבירה . שסצוה גוררת מצוה ועבירה גורר'
 עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה וכן הו'
 אומר אורח חיים פן תפס' אמר הקב"ה לא תהא
 יושב ומשקל מצותיה של תורה שלא תהא אומר מצוה

מעלת התורה וקיום המצות

אבל הק"מ מוציא דיגמטאות להנאתן של יש' ואם ישמרו
אוחז הוא נותן להן שכר וכן הוא אומר ושרט לנפש לא
תתנו בכשרכם וגו' וא"ה מצטרפין על מיתיהן כעבודת
אלהיהן ומסרטיקאת בשוכנענייטן שנ' והגודרו כמישפטן
בחרבות וגו'. והוא אומר להן הק"מ ליש' אני ה' נאמן
לשלים שכר אמר להן הק"מ ליש' הצטרפו עצמיכם ואני
נותן לכם שכר. ואמרו חז"ל באגדה מאני של ב"ו אנו
יודעין מהו אני של מקום. יוסף בשעה שמלך על
המצרים היה מתיירא מהם אמר לו פרעה אני פרעה
מפני מה אתה ירא אני הו' שהמלכותך מי שיש לו ראש
ידבר כנגדך שנ' ויאמ' פרעה אל יוסף אני פרעה. מה
עשה אותו אני ליוסף. שמלך שמונים שנה. כשיבא הק"
ליהן שכר של כל מצוה ומצוה שכתוב בה אני ה' על
אחת כמה וכמה גדול קיום המצות שכל המקיים את
המצוה קונה לו חיי העולם הזה והעולם הבא
כעניין שנאמר ושמרתם את מצותי ואת דוקתי ועשית'
אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' וחי בהם
בעה' ואני נאמן לשלם שכר טוב בעה'. כביכ"ל אני
ערב בדבר שאתם זוכין בה לחיי העולם הבא.

בני

אם התחילתם במצוה השתדלו לגומרה ואל
תתדללו בה שכל הזאתי במצו' ואני גומר'
אינו נקראת על שמו אלא על שם של גומרה כעניין שנ'
ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו
בשכם. וכי יש העולם והלא מרע"ה העולם שנאמר
ויקה משה את עצמו יוסף עמו וגו' לא מכיון שנגזר על
משה שלא ליכנס לארץ וגו' נטפלו בהן נקראת על שמן
ואמרו חז"ל כל מי שהוא מתחיל במצוה ואינו גומרה
סוף שהוא קובר את אשתו ובניו ממי אתה למד מיהוד'
שנ' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו
וגו' היה לו להוליכו בכתיופו לאביו. ומנלן שגרם מיתה
לאשתו שנאמר ותמת בת שוע אשת יהודה וגו'. וכל
העוסק בתורה ובמצות לשמן אין חט' בא על ידו כעניין
שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. ומעשה באדם א'
שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים
ונטלת ארבע מאה זון וקבעה לו זמן כיון שהגיע לו
זמן בא וישב לו על פתח ביתה. נכנסה שפתחה ואמר
לה אותו האי שקבעת לו זמן הרי דא' יש על פתח הכי
אמ' לה יכנס כיון שנכנס הציעה לו שבע מצות של כסף
ועליונה

יושב עליהן יהו' רואה אותן והן אינו רואין אותו לעתי'
לבוא הוא יוש עליה' בדין ואומ' כל מי שעסק בזה יבוא
דיטול שכרו. איה סופר. אלו מלמדי חנקו יבאו ויטלו
שכרן איה שוקל לו ששוקלק המצו' קלו וחמורו בשוה
שנוהרין בקלו כמו שנוהרין בחמורו יבואו ויטלו שכרן
לפיכ' צרי' לו לאד' להזהר בכל המצו' בין קלו בין חמור'
לעשו' כל מצו' הבאה לידו ראשונה בין קלה בין חמורה
ואל יאמ' אמתין ואעשה החמורה שמה לא תעלה לירו'
ולמה לא נהפך מחן שכרן של מצות שרא' יאמר אדם
כל העוסק במצו' זו זכה להתעשר אלק' ואתעסק ברה'
ואתעש' וכן אם מבקש בניס' ושכרה של מצוה זו אלק'
ואתעסק כדי שיהיו לי בניס' וכן בשאר כל המצו' ונמצא
עושיין את המצות שלא לש' עורר למה לא גלה מתן
שכרן של מצות שלא יהא אדם הולך ועושה המצו' ו
שמתן שכרן מרובה ויניח השאר ונמצאו קצת המצות
בטלות חרע שכרן הו' שמצו' חמורה מן החמורו שבתו
והיא מצו' כבוד אב ואם כתוב כבר את אביך ואת אמך
למען יאריכון ימיד' ולמען יישב לך וגו' ונקראת חמור'
מן החמורו' מפני שהוקשו כבודן לכבו' המקי'. ובקלה
שנקלו' כת' יטלה השלח את האם ואת הבני' תקח לך
למען יישב לך והארכת ימים. ולמה קורא אותה קלה
שנקלו' שאפי' חסרון כיס אין בה הרי כבר למדת שכרן
של מצות שהוקש כולן כאחת. לפיכך יזהור אד' בכולן.
בין קלו' בין חמורו' שכל אחת ואח' מביאתו לחיי העו'
ה' כעניין שנ' כל המצו' אשר אנכי מצוה הו' אותה תשמרון
לעשו' למען החיון ורבייתם ונארתם וירשתם את הארץ
אשר נשבע ה' לאבותיכם. מהו כול' המצו' שיהיו כל
מצוותיה של תורה חשובין בעיניך כמצוה אח' שקולות
זו בזו שתהא זריז לעשו' מצוה קלה כמצוה חמורה.
תשמרון לעשו' שיהא אדם למד על מנת לעשו'. למען
החיון לעול' שכולו חיים. אשריהן עמלי תורה ומקיימי
המצו' שאפי' המצות שנתן הק"מ להנאתן של בריות
מקבלין עליהן שכר גדול צא ולמד ממה שכתוב בניס'
אתם לה' אלהיכם לא תהגודרו ולא תשימו קרחה
בין עיניכם למת. ואמרו חז"ל למבקש אתה לידע מה בין
גימטאות אלהינו לגימטאות האומ' המלכות מוציאה
גזירות אפיר' רעות ואין אד' יכול לעמו' עליהן ואפי' הכי
העושה אותן אינו מקבל שכר והעובר עליהן הוא נהרג.

ועליזנה של זהב כיון שהגיעו לאותו מעשה ובא לפשוט את בגדיו בואו ארבע ציעות ומפחו לו על פניו ונדמו לו כארבע ציעות מיד נשמתו וישב לו על גבי קרקע אף היא נשמתה וישבה לה על גבי קרקע . אמרו לו גפה שרומי איני מניחתך עד שתאמר לי מום שראית בי אמר לה העבודה לא ראית בי מום אלא שאין כיופיך בכל העולם כלו . אלא מצוה קלה צונו יי אלהינו וכתוב בה שני פעמים אני יי אלהים . אני נאמן לפרע ואני נאמן לשלש שבר . אמרה לו העבודה איני מניחתך עד שכתבת לי שמך ושם עירך ושם רבך ושם מדרשך שאתה למד תורה . עמדה ובזכה את כל ממונה שלישי למלכות שלישי לעניים . שלישי נטלה בידה ובאת ועמדה לפני מדרשו של רבי הייא אמרה לו רבי גירני אמר לה שמה עיניך נתת בחדד מן התלמידים הוציאה לה הכתב שבירה אמר לו עמוד זכה במקדך . אמר אותך מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר זהו מתן שכרן בעולם הזה אבל לעולם הבא איני יודע כמה . עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחכה לו . הלא תראו בני שמצות ציצית היא ממצות קלות שבתורה שאין לה מיתה ולא כרת ולא מלקות אלא מצות עשה בלבד היא ומפני שהיא דהיר בה הצלתו מעברה חמורה ולא עוד לא שביאתו לחיי העולם הבא . הזהיר וזרין בשאר מצות המורות שבתורה על אחת כמה וכמה שמטיבין לו בעולם הזה ומצילין אותו מדינה של גיהנם אמרו חכמים ז"ל לכל העושה מצוה אחת כמאמרה אין מכשרין אותו בשורות רעות . ומה טעם שומר מצוה לא ידע דבר רע . ולא עוד אלא אפילו הקב"ה גוזר גזירה ומבטל בעבורו שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי אמר לו מה תעשה . וכתוב בתריה שומר מצוה וגו' :

בני

הו וזרין מאד בתורה ובמצות ובמעשים טובים לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם אלא תורה ומעשים טובים בלבד . שכן אמרו חכמים ז"ל באגדה שלשה אוהבים יש לו לאדם בחייו ואילו הן כניו ובני ביתו וממונו ומעשיו הטובים בעת פטירתו מן העול' מכנים אדם כניו ובני ביתו ואומ' להם בבקשה מכם הוציאוני מדין המות הרע הזה והן

אומרים לו לא שמעת שאין שלטון ביום הדין . לא כך כתיב באה לא פרה יפרה איש ולא יחן לאלהים כפרו . והוא מכנים את ממונו ואמר לו בבקשה ממך הוציאני מדין המות הרע הזה והוא אומר לו לא שמעת לא יועיל הון ביום עברה וגו' . והוא מכנים מעשיו הטובים ואומר להם בבקשה מכם בואו והצילוני מדין המות הרע הזה . והן אומרי לו עד שלא תלך הררי אנו מקדימין שנ' והלך לפניך צדקך . ואמרו חכמים ז"ל מאי דכתיב כי לית תן הם לראשך כל מקום שתלך מציות מלוות אותך שנא' כי חבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך . עשית לו דלת מצות מזווה מלווה אותך שנא' וכתבתם על מזווח' ביתך . אם לבשת כלים חרשים מצוה מלווה אותך שנא' לא תלבש שעטנז ואם הלכת לגלח מצוה מלווה אותך שנא' לא תקיפו וגו' . וכן בחיישה וכן כוויעה וכן בכל דבר ודבר אמר הקב"ה אפילו לא היית עוסק בדבר לא מהלך בדרך מצוה מלווה אותך שנא' כי יקרא קן צפר לפניך בדרך . וכן הוא אומר כי תיים הם למוציאם . בכל דבר שתי אדם תלווין את מוציא בהן מצו' קבועות ולכל בשרו מרפא . שכל אבריו של אדם מצויות קבועות בהן . שכן אמרו חכמים ז"ל באגדה רמ"ה מצוה עשה יש בתור' כנגד אברים שבאדם שבכל יום ויום אבריו צווחין על האדם עשה המצות הללו כדי שיהא תיים וארכיב לאבריו . וש"ס מצות לא תעשה כנגד ימות החמה שבכל יום ויום משעה שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת צווחת ואומרת לאדם גוזר אני עליך במי שהגיע ימך ליום הזה שלא תעזב כי עבירה זו וא' תכריע אותי ואת כל העולם כולו לכף חובה :

בני

אם באת מצוה לידכם לא תחמצוה לא עשו אותה מיד בהשתדלות בלי דישול כענין שנא' ושמרתם את המצות לא תקרי המצו' לא המצות שכשם שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה לא אם באת מצוה לידך עשה מיד . ואם חכמים ז"ל לעולם יקדים אדם לרבר מצוה שמתוך שהקדמה בכירה לצעירה לילה אחת קבוצה ארבעה דורות לישראל שהקדמ' רות המואבית הלעמה העמונית ארבעה דורות **בני** הו והיריק וזרין במצות שמצוה גוררת מצוה צאור וראו מה שכתוב בשלות הקן דכתיב כי יקרא קן צפור וגו' . שלח השלח וגו' . מה כתיב בתריה כי חבנה

מעלה התורה וקיום המצות

בבית ביה חדש ועשית מעקה לגגך וגו'. וזכה לבנות בית ולעשות מעקה עשה אדם מעקה לביתו מדר כתיב בהריה לא תזרע כרמך כלאים שדך לא תזרע כלאים שזוכה לשד ה זכרם. קיים מצות כלאים מה כתיב בהריה לא תחרוש בשור ובחמור וגו'. קיים לא תחרוש מה כתיב בהריה לא תלבש שעמנו שזוכה לבגדים. קיים כלאי בגדים מה כתיב בהריה גדילים שזוכה למצו ציצית מה כתיב בהריה כי יקח איש אשה חדשה שזוכה לאשה ולבנים ואמ' הכ' ז'ל הוי נרעה מחמא הקל כרי שהרתע מהטא המור. הוי מקרים לזכר מצוה כרי שלא יקדמוך הפורעניות. אם באת מצוה לידך א תשמח לאותה מצוה לא לאותה הבאה אחריה. ואם באת עבירה לידך אל תדאג לאותה עבירה לא מן הבאה אחריה. שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. וכן הוא אומר ויהי אם שמע תשמע. אם שמע אדם מצוה אחת סופו לשמוע מצות הרבה. אם שמעת בישן תשמע בהקיץ ואם יפנה לבך שוב לא תשמע. אשריהן עמלי תור' ומקימי המצו' שמאירות לפניך כנר הזה וכאור שני' כי נר מצוה ותורה אור. ואמ' חכמ' ז'ל עשה לך נר שתלך לאורו מה הנר הזה מציל את האדם מן המכשולו' כך העושה מצוה מאיר לפניו ומצילת האד' מכל דבר רע שני' נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי. מה הנר זה נר אחד מספיק לכמ' בני אדם כך אדם אחד שהו' תדיר במצו' זכותו מגנ' לכמ' בני אדם. ומה הנר הזה מרגילין במנו ואין אורו חסר כלום כהעושה מצוה בגופו או בממונו אינו חסר כלום שני' נותן לרש אין למהסיר. ואמ' חכמ' ז'ל תלה הכת' את המצוה בנר ואת התורה באור. לומר לך מה נר זה אינה מאירה אלא לפי ענה אף מצוה אינה מגינה בעו' הזה אלא לפי ענה. ואת התורה תלה באור לומר לך מה האור מאיר לעולם אף התורה מאירה לעולם. וכן הוא אומר בהתהלכת תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וגו'. בהתהלכת תנחה אותך בעול' הו'. בשכבך תשמ' עליך זה יום המית' והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא.

בני אם באת מצוה לידכם עשו אותה מן המובחר שכן א' חכ' ז'ל אני אמרתי לך שתוציא מעשר מן המובחר. הא כיצד בא בן לוי אצלך אם אתה נותן לו מן המובחר אף אני יש לי ליתן לך מן המובחר שני' פתח י' לך את אוצרו הטוב. ואם נתת לו מן התפירות ומן

הקטניות אף אני יש לי לתן לך מהן שני' יתני' את מפור ארצך אבק ועפר מן השמים. וכן מצונו בקרבנות נדבה שני' אדם כי יקריב מכם קרבן ליי' מן הבמה מן הבקר ומן הצאן וגו' וא' אס עז קרבנו וא' ואס מן העוף וא' כ' ונפש כי תקריב קרבן מנחה. וכן מצונו בנדבת המשכן שהביט חביב קודם שני' וזאת התרומ' והנוסף ונחשת **בני** התנאז לפני קונכם במצורת נאות והדרות כענין שני' זה גאי ואנוהו. וא' ח' ז'ל וכי אפשר לו לאדם להננות לקונו לא אנוה לו במצורת עשרה לפניו לזולב נאה ציצית נאה שופר נאה ואכתוב לו ספר תור נאה בקולמוס נאה כדיו נאה בלבלר נאה ואכרוך אותו בשיראין נאה. ואמ' ולהידור מצוה יוסיף משלו עד שליש כמצו' כלו' יתן בו יותר שליש ממה ששוה עד שליש משלו מכאן ואילך אם יוסיף יותר משליש משל הק"ו כלו' יזמן לו ריוח בכלל מה שהיה מריוח ועליו לשלם שכרו. ואם עבר אדם עבירות הרבה יתיעץ עמ' שכלו וישתדל לשוב עליהם בתשובה. ויעשה מצות הרבה כרי שישלים עצמו עם בוראו ויחכפרו לו עונותיו ויושע מהקבענין שני' כי בתחבולו' תעשה עמך מלחמ' ותשועה רבוב יועץ. וא' ח' ז'ל באגדה אם עשית חבילו' של עבירות עשה כנגדן חבילות חבילות של מצות. כיצד ענים רמות והיו לטוטפת ביקעניך. לשון שקר ולמדתם אותם וירים שופכת דם נקי וקשרהם לאות על ירך. לב חורש מהשבות אין. והיו הדברים האלה על לכבך. ורגלים ממהרו לרוץ לרעה. לעולם הוי רץ למילה שנתנה בין ברכים. יפוח שקרים עד שקר ואתם עדיי נאם י' ומשלח מרנים בין אחים. אמור להכמה אחותי את. ואמר עוד לעולם יעשה אדם עצמו קברניט לזכר מצוה פי' רב החובל ואם אין בידו ממה לעשות המצוה יהא ממשכן עצמו עד שיעשנה שני' אם חבל תחבל שלמת רעך. גדול כח ההורה וקייים המצות שכן מצילין את האדם מיצר הרע שכן א' ח' ז'ל בני אס פגע בך מנוול זה משכתו לבית המדרש. אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שני' הלא כה דברי כאש נאם י' וכפמיש יפוצץ סלע. וכן הוא אומר אתה צוית פיקודך לשבור מאור. שלא ניתנה לישראל לא לשמדם מיצהרעו. וא' ח' ז'ל באגדה נרי בידך ונרך בידו. נרי בידך כענין שני' כי נר מצוה ותור' אור. ונרך בידו שני' נר אהי' נשמ' אדם

ועל ישראל ועל ארץ ישראל שנ' השקיפה פני עין קדשך וגו' ולא עוד לא שהיה אומר אינו זומכאן עד שהעש צרכי חיו' הוזה שכן כתו' אחריו חיו' הוזה י' א' ג' מצוה לעשות וגו' יצחה בת קול ואמרה תשנה לשנה הבאה ותביא כתובים הוזה - וצריך לו לאדם לעשות כפי גדר המצות כפי ההרחק מן האסורין שכן צוה חכמים ז"ל הוזה מתוקין ברין ועשי סיג לתורה - גדולה היא כנילת התורה ויקרה יותר מכל כסף זהב ואבני טובי' ומרגליו' שבעולם - ודבר קל הוא לאברה ולשכחה שכן א"ל ז"ל בתתלה דומה התורה לכסף זהב ואבני' טובות ומרגליו' שנ' לא יערכנה זהב וזכוכית וגו' - לאו דברי תורה שקשין לקנות הכלי זהב ונחתין לאבד ככלי וזכוכית שאין דמיהן יקרים כל כך - ולא עוד לא שנופלין בקרקע ומשחברים וכן הוא אומר התניף עניך בו ואינינו וגו' - וכל זמן שאדם עוסק בדברי תורה הן מחוקין וערבין בפיו כדבש כענין שנ' ומחוקים מדבש - ומצינו באגדה כי פילוסוף אחד של את רבן גמליאל ואמר לו אפשר שדברי תורה מתוקין מדבש אמר לו הין - התחיל אומר לפניו דברי תורה - ואמר לפניו רברים המשיביקאת הנפש והזדה לו אותו הפילוסוף ואמר לו ודאי מחוקים מדבש וכאי זה דבש כדבש הבא בצפחיות - לכן בניו היו זדירין וזריזין בתורה ובמצות כדי שתזכו להני העול הזה ולחיי העול הבא שכן א"ל ז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנ' י"ה הפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר - ואלהינו יפתח לבנו לתורתו ויחכמונו מצוותיו ברחמי הרבים אמן .

המעלה החמישית מעלת גמילות חסדים

על כף של חובות ומזכה אותו בדין זהו חסד גדול שה"ק עושה עם בריו יזיו שמוכה אותו כדי להביאם לחיי ע"ה - וז' א' דוד רלותי ולי יהושע ומצינו שה"ק בעצמו נתעם בג"ה שכן אח' וחור' תחילתה ג"ה וסופה ג"ה - תחילת' ג"ה שנ' ויעש י"ה לה' לאד' ולאשחו כתנני' עור וילביש' וסופה ג"ה דכתיב וקבור אותו כגאי : ולא עוד לא שכל העול נבנה בחסד כש"א אמרת עולם חסד יבנה ובה"א זכור רחמך י"ה וחסדך כי מעול' המה : גדולה ג"ה יותר מן הקרבנות שנ' כי חסד חפצתי ולא זבח - ואח' ז' באגד' עוברי היס פירשו אותו נחית בחסדך זה גמילות חסדים נהלת בעוק זה תורה כמרה דתימא י"ה עוז רעמי

שמור את נר' ואני אשמור את נרך וכוננא אומר שאמר מצוה שומר נפשו וגו' - גדול תלמיד תורה שכן א"ל ז"ל כל הנביאים כולן לא נתבאו לא למי ששמר את בנו לתלמוד תור' ולמי שהוא משיא את בתו לתלמיד חכם ולמי שמשביח לת"ח בעסקו - אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה וגו' - וא"ל ז"ל באגדה אם נפשך לידע מתן שרין של צדיקי לעתיד לבוא - צא ולמד מאד הראשון שלא נצטוה לא על מצוה אחת ולא עשה - וזכר עליה ארז כמ' מילות נקסמו לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות - וכי אי זו מדה מרובה מדה טובה או פורענו' הוי אומר מדה טובה מרובה - היושב לו מן הפיגולין ומן הנותרים והמתענה ביום הכיפורי' והפורש מן הגל ומן העריות ומשאר כל אסורין שבתורה על אחת כמה וכמה שזוכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות :

בני הוא מחשבין הפסד מצו' כנגד שכרה ושכר עבדי' כנגד הפסדה שאם אתם מחשיבי' בזה לעולם לא התבטלו מן המצוה ולא תבאו לירי עבירה .

בני צאו וראו כמה גדול מתן שרין של עושי מצוה שהן מתחטאין לפני המקום ועושה להם רצונם - שכן א"ל ז"ל באגד' בא וראה כמה מתחטאין עושי מצו' ויש להם פה לפני המקו אדם שיש לו עסק לפני המלכו' פעמים שהוא נוהץ כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך - כיון שהגיע אצל המלך ספק עושה שאילתו ספק אינו עושה - אבל הקב"ה אינו כן - אדם יורד לתוך שדהו ראה אשכול שביכר רמון שביקר ראגה שבכרה מניחו בסל ובא ועומר באמצע העורה ומב' רחמים על עצמו

בני בואו ואלמדכם מעלת גמילו' חסדים רעו בני כי מעלת גמילות חסדים מעל' הכיבה מאד לפני הקב"ה ובעבורה יזכה האדם לקנות חיי העולם הזה והבא - ולא עוד לא שכל מי שהוא עושה חסד עם הבריות הרי העול' מתיישב בשבילו כענין שנ' ישב עולם לפני א"ה חסד ואמת מן נצורה ווא"ה ז"ל על ג' דברי' העול' עומד על התור' ועל' העבורה ועל גמילו' חסדים - גדולה היא מעלת גמילות חסדים שהיא אחת מ"ג מדות שנתיחס בהן הבורא לענין שנא' י"ה ארץ אפים ורב חסד - וא"ל ז"ל ורב חסד משה כלפי חסד כל' שאם האדם מחצה זכאי ומחצה חייב מכריע כף של זכאי

מעלת גמילות חסדים

יחן וערין היה העולם מתמוטט אימתי נתבסס העול
 א ניה קדשיך עד שלא נברא בהמ'ק היה העול עומ'
 על (טריפסו) של שתי רגלים כיון שנבנה בית המקדש
 נתבסס העולם ועשיו שאין בית המקדש קיים גמילו'
 חסדים מכפרת במקומו שנ כי חסד הפצתי ולא זבח
 ולא עוד אלא כל מי שהוא עוסק בגמילות חסדים זוכה
 לו סח בציול של מקום שנ ואשים דברי נפיק ובצל
 ירי כיסיתך ואמרו חז"ל כאגדה ואשים דברי נפיק זו
 תוד ובצלי ירי כיסיתך זה גמילות חסדים כמו שנ מר
 יקר חסדך להים ובני אדם בצל נפיק יחסיון גדולה
 גמילות חסדים מן התורה ומן הקרבנות שנאמר פיר
 פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ותורה וחסד
 לא נאמר אלא ותורת חסד מינתלה במי היו אומר
 קטן נחלה בגדול תרע לך שכן הוא שהרי מבטלין ת"ת
 להצאת המת ולהכנסת הכלה כיפני שהם גמילות
 חסדים לפיכך צריך אדם שיהא מחזיר ורורף לעשירת
 צדקה וגמילות חסדים שכן שלמה מזהו בחכמה ואומ'
 רורף צדקה וחסד וגו' שכל הפחזר ורורף אחר גמילו'
 חסדים הקב"ה ממציא לו מעורת לעשורת מהן צדקה
 לבני אדם המהוגנין

יחן וערין היה העולם מתמוטט אימתי נתבסס העול
 א ניה קדשיך עד שלא נברא בהמ'ק היה העול עומ'
 על (טריפסו) של שתי רגלים כיון שנבנה בית המקדש
 נתבסס העולם ועשיו שאין בית המקדש קיים גמילו'
 חסדים מכפרת במקומו שנ כי חסד הפצתי ולא זבח
 ולא עוד אלא כל מי שהוא עוסק בגמילות חסדים זוכה
 לו סח בציול של מקום שנ ואשים דברי נפיק ובצל
 ירי כיסיתך ואמרו חז"ל כאגדה ואשים דברי נפיק זו
 תוד ובצלי ירי כיסיתך זה גמילות חסדים כמו שנ מר
 יקר חסדך להים ובני אדם בצל נפיק יחסיון גדולה
 גמילות חסדים מן התורה ומן הקרבנות שנאמר פיר
 פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ותורה וחסד
 לא נאמר אלא ותורת חסד מינתלה במי היו אומר
 קטן נחלה בגדול תרע לך שכן הוא שהרי מבטלין ת"ת
 להצאת המת ולהכנסת הכלה כיפני שהם גמילות
 חסדים לפיכך צריך אדם שיהא מחזיר ורורף לעשירת
 צדקה וגמילות חסדים שכן שלמה מזהו בחכמה ואומ'
 רורף צדקה וחסד וגו' שכל הפחזר ורורף אחר גמילו'
 חסדים הקב"ה ממציא לו מעורת לעשורת מהן צדקה
 לבני אדם המהוגנין

בני

בואו וראו כמה גדולה מעלת גמילות חסדים
 לפני המקום שהיא אחר מג' מדורות טובות
 שהקב"ה מבקש מישר א' כענין שנא' הגיד לך אדם מה
 טוב ומה ה' דורש ממך כ"א עשות משפט ואהבת חסד
 ואמרו חכמים ז"ל עשות משפט זה הדין אהבת חסד זו
 גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה הוציא המת
 והכנסת הכלה כלומר שאם הם עניים ויצטרכו לגבות
 מעות לצורך קבורת המת או לצורך חכשיט הכלה
 שיעשה הרבר בצנעא כדי שלא לביישם ואומר עוד
 גדולה גמילות חסדים מן הצדקה שנ' זרעו לכם לצדק'
 קצרו לפני חסד אדם זרע ספק אוכל ספק אינו אוכל
 שמה תליקה התבואה בשידוף וביקרון וכיוצא בו קוצר
 ודאי אוכל ואומ' אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג' ח'
 שבה כלומ' לפי הטורח שימריח אדם לעשו צדק ישלם
 לו הק' שכרו והטורח שטורח בה הוא הנקרא ג' ח' -
 שנ' זרעו לכם צדקה קצרו לפי חסד ואומ' בג' דברים
 גדולה ג' ח' יותר מן הצדק צדק' בממונו ג' ח' בין בממונו
 בין בגופו צדק' לענין ג' ח' בין לעניים בין לעשירי כלומ'

כל העול' עשרה וזרו מנח ועד אברהם אבינו להוריע
 כמה ארך אפים לפניו וכי' עד שבא אברהם אבינו וקב'
 שבר כולם שכן מצינו באברהם אבינו שג' ח' לפיכך
 היה כרי בזכותו להגין עליו ועל כל העול' כולו ומנין
 שהיה בעל חסדים שכך אמרו חז"ל באגדה מאי דכתי'
 מי העי' ממזרח צדק וגו' ישני' היו א"ה מבוא החת כנפי
 השכיני זמי העירן לבוא ולחסות' ח' כנפי השכיני אברה'
 ולא תאמ' א"ה בלבד העיר לא אף הצדק היתה ישנ'
 וזעיר' אברה' שנ' צדק צדקא ראהו לרגלו' שהיה אברהם
 פותח פונדק ומקבל עוברי' ושבי' שנ' וישע' אשל בבאר
 שבע ויקר' שם אבר' בשם יי' ונו' שע' האשל הודיע שמו
 של הק' וגבורתו בעולם וכן הוא אומר תתן אמרו מי
 מבקש להק' שיעש' עמו חסד הוי אומ' מי שהוא גומל
 חסדים ולא עוד לא שבזכות ג' ח' אסר הקב"ה עצמו
 בשבועה שנ' אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם ואמרו
 חז"ל אם ראיית זכות אבות וזכו' אמהו' שנחמוטט' הרב'
 בג' ח' שנ' כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה וחסדי
 מאתך לא ימוש זה ג' ח' וברי' שלומי לא תמו' זה המשי'
 שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו שגם זה ג' ח'
 הוא אמר מרחמי' יי' שהקב"ה מתמלא רחמים על
 עולמו כביכול למד מבריותיו וזמה אליו שהן צרכי
 חסד עושין חסד זה עם זה אני שאני מלא חס' ורחמי'
 על אחת כמה וכמה שאני צריך לגמול חסד עם בריותי
 ומעשרה במנובנו המלך שעמד בזכו' כל אוצרותיו
 לעניים בשני בצורת חבירו עליו אחיו ובית אביו אמרו
 לו אבותיך גנוז אוצרות והוסיפו על של אבותם ואת
 עמדת ובזכות שלך זשל אבותיך אמרו להן אבותיי גנוז
 אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה שנאמר אמת מארץ
 תצמח וצדק משמים נשקף אבותי' אצרו במקום שהידי
 שולטת בהן וזאני גנזתי במקום שאין הידי שולטת
 בהן שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת
 יקדמו פניך אבותי גנוז אוצרות שאין עושין פירות
 זאני גנזתי אוצרות שעושין פירות שנ' אמרו צדק כי
 טוב וגו' אבותי גנוז אוצרות ממון זאני גנזתי
 אוצרות נפשות שנאמר פרי צדק עץ חיים ולוקח נפשו'
 דכס' אבותי גנוז אוצרות בעולם הזה זאני גנזתי
 לעה ב' שנ' והלך לפניך צדקך וגו' .

בני

בואו וראו כמה גדול כח ג' ח' שכל מקום שיש
 ג' ח' וצדקה שם יש שלום וכ"מ שיש שלום יש
 צדקה כעניין שנ' חסד ואמ' נפשו צדק ושלום נשקו .
 שכל זמן שהבדיות נוהגים בשלום זה עם זה עושין
 צדקה וג' ח' זה עם זה ובכל מקום שיש צדקה
 שם שלום מצוי . ולא תאמר בתחומים בלבד
 עשה שלום אלא אף בעליונים שכך אמרו חכמים
 ז"ל באגדה העני הזה יושב וזמרת' כמה פלוני בן פלוני
 יושב בתוך בית והוא נד ומטלטל פלוני' ישן על גבי מטתו
 והוא ישן על גבי קרקע ועמדת אתה ונתת לו אמר הק'
 מעלה אני עליך כאלו נתת שלום בינו לביני שנאמר
 משוכב נתיבות לשבת . ואומר אז יחוק במעויו יעשרה
 שלום לי שלום יעשה לי . שכל הגומל חסד עם הבריו'
 ומרחם עליהם משים שלום בפמלי' של מעלה ובפמלי'
 של מטה שנ' אז יחיוק במעויו וגו' שלום בעליוני' שלו'
 בתחתוני' שלו' לו שלום לעני שלו' בעה' ז' ולעה' ב' ועו'
 אחז' ל' מניין שצדקה וג' ח' פרקלי' גדול בין יש למקו' שנ'
 כה אמר יי' אל תבא בית מרוח ז' הלך לספור ז'א תנוד
 להם כי אספתי אח שלומי מאת העם הזה נאום יי' את
 החסד ואת הרחמי' וגו' כי אספתי שלומ' וגו' את חס'
 וג' ח' ורחמי' זו צדק' לומ' לך שהצדקה וג' ח' פרקלי'
 גדול ושלום גדול בין ישראל לאביהם שבשמים .

בני

צאנו וראו כמה מעלה של בעלי צדקה וג' ח'
 גדול שהן חסין בצילושל מקום כעניין שנא'
 מה יקר חסדך אלהים וגו' ולא עוד אלא שג' ח' מכפר'
 אפי' בדבר שיש בו שבועה כענין שנ' לכן נשבעתי לבי'
 עלי אם יכוש' עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עול ואמרו
 חז"ל בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה
 וג' ח' כי הא דרב' ואבי' תרומיו מדינת עלי קאתו רבא
 דעסק בתורה חיה ארבעין אביי דעסק בתורה וג' ח'

חיה שיתין שנין

בני

הווי זהירק בג' ח' מפני שזכות עומד' לו לארוב
 זלכניו זלכני ביתו עד סוף כל הירווי' שכך
 אמרו חז"ל החסד עומדת לו לאדם לעולם עד סוף כל
 הירווי' שנ' וחס' יי' מעול' זעד' עול' על יריאיו אבל הצדק'
 עומד לו לאד' עד ג' דורו שנ' וצדקתו לכני בני ואם חיש'
 אד' לעשו' ג' ח' או שנ' רב מצו' וגאנס ולא עשאה מעלין

עלין

מעלת גמילות חסדים

כרי ללמדך כח ג"ח ומהו ג"ח שיהי' האר' רחמן מרחם
 על הבריו' כדרך שהבור' ית' הוא מרחם ומלא רחמים
 כענין שנ' יי' ג' רחום והנחן וכן הו' אומר ורחמיו על
 כל מעשיו ובמעלת המדה הזאת נתיחסו בה בני ישראל
 שכך אמרו חז"ל כל המרחם על הבריו' בידוע שהויה
 מזרעו של אברהם אבינו ושיחא גומל חסד עם כל אדם
 לעשירים ולעניים ולחיים ולמתים ושיחא מקרב אדם
 הרחוקים כ"ש הקרובים היו צריכין לפרנסה מתפרנסם
 לכסות מלבישן לאכסניא מכנסים בתוך ביתו ללו' מלוה
 להן לשאלו משאלין ללמוד תורתו מלמדן להאכילן
 מוכיחן מדבר בטובתן ומעלי' עינו ממומיהן בזמן שה'
 שמחי' שמח עמהם וכשהן עציבין משקלן ברברים ראה
 אותו מפק' נכסיו ומגנה את עצמו מקרבן אצל ומזהיר
 וכן בכל דבר ודבר שהוא בחבירו יהי דן בעצמו כאילו
 הגיע למקומו של חבירו כענין שנ' ואהבת להעך כמו'
 ויעש חסד עם כ"א עם מי שראוי לו ואם מי שאינו ראוי
 לוכי אם יהיה ראוי תשימו במקומו ואם הוא לא יהיה
 ראוי בו אתה ראוי כי הבורא צוה לעשו הטוב והחסד
 ואומ' אחד מיטב חסדיך עד שתקדים בלא שאלה וכן
 ירגי' אדם עצמו לשלם טובה למי שגמל עמו טובה כדי
 שלא יהיה מכפיי' הטובה שכשם שנוה' לו לאדם שיהו
 כל הבריות גומלין עמו חסד בשעה שהוא צריך להם
 כך הוא ראוי לגמול חסד לכ"א בשעה שהן צריכין לו
 לכן בני הו' והירין וזריזין במעל' המד' החשוב' הוא כרי
 שחזק' להקביל פני שכינה וליהנו' מזיו' כענין שנ' אני
 בצדק אהוה פני' אשכנה בהקיץ חמנתך הא' יצילחנו
 בה ברחמי' הרבים אמן .

והיא מעלת הצדקה

היא הצדקה לפני המקום שכל העושה צדקה עם חבירו
 מעלין עליו כאילו החיה את נפשו ולא עוד לא שכל
 הרגיל בצדק' זוכ' וקוב' לו חיי' העה' ו'חיי' העה' כענין
 שנ' באורח צדקה חיים ודרך נתיב' ג' מות שבזמן שאר'
 רואה את העני' שאין לו מה יאכ' ונותן לו פרוטה ולקח
 ממנו פת ואוכל ונפשו שבעה עליו נמצ' שזה החי' אות'
 שאלמ' זה שמ' הי' מת ברעב היו אומ' באורח צדק' חיי'
 שכ העושה צדק עם חבירו מעלין עליו כאילו החי' אותו
 ודרך נתיבה אל מות שכל הרגיל בצדקה כופה מעלין

מ"ה

עליו מן השמי' כאילו עשה' ומקב' עליה שכרומי כתובה
 אליהו' ל ואמר חז"ל באגר' הו' פנתם הויה אליהו' ל'
 שאלמ' חז"ל לא היינו חיים בגלו' שמיים שחרב בהמק'
 היו מקריבים שני תמידין בכל' יום וכוונתם בעורחיהן
 מצוות וצדק' שעושים יש' בכל יו' ויו' ומה אם כספרו של
 ב' ונתן חסד לאומ' שלימי' כדכתי' וכתב בס' דברי הימי'
 לפני המל' לכשיבא ספרו של הקב" ש' אז נדברו יראי
 יי' איש ג' רצוהו ויקש' יי' וישמ' וגו' אעכ"ו אשר יהי' חמה
 צפון להן לעתיד לבא שכ"ו שהם יכולים לעשו' חסד
 בממונ' עושי' ואם אינן יכולין לעשו' בממונ' עושי' ג' ח'
 בדבריהן ומנחמין אותן את העניים ומסבירין להן פנים
 ועולה להן להשבון גדול של' ופק' להעב' נפשך לחסדך
 אין כתי' לא נפשך מכאן אמרו חז"ל אם אין לך מה
 ליתן לו תנחמיהו בדבריו תצא נפשי עליך שאין לי מדה
 ליתן לך ואם יש יכולת בידך ונפש נענה תשכיע' ועל'
 שניהן הוא אומ' וזרח בחשך אורך ואהו' ל' באגרה העני'
 הזה עומד על פתחך וזה' עומד על ימינו שנ' כי יעמד
 לימין אביני' דע שאני עומד על ימינו ועתי' לשל' שכר'
 וא' אין אתה נותן לו דע ששמי' עומ' על ימינו והו' עתי'
 ליפרע מאותו האיש שנ' להושיע משופטי נפשו' וכר'
 פרוטה שאר' נותן לצדק' ואפי' דבר של חסד שאין בו
 מעש' הכל נכתבין לפני המקו' ועולין לו לחשבון מצוה
 כאילו עשה' שנא' וכתב בספר זכרון לפניו ליראי' יי'
 ולחושבי שמו .

בני אדם בקשת לידע כח ג' חצא ולמד מבוטעו הצדיק

שבשכר ג' חשעשה בוטעו עם רות המואביה וזה
 ויצא ממנו דוד שכך אמרו חז"ל באגרה המגיל' הזו והי'
 עגילת רות אין בה לא טומאה ודא טהרה ולמה נכתב'

המעלה השישית

בני בואו ואלמד' מעלת הצדקה דעו בני כי מעלת

הצדקה היא מעלה גדולה ומגע' עד כה' כ' שכך
 אחז"ל שאלו את שלמה עד היכן כחה של צדקה יאמר
 להן צאו וראו מה פירש דוד אבא' פור נתן לאבינונים
 צדקתו עומד' לעד קרנו תרום בכבו' שעולה ומתחממת
 עד כ"ה ואחז"ל באגרה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע
 במה תרום קרני של יש' אמר להן בני השא את ראש
 במה הוא שמיאות ראש שלהן בצדקה' ונתנו איש כופר
 נפשו לוי' וגו' כמו שנ' כופר נפשו איש עשור' חביבה

כתחובי בליל אמ' להם שמים אתם אלוהינו הולכים לצורך עצמנו יפה אתם אומרים עכשיו לא יצאנו אלא לעשו' רצון המקו' שגולל אור מפני השך וחשך מפני אור אמרו להם לא כך כתוב מתן בסתר יכפה אף מיד ברחו והלכו מהם :

בני בואו וראו כמה גדולה מעלת הצדקה שכל מה שמחסר אדם מממונו לצדקה הוא נוסף לו יות' שכך אחו'ל אם ראת אדם שמפזר מעותיו לצדקה הוי יודע שנוסף לו שנ' יש מפזר ונוסף עוד ואם ראי' אדם שמונע עצמו מן הצדק' הוי יוד' שהו' מתחס' שנ' וראשך מיושר אך למחסור צאו וראו מגופו של אדם כ"מ שהו' מסתפר הוא מחליף וכ"מ שאינו מסתפר אינו מחליפין שער הזקן והראש לפי שהו' מסתפרין הם מחליפין לפי הגביני' לא מסתפרין ולא מחליפין הרהיאה הוא לפי שהיא נגזות היא מחלפ' החזו' הזה אינו נגזו' ואינו מחליף גדול הצדק' שהו' אוכ' הפירו' בעה'ו והקרן קיימ' לו לעה'ב שנ' צדקתו עומד' לע' ולא עוד לא כל הצדק' שעושי' יז'ה עם עם זה הק' מחשב עליה ונכאילו לפניו הן עושי' כעניני' שנ' אך ב'י' לי אמ' צדקות ועונו וכו' .

בני צאו וראו כמה גדולה כחה של צדק' אד' מבי' עולה שכר עולה בידו . מנחה שכר מנח' בידו . שלמי' שכר שלמי' בידו . אדם עושה צדקה שכר כל הקרבנות בידו . שנ' זבחו זבחי צדק וגו' זבח לא נא' לא זבחי מלמ' שהיא הכיבה מכל הקרבנו' כולן וכן הוא אומר ואלה מדות המזבח עד וידבר אלי' זה השלחן אשר לפני יי' . פתח מזובח וסיים בשלחן אלא' לוומר לך כ'זשבהמ'ק קיים דהיה המזבח מכפר משחרב בהמ'ק נעשה שולחנו של אדם מזובח כפרתו ואחו'ל כאנן עושהמ'ק קיים אדם שוקל שקלו ונחשכפר לו ועכשיו שאני בהמ'ק קיים אם עושי' צדקה מושב ואם לאו באני א'ה ונטלתי אותנו בזרוע וכן הוא אומר הלא פרוש לרעב לחמ' זכה . לא פרוש לרעב לחמ' לא זכה . וענינים מרדוים תביא בית אעפ"כ נחשב לו לצדקה שנא' ונוגשי' צדקה . לעולם יחלק אדם מממונו לצדקה לפי שאין אדם נותן משלו כלום שנ' לי הכסף ולי הזהב וגו' . ואמרו חכמים ז'ל חן לו משלו . שאתה ושלך שלו לפיכך אר' יהי אדם צר עיני' בממונו של מקו' ויעשה מפני צדקה הביב' היא הצדק' שכך אמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחין יותר

פ"ה שאינו יכו' לשלום בו ואפי' אם נקנסה עליו מיתה וכן הו' אומר לא יועילו אוצרו' רשע וצדקה תציל ממות ולא עו' לא שעומד' לעה'ב שאני בו מות שנ' ודר' נתיב' לא מות ואחו'ל בכח הצדק' עתידין המתים לחיות שכן מצינו באלהיו הנבי' שהי' הולך מחר לא הר וממעה לא מערה והלך לו לצרפית אשה אלמנ' קבלתהו בכבוד גדול מפתה ומיינ' ומשמנ' היו אוכלין ושותין הוא והיא ובנה לאחר ימים חלה בן האשה ומת והתי' אותו אליהו בחפלתו וכן כבדה השונמי' את אליש' כעניני' שנ' נעשה נא עליות קיר קטנה גזו' וכל פעם שהיה עובר אלישע דרך שם יסור שמה ובישרה שתלך בן והרת יולדה ומת והחיה אותו . גדולה היא הצדק' שנמשלה לזרע כעניני' שנ' בבקר זרע את זרעך ולער' לא תנוח ירך כו' ואחו'ל בבקר זרע את זרעך שאם בא עני' אצלך שחרית חן לו ולערב אל תחב' ירך שאם בא עני' אצלך ערב' לא תאמ' כבר נתתי בשחר' לא חזור ותן לו כי אינך יודע אי זה יכשר שאני אתה יודע אי זו מצו' עומד' לך ואם עומד' לך שניהן הרי יוחר טוב ולמ' נמשלה הצדקה לזרע מה הזרע הזה אדם זרע פאה או' וכונס ממנה כמה סאין כך כל מה שאדם נוח' לצדקה מתרב' לו כזרע הזה וכן הו' אומר ויזרע יצחק בארץ ההי' ואחו'ל באגדה זרע צדק' לעניני' כמ' דתימ' זרעו לכם לצדק' וקצרו לפי חסד וכל הנותן צדק' צרי' שיתננה בסתר כדי שלא יתבייש העני' כשנותן לו כעניני' שנ' פתחו תפתח את ירך לו הוי פות' את ירך בינך לבינו עד שלא תהא ירך האחרת מרגש' כדי שלא יתבייש ואחו'ל כל העושה צדקה בסת' הקב" כופ' ממנו ומאנשי' ביתו מ"ה שנקרא אף שנ' מתן בסתר יכפה אף ואחו'ל גדול העושי' צדק' יותר ממ' רב . שאילו במ"ר כת' כי יגורתי מפני האף והתקמה ואילו בעושי' צדק' בסתר כת' מתן בסתר יכפה אף ואחו'ל נחן תתן לו אפי' ק' פעמי' לו בינך לבינו מכאן אמ' לשכת השאין היח' בירושלם יראי חטא נותני' לתוכה בחשאי ועני' . בני טובי' מתפרנסין מתוכה בחשאי ונמצא באגדה שת"ח היו מהלכין לחלק צדקה בלילה ופגעו בהן רוחו' ושרדין ומזיקין אמרו להן לא כן כתוב בתורה לא תשיג גבול רעך וכת' בו תרמוש כל חיייתו יער כלומ' הלא אתם יודעים כי התהום והגבול שלנו לילך בלילה כשם שאין אנו באים בתחומכם ביום כך לא היה לכם לילך

מעלת הצדקה

לבו באה עלי הפרורענו ומנין שנתלה לו שנה שנ לקצ'
ירחין חרי עשר וגו' לפיכך אמרו חז"ל אין מקבלין צדק'
מן הגוי ואם קבלה נותנה לעני גויס וכל הטקבל צדק'
מן הגויס אין רוח המקיס נוחה המינו לפי שהוא גורם
להם זכות ונותן להם ארכא ועוד שהוא נותנה לו לשם
ע' ושלנו תרע לך שהרי דניא נענש על שהשיאו עצה זו
לנבוכדנצר שנ' להן מלכא מלכי גו וכת' כלא מטא על
ומגלן דאיענש דניא שנ' ותקרא אסתה להתך ואמר
מר התך זה דניא ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו
מגדולתו וא"ד שכל דברי מלכות נחתבין על פיו וא"ת
היכן נענש דניא שהושל לגוב אריות ואם עניי יש אינן
יכולין להתפרנס מישאל מוטב שקבלו מן הגויס
וא ימותו ברעב .

בני בואוראו כמ' קש' אפי' שגגתה של צדק' שכך
אחז"ל גמלי' הלווהו יהונתן שתי ככרו לדרוד לא
נחלקה מב' ולא נהרג נוב עיד הכהני ולא נטרד רואג
ולא נהרג שאול ויהונתן בנו אשריהן בעלי צדקה שכין
שארם עושה צדק' מממוניהם פותח לו את ידו הרחב'
ומרחיב לו בעת צרה ומעב' הימנו את הפרורענו כענין
שנ' מותן אדם ירחיב לו ולא עוד אלא שבעשת פטירתו
הק' משרה אותו אצל אברהם יצחק ויעקב שנקראו
גדולים שנ' ולפני גדולים ינחנו ומנין אנו יורקין שנקראו
גדולים באברהם כתיב האדם גדול בענקים . וביצחק
כתיב ויגדל האיש . וביעקב כתיב ויגדלו הנערים . וכיון
שקלקל עשו ומכר את בכורתו ליעקב נא' עליו הנדה
קטן נתיך בגויס ונוטל ממנו שם הבכורה והגדולה
וחל על יעקב .

בני אסראיתם עני בא אצליכם תמלאו עליו רחמ'
כאילו הוא אחיכם או קרובכם ואם תראו אות
ביישן תנו לו דרך הלוואה כענין שנ' כ' יהיה כך אביו
מאת אחיך באת' שעריך וגו' ומיך ליה כי פתח חפתה
את ירך לו ואמרו חז"ל באגרה פתח לו ברברי' עד שלא
חתן לו שאם היה ביישן אמרו לו שמא אתה צריך ללון
מכאן אם' צדקה נתנה כמלוה . ועוד אמר גדול המלך
יותר מן העושה צדקה וממיל לכיס יותר מכולן וכן הוא
אומ' אשרי משכיל אל דל וגו' ואמרו חז"ל באגרה אשרי
משכיל מסתכל בו האידך לזכות בו כיצד בשעה שאדם
רואה עני בן טובים ובן גדולים שימנו מנכסין והו' מתבני

לקח

יותר מהקבל פני שכיני שנ' ויאמר אדוני אם נא מצאתי
חן בעיניך וגו' ולא עו' גא' שהצדק' כהלוואה ה' לפני
המקור כאר' שמלוה מעות לחבירו שחיי' להחזיר לו שנ'
מלוה ה' חונן דלוגו ואמרו חז"ל באג' יכול נתן אדם
פרוסה לעני הק' משל לו פרוסה לא כי גא' אמר הק'
נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מפני הרעב ונתת
לו פרוס' והחייית את נפשו . חייך שאני מחזיר לך נפש
החת נפש . למחר כנך או בתך באין לירי חולי או
מית וזוכ' אני להם המצו' שעשית ומציל אותן מן המית'
וכן אמרו חז"ל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר
לאומרו כביכו' ל' עבר לזה לאיש מלו' גדול ה' הצדק'
שמציל את האדם ממות' משונה כענין שנ' צדקה תציל
ממו' ולא עו' גא' שמצילתו מדינ' של גהינם שכך אמרו
חז"ל מאי דכתי' אם שלמו וכן רבי' וכן נגזוו ועב' ועניתי'
לא אענ' עו' אם שלמי אס' רוא' אד' שמונותיו מצומצמי'
יעשה מהם צדק' וכן רבי' כ' ששכהן מרוב' וכן נגזוו ועב'
כל הגזוו את נכסיו ועושה מהן צדק' הרי ניצול מדינה
של גהינם מישהן רחילות שהיו עוברו בנהר אחת
גזווה וא' אינה גזווה עובר עובר וזוה אינ' עובר'
ועניתי' אפי' עני המתפרנס מן הצדק' חיי' לעשות צדק'
לא אענך עוד שובאין לו סימני עניו ואמ' עוד
עני שנתן פרוס' לתמי' ופרוט' לקופ' מקבלין ממנו ואם
לא נתן אין מחיבין אותו ליתן .

בני צאו וראו כמ' גדולה כחה של צדק' שאפי' או' ה'
כשעושין צדק' הק' חול' להן ומקבלין עליה שכר'
שהרי עשו הרש' בשביל צדק' שעשה עם אביו והאבילו
והשקהו וזה לקב' מלכו' מכל שא' האומ' ונתן לו ארכ'
למלכותו וכן לנבוכדנצר כשפתח לו דניאל החלו' ואמ'
לו שגור דינו נגזר ואינו יכול לעכבו' כ' בצדק' כענין
שנ' להן מלכי ישפר וחסאך בצדק' פרוק ועויותך במחן
עניין וקבל ממנו נבוכדנצר ושלח אגרות בכל מלכותו
והכריז שכל העניים יבאו ויתפרנסו מנכסי המל' ותלה
לו הק' י"ב חדש ואלמל' שמנע עצמו מן הצדק' לא באת'
עליו הפרורענות לסוף שנה גבה רוחו וזחרה לבו עליו
וכיון שראה הגרין עושין כן הרי' פמיליא הבאתם לי .
אמר' לו הם העניים שאם לך דניא לפרנס' כד' שיתלה
לך המקום אם' להן ומה יכול לעשות לי והלא שרפתי
את ביתי באש ועליו נא' לפני עבר גאון שמתו' שנתגא'

לקח לך אצלו ויאמר לו שמעתי עליך שנפל לך ירוש' במדינה ואתה צריך ללות הילך חפץ זה ויכיון שאתה נוטל דמים אתה נותנס לי ובשעה שחתנס לו הוי אומר במתנה נתונים לך ולא עוד אלא כל המסתכל בעניי היא יוכה יצ' מדינה של גוי'י שכך אמרו חז"ל באגד כה' פעמים כחו אשרי ובכולן אינו מפרש קבול שכ לא בזה ומהו קבול שכרו ביו' רעה ימלטהו י' ואין רעה לא גהינס שנ' וגם רשע ליום רעה ועו' אמרו ואומר איני מתפרנס מאחרים שנקנין ובפרנסין אותו כיצד נותנין לו לשם מתנה וחוזרין ונותנין לו לשם מלוה או אומ' לו לך והביא משכון כדי להפיס רעתו ועוד אמג' מדות בנותני צדקה הנותן בצדקה חרי זה משובח. המלוה בלא רבית למעלה הימינו הנותן למחצה לשל' ולרבי' למעלה הימינו מפני שאינו מתבייש בכך כלל. ובזמן שאדם עושה צדקה יעשה אוה' בעין טובה ובשפתת לבב ואל יעשה אותה בעין רעה ובלב רעה כעניין שנ' ולא ירע לבבך בתתך לו. ואמרו חז"ל באגדה למתת חננה רד' א' כשארם עושה מצוה היא עושה אותה בלב שמש שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו וישמע ראובן ויצילחו וגו'. בכתפיו היה מוענו אצל אביו ואילו היה אהרן יודע שהי' הק"ה כותב עליו הנההו יוצ' לקראתיו וראך וגו'. בתופים ובמחולות היר' יוצא לקראתו ואילו היה יודע בועז שהק"ה כותב עליו ויצט להקלי עגלות פטומות היה מאכילה.

בני בואו וראו כמה חיבתן שר' בעלי צדקה לפני המקום שאע"פ שאין נותנין משלה" כלום אלא משל הק"ה כעניין שנ' לי הכסף ולי הזה וגו' ואומ' כי ממך הכל וממך נתנו לך אעפ"כ הק"ה מעלה עליהן כאילו נותנין משלהן כעניין שנ' ובנו ממך חרבות עול' מוסרי דור ודור תקומ' וקורא לך גודר פרץ ואמרו חז"ל באגד' פרצה הוא' עליה' לגודר' ועמד' וגרד' אותה מעלה אני עליך כאותו שעמד בפרץ שנ' לולי משה בחירו עמד בפרץ וגו' ואמרו חז"ל גרו פיוס דברים שאדם עושה לעני יתור ממה שנותן לו צדקה שכר' הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו מתברך בי"א הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות ודתיב הלא פרוש לרעב וגו' וכתו' אז יבקע כשא"ה אורך וגו' עד תשוע ויאמר הנני והמפייסו מתברך באחת עשרה ברכות שנ'

ותפק לרעב נפש' ונפ' נענ' תשבי' מה שכרך וזרח בחש' אורך וגו' ער כי פי' וידיבר וכשם שהמפייסו מקבל שכר הדיבור כך המקנתו נענ' על הדיבור כעניין שנ' השמר לך פן יהיה עם לבבך דבר בלעיל' שאפי' על הדיבור נקרא בלעיל גדולה כחה של צדקה שכך אמרו חז"ל שכר הצדקה כשכר התורה. מה התורה נאמרה בה כי היא חייך ואורך ימים שהוא זוכה בה. לעולם שימי ארוכים אף הצדקה נא' בה וארוכת מהרה תצמת שהוא זוכה לעולם שכולו ארוך ולא עוד אלא שכל הרגיל לעשות צדקה זוכה ויושב במחיצתו של הקב"ה שנ' והלך לפני צדקך וגומר.

בני אם בא לפניכם עני' א' תחזירוהו ריקם מלפניכם אם תוכלו כדי שלא יקבול עליכם לפני המקום כי דמעתו קרובה ושועתו עולה לפני המקו' שכך אמרו חז"ל נקמחן של יש' ביד ענייהן ונקמתן של בבל ביד הקב"ה ע"י יש' נקמחן על יש' ביד ענייהן שנ' וקרא עליך אל יי' וגו' ונקמתן של בבל ביד הק"ה ע"י יש' שנא' ונתתי נקמתי באדם ביד עמי יש' לפיכך צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם שאלמל' הרמאין שבהן מכיון שהי' א' מהן תובע מיד אדם ויהי' מחזירו ריקם מיד הוא נענש למית' שנא' והי' כך חטאו וכתוב הנפש החוטאת הי' תמות ועו' אמרו חז"ל אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכיכר בפונדיון מד' סאין כסלע לן נותנין לו פרנסה לינה דהיינו כרוכסר כדי לישן עליו שבת נותנין לו מזון ג' סעורו' ואם הי' עני המחזר על הפתחים אין נוקקין לו למתנה מרובה אבל נוקקין לו למתנ' מועט' לעול' בקש אדם רחמי' מלפני המקו' שלא יביאהו לידי עוני שאם לא בא הוי' בא בנו אם לא בא בנו באן בנו שנ' כי בגלל הרבר הזה גלגל הוא' העניין שהחזר בעול' לעול' דיגיל אדם עצמו להי' עני פתוחה לכל עני הבא אצלו בין מכירו בין שאינו מכירו לכול' יתן בעין טובה כפי אשר תשיג ידו לדרך הפק' כ"א על דרך בינונית כדי שלא יצטרך הי' לבריו' שכך אמרו חז"ל נימנו באושה שהיא אדם מפריש חוטש מנכסיו למצו' ואמ' עוד המכבז אבל יכבז יותר מחמו' והני פילי מחיי' אב' לאח' מית' ער פלגא אב' כל ממונו אינו רשאי לכבזו אפ' לאח' מית' שכשם שאינו רשאי להטיל עצמו על הציבור כך אינו רשאי להטיל בני וכנותן

ובנותיו על הציבור לעולם יעשה אדם צדקה מכל מה שיש לו שכך אמרו חז"ל מאי דכתי' פתח הפתח את ירך לאהוד לענייך ולא ביונד בארצך. למה נא' כלם הראוי ליתן לו פת נותנין לו פת עיסה נותנין לו עיסה מערה נזהרין לו מעה. להאכילו לתוך פיו מאכילו ומנין שאם צריך ליתן לו סוס לרכוב ועבד לרוץ לפניו שנותנין לו עב' פתח הפתח וגו' והעבט וגו' אשר יחסר לו אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו פעם א' לא מצא עבד לפניו ורץ לפניו ד' מילין וכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שנתעסק בלויה שב' ויקומו האנשי וגו' ואברהם הולך עמם לשלחם שקיים עמהן מצות לוויה וכן מצינו במדע"ה שקיים מצות לוויה כעניין שני' שלח משה את חותנו שקיי' עמו מצות לוויה ואחז"ל כל מי שאינו מלווה ומתלווה כאילו שופ' דמים שאילפלי לווה אנשי ויהיו לאלישע לא גירה דובים בתינוקו שב' ועל משם בית אל והוא עולה בדרך ונערים קטני צאן פן העיר וגו' ועו' אמרו כל המלווה את חבריו אפי' ארבע אמו' בעיר אינו נזוק. ועוד אמרו כופין להלווה ששכר הלווה אין לו שיעור שב' ויראו השומרי' איש יוצא מן העיר ואמ' לו הראנו את מבוא העיר ונעשינו עמך חס' ואמת וכתו' ויראם את מבוא העיר וגו' ומה חסר עשו עמו שכל אות' העי' הרגולפי חרב ואותו האי' ומשפחתו שלחו ומה שכר שלם לו המקום שב' וילך האיש ארץ התייתים ויבן עיר ויקר' שמה לזו היא שמה עד היו' הזה היא לזו שצובעין בה תכלת היא לזו שבא סנהריב ולא בבלה בא נבוכדנצר ולא החריבה ואף מ"ה אין לו רשות לעבור בתוכה לא זקנים שבה בזמן שרעתן קצה בהן מוציאין אותם חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק' וזמה כנעני זה שלא דבר בפיו ולא הלך ברגליו אלא שעקם להם את הפה או שהרא' לה' באצבע גקם הצלה לו ולוהעו ולוהעו ורעו עד סוף כל הדורות המדבר בפיו ומהלך ברגליו עקב' וזאמרו חז"ל המהלך בדרך ואין לו לוויה יעסוק בד"ה כענין שב' לווית חנן הם לראשך. **בני** באו וראו כמ' חביבה הצדק' לפני המקו' שאפי' נעשת הצדקה ממנו של ארוב בלא מתכוין הרי זה עולה לצדקה גמורה שכך אמרו חז"ל הרי הוא אומר כי תקצור קצרך בשרה ושכחת עומר לא תשוב לקחתו

וגו' ער יברכ' וגו' קבע הכתו' ברכה למי שבא לידו מצו' בלא יודע אמור מעתה היתה לו סלע צרורה בכנפו ונפלה ממנו ומצאה העני ונתפרנ' בה הרי הכתו' קובע לו ברכה כשוכח עומר ומצינו בנדודי החכמים מהם שהיה מפזר מעות במקום שהיו העניים מצויין שם כדי שיטילו אותם ולא יתביישו ומי מהם שהיה מפזר כל הדגוש שלו וי' מה' משלך מעו' לבי' העני בלי ידיעתו כדי שיטל' ולא יתבייש ממנו ויש מהם שהיה צורך מעו' בסרינו ומפשילו לאהורינו והמעות נופלין והעניי' רואין ונוטלין אותן וכל כך לפי שלא היו רוצין לידע מי העני שמקבלה כדי שלא תזוה דעתו עליו בשעה שרואהו. גדולה היא הצדקה שכל פרוטה ופרוטה שאדם נותן מממונו לצדקה מצטרפת ועולה לו לחשבון גדול שכך אמרו חז"ל מ"ד וילבש צדקה כשריון ל"ל מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפ' לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוט' מצטרפ' לחשבון גדול לכנפי כשתוכלו לעשות צדקה עשו הן רב הן מעט ובענין טובה ולא תאמ' מה יעשה עני זה שפרוטה א' שאנו נותנין לו כי יזמן לו המקום אנשים אחרים שיתנו לו כמו כן ואותה הפרוטה שתתנו לו עולה לכם לחשבון גדול שכך אמרו חז"ל א' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ודעו לכם שכך הוא שבכל הקרנות כלן נא' אדם כי יקריב איש כי יקריב ובעשירי' האפה שבאה ברלי דלות כתיב בה ונפש כי תקריב. אמר הקב"ה הריני מעל' לוכאילו נפשו הקריב לפני ובנות הצדקה אדם וזכה לבנים שכך אחז"ל במסכ' כלה מה יעשה אדם ויהיו לו בנים יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו ואלו הן חפצי שמים יפור מעותיו כעניין שב' פור נתן לאבינוים ואילו הן חפצי אשתו יפתנה בשעת השמי' וישמחנ' ברכ' מצוה כלומ' ישמחנ' בכל עת שהיא צריכ' לאותו מעשה ותנא דבי אליהו גדולה צדקה שמוים שנברא העולם ועד עכשיו הנחתה הרי הוא משתבח וקולט עצמו מרינ' של גהינ' שב' אשרי משכיל ר' אל' וגו' אין יוס רעה לא נהינ' שב' והסר כעס מלבך והעבר רעה. במשךך ואמר אשרי שומרי מעט ועשה צדקה בכל עת אבותינו הראשונים מפני מה זכו בעה' ז' ולימות המשיח ולחיי העה"ב מפני שנהגו עצמם בצדק' שב' כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' עד לעשו' צדקה וגו' אף הקי' נשתבח

נשתבח בצדק שני יוגמה יי צבאו וגו' ואף כה"כ נשתבח
 בצדקה שני צדק ומשפט מכון כסאו .
בני כשבת לפניכם עני אל תעלימו עיניכם כאלו
 אינכם רואים אותו כדו שלא השלשט מאירת
 במעשה ידכם כענייני שני' נותן לרשאיני נחסור ומעלי'
 עיניו רב מאירות ואחז"ל כל המעלים עיניו מן הצדקה
 כאלו עובר ע"ז כתיב הכא השמר לך ושמוך נפש' מאד
 פן יהיה רכב בליעל וגו' וכתיב ההם יצאו אנשים בני
 בליעל מקרבך וגו' מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז ואם יש לו
 לאדם קרובים עניים ואין ידו משגת כדי ליחן לקרוביו
 העניים ולשאר עניי עירו ולעניי עולם קרובי קודמין
 לכל אדם שני' פתוח חתפתו וגו' לענייך תחלה ואת"כ
 לאבינויך בארצך . ואם ידו משגת יחן לכלם כפי אשר
 תשיג ידו בעין טובה כדי שית' מפי המקום כענייני שנא'
 טוב עין הו' יבור' כי נתן מלחמו לרל וגו' וכשב"א
 מצווין לרח"ע על ענייה"כ כך העניים מצווין שלא להסרי'
 על ב"א יותר מראי שלא יהו משילין עצמן על הציבור
 אלא מתוך דוחק גדול כדי שלא לנעול דלת בפני עושי
 צדקה לא יה' אדם משתד' ועוס' במלאכ' כדי שישתכ'
 בה ויתו' ממנו הוא וכני ביתו בעול' ולא יבאו לירי צורך
 הבריות שכך אמרו חז"ל לעולם ימכור אדם לעבודתו
 שהיא זרה אצלו וקשה עליו מתוך טרחתה מרובדה או
 אפי' שאינה המלאכ' ההיא לפי כבודו ולא יצטר' לבריו'
 ועוד אמרו הפוך בנבילתא ולא תהפוך במילי . פשוט
 נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימ' גברא רבא אנא
 וזילא בי מילתא וכל המטיל עצמו על הציבור בחנם
 הרי זה גוזל את העניי' כענייני שני' לא הגזול רל וגו' ולא
 עוד אלא שגורם לעצמו שפלות וקלקלן והפרה ועליו
 הכתוב אומר ארור הגבר אשר יכסת באדם וגו' זה מי
 שהוא ברא' וחזקן והיה יכול להתעסק ומטיל עצמו על
 הציבור וזוה האיש ראוי למנוע ממנו צדקה ולהכלימו
 ולביישו עד שאשב וישתדל להתעסק במלאכה שיחיה
 ממונה הוא וכני ביתו כדי שלא יתגאה בפני הבריות
 וכל הורזי להתעסק במלאכתו באמונה ותולה בשחונ'
 בדת' ככל מה שישתכר הן רב הן מעט ואינו אומ' היא'
 דילי להתפרנס ברב' מועט כזה עליו הכתוב אומ' ברנ'

בני בואו וראוואלמדכ' מעל התפילה דעו בני כי

הגבר וגו' מכיון שבטח בק' . הק' ממצי' לו היו בריות
 ואינו ירא פשיעי הכזרות והרעב כענייני שכתוב אחריו
 והיה כעין שחול' גו' . ער ובשבת בצורת לא ירא וגו' .
 ואם עשה כן עליו הכתוב אומ' יגיע כפך כי תאכל וגו'
 אשרי' בעה' זוטו' לך לעה' ב' ואמרו חז"ל אין לך אומנו'
 שעברה מן העולם לא אוי לו לאדם שהוא רואה את בן
 חורין באומנות פנומה . ועוד אמרו לעולם ישתד' ארם
 ללמד את בנו ואינו שהיא נקיה וקלה ויהפלה לפני
 הצדקום שהעושר שלו שאין לך אומנות שאין בה עניות
 ועשירות ללמדך שאין עוני ועושר מן האומנות אלא
 שלא סייעתו מן השמים ועוד אמרו חז"ל באגדה מהו פי
 לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים לא ממה שאדם
 עמל ויגע ועושה סחורה הוא נעש' עשיר אפי' הוא יוצ'
 והולך בשירה ואפי' הוא פורש כל המערב ואפי' הוא
 מהור ע"כ המדברות וכל ההרים לא עשה עשיר הוא'
 כי לא ממוצא וגו' וכל ההרי' שורין חוץ מזה שהו' לשון
 רוממות אין אדם מתרומם מדברים הללו מה הק' עוש'
 נוטל מזה ונותן לזה שנ' כי אהים שופט זה יפיל וזה
 ירים ולמ' נקרא שמש נכסי' שהן נכסין מזה ונגלין לזה
 וכן חנה אמ' י' מורי' (מעשי וגו' מר משפי' אף מרומ'
 לא באף שהוא מבי' על זה מרומ' לזה . לפיכ' צריך לו
 לאד' להשתד' ולעס' במלאכ' ויתן בשחונו על המקום
 שכ' ש' אד' נושא ונותן עם הבריו' באסונ' ועמד' ושורת
 והולך לכאן ולכאן ומתור אחר מזונותיו ורודף להשכיר
 את עצמו בכל אשר ימצ' ומשים עצמו לא הסכנור' כדי
 להשתכ' מזונותיו ומזונות אנשי ביתו ולא עלה במזלו
 להצליח אין לו להתבני' בכך ואין מביישין אותו על כך
 שכב' התנצל לפני הכור' ולפני הבריו' שהרי היה משאו
 ומתנו באמנו ובכח' עם הבריו' והי' רזין לחווא' אח' מזונות
 לא שלא סייעתו מן השמי' כמו שאמרו חז"ל היו בני
 ומזוני לאו בזכות תלי' מלת' לא במזל תלי' מלת' דכת'
 וחנותי את אש' אחון וגו' וזע"פ שאינו הגון . לכן בני
 היו זהירין כמעש הצדק' כדי שתעמדו בהשקט ובבטח
 ובשלו' בעה' ו' ותוכלו לימו' המשי' ולהיי' העה' בכענייני שני'
 והיה מעשה הצדקה שלו וגו' האצליחנו בה ברהמיו
 הרבים אמן :

מעלת התפלה

מעל התפל' מעל יקר' בעיני הטב"ה שהרי התפל' נתקנו
 במקום קרבנות

מעלת התפלה

קרבתו שכך אמרו חז"ל תפלות כנגד חמירין הקנוים
 כיצד תפלות שחרית תקנו כנגד תמיד של שחר ותפלה
 המנחה כנגד תמיד של בין הערבי ותפלות ערב כנגד
 אברים ופירי שלא נתחבלו מכוונת זמן שקדבין והולכין
 כל הליל וכל ימי שיש בו קרבן מוס' ישבו תפלה המוספין
 וכן הוא אומר קחו עמכם דברי יגו' ואמרו חז"ל באגדה
 מי משל אות הפרים שהיינו מקריבים לפניך שפתינו
 בתפלה שאנו מתפללי לפניך שאם לקרבנו אנו צריכין
 ולבנות אין די בעד וחיייתו אין די עולה לפי שהטאתינו
 מרובין לפיכך אין לנו לשלל במקוון הקרבנו לא תפלתנו
 שאנו מניבין בשפתותינו :

בני כוונתו וראו כמה גדול כח התפל שכל מי שהו'
 קורא ק"ש ומתפלל בכוונת הלב אין תפלתו חוזרת
 ריקם שכך אמרו חז"ל באגדה רצונך לדע כח התפל'
 שאם אינה עושה כולה עושה חציה מקוון שעמד זרצח
 ונגזר כעונו בנע ונר זכית שנתפל ואמ' גד' עוני מנשוא
 אמ' להקב' זכי כל העולם אתה סובל ולעוני איאתה
 סובל מיד נתכסל חצי הגזירה שני' וישב בארץ נוד' וכן
 מצינו בחזקיה שאמר לו ישעיה צו לבייתך כי מת אתה
 ולא תחיה וכוונתו שנתפל לפני המקו' אמ' לו ישעיה
 כה אמ' י' שמעתי את תפלת יגו' ולא עו' לא שהתפלה
 מקדעת גז' ד של אדם שכך אמרו חז"ל ד דברים מקדעין
 גז' ד של אדם ואילו הן צדקה צעקה ישינו השם שינוי
 מעשה מרעה לטובה יו"א אף שינוי מקום צדקה
 דכתי' וצדקה תציל ממות צעקה דכתיב ויצעקו א' י'
 זגו' ושינוי השם דכתיב ויאמר א' הם אבל שריגו זכתיב
 זכרתי אותה ושינוי מעשה דכתיב ורא אלהים את
 מעשיהם כי שבנו זגו' ויא' אף שינוי מקום דכתי' ויאמר
 י' א' אברם לך לך זגו' וכתי' ואעשך לגוי גדול גדול
 כח התפלה שכל מי שזהיר בק' ובתפלה שחרית
 וערבי הרי הן עומדין ליה ד רתנ' דבי אלהיו עתי' הק'
 לישב בבי' המד' שלו וצדיק עולם נושכין לפניו ונושאי'
 ונותנין כמק' כמשנה במדרשות בהלכות ובאגדות
 ואומ' על טמ' טמ ועל טהור טהור על טמא במקונו כו'
 ואח"כ מביאין את הרשע' ודנין אותן כפניהן יש נידונין
 ל' יום ויש נידונין ששני' יו' ויש נידונין ג' חדשי' נידוני'
 ד' חדשי' כללו של דבר שנו רז"ל במשנה משפט רשע'
 בגיהנם י"ב חדש ואחר י"ב חדש עומדין הצדיקים לפני

מי שאמ' והיה העולם ואומרים לפניו רבש"ע כשהיינו
 באותו עולם אילו ב"א היו משכימי' ומעריבין בבה"כ
 וקורין ק"ש ומתפללין ועושין שאר מצות זהו אמ' להם
 אם כך עשו לנו ורפאו אותן מיד הולכין הצדיקים
 ועומדין על עפרן של רשע' ומבקשין עליהן רחמי' והק'
 מעמידן מעל עפרן ועומדין על רגליהם שנ' ועסותם
 רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליהם וכוונת התפלה
 יש' ניצולין מן המלכויו שנ' הקול קול יעקב ואמרו חז"ל
 קולו של יעקב שולט בבתי כנסיו' יודי עשו שולטות
 בחמסין כ"ז שקולו של יעקב נמוך ידי עשו שולטות בו
 זכ"ז שיעקב מצפצף בקולו אין ידי עשו שולטו בו ולא
 עוד אלא שהקב"ה משרה שכניתו ביניהן וישב ושומע
 תפילותיהן של יש' כענין שנ' ואתה קדוש יושב תהלו'
 יש' ואמרו חז"ל באגדה על כל קילוס וקילוס שישירא
 משבחין להקב"ה הוא משרה שכניתו ביניהן מאי טעם
 ואתה קדוש ועוד אמרו באגדה מלאך הממונה על
 התפלה ממתין עד שיהפ' כנסת אחרוני' שביש' ונועל
 כל התפילו' ועושה אותן עטרה ונותן כראשו של
 מקום שנ' כרכו' לראש צדיק לראש צדיק של עולם .

בני כוונתו וראו כמה חפץ הק' בתפלתן של ישר'
 שאין לך אומה בעולם קוראה ונענית כישר'
 כענין שנ' זמי גוי גדול אשר לו אלהים וגו' בכל קראינו
 אליו וכן הוא אומר יקראני ואענהו ואמרו חז"ל לעולם
 יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא לא הקדים אברהם
 תפל לצר' בין בית אל ובין העי לא נשתירו משנאיהן
 של יש' שרידפליט' ואמרו עוד באגדה לא תהא בוסר
 בשעת הריח שלא להתפלל אמר הק' כשם שאני זקוק
 להוריד לך גשמים וטללים לגרל צמחים לתחי' הברני'
 כך תהא זקוק להתפלל לפני ולבדך אותי מעין מעשי'
 ולא תאמר אני בריח מה אני מתפל ונשחא לך צרה
 תבא ותתפלל אלא ער שלא תבא לך צרה הוי מקדים
 ומתפלל וכן אמר בר סירא זקוק לאסיה על דלא
 תצטרין ליה חביבה היא התפלה לפני' המקום ביותר
 שכך אמרו חז"ל גדולה התפלה יותר ממ' שאין לך
 גדול ממעשים טובים יותר מרעה' ה' זאתמ' לא נענה
 לא בתפל' שנ' א' תוסף דבר אלי זכתי' רחמי' עלה ראש
 הפסגה ועוד אמרו כל המאריך בתפלתו אינה חוזרת
 ריקם מגלן ממשוה רבינו שנ' ואתפל לפני' י' כראשוני'

זכתיב

וכתיב וישמע יי' אלי גם בפעם ההי' הכיבי' היא הפלתן של יש' לפני המקו' שאדם מקבל בה פני שכינה בכל יום ולא עו' לא שמה' שמשכימין לבהכ"נ לשמו' הפלותיהן של יש' וכיון שאדם נכנס לבהכ"נ להפלתו הן אומ' לו ברוך אתה בכוונך ומכיון שהו' המתפלל הוא אומ' לצא' הן אומר" לו ברוך אתה בצאתך. ולא עו' לא שהק' נגלה עליו ומברכו שג' בכל המקום אשר אזכיר וגו' גדולה כחה של תפלה שכ' שאדם מתפלל ומכיון לבו לאביו שבשמים הקב"ה מקבל תפלתו ולא עו' לא שמתחיל לו על כל עונותיו שג' כי לא ג' חפץ רשע אתה וגו' ואחול' באגדה אין הק' חפץ לחיי' כל בריה לא מבק' שיתפללו הכריות לפניו וקבלם וכן הוא אומר יי' שמעה יי' סלחה ואחול' באגדה עכשיו אין לנו לא נביא וכהן ולא מקדש ולא מזבח ולא קרבן מי מכפר עלינו ואע"פ שחרב הבית לא נשתייר בדינו לא התפלה הזאת לפיכ' אמר דניאל יי' שמעה יי' סלחה ויאחול' באגדה גדולה תפלה יוח'מן הקרבנות דכתי' להשתחו' ולזכו' להשתחו' בריש'והדר לזכות וכיון שהתפלה הוקשה לקרבנות צריך לו לאדם לכוין את לבו לשמים ולעמו' לפניו באימה ובידארה ברתת וביעו' ולא יהא מתפל' ואין לבו על התפלה לא שפונה לא רביי' הבטלה שמשחש' מפגלה התפל' ואינה עולה לרצון וכן הו' אומר וכה רשעים תועבת יי' ותפלת ישרים רצונו הואיל ותפלות נתקנו במקום הקרבנות א"כ צריכין הציבור לברור להן שליח ציבור שיהיה אדם כשר חסיד וירא שמים ומנוקד מכל דופי לפי הדור כדי שיתקבלו תפלותיו לרצון שכן אחול' גבי תענית עמדו בחפל' אע"פ שיש שם חכם או זקן אין מעבירין לפני התיבה לא הרגיל ומטופל ואין לו יגיעה בשדה וביתו ריקם מן העבירה . זקן ופרקו נאה שלא יצא עליו שפע בעילותו שפל ברוך ומרוצ' לעם ויש לו נעימה וקול ערב ורגיל לקרות בתור' ובנביאי' ובכתובי' ובקיי' בכל הברכות כולן ואם אין להם מעבירין כל' מי שירצו כדי שלא יתבטלו מן התפלה . ואחול' מאי דכתיב היתה לי נחלתי וגו' . כאריה ביער נתנדה עלי בקולה על' כן שנאתיה וזו שליח ציבור שיויר לפני התיבה שאינו הגון שכשם שהכהן העובר עבודה על גבי המזבח צרי' שיהיה מנוקד מכל מום ומכל דופי כדי שיתקבלו קרבנותיו לרצון כן צריך להיות שליח ציבור

לחון
כני א תהי התפלה קלה בעיניכ' מפני שהתפלואת אבות העול' תיקנו' שכן אחול' באגדה מאי דכתי' א' תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך . אם ראיית מנהג שנהגו אבותיך א' חשנה אותו כגון אברחם שתקן תפלת שחרית שג' וישכס אברהם בבקר א' המקום וגו' ואין עמידה לא הפל' שג' ויעמד פתח ויפול' יצחק תיקן תפיל' המנחה שג' ויצ' יצח' לשו' וגו' . ואין שיחה לא תפיל' שג' הפל' לעני כי יעטף וגו' יעקב תיקן תפלת ערבית שג' ויפגע במקום וגו' ואין פגיעה לא תפיל' שג' יפגעו נא בלאהי' צבאו' ואל' האמר אף אני אתקן תפילה אחרת ת' ל אשר עשו אבות' ולא עשאו' לה' בלבד לא לדורות עשאוה וכן מפורש על יד דוד ע"ה ערב ובוקר וצהרים אישיחה ואהמה וישמע קולי .

כני כשאת' עומדין בתפילה הוו יודעין לפני מי את' עומדין כדי שתעמדו באימה ובידארה וברתת ובזיע לפני מי שאמר והי' העול' כענין שג' עבדו את יי' ביראה וגילו ברעדו ויהא לבבכם שמת עליכם שאחפ' עובדין לא שאין כיוצא בו בעול' שג' עבדו את יי' בשמת' ואחול' כל המתפל' צריך שירא את' עצמו כאילו שכינ' שרונה כנגדו שג' שוית' יי' לנגדי חמי' אמר כשחלה רא' נכנסו תלמידין לבקרו אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים אמ' להם בני הזהרו בכבו' חריכ' וכשאת' עומדין להתפל' רעו לפני מי אתם עומדין ומתו' כן תזכו לחיי העה"ב ואחול' המתפל' צריך שיחן עיניו למטה כדי שלא יסתכל לפאן ולכאן ויפנה לבו למקום אחר ויכוין

בחכמתו כי פועל אדם ישלם לו וכאורה איש נמצאנו
 וגו' מלמד שאין הק"מ מקפח שכר כל בריה ובריה ואפי'
 שכר פסיעותיהן בין כשהו' הולך לרכב מצוה בין לרב'
 עבירה ופעשה באלמנה אחת שהיה לה בית הכנסת
 בשכונתה והיתה הולכת לבה"כ שבשכונה אחרת כדי
 לקבל שכר על פסיעותיה :

בני צאו וראו כמה גדול המהפל' בבה"כ שכך אחז'ל
 כל המתפלל בבה"כ כאילו מקיפו חומה של ברזל ולא
 עוד אלא שתפלתו מתקבלת לרצון כאילו הקריב מנת'
 טהורה כענין שנ' כאשר יביאו בני ישראל המנחה וגו'
 וכל המשכים ומעריב להתפלל בבה"כ כאלו מקבל פני
 שכינה שנ' אך צדיקי יורו לשמך ישבו ישרים את פניך
 וגו' ואין העולם מתקיי' אלא בוכות בתי כנסיות ובתי
 מדרשות רתנא רבי אליהו בכל יום ויום מלאכי חבלה
 יורדין מלפני הקב"ה לחבל את כל העול כולו שאילמל'
 בתי כנסיות ובתי מדרשות שהן יושבין ועוסקין בהן
 בתורה ובמצות היו מחבלין אותן מיד שנ' מדוע באתי
 ואין איש וגו' הואיל ובתי כנסיות חביבין בל"כ לפני
 המקום שמשרה שכינתו בתוכן וקראן מקדש מעט א"כ
 צריך לו לאדם לעמוד בבה"כ באימה ובידארה ברתת'
 ובויע וברעת נוחה כאד' העומ' לפני המלך כדי שתתקב'
 חפלתו לרצון לפני המקום ואל יכנס בתוכה מתוך קלו'
 ראש ועוות פנים ופריצות ומתקוטט שם עם הבריות
 שאם עשה כן נוח לו שלא הלך שם להתפלל ולא
 עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק ממנו וגורם להם
 לבתי כנסיות שיתרכבו כענין שנ' לנו אל מקומי אשר
 בשילה וראו את אשר עשיתי לו מפני רעות עמי יש אם
 במשכן שילה נא' כן כ"ש בבתי כנסיות לכן בני הואיל'
 שהק"מ חפץ בתפלתו שד' יש' וביחוד מי שמתפלל בבתי
 כנסיו' עם הציבו' כשתקומו ממשותיב' הוו והיריון ויריון
 לנקו את עצמיק' מכל טומא' וטינוף ותלכו לבה"כ ותפנו
 לבככם מכל שאר הענייני' העסקי' ושאר הבלי' העולמ'
 כדי שלא ישרידו אתכם המחשבור' ויבלבלו אתכם
 בתפלותיכם והשתדלו להתפלל כל תפלותיכם בעונת'
 וסדרן ותקראו ק"ש שחרית וערב' בעונתה כדי שיקבל
 הק"מ תפלותיכם לרצון ותזכו לראות במהר' ביאת משיח
 כענין שנ' והביאותי' אר' הקדשי וגו' למען רחמי ישמע
 את קולינו ויקב' ברחמי ובר' ון את תפלתינו אמן :

לבו למעלה כדי שיהא מכוין לבו בתפלתו גרולה היא
 תפ' תו של רבים לפני המקום שהוא נותן צרכיהן להם
 קורב' שיתפללו עליהן כענין שנ' והיה זרם יקראו ואני
 אענה וגו' לפי שזכותן של רבים גדול לפני המקום וכן
 הכח ב' אומר פרד' בשלום נפשי מקרב לי כי רבים וגו'
 ואחז'ל מניין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנ'
 הן אל כבוד לא ימאס וואמר אין תפלתו של אדם
 נשמעת לא בשעה שהציבו' מתפללין לפיכך צריך לו
 לאדם להיות זהיר וזריז להשכים ולהעריב לבה"כ כדי
 להתפלל עם הצבור שכך אחז'ל לעולם ישכים אדם
 להמנות עם עשרה ראשונים שבבה"כ שאפי' מאה באין
 אחריו נוטל שכר כנגד כולן וכל הרגיל לבוא לבה"כ
 ועבר יו' א' ופעש ולא בא עליו הכתר' אומר מדוע באתי
 ואין איש וגו' והרגיל לבוא לבה"כ ובא עליו חכתוב
 אוטר שתולים בבית יי' וגו' וכתב בתריה עוד יגובון
 בשכינה וגו' שכל הרגיל להשפיע לבה"כ כדי להתפלל
 עם הציבור מאריך ימים שכן אמר רבי יהושע בן לוי
 לבניו קדמו ועלו לבי כנשתא וחשוכו פוקו כי היכי
 דאוריכו יומי וצריך לו לאדם לקבוע מקום לתפלתו
 שכך אמרו חכמים ז"ל פל' הקובע מקום לתפלתו
 אויבי' נופל' תחתיו שנ' ושמת' מק' לעמי יש' ונטעתיו
 ושכן תחתיו ולא ירגיז עוד ולא יושפו בני עולה לענותו
 וגו' גדולה קדושתן של בתי כנסיו' שהן חשובי' כבהמ"ק
 כענין שנ' ואהי' להם למקד' מעט בגוים אשר באו שם
 ואמ' מר אלו בתי כנסיות שבבבל ואתו'ל בתי כנסיות
 אין נהגינן בהן קלוית ראש אין אוכלין בהן ואין שותין
 בהן ואין ניארתן בהן ואין נכנסין בהן לא בחמרה מפני
 החמה ולא בגשמים מפני הגשמים ואין מספדינן בהן
 הספד של יחיד אבל קורין בהן ושוננין בהן ומספדין בהן
 הספד של רבים ודוקא אכילה ושתייה של רשות אסור
 לעשות בהן אבל סעודת מצוה מותר שכן נכנסין לשם
 בהבראות של מות גדולה קדושתן של בתי כנסיות לפי
 שהשכינה מצויה שם כענין שנאמר ואתה קדוש יושב
 תהילות יש' וגו' וכיון שחששנינה שרונה שם צריך לו
 לאדם להיות זהיר וזריז להשכים ולהעריב להתפלל
 בהן ולהתעסק בהן בכל המצות וא' יאמר אדם מפני
 מה אני משריח עצמי ללך להתפלל בבה"כ אתפלל בביתי
 שהרי כבודו של מקום נמצא בכל כענין שנ' מ'כה"כ
 ואז' בכ"מ אשר אזכיר את עמי וגו' כבר אמר שלמה

המצלה השמינית מעלת הענוה

בני באו ואלמרכם מעלת הענוה: דעו בני כי מעלת הענוה גדולה ונכבדת עד מאד להגיע אל כר שאר מעלת המדות שכן מצינו בהקב"ה ית' שמתנהג בענוה עם בריותיו שכן אמרו חכמים ז"ל בן מקומות מצינו שהשהה הקב"ה עם חבורת הנמוכים כי י"א להינו הוא אלהי האלהים וגו' וכתוב בתרי"ה עושר משפט יתום ואלמנה וגו' כירם י' ושל יראה - כי כה אמר יי' רם ונשא וגו' עד ואת דכאי ושל רוח - כה אמר יי' השמים כסאי והארץ וגו' וכתוב בתרי"ה ואל זה אביש אל עני ונכה רוח וגו' וכתוב בתרי"ה אבי יתומים ודין אלמנות - עושה שמי' ארץ וכתוב בתרי"ה עושה משפט לעשוקים - ועוד אחו"ל כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו - דבר זר כתוב בתורה - כי יי' אלהיכם הוא אלהי וגו' ומת' בתרי"ה עושה משפט יתום ואלמנה ושני בניאים הכתיב כי כה אמר יי' רם ונשא וגו' עד ואת דכא ושל רוח - ומשולש בכתובים סולו לרוכב בערבות וגו' וכתוב בתרי"ה אבי יתומים ודין אלמנות וגו' - וכן דוד מלך ישראל ע"ה נתפלל להקב"ה שירבה לו מרת הענו' כענין שנ' ותתן לי מגן ישעך וענותך תרבני אחו"ל באגד מהו וענותך תרביני כעושה שגגלה הקב"ה לאברהם הירא אברהם מתעסק במילתו אמ' הק' למלאכים לכו אצלו והלכו שג' והנה שלשה אנשים וגו' מה כתוב בסוף העניין ואברהם עורנו עומד לפני יי' תיקן סופרים הנה לא היה למקרא לומר אלא ויי' עורנו עומד כלום יש ענוה גדול' פזו זהו שאומר וענותך תרביני - ועוד אמר תלמי' הולך עסרבו - מינוטל הפנס לפני מי לא תלמיד נוטל את הפנס ברם הכא ויי' הולך לפני' וימס הוי אומ' וענות' תרביני וכן מצינו שבקש הקב"ה ליתנת התורה לישר' נטל רשות ממש שני' וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר - מהו לאמר שנטל רשות ממנו כלום יש גדול שנוטל רשות מן הקטן הוי אומר וענותך תרביני כנוהג שבעולם הרב אומ' והתלמיד עונה ברם הכא משה ידבר והאלהים יענו בקול :

בני באו וראו כמה גדולה מעלת הענו' שהרי משה רבינו היה רבן של כל הנביאים ומבחר כל

הנבראים שהיו מאדה"ר עד כאן שכך אחו' לנו' שני כנה נבראו בעולם ונתנו למשה חסר א' שני ותחסרו מעט מאליהם ואעפ"כ לא נשתבח לא בענוה שנ' והאי' משה ענו מאד וגו' ונכת' ענו חסר וי"ד לשי שהיה עניו ושל בתכלית השפלות והענוה ולפיכך כת' בו מאד שהיה משפיל עצמו ביותר ורז"ל ציו במדת הענו' ואמ' מאד מאד הוי שפיל רוח שתקית אנוש רימה: גדולה מעלת הענוה שמביאה את האדם לידי יראת שמים וזוכה לג' מעלות טובות בעה"ז - ואילו הן עושר וכבוד וחיים - וכן מצינו במרע"ה שהיה מתנהג בענוה בשפלות שוכה ככולן - שכך אחו'ל מחצב של סנפרינון חגגלר לו למשה מחוך אחלו ופסל מפניו לוחות הברית אמר לו הקב"ה פסל לך הפסלת תהא לך וכן אתה מוצא עזוב לכבו' שנ' וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו וכך הוא אומר גם האיש משה גדול' מאד בעיני עבדי פרעה ובעיני העם וכן אתה מוצא שוכה לחיים שנ' למשה בן ק"ך שנת כמותו - וכן אחו"ל הוי קבל וקיי' ב' לומ' תהיה חשוך ושל בעיניך ותתקיים בעולם ותחי' וזה ששאל אלכסנדרוס מקדון את חכמי הנגב אמר להם מה נעשה אדם ויחיה אמ' לו ימות כלום ימות את עצמן שיראה עצמו כמרגה התחתונה של שפלות ויהשב עצמו כאילו מת ואינו כלום - אמר להן מה יעשה אדם וימות אמ' לו יחיה כלום יחיה את עצמו בעה"ז במאכל ובמשתה ובתענוגים ובהנאות הגופניות ואז תמות הנפש :

בני צאו וראו כמה גדולה מעלת הענו' ומי שמשפיל עצמו בעיני המקום כענין שנ' לא מרכם מכל העמים חשק וגו' עד כי אתם המעט מכל העמים ואמרו חכמים ז"ל אמר להן הקב"ה לישראל חושק אני בכם שאע"פ שאני משפיע לכם טובה וגדולה אין אתם מתרברבין לפני כאומות הללו אלא אתם ממעיטיים עצמכם לפני - נחתי גדולה לאברהם אמ' ואנכי עפר ועפר - נחתי גדולה למשה ולאהרן אמ' ונחנו מה - דוד אמ' ואנכי תולעת ולא איש ומהו חשק בכם ויבחר בכם השק בכם כעו' ויבחר בכם לעו' ב' אבל אומות העולם אינן כן - נחתי גדולה לגמורד אמר הכה' נבנה לנו

לנו עידי לפרעה אמ' מי יי' סנחריב אמ' מי בכל אלהי הארצות וגו' הירם אמר מושב אלהים שבת' נבוכד נצר אמר אעלה על במותי עב

בני אהבו את הענוה והרבקו בשפלו מפני שמביאין את האד' לירי כבוד כענינין שב' כן השפילו ותאמ' גוה: ושה עינים וישע דעו לכס שכן הו' שלא זכה שאול למלכו לא בשב' הענו' שהיתה בו ומנין אנו אומרי' כן שנ' אנכי בין מימי מקטני בני שבטי יש' משפחתי הצעיר' מכל משפחות שבטי בנימין וכן הוא אומר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו שקל עברו לו וכשהירה בורה מן השררה מח כתי' בו הנה הו' נחבא אל הכלים מה עלתה לו ושאול לכר את המלוכה על יש' וכן דוד מלך יש' לא זכה למלכו לא לפי שהיה בו מדת הענוה והי' משפיר' עצמו כענינין שנ' דוד הו' הקטן ומנין שהיה משפיר' את עצמו שנ' מי אנכי ומי ביתי כי הביאתיני עד הלום ואמ' ואנכי תולעת ולא איש וכן הוא אומר הנקלה בעיניכם החתחת במלך ואנכי איש רש ונקלה ואחר ונקלותי עו' מוא' והייתי שפל בעיני ואחו' ואש אחיו יקטן למד' נקרא שמו קטן שהיה מקטן עצמו ולפי' זכה להעמי' יג' משפחו' ק' ומה עם הקטן שמשפיל עצמו כך גרו' שהו' מקטין עצמו עאכ' ו' שהק' מגדלו וחסיד' הראשונ' בחרו במדת הענוה מפני שהיא ממבחר מעלו' המדות ויש מהן שנסתבת ואמ' שהי' מוחל על עלבונו והי' אומ' תמיד הבור' ימחול לכל מי שציער אותי ורבר והמרכי הענוה ואחו' ל לעול' יהא אדם ענותן כהלל ואומר חס' א' כל פעלה באדם מתקנאין עליה חוץ מן הענוה ואומ' א' מי שהו' עניי יהא ארון ואחו' לאגדה אי זו היא ממד' הענוה כל שרוח הבריות גוהה הימנו. וכל מי שאינן פתייהר על הבריו' ושוטע חרפתו ושותק וכל מי שאינו מקפיד בשעת כעסו ומקבל את כל האדם בסבר פנים יפות וכל מי שאינו משגיח בדרכי הכטלה הלא תראו בני מה שכתוב' ותדבר מרים ואהרן במשה וגו'. ומפני ששתק משה ולא השיבם נחשב לו לענוה ונתייחס בה כענינין שנ' אחריו והאיש משה עניו מאר וגו'. ומרכי הענוה שיהא אדם עלוב ואינו נעלב ומענה רך בפיו ומשיב חמה ומרבה שלו' עם אביו ועם אמו ועם רבו ועם חב' ירו ואפי' עסגיו בשוק כדי שיהא אהוב למעל' ואהוב למטה. כדי שיהא מקובל בפני הבריו' ואחו' ל הוי' עלוב

לכר' אדם ולאנשי ביתך וחתר מכל העם ויהיה נבחר בעיניו ומאוס בפני עצמו ומשפיל את רוחו וכובש את יצרו ומכניע את לבו וכולם את פיו בשע' מריבה ומקרי' שלום לכל אד' ומחני' כ' א' נכבד ממנו ונבחרת מן השררה ואינו רודף אחר הכבו' ויושב בשפיל' המושבות ואינו חושש גדולה היא מעלת הענו' בפני המק' שכן אחו' ל אין העול מתקיי' לא במי שמש' עצמו כמי שאינו כתי' הכא תולה ארץ על בלימה וכתי' התם ונחנו מה. וכר' מי שיש בו מדת ענוה זוכה לירש את הארץ ולהתענג כל ימיו בשלום כענינין שנ' וענינים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלו' וכו' ולא עו' לא שהקב' נותן לו תאור נפשו ושוטע תפלות כענינין שנ' תאות ענוים שמעת יי'. תנין לבס תקשיב אזניך. וכן הוא אומר קרוב יי' לנשברי לב ואת דכאי רוח וישע.

בני הו' הזירין במעלה החשובה הזאת מפני שהיא מן מעלת העליונו ובה יש ללמו לכס כל ענייכם ובעבורה תנהלו שם טוב וזהו כל אר' ותמצאו מנוח' ומרגוע בעולמכם כמו שאמר חס' אח' פרי השפלות האהבה והמנוחה. ואמ' א' יועץ המדע הענו' ואמ' כי פרי הענו' הצחוקי פרי השפלות השלו' והשלחה ומעולם לא ראינו עניו מתחרט' ושפל נכשל וכבר צוה חס' א' את בנו ואמ' לו סבול דבר א' כדי שלא תסבו' דברים רבים ומי שהו' נקל אצל עצמו יהיה נכבד אצל ב' א' הענוה תודע בשעת הלעס ואומ' מה טיבה הכנעת פי העניו מחרב פיפיות הגבור ואומ' ח' א' היונה משנין הכבל ומגן מהיוק האויב ועי' לא תוכל להלח' עם נבל כמו שתחריש ובה תכניעוהו ותשוב צור חרבנו ותשלוק עליו חרבות. הערים אשר יראו מסילתך לו והם יקחו נקמתך ממנו גדולה היא הענוה שכל מי שיש בו מדת ענוה הקב' מוחל לו על כל עונותיו ועובר לו ער' כל פשעיו ואחו' ל כל המעבי' על מדותיו מעבירין על כל פשעיו שנ' נושא עון וגו'. למי שמש' עצמו כשויני' ולא עוד לא שהק' מחי' אותו בעול הוה ומקיינו להחיי' העה' ב' כענינין שנ' להחיות רוח שפלים וגו' ומעלין עליו כאילו בהמ' קיים והקריב עליו כל הזכחים כלן כענינין שנ' וזכי אלהים רוח נשברתו וגו' ואחו' ל מה שפסל בכחמה הכשיר באדם פסל בכחמה עורות או שבור' הכשיר באדם רוח נשברתו. ועוק אמר באגדה ההריוש

הזה אם משתמש בכלי שכור גנאי הוא לו אבל הקב"ה אינו כן ככל כלי תשמישו שכורין הן קרוב יי' לנשברי לב רוח נשברת הרופ לשבורי לב לב נשבר ונרכב. הואיל והק"י מתנהג בענו עם בריותיו ואוהב את הענו בכל ענין וככ"מ א"כ צריך לו לאדם להגבי' מדת הענוה על כל טבעיו כדי שיהא עניו ושפל שהרי ק"י ומה הקב"ה שהוא שליט בעולמו לעשו ממנו כרצונו ולו הנצח והגדולת וההוד וגאה על כל גאים ומתנשא על כל נשאים והעושר והכבוד שלו. ואעפ"כ מתנהג בענוה עם כל בריותיו ק"י לבי' שהוא הבל וריק רימיה ותוליע' ציץ נובל עלה נרף שהיום כאן ומחר בקבר ויש לו לדאג מן המיתה ומי' הדין עאכ"ו שצריך להשפיל עצמו בתכלית השפלות ולהכניע יצרו בתכלית הכניעו' והענוה ולשבור לבו ורוהו לפני המקום ולהתנהג עם הבריו' בענו' ובשפלו' לעשו עצמו כאסקופ' התחוננ' שהכל דשין בה וכיתר נמוכה שהכל תולין עליה

בני התנהגו במדת הענוה כי בעכורה ירבו אוהבי' וימעטו אויבי' וירבו עוזרי' וימעטו חומסי' כמו שאמר חכם א"י מי שרב שכלו ונראי' ענוותנותו ימעטו חומסיו וירבו עוזריו ואמ"א תחיל' ריוח הענין שיעזרו אותו ב"א על הכסיל. ואמר אה' העוור והניצוה לעניו. לכן בני שימו כוונתכם אל מעלה המדה הזאת והגבירו אותה על כל טבעיכם כי ברה תעלו אל שאר מעלות המדות הטובות בעזר' שדי כמו שאמר חכם א"י כאשר המוסר והחכמה ההצלחה הגלויה כן המחילת נהעוה כלל היורס וסכה להשיג רוח המעלות ואלהינו יצליחנו בה ברחמי חרבים אמן :

ואחר אשר הגענו עד כאן לספר נסח מעלת הענוה והשפלות ובעליהן נספר נגות הגאווה וגסות הרוח ובעליהן כדי להדריכס צידת הענוה בעזרת שדי

מדת הגאווה וגסות הרוח

בני דעו כי הגאווה וגסות הרוח מדה שנארה מאד בעיני המקום שכך אחז' לכל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה כבי' ל' אין אני והו' יכולין לרוח יחד בעולם שנ' גבה עינים ורחב לב אוהו לא אוכל קרי' בני אתו לא אוכל' וכן דוד משהב עצמו שלם נהוג עצמו במדת הגאווה כעניין שנ' לא גבה לבי ולא רמו עיני בני'

בני צאו וראו לכם מנונה מדה הזאת לפני הקב"ה שכן מציינו בג' גדולי עולם על שנתגא' באו לידו שכה' ומי היו מש' ושמו' ידור מע'ה על שנתגא' על הדיכני' שמינה ואמ" הרב אשר יקש מכס תקריבו' וישמעתי' העלים ממנו הקב"ה משפט בנות צלפחד' והוצרך לשאו' הינ' מאת הק"י כעניין שנ' ויקר' משה את משפטן לפני יי' ושמואל על שנתגאה בעצמו ואמ" אני הרואה כשגא למשות את דוד העלימו ממנו כעניין שנ' וירא אליאב ויאמר אך נגד יי' משיחו אמר לו הק"י שמואל לא אמרת אני הרוא' הייך שאני מודיעך שאינך הרוא' אל תבט אל מראהו ואל גובה קופתו כי מאסתיהו וכן דוד על שנתגאה בעצמו ואמר זמירות היו לי הייך כלומר היה משתבח בעצמו שכל המצות היו קלות בעיניו ורגילות בפיו כזמירות הללו אמר לו הק"י הייך שסופך למענות ברבר שתינוקת של בית רבן קורין אותה בשעה שהעלה את הארון מעה ונתנו על העגלה כענין שנ' ויביאו את ארון יי' ויתנו אותועל עגלה תרש' תלה הארון באויר ונשטמו הפרו' מתחתיו קרב עוזה לססכו ויכהו שם האלהים על השל מהו על השל מפני ששגת תלמוד חכם עולה זרוק מיד ויחר לרוד על אשר פריק' פריץ בעויה אמר לו הק"י לא אמרת זמירות היו לי הייך לא למדת ולבני קהת לא נתנכי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו' התחיל רוד ותהא ואמ" פריץ יי' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט

בני הוו זהירין מאד שלא להשתמש במיד' הגאווה מפני שהוא מלכו' המקום כעניין שנ' יי' מלך גאות לבש ונאחז' באגדה מלך כ"ו מי שלובש בלדיקין שלו כלום יש לו חיים מי שלובש מלביש של ממ"ה עאכ"ו ועוד אמ' באגדה ד' גאים נבראו בעול הגאווה שבבריות אדם הגאה שבעופות נשר הגאה שבבהמו' שור הגאה שבחיות אריה וכולן נטלו מלכות ונתגרה להם גדולה והוקבעוין תחת המרכבה של מי שאמ" והי' העולם שנ' פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אריה וגו' וכל כך למה כדי שלא יתגאו בעולם וירעו שיש מלכות שמים עליהם ואמ" חכם אחד הגדולה מעטרה לכורא וכל מי שרוצה להכנס עליו במעשהו וזרפהו וכל המחנאה הקב"ה משפילו כעניין שנאמר נאו' אד' תשפילנו ואם השפיל עצמו עולך לגדולה וכבוד

כענין שני' ושל רוח יתמוך כבודי. ואחז"ל באגדה
 רחוק ממקומך שנים ושלשה מקומות ושכ כד שיאמרו
 לך עלה ואת גל כדו שלא יאמרו לך רדמוט' שיאמרו
 עלה ואל יאמ' לך רד לך. וכן היה הלל ואמר הגבתי
 ה' השפל זי' והשפלותי ה' הגבתי ומה מעם הגבתי
 לשבת ה' השפילי לראותי. ועוד אמר רד למטה עלה
 למעלה. כלומ' אם השפיל אדם את עצמו למט' מגביהין
 אותו למעלה. ואם הגביה עצמו מלמט' משפילין אותו
 מן השמים למעלה :

בני היו בורחין מן השררה ושנאו את הגאון כי היא
 סיבה מוכנת לחקלות רבות כענין שנא' לפני
 שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח. ואחז"ל באגד' מיטטור
 לשבר גאון ומיטטור לכשלון גבה רוח. ברית כרותה
 לעולם שאין גסות הרוח שלא היא אחריו שבר וכשלון
 צאו וראו מה' אירע לפיעדה ולסנחריב ולנבוכד נצר
 ולהירם על שנתגאו בעצמן הקב"ה השפילן בתכלית
 השפלות כדו שירעו הכל שיש אליו בעולם וכן הוציא
 אומ' יען כי גבהו כנות ציון וגו' על שנתגאו בעצמן מה
 כתב בענין ביום ההוא יסיר יי' וגו' והביאן בתכלית
 השפלות והכזיון :

בני מאסו הגאון ותתעבו גסות הרוח מפני שהוא
 דבר שנאו מאד בעיני המקום שכך אחז"ל כל
 מי שיש בו גסות הרוח כעובד ע' שנ' תועבת יי' כל גבה
 לב יד ליד לא ינקה. מלמד שאפי' יש בו תורה וחכמה
 כמרע' ע' שקיבל התור' מיד לידו הקב"ה ויש בו גסות'
 הרוח לא ינקה מרינה של גהינם. וכל מי שיש בו גסות
 הרוח ומתגאה על הבריות לסוף מתמעט והולך לשעה
 קלה ואינו בעולם כענין שנ' רומא מעט ואיננו כלומר
 רוממותו של רשעים אינו אלא זמן מעט הלא תראו
 מה שכתוב בהמן אחר הברים האלה גדל המלך
 את המן וינשאו וגו' מה עלתה לו ויתלו את המן ואחז"ל
 באגדה כלי' וכוכית לפי נפיתחן שכירתן ולא עוד אלא
 שכל מי שיש בו גסות הרוח נטר' מחיי' העה"ב ואשה של
 גהינם אוכלתו רחנא דבי אליהו גסי' הרוח ומספר לשון
 הרע ומרברי' כוב והחכמים בעיניהם עליהן הכתו' אומ'
 חנה יום בא בויער כתנור והיו כל ורים וכל עושי רשעה
 קשונו' וכל מי שיש בו גסות הרוח יצר הרע שולט בו
 וכופר בעיקר כענין שנ' רשע גובה אפו בל ידרוש אין

אלהים וגו' וכן משה מזהיר את יי' ורם לבל כד ושכחתי
 את יי' וגו' ואמר חכם א' העושר מעמר הגאון והגאון
 מרכבת הרשע ואמר אחר סמוך לגאון רועה מעללים
 ומצינו באגדה כי בני סימוניא באו לפני רבינו הקדוש
 ע"ה ובקשו ממנו שיתן להם תלמוד חכם והזון ודרשן
 ובעל משנה שיעשה להן כל צרכיהן ונתן להם לו בר
 סיסי ועשו לו בימה גדולה והושיבוהו עליה ושאלו לו
 גידמת במה חולצת ולא ידע להשיבם אמרו שמה אינו
 בעל משנ' נשאלוהו בדבריו אגד' ושאלו אותו מאי דכתי'
 אבל אגיד לך את הרשום בכ' אמת אם אמת למה רשום
 ואם רשום למה אמת ולא ידע באו לפני רבינו הקדו' ע"ה
 ואמ' לו אותו האיש שנתח לנו לא השיב לנו דבר על
 שאלו. ואדם כמוני א"ל. תתי לכם שלח רבינו הקדוש
 בעבורו והביאוהו אצלו שאל אותו לפני גירמת במה
 חולצות אמר להן אפי' בשינה. רקקת דם מהו אמר לו
 אם יש בו צחצוחית של רוק כשר אם אמת למה רשום
 אם רשום למה אמת אמ' לו ער שלא נחתם גור דין.
 רשום ומשנתחתם ג' ד' אמת אמר לו ולמה לא השבת
 להם מתחלה כששאלוך. אמר לו עשו לי בימה גדולה
 והושיבוני עליה ונתגאה רוחי עלי ולא ידעתי מה
 להשיב' וקר' רבי עליו אם נבלת בהתנש' מי גרם לך
 להתנבל כד' ת' בשביל שנשאת עצמך בהן אוי לה לגסו'
 הרוח כמה עושה משכח את התלמו' משכח את מעשים
 טובים משכח את ד' ואינו מתעסק במלאכתו ואחז"ל
 הרבנות מקברות בעליה שכן מצינו ביוסף הצדיק שמ'
 קודם אחיו מפני שניהג עצמו ברבנו' שנ' וימת יוסף וכל
 אחיו וכן צו הו"ל אהוב את המלאכה ושנא את הרבנו'
 ואחז"ל כל העושי עצמו גדול אינו גדו' אם אין אחר גדו'
 ממנו מגרלו וכל מי שהוא אחר השררה השררה
 בורת' ממנו וכל מי שבורת מן השררה השררה רודפת
 אחריו ואומ' חכם א' מ' שלא התגאה כנפשו עור אותה
 ומי שהתגאה בה השפילה ואומר מי שסמך על עצמו
 טעה. ומי שהתגאה על כ"א שפל ואמר אם אני חמיה
 טמי שעבר פעמי במעבר השתן והדם איך יתגאה וכל
 חמוס הגאון ומתעב הגדולה וגסות הרוח והו' שפיל
 בפני כל האד' הרי זה משובת ומפני שמתחפק בין ברב'
 מוע' בין בהרבה כמו שאמר חכם אחר מי שנכנסה בו
 הגאון והגדולה אין כל העולם וכל אשר בו מספק
 לכלכלה

לכלכלתו לגבוה ולרוב תאוותו ומי שנכנע הוא מסתפק
 למונותיו ולעסקו ואי להם לגאים שברכר שמתגאים
 באותו דבר עצמו נפרע מהקב"צ צא ולמד מאנשי דור
 המבו' ומדור הפלגה ומאנשי סרוס ועמורה ובמצרים
 שברכר שנחגאו בו בדבר נפרע הק"מ הן: בדור הטבול
 כת' וירא אלהים את הארץ והנה וכו' שהיו באין על
 חבריהן ואח"ל שאפי' בהם' ותי' ועוקף נטי' נזקקין לשאינו
 מינ'. ברותחין קלקלו וברותחין נידונו' שהיו מי המכו'
 המין וברור הפלגה כת' הכה נבנח לנו וגו' - עד פן
 נפוץ - מה כת' בעניין ויפץ וגו' וזהו שאמ' הכתו' מגורת
 רשע היא תבואנו וגו' ובאנשי סרוס כתוב פרץ נחל מעם
 גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו וגו' שמתוך שהיו
 צרי עין כממונס שלא היו מזהינין משלהן לעוברין ושבי'
 לא היו העניים עוברים דרך שם' ומתוך כך נהפכר
 ארצם והיתה שממה מבלי עובר ושכ' - ובמצרים כתוב
 כי בדבר אשר דרו עליהם הם אברו וזורכס במי' לפיכ'
 טבעם הק"מ במים. וכן הוא אומר בסאסארה בשלחנר
 תריכנה במיה שאדם מורד בה
 מורדין לו :

בני הונו זהירין מהתחבר עם בעלי גאווה וגסו' הרוח
 ותברחו ממנו מלא עיניכם כאשר שיברח האד'
 משור המועד מפני שאפשר שיעמיד את' לא הסכונת
 בגאות לבו וגסות רוחו. וכן שלמה מזהיר ואומר טוב
 שפל את ענוי' מחלק שלל את גאים. צא ולמד מזכירה
 בן יהוידע הכהן שמתו' שנחגא' לבו עליו ונתייהר נהרג
 ונהרגו בדמו כמה נפשו' מיש' שנ' רוחו לבש' את זכריה
 בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם. מהו ויעמד מעל לעם
 שראה עצמו גבוה מכ' העם חתקהמלך וכהן ונביא ודיין
 והתחיל לדבר גדולות ומתוך כך נהרג. ואמ' חכם א' ד'
 דברים מאכזרים את האדם: הגאווה העקשות - העצלה
 המהירות. ואמ' על דל גאה א' שהי' הולך בדרך וראיה
 על הדרך מושלך דינר זהב וקרא אד' א' ואל' שישלהו
 ונטלו. ושאל אותו על העניין והשיב לו שפני שהווא
 אדם חשוב ונכבד וגנאי עליו הדבר לשוח ולטלנו
 ואש' לו כט' אתה מגונה יותר מן הבגדים בלויים שעלי'
 ממה שהיית מתגנה ולשוח ולישול דינר זהב. ושמעתי
 כי המלך פידיק וקראה על הדרך מושלכת פרוגא א'
 מנחותו ושח' עצמו ונטלה. ונשאל על העניין ואמ'

כדי ללמד דרך ארץ' לשאר בני אדם. ודעו לכם בני פי
 טוב לו לאדם להתחב עם השאט' כשאי אפשר לו לעשו'
 בעניין אחר מהתחבר עם בעל גאו' מפני שהשוט' חוב'
 על האדם לסובלו מפני הנאתו ובעל גאו' יתגר' ויתרהב
 על האדם על כל דבר עד שילאה לסובלו ונמצא נרוב
 ומתקוטט עמו ואפשר שיכלה הקרן. ושאלו החכם מהו
 היא הגאווה שטות שאין בעליה יכול להניחה ואמ' אילו
 ידע הגאה ערך עצמו לא היה מתגאה ומה היא הגאווה
 ואיך באה בלב האדם שהאדם מתגאה בעצמו על שום
 מעלה אשר הוא סבור להיות מופלג בחכמה או בנוי
 או בעושר או בגבורה או באחת משאר מעלות המדות
 ומתוך כך רואה את עצמו שהי' במעלה העליונ' ומגיס
 לבו ומתנשא בעצמו ואין כל אדם חשוב בעיניו לכלום
 ואין נראין בעיניו מנהגות האנשים ונוהג מנהגו' בפני
 עצמו חלוקין משאר האנשים ומתבודד ויושב לו בפני
 עצמו כלומ' שאינו ראוי לישב ולהתערב עם ב' א' ומשהי'
 מהלך בדרך הולך עקב בצד גודל על דרך גאווה וגסות
 וכבר אמר' על א' מהמלכי' שהי' ממה' בהליכתו כשהי'
 הולך ושאלו אותו על עלת הדבר ואמר לפי שהו' רחוק
 יותר מדרך הגאווה ויותר קרוב להשלמת החפץ ועוד
 מרות אחרות גרועות יש לבעל גאווה שכשהווא הולך
 עם האנשים מגביה קומתו והולך בקומה זקופה ואינו
 מקדים לשלום לכ"א ואינו מכבד ארץ הכריזות ורוצה
 שיכבדוהו אחרים וכל דברים ומנהגותיו ומשאנו ומתנו
 עם הבריות הם על דרך הגאווה וגסות הרוח עד שילאו
 האנשים ויתגרה בעיניהם ויתרחקו ממנו בתכלית
 הריחוק מפני גאוותו ומעסיפי' המדה הוא יוצא היהודי'
 שהי' מד' שנאו' ומשוקצת ביות' לפני המקו' ולפני הבריו'
 שכן מצינו באליש מפני שנתיהר ואמ' לולי פני יהושפ'
 אגיי נושא וגו' נתעלמה ממנו רוח הקודש שנ' ועת קחו
 לי מנגן וגו' ואחז' לכל המתיהר אם הכם הוא חכמתו
 מסתלק' ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו
 אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מנלן מהלל'
 שכשאלוהו בני בתירה אם פסח דוהה שבת או לאו.
 השיב להן שדוהה ומנוהו נשיא עליהן והייה יושב
 ודורש בהלכות פסה כל היום כלו'. התחיל
 מקנטרן בדברים. ואמר להם מי גרם'
 לכם שאעלה מכבל וזהייה נשיא עליכם עצלות שהיית'

מעלת הצניעות

ובחבונותו ובחסדו עם כל א' וא' כלן לויין במאמ' שפתינו
 שנ' בדבר יי' שמים נעשו וכרות פיו כל צבאם • והחזרו
 וחסתכלו באר' ובכחמ' ובעוף השמי' וברגי הים שמוזנו'
 כל א' וא' בירו כעניני שנ' אשר בידנפש כל ה' ורוח כח'
 בשר איש • וכן הוא אומ' בידך אפקיד רוחי לפיכ' חיי אד'
 לברך ולשבח ולרומ' ולקדש שמו של מי שאמר והיה
 העול' על רוח ונשמה שנותן אותה לבעל הפקדון בער'
 ובקבר מחזיר אותה אליו לפיכך צריך לך לאדם להשפיל
 את עצמו ולהכני' את לבו לפני בוראו ולפני כל הבריו'
 ולא ירגיל בעצמו מדת הגאווה כי אינה נמצאת כחסיד
 ויראי הא' מפני שהיא מדה גרועה וכל מי שמשתמ' בה
 אינו יכול להכניע יצרו ולשבור לבו לעבדו לבוראו •
 אמנ' מי שמחגא בלבו ושמה לבו עליו על כל מעשיו
 הטובי' אשר קדם ועשה ומיד בכ' יום לא שיתגא' בעבו'
 על כ' א' לא שמתגאה בנפשו ושמה לבו עליו על שפקח
 הא' עיני לבו והאי' עיני שכלו לבחו' בדרך החי' והטוב
 דבר זה איננו מוזק לענו' ולנמיכו' ולשפלו' כלל אבל
 הררך הזה מסקל מלפניו הגאות כיהושפט מלך יהודה
 ששמה בלבו וזחה לבו עליו מפני שהלך בדרכי יי' ועל
 זה צונו חז' ואמרו הוי עז כנמר וקר' כנשר ורץ כצבי
 וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ואתי יצליחנו
 לעשות רצונו ויכנע ערפנו לעבודתו ברחמי הרבי אמנ'

מעלת הצניעות

בכס שלא שמשוהם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון •
 אמרו לו שכח ולא הבי' סכין מע' שמהו אמר להן הלכ' •
 זו שמעיה ושכחתי לא הנח להן לישראל אב' אינם
 נביאים בני נביאים הם • למחר מי שפסחו גדי החבלו
 ביקרנו כי כז' ראה מעש' ונזכ' הלכיהו אמר כך נקובלני
 מפני שמעיה ואבטליון • והלא הלל ענוותן גדול הוי' ולא
 קנטרן מתוך גסות הרוח א' דרך תוכחה ואעפ"כ מתוך
 שקנטרן דרך יהדות נתעלמה ממנו הלכ' יאמר הלכ' •
 זו שמעיה ושכחתי ואם נביא הו' נבואתו מסהלק ממנו
 מנלן מדבורה שנתיהרה ונתגאה בעצמה ואמר' הדלו
 פרונו וגו' ער שקמתי דבורה וגו' ולכסוף נסתלקה נביא'
 ממנ' שנ' עורי עורי דבורה עורי דברי שיר שבכ' נסתלק'
 ממנו רוח הקד' ואחז' כל המתיהר אפי' על אנשי ביתו
 אינו מקובל' שנ' גבר יהיר לא ינקה וכל מי שפתיהו
 ומתגאה סוף שיורש הבו' והלקון כענין שנ' בא זרון
 יבוא קלן ולא עוד לא שנקר' לץ שנ' זה יהיר לץ שמו
 וא' ולא עוד לא שכל המתיהר נופל בגיהנם שנ' עוש'
 בעברת ודוקאין עברה אלא גהי' שנ' יום עבר הוי' ההו'
 לכן בני שמעוני כדי שלא תבואו לירי גסות הרו' ויהרו'
 תחלה הסתכלו בעצמכ' שלאח' שעת מית' ושאו עיניכ'
 לשמי' וראו מי ברא חמה לבנה כוכבי' ומזלות וכל צבא
 השמי' וכל מעשה בראשי' כלם שבחכמת הכורא יחבר'

המעלה התשיעית

הוצי' לפניו ספר בראשית התחיל קורא מעשה ראובן
 יהודה ותמר אמ' לה ומה אלו שהיו גדולי וברשו' אביהן
 לא כיס' עליהן הכתו' זה שהיו קטן וברשות עצמו עאכ"ו
 גדולה היא מדת הצניעו' לפני המקו' שכך אחז' לבאגד'
 התורה תחלתה צניעות וסופה צניעות החל' צניעו' שנ'
 בראשית ברא' אהים סתם ולא פירש ברייתם כמו שפי'
 לך כשאר תולדות השמים והאר' וכאן סתם את מאמרו
 שבכל שאר התולדות כתוב ויאמ' וכאן לא נא' בו ויאמ'
 אע"פ שמופזר בקבלה ברבר יי' שמים נעשו • וכשם
 שנאמרו כתוב סתום כך צריך לסתו את דבריהם שלא
 שלא לחקור ולדרוש מה למעלה מה למטה מה לפנים
 מה לאחור ועוד אתה למד מתחל' צניעות שנ' ויתכבא
 האדם ואשתו וגו' וסופה צניעו' שנ' ויקבור אותו בגי' •
 וגו' ולא ידע איש את קבורתו למה הדבר דומה למלך
 שהייתה

בני בואו ואלמדכם מעלה הצניעות • בני דעו כי

מעלת הצניעות היא מן המדות החשובות
 והמיוחסות מפני שהיא מג' מדות שהק' מבק' מיש' שנ'
 ומה יי' אהיך דורש ממך וכו' והצנע לכת עם אהיך •
 ולא עוד לא שמגנת על האדם מעין רעה ומצילתו מן
 הרטא' והעונו' • שכן מציינו ביוסף הצדיק
 שמפני שנהג עצמו בצניעו' ניצל מאדונתו אש' פוטיפר
 שלא נכשל בה כענין שנ' ותשא אשת אדוניו את עיניה
 וגו' היא נשאה עיניה כדי להסתכל בו והו' לא נשא
 עיניו להסתכל בה שכונתו' לבאגדה שרצוע' של ברזל
 נתנה תחת צווארו כדי שיתלה עינוי ויבטי' בהאעפ"כ
 לא הביש שנ' ענו בככל רגלו ברזל באה נפשו • ומצינו
 שמטרונה אחת שאלה את ר' יוסי אמר' לו אפשר יוסף
 בן יו' שנה עומד בפרקו ולא הוי' עושה הדבר ההו'

שהיתה לו מרגלויות מעולה והיה מצניעה כרי שלא
תשלוט בה את העין כך הצני' הק' למשה מעיני חבריו'
שלא השלוט בו את העין שמה יבואו לעשות אוהו ע"ז
והחור' עצמה היתה מונעת בחיקו של הק' לפים שנה
קודם שנברא העולם שנ' וזה היה אצלו אמונו וגו'
ויומו של הק' אלף שנה כענין שנ' כי אלף שנה בעיני'
כיום וגו' ומפני מדה הצניע הקב"ה מפני השטן ומפני
המלאכים שלא יקטרגו ביניהן :

בני בואו וראו מעלת הצניעות כמה היא גדולה
שהרי הלוחות הראשונים מפני שנתנו בפומבי
כענין שנ' וכל העם רואים וגו' . שלטה בהן עין הרע
ונשחרו . לפיכך כשבה לוחות אחרונים נהג בהן דרך
צניעות כענין שנ' ואיש לא יעלה וגו' כרי שלא תשלח'
בהן עין הרע וכשם שהתורה נתנה בצניעו' כדתפארת'
להיו' בצניעותה כענין שנ' בני אם תקח אמרי ומצותו
הצפון אתך ואחז'ל באגדה אמר הקב"ה ליש' לא תהא
תורת עמך כאר' שישלו בת בורת והוא מבק' לסופנה
אצל מי שמוצא אלא הצניעה בלבכם שמלאכי השרת
נתאוו בה ולא נחתיה להם שנ' מלאכי צבאות וגו' ואהו
ומצותו תצפון אתך שלא תהא מוסר ריו' תורדה אלא
לצנוען כמותך גדולה היא מדת הצניעות שהרי אבות
העולם החזיקו ברה שהיו צנועין במעשהיהן ולא היו
מפרסמין אותן באברהם כתיב גר ותושב שלא היה
מפרסם את עצמו ברבנות שאע"פ שהקורין אותו נשיא
אלהים הוא קורא את עצמו גר ותושב . בצחק כתיב
ראה ראינו כי היה י' וגו' ראינו מעצמנו לא שהראת
לנו מפני שהיה נוהג במדת הצניעות . וביעקב כתיב
ויאמר יעקב לבניו למה תדראו . אמר להם יעקב לבניו
בבקשה מכם לא תראו עצמכם שבעים בפני בני עשו ובני
ישמעאל ובני קטורה שמה יתקנאו בכם ויתנו בכם עין
רעה ואחז'ל שצוה יעקב לבניו שלא יכנסו כולן בפתח
א' מפני שהיו כלן נאים וגביבורים ויחנהגו בצניעו' שלא
יעמדו כלם במקום א' כרי שלא תשלוט בהן עין רעה .
וכן מציינו ביוסף הצדיק שעלה לגדולה כעבור צניעותו
כענין שנ' בן פורת יוסף וגו' ואחז'ל באגדה עלי' לפרוע
לך מן אותה העין לפי שנהג בצניעות על אמושקרב
ועמד לפניה כרי שלא חשביע עשו הרשע עינו ממנה
לפני' וזה למלכו והיו בני מצרי' צוערו' להסתכל ביופיו

בני דעו לכם שהצניעות מקו
בחוקיה שכתב ויעש הישר בעי

נהג עצמו כמדת הצניעו' ופרסם עצמו לשלוח
כענין שנ' בעת ההיא שלח בלאר וגו' . וסתוב וירא כי
את כל וגו' עד לא היה דבר . ואחז'ל מאי לא היה דבר
זה ספר תורה מה כתיב בענין הנה ימים באים ונשיא
וגו' וכל כך למה ע"י שפרסם את עצמו ולא נהג את
עצמו בצניעות וחכמים ו' צו במדת הצניעות שכך
אחז'ל אהוב את המלאכה ושנא את הרבנו' ואל תהרע
לרשות שלא יהא אדם מתורע למלכות מחו' עשרו כרי
לקבל מהם שררה ורבנות לפי שאין הטלבו' נוח' שרת'
לאדם אלא כרי ליטול ממונו לבסוף וכל מי שיש בו מד'
הצניעות ניצל מן המיתה שכן מציינו בשאול בשמי'
הצניעות שראה בו דוד נפגע ולא הרגו כענין שנ' ואם'
להרגך ותחס עליך לא היה צריך למקרא לומר אל'
ואמרתי להרגך וגו' ואחז'ל אמ' לו דוד לשאול מקהתור'
מותר להרגך מאי טעמא אהו רזף אחרי והתורה
אמרה הבא להרגך ומשכס להרגו . אלא את היה
שחסתה עליך הצניעות שהיתה בך היא חסה עליך ומה
צניעות היה בו בשאול רכתיב ויצא אל גדרות הצאן אל
הדרך ושם סערה ויצא שאול להסך את רגליו . הנהג
גדר לפניס מגדר ומערה לפניס ממערה ומהו להסך
את רגליו מלמד שעשה וסיכך את עצמו כסוכה ואחז'ל
אי זהו צנוע זה הנפנה בלילה כדרך שהוא נפנה ביום
כלומר שלא יהא פורע את עצמו בלילה אלא כדרך
שהוא פורע ביום אי נמי כשם שביום מצניע עצמו ונפנ'
בקן זויס ובפקום צנוע כך מצניע עצמו בלילה ואחז'ל
האיש כשהו' נפנה מגלה מאחריו טפח ומלפניו טפחיו'
והאשה מאחריה טפח ומלפניה לאו כלום . ומררכי
הצניעו' שיהו מלבושין של אד' ארוכים ונקיים שכין שלפה
מזהיר בחכמתו ואומר ככל עת יהיו בגדיך לבנים .
ושיהא צנוע בהליכתו . כיצד לא יצא כשהוא מבושם
לשוך ולא יצא יחורי בלילה ולא במקום שיוכל להגיע
אין שום צד חשד ושום כיעור ולא יספר אם אשה בשוק
ולא יפגע פסיעה גסה יותר מדאי וכן אר' ילך בנחת
הרבה עקב בצד גודל כי דבר זה מררכי הגאווה ובמות
הרוח ולא יהלך בקומה זקופה משום רכתיב מלכ' ה"כ
ולא ישב בתבונה של עמי הארץ ולא ישב אצל מי שגדול

מעלת הצנועות

הצלע ואחז"ל מהו ויבן קרי ויבן ההכונן בה הק" מהיכן
 לבראות אמ' לא אברא אות מן הראש כדי שלא תהא
 מקפ' ראש ולא סן העין שלא תהא סקרתנית ולא מן
 האוזן שלא תהא צייתנית ולא מן הפה שלא תה' דברני'
 ולא מן הלב שלא תהא קנטרניר' ולא מן היד שלא
 תהא ממשמטני' ולא מן הרגל שלא תהא פרדנית לא
 בראה ממקום צנוע באר' שאפ' בשעה שאר' עומד ערום
 אותו מק' מכוסה ה' ועל כל אבר ואבר שה' בורא בה
 ה' אומ' לה אשה צנוע ואעפ' כ' ותפרעו כל עצתי: לא
 בראתי אותה מן הראש והיא זוקפ' ראשה שנ' ותלכנה
 נטויות גרון ולא מן העין והיא סקרתנית שנ' ומסקרות
 עינים ולא מן האוזן והיא צייתנית שנ' ושרה שומערת'
 ולא מן הלב והרי היא קנטרני' שנ' ותקנ' רחל באחותה
 ולא מן היד והרי היא ממשמשנית שנ' ותגזבו רחל את
 התרפי'. ולא מן הרגל והרי היא פרדנית שנאמר ותצא
 לאה לקראתו :

בני צאו וראו כמה גדול מעל הצניעות לאשה שכך
 אחז"ל כל כלה שצנוע זונה ויוצא ממנ' מלכים ונביאים
 מנלך מתמר דכתי' ויראה יהודה וגו' משו' שבסת' אפניה
 בבית חמיה ולא הכיר בה יהודה כשב' לידו אוחו מעש'
 וכסבור' שהיא זונה וזנתה ויצאה ממנה מלכים ונביאי'
 מלכי' מדוד נביאי' מאמוץ ואחז"ל כשהאש' מצנע' עצמ'
 בחוך ביהא ראייה להנשא לכהן גדול ולהעמיד ממנה
 כהנים גדולי' שנ' כל כבודה בת מלך פנימ' פמשבצו' זהב
 לבושה כלומ' אם יושבת ככב' לפנים בצניעות ראויה
 להנשא לכהן גדול דכתי' ושבצת הכהנ' שש גדול' היא
 מרת הצניעו' לנשי' ואפ' לחוך ביהם שכך אח' לז' בני'
 היו לקמחות וכולם שמשו בכהונה גדולה נכנסו חכמים
 אצל' ויאמרו אמרי לנו מה מ' יש ביריך אמרה להם
 העבודה אם ראו קורות ביתי שערות ראשי אמרו לר'
 כל קמחא קמתן וקמחא דקמחית סולתא וקראו עליה
 הפסו' הזה כל כבוד' בת מלך פנימ' וגו' וכנ' מצניעו' ברות
 המואביה שע' הצניעו' שראה בא בועז נודווג לה ומה
 צניעו' ראה בה שכל הנשי' שהותות אית מלקטות והיא
 יושבת ומקט' כל הנשי' מילקו' אית כליהן והיא
 משלשלת אית כליה כל הנשי' משחקות עם הקוצי' והיא
 וזו מצנע' את עצמה מהם כל הנשי' מלקטות מנין
 העמרים וזו מלקטת מן ההפקר ועוד צניעו' אחרת

הצניעות לישב כעניין שנא' ויקח
 וגו' ואחז"ל מכאן שאין רשות לקטן
 שיתן לו הגדול רשות ויהי' צנוע בדבריו לרב'
 מעט ובלשון נקייה ויהי' משאו ומתנו בנחת ובצניעות
 ויהי' צנוע באכילתו ובשתיתו שלא יהא גרגון ואפילו
 בתוך ביתו צריך לו לאד' להיות צנוע וביישן מבני ביתו
 ושאלו החכם מה הו' הצניעו' אמר שיהום האדם על
 חרתו ויתקן ממונו ויעשה שהוא חייב בו ויתנהג בענו'
 עם שמירות התור' והחכמ' וההנהגה והסדר במהייר'
 וסבל הפגעים ואמ' מהו הצניעות התרחק מן העונות
 והעבירות כי אין צניעו' לאד' אם לא יהיו בגדים לבנים
 ואמ' אין תורה לא בצניעו' והצניעו' עזיבת התענוגים
 וכן מדרכי הצניעו' מי שרוחו נדיבה ומקבל פני אוהבו
 בשמחה ובסבר פנים יפות ומראה להם אהבתו ועושה
 להם הפציה ומשתתף עמהן בצרתן כמו שאמ' חכ' א'
 אינו יכול לסבול מרת הצניעות לא מי שרוחו נדיבה
 ואומר תחלה הצניעות הקבלת פני האוהב' והשגירה
 להראות לו אהבתו השלישי לעשות לו הפציו הרביעי
 להשתתף בצרתו ואם הצניעו' מרה טובה לאנשים ק'
 לנשים שצריכו' להתנהג כמד' הצניעו' ביותר צניעות
 גדולה צריכות הנשי' לנהוג בעצמן כעניין שנ' כל כבוד'
 בת מלך וגו' ואחז"ל לא תצא אשה בעיר של זהב בשבת
 ולא כשבעת ישיש עליה הוחם ולא במחט שאי' נקובה
 ואם יצאת בהם לרשות הרבים חייבת הטאת אב' לחוך
 חצירה פטור' ומה טוב מאמר הירושלמי שאמר שאף
 בחול אסו' לצאת בהן לרשו' הרבי' מפני שהע' מסתכלין
 בה מפני שהאנשי' חושדין אותה ולא נתנו הכשיטין
 לאשה לא שתהא מתקשטת בחוך ביתה כפני בעל'ה
 כדי שתמצא חן בעיניו ולא תתגנה עליו לפיכך צריכה
 האשה להיות יושבת בכבודה בתוך ביתה ולא תחזור
 בעיר לכאן ולכאן כדי שלא תכשל את עצמה ולא תבי'
 מכשול לב' א' ונמצאו מסתכלין באשת איש כי דבר זה
 מדרכי הונות שכתב בהן פעם בחוך פעם ברחובות
 ואצל כל פנה תארוב ולכל הפנות מביאין חשד על'
 עצמה בלכתה לכאן ולכאן וכן מצניעו' בדינה בת יעקב
 ע"ה שע' שלא ישבה בצניעות בחוך ביתה ויצא' לראו'
 בבנות הארץ גרמה לה תקלה תרע שמהחלת ברייתה
 של אשה לא נבראת לא לצניעות שנ' ויבן יי' אלהי את

במצא' בה שאמ' לה נעמי ורחצת וסכת ושמת שמלותי'
 עליך וירדה הגורן והיא לא עשתה כן לא ותרד הגורן
 החולה כרי שלא חלך בדרך כשהיא מקושטת ואחר כך
 ותעש ככל אשר צוהה המותרת כיון שראיה בעוז כול
 הצניעות הזה אמ' בוודאי זו היא ראוי' למלכות שנ' ואמ'
 לה בעוז ל' את האוכל גושי הלום ואין הלום לא מלכות
 כענין שנ' מי אנכי ומי בית אבי כי הביאותני עד הלום
 ויצבט לה קלי לפי שאמ' לה גושי הל' והיא לא נתקרב'
 אליו מפני שהיתה כושה לפי' ויצב' לה קלי ומהו קלי
 קליל קליל בשתי אצבעותיו ואעפ"כ בחר' ותאמ' ותושבע
 וחותר שהיה מאלכה דרך צניעותו ולא דרך גרגרנות
 כיון שראיה בעוז על מדת צניעותה הללו עמך וכנסת
 והעמ' ממנ' מלכים ונביאים ואחול באגר' עמך וקשהאש'
 צנוע בתוך בית' כשם שהמזבח מכפר על ישר' כך היא
 מכפרת על בית' שנ' אשתך כגפן פוריה ונ' ואין ירכתי
 אלא מזכה שנ' ושהט אותו על ירך וגו' ותנא דבי אליהו
 אשתך כגפן פוריה וגו' כגפן שהוא עושה פירות כל זמן
 שאשתך בירכתי בניך כשלילי זתים מה זית זה יש בו
 זית לאכילה זית לייבש זית לשמן זית לשמר ושמו
 דלוק בכל הנרות כך כ"ז שאשתך בירכתי ביתך אינה
 דומה לא לגפן הוזה שאינה זה ממקומה לעולם ובאין
 בניה מהן בעלי מקרא מהן בעלי משנה מהן בעלי משא
 ומתן מהן חכמי יורעי דבר בעתו ונכונ' לכך נא אשת'
 כגפן פוריה שניה לא מזה בשוק ומדבר' עם כ"א נותנה
 עיני כ"א ונזרמת לעצמה רעה ומחייב' בעצמה ובכניה
 מכאן אמ' אשה גורמת לעצמ' ולבני' שהיוין בעלי מומין
 כיצד מחכהות על בעלה גורמת לעצמה שהיוין בניה
 בעלי מומין מקללת ילדיה בפניו גורמת לבניה שהיוין
 בעלי מומין פעם בחיז' פעם ברחובות גורמת לעצמה
 שהיוין בניה בעלי מומין לא קצה לה חלה בטהר גורד'
 ואינ' מקיימ' גורמ' לעצמה שהיוין בניה בעלי מומין
 ואינה מוצאה קורת רוח בעול' ובשביל מעש' מקוקלי'
 היוין בניה א' ח' א' סומא א' שוטה ורשע לפי' צריכו'
 הנשים לנהוג בעצמן צניעותו גדול בין בכל ענין בין בתו'
 בתיהן ואפי' בפני בעליהן ק' ח' ח' מבתיהן בין בחליבתן
 בין בשיבתן בין כמאכלן בין כמשתיהן בין בדיבורן בין
 במלבושיהן בין בתכשיטיהן בין בכל ענין וענין שעושו'
 כרי שלא הגיע להן שובש' רע וחשד לבגני הוזה הירץ

מדת הפרצות

בני דעו כי מדת הפרצות והנבלה הז' מן המדות
 המגונות והמכוערות לפני המקו' שכך אחול' כל המנבל
 את פיו אפי' נחת' עליו גזר' של ע' שנה לטוב נהפ' עליו
 לרעה שנ' על כן על בחוריו לא ישמת י' זאת אלמנותיו
 וגו' עד וכל פה דובר נבלה בכל ז' וגו' הכל יורע וקבלה
 למה נכנסה להופה אלא כל המנבל את פיו אפי' נחתם
 עליו גזר' של ע' שנה לשונה נהפך עליו לרעה ויעוד
 אחול' כל המנבל את פיו מעמיקין לו גהינם שנ' שוהה
 עמוקה פי זרות ולא עור אלא אפי' שומע ושותק שנא'
 זעום י' פול' שם וכך הוא אומ' כי הנה יוצר הרים ובורא
 רוח ומגיד לאדם מה שיחזו עבד שרבו מגיד עליו מה
 שיחזו כלו' תקנה יש לו אחול' שאפי' שיחה קלה של
 פריצות שבין אדם לאשתו מגדין לו לאד' בשע' מיתתו
 פריצו' גזרו' הו' לאד' שמרבה דברי' עם האש' שכך אחול'
 כ'ו שאד' מרבה שיחה עם האש' כו' ואל' תאמ' לא נאסרו
 לא דברי' של תפלו' או דברי' המביאי לירי' תפלות אלא
 אפי' בדברים שאינן של תפלו' אסור' להרבו שיחה עמהן
 ואם היוצר לרבר' לה דבר' בעלמא יקצר בדבריו בכל
 יכולתו וידבר בדרך קצרה כרי' להפדר ממנה מהרה
 כרי שלא יהשדוהו עליה .

בני בואו וראו כמה הזהירו רבותינו עליהם השלום
 בענין הפרצות כרי' שלא יהאו לה ועו' הזהירו
 מאד ואמרו שלא לומר יחד האנשי' עם הנשי' כרי' שלא
 יתפרצו זה עם זה שכך אחול' זמרן גברי' וענין נשי'
 פריצותא זמרן נשי' וענין גברי' כאש בנעורת ואם
 להרבנות שיחה קלה עם האשה ולהחבון לשמוע
 קולה יש איסור ופריצות קל' והומר להסתכל
 בה . אמרו חכמים ז"ל לא יהלך
 אדם אחרי אשה בשוק ואפילו היא אשתו
 נזמנה לו על הגשר וסלקנה לצדדין וכל העובר אחרי

ו בוכן הו' אומר עוצם עיניו
 ו יל מסתכל באשה בשעה שעומדת
 ל כל המרצה מעורת מידו לידה כזו
 כזה אפי' הוא כמרע"ה שקבל התור' מידו של
 הקב"ה ליהו לא ינקה מדינה של גהינם שנ' יד ליד לא
 ינקה רע וצור אמ' מל המסתכל אפי' באצבע קטנה של
 אשה כאלו נסתכל במקו' התורף פריצו' גדול הו' לאדם
 שמהלך ערו' אפי' לתוך ביתו שכל מי שהוא הול' ערום
 הוא מבזה את עצמו והרי הוא חשוב ככהמה שאין לה
 בושה ואחז"ל באגדה אין שבתו של אדם להיטור עומד
 ערום שכשברא הקב"ה את האדם לא בראו ערום שנא'
 בשומי ענן לבושו וערפל התולת בשומי ענן לבושו זה
 השפיר ויערפל תולתו זה השלייא וכן הוא אומר נבל
 בלבו אין אלהים במהניתא הנבא אלו בני מרטינייא
 שהולכין ערומים בשוק שאין לה' משוקן ומתועב לפני
 המקום ממי שמהלך ערום הו' למדת שכל המהלך
 ערום נקרא נבל וחצוק' ומדרכי הפריצות והנבל האר'
 המ שמש מטתו ביום שכך אחז"ל אסור לו לאדם שישימש
 את זמנו ביום שנ' אהבת לה' עין כמדתו של אה
 נה דבר מגונה ותחגורה עליו וכן המושג בפני כל
 הבריות הוא דבר נבלה ופריצות וכיון שהפריצו' ורברי'
 הנבלה חן בעצמן גדול לאנשים כש' לנשים שצריכות
 להו' ר בעצמן בתכלית הזהירו שלא תהינה פרוצות
 אפי' לא מדברות דברי הנבלות פריצות גדו' הו' לאשה
 שמדברת תמיד עם האנשי' ולא עוד אלא שמביאה את
 עצמה לירי חשד ומן הפריצות האשה שאין לה בעל
 ומתקשטת אפי' בחוך ביתה מפני שכשיוצאה בשוק
 בני אדם משיחין בה :

בני צאו וראו כמה מכוערת מדת הפריצות לנשים
 שהנשים שהן פרוצות בשום דבר פריצות אחז"ל
 שיוצאת בלא כתובה כגון האשה שיוצאת בשוק וראש'
 פרוע שהוא דבר פריצות ולפיכך כתבו בסוטה ופרע את
 ראש האשה ואחז"ל מכאן לבנות ישראל שלא תצאנה
 בפריעת הראש שכן שעירות האשה דבר פריצות וערוה
 ומרגלין את האדם לירי הירודה וראו שנאמר שדים
 נבוכו ושערך צמה וכן האשה שמוצאת בשוק הו' דבר
 פריצות מפני שמגלה רועותיה וכן אדם רואין אותה
 שמי תאווה לה ותבוא לירי עבידה וכן האשה המשחק'

עם הבתורים הוא דרך פריצות וכן האשה שמקללת
 חמיה בפני בעלה הוא דבר פריצות ורציפות וכן
 הקולנית שמדברת בבית' ושוכנותיה שומעות את קול'
 וכן האשה שמשמעת את קולה על עסקי תשמי' המטה
 כל אילו אחז"ל שיוצאת בלא כתובה מפני שנוהגות
 עצמן בפריצות ומדרכי הנבלה והפריצו' האשה שה'
 גרגרנית ושוחה מן היין יחר מן השיעור הראוי לה
 ופריצות גדול הוא לאשה שמדברת בעסקי תשמיש
 אפי' עם בעלה אלא שצריכה להיות צנוע וכישינית
 אפי' עם בעלה ורעו בני כי הפריצות ורברי' הנבלה הן
 סרסורין של נות והן תחילת הקלקול ומבוא' פתוחו'
 לזנות ולפיכך הזהירו חז"ל על המרה המגונה הזאת
 שירחיקנה מעליהן בני אנשים ובני נשים בתכלי' הריהו'
 לכן בני הונו זהירין במדת המגונה הללו להרחיקם
 מעליכם כדי שיתקדשו לפני המקום ותתקרבו אצלו
 וזה הינו בהמון רחמיו יקדשו ויקרבנו לעבודתו אפי' :

המעלה העשירית מעלת הבושת
בני בואו ואלמרכם מעלת הבושה בני רעו כ'
 מעלת הבושת מעלה חשובה עד מאד שכל
 מי שישלו בושת פנים נצול מן החטאים והעוונ' כענין
 שנ' ויאמר משה אל העם אל תראו וגו' עד ובעבור
 תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ואחז"ל בעבור
 תהי' יראתי על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו שהבוש'
 מביאה לירי ראת חטא מכאן אמרו סימן יפה לאדם
 שהוא ביישן ואמר חכמ' סימן הכנים הכשירים הבוש'
 הנראה על פניהם ובעלת המדה הזאת אינה נמצאת
 אלא בחסידים ויהי' חטא כמו שאמרו כל המתבני לא
 במדה חוטא וכל מי שאינו בושת פנים בירוע שלא
 עמדו אבותי על הר סיני :

בני בואו והוא כמה גדולה מעלת הבושה לפני
 המקום שאפי' עבר אדם כמה עביות ומתבני' מהן ואינו
 עונה בהן הק' מיתללו על כלל עוונותיו כענין שנ' למען
 תזכרי בושת ולא יהי' לך עוד פתחון פה בכפרי' לך לכל
 אשר עשית פאם יי' אלהים וכן מצינו בשאול בשעה
 שהעלה שמוצ' עי' האשה בעלר אויב ואמר לשאול
 למה הרגנתה להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד
 ופלשתים נלחמים בי וי' לא ענני גם ביד הנביאים גם
 בחלומת

בחלוצות ואקראה לך להודיעני מה אעשה אבל אורי
 ותומים נתבייש להזכירם מפני שהרג כהני נוב ומתל
 לו הק' כענין שנ' מחר אהיה ובניך עמי עמי במחיצתי
 ואחול כל העושה דבר עבירה ומתחרט בה מוחלין לו
 מיד שנזקרבתי אליכם למשפט והייתי ער ממדוי
 במנאפים ובמכשפים ובנשבעים וגו' עד לא יראוני הא
 יראוני מוחלין לו ותן הו' אומ' מורה ועוזב ירחם ואמר
 חכם א הזהר במדת הבושת כי הבושת מורר על פני
 הנריב ונאמ' מי שיעטהו הכורא מעיל הבושת יעלמו
 מומיו מבני אדם גדולה היא מדת הבושת שבעבורה
 יזכה האדם למעשים טובים ולא עוד אלא שזוכרה לגן
 ערן שכך אחז' לעז פנים לגהינם ובוש פנים לג'ע ואמר
 חכם א' הבושת והאמונה נצמדות כשהסלק האהרן
 תסתלק חברתה ומהו הבושת שיהיה האדם מתבייש
 מנפשו וממעשיו בינו לבין עצמו ויתבי' גם מן האנשים
 ויהיה צנוע בכל דרכיו ובכל ענייניו וידקדק עליה' שלא
 תוולד בהן שום דופי ודבר של גנאי שאם יראה אוחס או
 ישמעו אחר' שלא יוכל להתבייש מהיוסותכל בתחלת
 הדבר קודם שיעשנה כדי שישתדל לעשותו שלא יבא
 עליו לירי בושה ויהיה צנוע במאכל ובמשהה כדי שלא
 יתבוה ויתבייש מן הבריות ויתרחק מן הכיעור ומן
 הרומה לו כלל הדבר יתבייש מן הבורא והא' תשלם לו
 מעלת מדת הבושת על שלימותה כמו שאמר חכם
 א' כשתעשה דבר בתוך ביתך תתבייש מבני ביתך
 וכשתעשה דבר בשוק תתבייש מן האנשים ואם לאו
 תתבייש מנפשך ואם לאו תתבייש מן הבורא הרוואה
 אותך

בני הו' זהירין במדת הבושת שבשעה שאד' מתבייש
 מן האנשים הרי הוא נזהר מן הרבים המגונים
 והמכוערים ואינו נכשל בהם וכ' שאם מתבייש מן הבורא
 שלא יכשל בדבר עבירה ועון וכל מי שאין לו בוש פנים
 כבר הותרה עבירה בעינו כמו שאמר חכם א' סוף מה
 שקבלנו מדברי הנבואה כשאין מתבייש עשרה כל
 רצונך ואמר לא יגיע לבנישן חשד כאשר לא יגיע
 לנאמן קול מן הגזילות והחמסים והגניבות ושאו לחכ'
 מהו הבושת אמר השכל אמרו לו מהו השכל אמר הבוש'
 ואמר אחר הבושת היא דרך התיים הארוכים ואמר אחר
 חיי בני האדם בזכות האמונה והראיה שמים ואחר כך

חיו במדת הנושה והענוה והשפלות

בני הו' זהירין שלא לבייש שום אדם ברכים מפני
 שהיא מן העבירו' המורות שבתורה שכך אחול
 כל המלבין פני חבריו ברכים כאילו שופך דמו דחוינא
 ליה דאזיל סומקא ואתי חיוורא ועוד אמר כל המבייש
 את חבריו סופו מתבייש ולא עוד אלא שמלאכי השרת
 דוחפין אותו ומראין קלנו לכל באי עולם ועוד אמ' כל
 היורדין לגהינם יורדין ועולין חוץ מנ' שיורדין ואינן
 עולין ואלו הן הבא על אשת איש והמכנה שם לחבריו
 והמלבין פני חברו ברכים תידע לך שבשביל שהלבינו
 פני בר קמצא ברכים סיעו הקב"ה ונחרב בהמ'ק ואע"פ
 שהזרתו אחכם במעלת הבוש' אוהירכם שאם טעית'
 ברבר מן הדברים שלא תתביישו לחזור ולהודות על
 האמת הוא הנקרא עז פנים בלי ספק ואם הטאתם
 שוגגין או מזיד ברבר מדברי התור' והמצו' תתביישו
 להתוור עליו לפני המקו' וכן כשתסתפקו בדב' מדברי
 תורה או מדברי קבלה או בשום דבר מצוה' תתביישו
 לשאול עליה אפי' קטן מכנס במעל' ובשני' ולא תתביישו
 לומר בדבר שאינכ' יודעים אין אנו יודעים ועל פיה שלא
 שמעתם לא שמענו' או אם שמעתם ושכחתם ואינכם
 זוכרים אותו לומר שמענו ושכחנו שכך מדע' הור' ולא
 בוש לומר לא שמעת' כענין שנא' ושמעו משר' ויטב
 בעיניו ואחול' לא הכי'שן למד וגו' ותנא רבי אליהו
 שאל אדם את הפסוק אע"פ שהכל משחקין עליו יכניס
 אדם עצמו לגופו של תורה אע"פ שאינו בקי בהלכה
 כלום שנ' אם נבלת בהתנשא אם זמות יד לפה וכן אמר
 תתביישו להזהיר את האדם להריכו בדרך טוברה כי
 דרך זה אינו מן האנשים השלמים במדותם והבושת
 היא רע מהעזות לכן בני הו' זהירין במדת הבושת
 כדי שתהי' תמיד יראת השם על פניכם לבלתי תחטאו
 והשם ברחמי יצליחונם בה אמר :

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר נכנס מעלת הבושת
 ונעליה כספר נגנות העזות ונעליה כדי להדריכם
 במדת הבושת נעזרת עדי

מדת העזות

בני דעו כי מדת העזות מרה שנאמר מאד בעיני
 המקום מפני שהיא כסעיה מע' זולא עוד אלא
 שבשביל

לזוהר רשע ולא ישלם ומי שיש לו עזות פנים שנא' העז
 איש רשע וימי שהוא בעל מחלוקת שנ' סורו נא מעל
 אהלי האנשים הרשעים ושניהן היו בדתן ואמירם עזות
 פני' ומחלוקת ואין לך עז פנים שאין בו שמץ פסול שכך
 אחז"ל עז פנים ר"א אומר ממזור ר' יהושע אומ' בקהנדה
 ר"ע אומר ממזר ובן הנדה . ומהו העזות העובר עבירה
 בפני ב"א ואינו מהבייש נקרא עז פנים ועובר עבירה
 ושנה בה וההולך בקומרה וקופרה ובעזרת מצח ואינו
 מהבייש הרמז' כעובר ע' ז' בענין שנ' הוישו כי תועב'
 עשו גם בוש וגו' . אחרית העזות מחלוקת ואחרית
 המחלוקת חרטה . ואומר העזות הוא החוליה הגדולה
 ורפואתו בעז פנים כמוהו אמנם לעמוד בעזות מצח
 כנגד הרשעים ועוזי החור' כרי לייסרם ולהוכיחם רבר
 זה טוב מאד כענין שנ' הנה נתתיך לעיר מבצר ולעמו'
 ברזל ולחומות נחושת ועל זה ציוה שלמה ואמר ענה
 כסיל באוולתו לכן בני הו' והירק במדה המגונה הזאת
 ותרתיקנה מעליכם ואל תשמשו ברה כרי שלא תוכל
 להתגבר עליכם כי כל מי שישמו המדה המגונה הזאת
 יתרחקו ממנו ב' ויסורו מעליו . והאלהים יעלנו מן
 המדות המגונות והפתותות ויעלנו אל המעלות
 העליונות ברחמי וחסדיו הרבים אמן :

המעלה האחת עשרה מעלת האמונה

מצינו בדוד מלך יש' ע' שנהג עצמו בנאמנו ונתרח' מן
 הגזל וזה ועלה לגדולה כענין שנ' ע'מי נטשת מעט
 הצאן וגו' ומשם וזה לגדולה כענין שנא' מאחר עלות
 הביאו לרעות ביעקב עמו וגו' וכן הכתו' משבחו כענין
 הנאמנו' כענין שנ' חסידי דוד הנאמנו' וכן הו' אומ' והוכן
 בחס' כסאו וישב עליו באמ' וגו' הלא תראו בני מה עלת'
 לו ליעקב איניו מפני שנהג עצמו במר' הנאמנות ועל
 שמסר עצמו על ממנו של לבן ושמר אותו באמונה
 כענין שנ' הייתי ביום אכלני חורב וגו' ואמר טריפה לא
 הבאת וגו' מה עלתה לו לבסוף אם כה יאמר נקודים
 יהיה שכרך וילרו וגו' ואחז"ל צפה הק' מה הילבן עתי'
 לעשו ליעקב והי' צר צורה כיוצא בו אם כה אמ' אין כאן
 לא אם כי ראיתי כל אשר לכן עושה לך יעשה לך אין
 כתוב כאן לא עושה ומניין שבעד יעקב לא לבק' האמונה
 אף לאחר שרמה אותו שנ' ויעבר עמו עוד וגו' ואחז"ל

שנשביל עזי פנים השמים יצצין מלחוריר טר' ומטר
 כענין שנ' וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה
 וזנה היה לך מאנת הכלם ואחז"ל ללא נחרבה ירושלים
 לא מפני שלא היה להם בשת פנים זה מזה שנ' גס בוש
 לא יבושו והכלם לא ירעו וגו' והמדה המגונ' הזא אינה
 נמצא' בחסדי ואנשי מעש' לא ברשעי כענין שנ' בהם
 חזקי פניהם מס'ע וגו' ואחז"ל כ' איש לו עזו פני' מות'
 לקראתו רשע בפניו שנ' העז איש רשע בפניו ולא עוד
 לא שמעו' לשנאתו שנ' ועזו פניו ישונה . אל תקרא
 ישונה לא ישנה וכל מי שיש בו עזות פנים סופר ליפול
 ולשכר דתנא רבי אליהו האימתנין והזיותנין ועזי פנים
 ובעלי זרועות עליהם הכתוב אומר כי זרועות רשעים
 חשברנה :

בני

בואו וראו כמה קשה מדת העזות שכיון שיש
 באדם עזות פנים כא' לדי רשע כענין שנ' העז
 איש רשע וגו' ולא עוד אלא כל מי שיש בו עזות פנים
 בידוע שנכשל בעבירה כענין שנ' ומצח אשה וזנה היה
 לך וגו' יהיה לך לא נא' לא היה לך כבר ואחז"ל באגד'
 ד' נקראו רשעים ואלו הן הפושטיד ע'ל חברו להכותו
 אע"פ שלא הכהו נקד' רשע שנ' ויאמ' לרשע למה תכה
 רעך . הכית לא נא' לא תכה . והלוהו ואינו משלם שנ'

בני

בואו ואלמרכם מעלת האמונ' רעו בני כי מעל'
 האמונה מעלה נכבדת וגדולה מאד בעיני המקום שכל
 הנושא ונותן עם הכריות כאמונה וזכה ויושב במחיצתו
 של הק' כענין שנ' עיני בנאמני ארץ וגו' ולא עוד אלא
 שהק' נוח' חמיר עיניו בבעלי אמונה כענין שנ' יי' עיני'
 הלא לאמונה ובמעלת המדה הזאת נתייחס בה הקב"
 כענין שנ' לא אמונה ואין עול יוכ' מ' שהנאמנו' מצויה
 שם הברכה והגדולה מצויה שם הברכה מצויה כענין
 שנ' איש אמונת רב ברכות ושם הגדולה מצויה שכן
 נאמנו' במרע' ע' שנהג עצמו בנאמנות ונחרתק מן
 הגזל כענין שנ' וינהג את הצאן אחר המרבר וגו' שם
 נגלה לו השכינה ומשם עלה לגדולה ושלחו הקב"ה
 בשליחותו לפדע' מה כתב כענין גם האיש משה גדול
 מאד בעיני עבדי פ' רעה ובעיני העם וכן הכתוב משבחו
 בענין הנאמנות כענין שנ' כי בכל ביתו נאמן הוא וכן

שגדלה חשוקתי בקנות החסד והאמונה גדולה היא
 האמונה שכ"ז שהבריו נושאין ונותנין זה עם זה באמונה
 הק" עושה להן צדק מן השמי שגא' והוריד להם גשמי
 ברכה ושללי הציון בעתם כעניני שנ' אמת מארץ הצמת
 וצד' משמי' נשקף ולא עוד אלא שהעולם מתקיים בזכו'
 בעלי אמונ' שפך אחול' על ג' דברי העול עושר על היין
 ועל השלום ועל האמ' וגו' ומה היא האמונה החלתה
 שיבטח האד' ב'הים ולא ירא משום דבר וירצ' בגזירת
 הבוזה וימסו עצמו וממונו ונפשו אליו ויהיה משאן
 ומתנו ודבריו כולם באמונה ובושר ואמר על היין היין
 ועל לאו לאו ואינו אץ להעשיר לא שבטחונו בהקב'ה

בכל עניניו כעניני שנ בטה בני ועשדה טוב וגו'. ומזה
 שיבטח יקים מיכילתו ומסעיפי המדה המשובחות הוא'
 ויצא הצר שיהיו כל משקלותיו של אד' צדק וכל מדותיו
 צדק כעניני שנ' מאזני צדק אבני צדק וגו' וכדל דבריו
 ועניניו מתוקנים ומסודרים על פי הצדק ואינו מבקש
 מעלה ויתרון על ב"א ואמר כי פרו הנאמנות הצושר
 ופרי הכהש הריש והעוני ודבר נמנע הוא שיהי הנאמן
 עני והמכחש עשיר ודעו בני כי הנאמן יעלה והא' ארץ
 המעלות הרמות ולמשרת השרים והמלכים .

בני הרבין בנאמנות ובצדק כי האמונה והצדק
 תולדות הנדיבות והחסד ואמ' חכם אחד כי מי שחבר
 בצדק למעונו יכנעו לו ב"א בעל כרחם וצריך לו לאדם
 לנהוג עצמו באמונה ובצדק אפילו בדברים בעלמא
 שנוהג עם חברו שפך אמרו חכמים ז"ל מה תלמוד לומר'
 אפית צדק והיא צדק יהיה לכם והלא הלא בכלל אפיה'
 היא אלא שיהא צדק שלך צדק ולאן צדק .
 ועוד אמרו כל הנושא ונותן בצדק בדברים אין מוסרין
 אותו למי שפרע אבל אמר" ז"ל כל המטבל דבריו
 אין רוח הברירה ניהיה הימנו . ושמי האמר כמה
 שמוציא בשפתיו לכד צריך לו לאדם להיות נאמן .
 אבל במרה שמחשב בלבו אין כנך כלום הרי כבר
 נאמר הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבנו .

וכן מצינו ברב ספרא שהיה לו חמור למכור וביא
 אדם אחד לקנותו ואמר לו תנהו לי בכך וכך מעות
 ואותה שעה היה קורא רב ספרא קריאח שמע
 ולא השיבו וסבור אותו האיש שלא היה ברעתו
 של רב ספרא ליתן לו החמור באותן המעות

שאמר

מהו עו' בנהוג שבעול פועל עם הבעל הבי' ב' ג' שעות
 באמונ' אב' יעק' אבינו מה הראשונ' שלימו' אף אחרנו'
 שלימו מה ראשונ' באמונ' אף אחרנו באמונה ואע"פ
 שברמאו בא עלינו . ואחו' ל' יהי ממון חברך הביב עליך
 כשל וכבר מצננו שהתור' הסד' על ממונ' של יש' למדת'
 תור' ד' א' שיה' כל א' וא' מיש' חס על ממון חברך כדרך
 שהו' חס על ממונו ואמ' ח' א' בני שאלו מאלהיכ' שיהון
 אתכ' האמונ' כי האמ' היא ראש התורה ובקשו ממנו
 השלוח כי היא הגדולה שבנעימו בקשו' בעה' זו ובעה"ב
 ודי באמונה עושר . ובעבודה עסק . ואמר חכם אחד
 באמונה תעמד האחות :

בני כואו וראו כמה גדול כח הנאמנות שבמקום
 שבעלי אמונ' עומדין אף מ"ה אין זוכין שכך אחול'
 באגד' אין ישיבה למעל ורגליהן רג' שרה אין להקרב'
 על הר' מן קמיא קיימא שרפים עומדים ממעל לו וכדל'
 צבא השמי' עומדי' עליו ונתתי לך מהלכי' בין העומדי'
 האלה ואלו בבעלי אמונה כתיב לשבח עומדי' .

בני התחברו לבעלי אמונה ורדפו אחריהן והיו
 מהאבק ובעפר רגליהן כי הנאמנו היא הצלחה הגלו'
 ותפארת כל משכיל לכתב בחוחם פורפארוס הפילוסוף
 מי שידבק בו האמונ' ידבק בו רצון ב"א ואומ' חכם א' אין
 דבר גדול מן האמונ' וקצת ב"א סובלים הפגעים יותר
 מקצתם והריש והחולץ והפחד ודע כי כל אלה משעמי
 האמונה ואומר אחד אין בטוח בנאמן :

בני א' תהי מעל האמונ' קלה בעיני' שהרי הרבין
 בה אבו' העול באברהם נא והאמין בני' וגומ' .
 וביצח' נא ויזע' יצח' וגו' ואחו' ל' למה מדרו כדילעשרין
 ובתרומו ובמעשרו מצינו אמונ' כעניני שנ' והי' אמונת
 עתד וגו' ופי' חז'ל אמונת זה סרר ורע' שהאמינ' התורה
 לתרום ולעשר הבואתו ופירוהו בלי עדות וראי' אחרת
 וביעקב כתי' תתן אמת ליעקב וגו' ועוד אמ' כל מי שיש
 לו מזה יאכל היו ואמ' מה אוכל למחר הרי זה מחוסר
 אמונה מי שברא יום ברא פרנסתו :

בני הוה והדין לעשו' מלאכתכ' באמונ' וכל מעשיב'
 הרוחני והגופני יהיו באמונ' ובישי' כדו' שתברכו מפי
 ה' ומפי הבריו' כי בעשו' האד' הפך האמונה מצינו בו
 קללה שנ' אר' עושה מלאכ' ה' רמיה ומכל ארור' אתה
 שומע כרוך ואומ' ח' א' ראוי מבי' א' להיות משוכת מי

שאמ' לו ולפיכך לא השיבו והוסיף לו על דמיו ואחרי
 שסיים רב ספרא את הפלתו אמ' לאותו האיש משעה
 שאמרת לי תנהו לי בכך וכך מעורת גמרתו בלבי
 ליתנו לך ומה שהוספת אחרי כנאיני רוצה אותם ושמה
 תאמר הרני נהוג באמונה עם ישראל לפי שהוא נהוג
 עמי באהנה אבל עם הגוי אין בכך כלום כבר אחז"ל
 גזל גוי אסור וכן אם הגוי סומך על אמונתך בין בדברים
 בין במקח וממכר צריך אתה לנהוג עמו באמונה ובצד'
 כרי שיחקדש שם שמים על ידך תנא דבי אלהו בד'
 דברים העולם מתיישב מתוך צדקה ומחודך הדין והאמת
 והשלום בא אדם א' ואמר לי ד' מעשה היה שמכרתי
 לגוי ד' פורים של תמרים ומדדתי לו בכית אפל מחצה
 על מחצה ואמ' לי אתה זה האלהים אשר בשמים יודע
 על מדדך שאתה מודד לי מתוך שמדדתי לו הסרתיו
 שלש סאין של תמרים לאחר מכאן נשילתי את המעות
 ולקחתי בהן כר א' של שמן והנחתיו במקום שמדדתי
 התמרים לגוי נקדע הכר ונשפך השמן זהלך לו אמרתי
 לו בני הכתוב אומ' לא תעשוק את רעך הרני הו' באחיק
 ואחיק הרני הוא כרעיד הא למדת שגזל הגוי אסור ואצ"ל
 גזל של אחר לך היה אומר לעולם יהא אדם ירא
 שמים בסתר ומורה על האמת ודובר אמת בלבבו שכל
 מי שנושא ונותן עם חברו באמונה הרי הוא מודד
 במקום שהוא אמת וכל המכחש בחברו הרני הוא מכחש
 במקום שנ' אין י' רואה אותנו עוב י' את הארץ

בני אם בא לך שום פגע יהיה הסבל מזומן וידוהו
 אותו בסבל והנו הנורא לבורא במה שגזר עליכם כי
 הסבל הוא העושר הגדול ואומר חכם אחד מי שיגביר
 הסבל בעת צרתו יגיע אל הפצו מרום לבנו

בני אם חתגבר עליכם תאזתכם הכניעה בספר
 כי הסבל הוא ממדת החסידים וכל מי שהוא סבל יחי'
 אדון יואם יסבול היום דבר א' מן האנשים סוף שיסבלי
 ממנו האנשים דברים רבים וממדת הסבל אם יחפרוה
 ב' א' יגדפו אותו שלא יענה אות דבר וכ' אם יכו אותו
 זמתגבר צומו וסובל שהיא ממדת הסבל החסידים
 יירא השם ואמ' חכ'א הסבל מרד מעליו הנזק

בני אם לא תוכלו להנקם מאויביכם אז לא יגיע
 אליכם נזק טוב שחסבלו ולא תנקמו משתנקמו ותנזקו
 כמו שאמר חכם א' אין למי שאין לו יכולת טוב מן הסבל
 זאמ' מי ששם הסבל תכליתו יגיעוהו הסבל אל הפצו
 אשריהן בעלי אמונה שזוכין להן ולכל העולם כלו
 באמונתן כענין שנ' שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא
 זבקשו בחורבותיה אם תמצאו איש אם יש עושה משפט
 פבקש אמונה ואסלח לה ולא עוד אלא שזוכה לחיים
 בעה' ז' ולעה' ב' שנ' בחקתי יהלך ומשפטי שמר לעשות
 אמת הוא חיה חיה נאם י' אלהים חיה לעה' ז' ויחיה
 לעה' ב'

שאינו לו ולפיכך לא השיבו והוסיף לו על דמיו ואחרי
 שסיים רב ספרא את הפלתו אמ' לאותו האיש משעה
 שאמרת לי תנהו לי בכך וכך מעורת גמרתו בלבי
 ליתנו לך ומה שהוספת אחרי כנאיני רוצה אותם ושמה
 תאמר הרני נהוג באמונה עם ישראל לפי שהוא נהוג
 עמי באהנה אבל עם הגוי אין בכך כלום כבר אחז"ל
 גזל גוי אסור וכן אם הגוי סומך על אמונתך בין בדברים
 בין במקח וממכר צריך אתה לנהוג עמו באמונה ובצד'
 כרי שיחקדש שם שמים על ידך תנא דבי אלהו בד'
 דברים העולם מתיישב מתוך צדקה ומחודך הדין והאמת
 והשלום בא אדם א' ואמר לי ד' מעשה היה שמכרתי
 לגוי ד' פורים של תמרים ומדדתי לו בכית אפל מחצה
 על מחצה ואמ' לי אתה זה האלהים אשר בשמים יודע
 על מדדך שאתה מודד לי מתוך שמדדתי לו הסרתיו
 שלש סאין של תמרים לאחר מכאן נשילתי את המעות
 ולקחתי בהן כר א' של שמן והנחתיו במקום שמדדתי
 התמרים לגוי נקדע הכר ונשפך השמן זהלך לו אמרתי
 לו בני הכתוב אומ' לא תעשוק את רעך הרני הו' באחיק
 ואחיק הרני הוא כרעיד הא למדת שגזל הגוי אסור ואצ"ל
 גזל של אחר לך היה אומר לעולם יהא אדם ירא
 שמים בסתר ומורה על האמת ודובר אמת בלבבו שכל
 מי שנושא ונותן עם חברו באמונה הרי הוא מודד
 במקום שהוא אמת וכל המכחש בחברו הרני הוא מכחש
 במקום שנ' אין י' רואה אותנו עוב י' את הארץ
בני אם נתמנית פרנסים על הציבור להוציא ממון
 על דברי ידוע או על כל עניינים עשו מלאכתכם
 באמונה זאמ' ש' שמחזיקים אתכם לאנשים א' תתפארו
 בעצמכם לומר אלמלי שמחזיקים אותנו נאמנים לא
 ממנים אותנו על צרכיהם ולא נבוא עמהן בחשבון לא
 תבואו עמהן לחשבון ואל תתביישו מי לנו נאמן ית
 מטרע'ה שכתו בו בכל ביתי נאמן הוא זאמ' כ' כשגמר
 פלאב המשכנא' ל' ליש' בואו ונעשה התשבון לפניכם
 נכנסו כל יש' אצלו ואמר להקמשה אלה פקודי המשכן
 משכן העדות אשר פקד וגו' כך וכך יצא על המשכן
 עם כשהוא יושב ומחשב שכח אלף ושבוע מאו' וחמשה
 ושבועים שקל שעשה וזין לעמודי התחיל יושב ותוהה
 אמר עכשיו יאמרו יש משה נטל לעצמו האיר הקב'
 את עיניו וראה אותך עשויין וזים לעטורים אמר את

משק' כב' ר' ואומ' לא היו דבר' מעול' והל' משביעו ואומ' משביעך אני אם לא גנבת או גזלת ממני כך וכך והוא עוב אחריו אמר ונמצ' עובר על לא השבעו בשמי לשק' וכשתפרס' הרב' שהו' גנב אותו דבר או גזלו הרי נתחל' ש"ש על ידו ועבר על וחלל' את שם לא הדין או' להקל' ברי' שגונבין וגזולין וחומסין ממון חבריהם ומדברים נכסים מממון שאינו שלהן ועל ידן הנבי צווח הוי שמדבר לא לו ואתו' ל כל הגזול את חבריו ש"פ מע' ה כאילו הרגו שנ' כן אורחות כל כרצע בצע את נפש בעליו יקח ולא עוד לא שהק' גובה נפשו' מן הגזול וקבע את קובעיהם נפש וכן מציינו בדר' המכיל שלא נתחם גזר דינן לא בשביל הגזול כענין שנ' כי מלא הארץ חמס ואמ' חכ' א' אין דבר ממחר לאבד הטובות כמו השקידה לעשות עול .

בני צאו והאו כמה קש' גזולין של בריות לפני המק' החמיר בגזילתו של הרע' יותר משל הקדש שבגזולתו של הקדש כתי' ואת אשר דמא מן הקדש ישלם וחט' שיתו יוסף עליו ואילו בגזילתו של הרע' כתי' וחמשתיו יוסף חמשתיו הרבה שכל מי שהו' כופר וחזר ומודה מוס' דומש על חומש ועו' בגזילתו של הקדש כתי' ואת אשר דמא מן הקדש ישלם ואין בו לא השלומי כפר' ולא השלומי ארבעה וחמשה זאילו בגזילתו של הרע' כתי' ישלם שנים לרעהו ולא של הקדש נאחז' לקשר' גזול' הרע' משל גבוה שזה הקדש הט' למעלה וזה הקדש מעיל' דמא' וכן מציינו בעזרת העוף שכת' בו והסיר את מוראתו בנוצתו נפשו שהעוף הוא פורת באור ומס בכל העול' ואוכל מכל צד גזילת וחמסים לא יקר לגבי המזבח לכך נא' והסיר את מוראתו בנוצתו אבל בהמ' שאוכלת על אבוס בעליה ואינה אוכל' מכ' צד הגזול' זה חמסין נקריב כולה שנא' והקריב הכהן ארת הכר' המזבחה הלא תראו בני כמ' קש' מרת הגז' לפני המק' שהו' דואר' אותו תמיד לפניו ואין שוכת אותו שכך אמתו' לג' אין הפרגוד נבעל בפניהן זאילו הן אונא' וגזל זע' אונאה דכתי' דנה' עומר על חומר' אנך וגזל דכתי' חפס' וש' ישמ' בה' וגז' וע' דכתי' העם המכעיסים אותו' על פני תמיד ואחז' לכל מה שאדם גזול' וחומס בעד' ז' אינו יוצא מעולמו עד שאחר' בוונן אותו דכתי' ז' שנספה בלא משפט כך נספה בלא משפט ולא עוד לא החמס עצמו מעיד בפני וקס' עליו לשבט מכהו שכ' אחז' ל

לעלה' לכן בני הו' והיריב מעל' המד' הוא' כרי שחרשו הוי העז' ותנחלו חי העת' ב והאלהים יצליחנו ברה ברחמי הרבים :
ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר נסבא האמונה ובעליה נספר נגנות הנכס והגזל ופעליהן כדי להביא למדת הכאמות בעזרת שדי :

מרת הגזול

בני דעו כי מרת הגזול והגנבה מדה משוקצ' ושנוא' מאד לפני המקום כענין שנ' אני יי אוהב משפט שונא' גזל בעולה שכ' שאדם מקריב קרבן מן הגזול לא די שאינו עולה לו לרצון לא שמלמד עליו קטיגוריא לפני המק' שכך אחז' לולב הגזול והיבס פסו' משלו חכמי באגדה למה הרב רומה ללסטם שהיה יושב כפר שרת דרכים ומלסטם הכריות פעם א' עבר לשם שלוחו של מלך שהיה המלך שולחו לגבות מס ממקום א' וקם עליו הליסטם הזה ולקח ממנו כל מה שהיה לו לימים נתפס אותו הליסטם ונתן בבית הסוהר שמע עליו אותו השליח של מלך ובא אצלו ואמר לו אם אתה צונית לי כל מה שלקחת ממני אלמד עליך זכות לפני המלך - אל' אין לי מהם אלא זה המלבוש שהי' מן המלך ונתן' לו אל' למחר כשתצא לרע' ואמ' לך המלך יש לך אדם שילמד עליך זכות ואתה תאמר יש לי אדם א' המלך ישלח ויקראני ואמ'ד עליך זכות למחר כשהי' הולך לרע' אל' המלך כלום יש לך אדם שילמד עליך זכות אל' יש לי איש פלוגי שלח המלך בשבילי וא' ל מה אתה ידע וכ' בזה האיש אל' ידעתי בשעה ששלחת אותי לגבות חמס ממק' פלוגי קם עלי ולקח כל מה שהי' לי וירי זה המלבוש שהחזיר לי ועיד עלי החתילו הכל אומר' או' לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו כי אדם לוקח לולב כדי לזכות בו ואם היה הלולב גזול הוא צוות לפני המקום ואומר' גזול אני חמוס אני ושלמי השרת אומר' או' לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו :

בני בזאונראו כמה קשה מרת הגזול שהרי הקישו הכתוב לעבדות תמורות שבתור' כענין שנ' והייתי עד פמהו וגו' עד ובעשוקי שבר שכיר וגו' לכך משה מזהיר את ישראל תגנבו וגו' שכל הגונב או גזול דבר טוב מירד הוא מנחש לאמר לא גנבתיו ולא גזלת' לך דבר - והלא אביא לך ד' וטוען עמו שגנב וגזל ממנו דבר פלו' זהו

אחז'ל באגד' החמס קס למטה אתמהא החמס קס חס
 ושלו' אינו קס ואס קס למט' רשע לחייבונו של רשע
 פלו' להיות לו לשבט מכה. אוי להן לגזלנין ולחמסנין
 מקול צעקת' של נגזלים ושל נחמסים שעולה באזני
 המקום שכך אחז'ל באגדה לפי שבעולם הזה העשיר
 אוכל את העני. אבל לעתיד לבוא הקב"ה התובעו מידו
 שנא' משור עינים מאנקת אבינים עתה אקום יאמר י"י
 אשית בי ששע יפח לו. הגיע העת שאתבע מן העשירים
 צער העניים ושור ואנקת אבינים שצערתם אותם.

בני פקחו עינים ותבינו על מה שאמ' חז"ל כ"ד
 חסותו סדר יחזקאל ומכלם לא חסם אלא
 על הגזלשני ואני הכתי כפי' בצעך מהו הכתי הכרעתי
 כף החמס כרי להכריעך לכף חובה וכן הנביא מכוין
 וצווח הוי בוצע בוצע לביתו לשום במרופקנו להנצל
 מכף רע. ואחז'ל קשה גזל הנאכל שאפי' צדיק גמור
 אינו יכול להחזירו שנ' בלערי רק אשר אכלו הנערים
 וגו'. ואחז'ל באגדה קשה הוא הגזל ששני גדולי עולם
 צרכו להתזכות עליו. ואילו הן משה ושמואל. משה
 אמ' לא חמור אחר וגו'. וכי מה הניח משה לגנבים
 ולקפחנין לא אמר משה בשעה שהיו ישראל מתנדבין
 ממסע למסע לא אמרתי לאחד מהן טול כלי זה בדרך
 טול כלי זה על חמורך. נשאתי לקחתי כמ' דחימ' ויקח
 משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור. גדול
 הדור בשעה שהוא הולך לעשות צרכי רבים כן ברום
 הכא ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'. וכן שמואל
 הנביא אומר את שור מי לקחתי ואת מי רצותי. אמר
 להן שמואל כשאמר לי עגלת בקר תקח בדרך לא משל
 צבור הייתי רוצה לטול לא משלי לקחתי אותה וחמור
 מי לקחתי כשהייתי מסכב בעיירות ושופט את ישראל
 משל מי היה. וכי משלכם היה משלי היה ואותו החמור
 לא משלכם היה צריך להזיז ואת מי עשקתי ואת מי
 רצותי מי מכם שבא עמי בפועל ולא נחתו לוי שכרו.

בני צאו וראו כמה חמורה מדת הגזל שאפי' האדם
 עובר ע' וזשופך דמים ומגלה עריות הגזל חמור
 פגור מולם כענין שנ' את י"י ניצב על המזבח ויאמר הן
 הכפתור ויירעשו הספים ובעצם בראש כלם ואחז'ל
 אגדה משל לקיפה מליא' עונות מי מקטרג ככלם גזל
 משלו עור משל לבני אדם שהיו בהם ע' ושפכי דמים

ומגלי עריות. הגזל חמור כנגד פלם. שנ' ובעצם כראש
 פלם. כלו' תחלת פורענותו יבא להן כשביל הגזל שגזולין
 ותומסין זה מזה ומ' החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן
 שהגנב משל' כפל וגזלן אינו משלם כפל ספני שהגזלן
 השן' כבוד עבד לכבוד קונו והגנב לא השוהו. שהרי עוש'
 עין העליון כאילו אינו רוא' ושפא יאמר אדם מכיון שאני
 לא גונב ולא חומס ולא גזול מות' לילחלוק עם הגנב
 בגניבתו שהרי אני לא גנבתי כלו' הרי כבר נאמ' חולק
 עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד. ששומע את
 הגזל משביע את הגנב בכית חכנס' באלה ועונן אהרין
 אמן. ואעפ"כ מתלא מלתין לאו גנבתי גנב לא חורא
 גנב. וכל מי שהוא להוט אחר העניבות והגזל מארר
 משתלח בממונו ואפילו במה שאפילו לירו בהיות שנא'
 הנה יחבל און וגו'. ולא עוד לא שנופל בגניב כענין
 שנאמר בור כרה ויחפרו ויפול בשחת יפעל. וכשב
 שאסור לו לאדם לגנוב ממון תכרו כך אסור לגנוב
 דעתו של חברו שאפילו הגונב דעת הבריות נקרא גנב
 ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל. ואחז'ל שגנב. לב
 אביו ולב בית דין ולב ישראל. ועוד אמ' שבעה גנבים
 הן. הראשון שבמולם גונב דעת הבריות. כיצד המסרב
 בתכרו לארחו והמרבה לו בתקרובת וידע בו שאינו
 מקבל' והפוחח לו חביות המכורות לחנווני והמעוור
 במרות והמשקר במשקלות והמעיר את הגרה בתלתן
 ואת החומץ בשמן אע"פ שאין השמן דולוס. לחיכך
 מושחיקין את המלכ' ולא דעתן של ישראל בלבד אסור
 לגנוב אלא אפי' דעתו של גוי שכך אחז'ל אסור לגנוב
 דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי. כיצד לא ימכור לו
 בשר נבלה בשל שהזמה מפני שמתעוו. ועוד שמא
 יחזור ומכרנה לישראל וכן כל' כיצא בריבים הללו
 נקרא גונב דעת הבריות. ואסור לעשותו ולנהוג בהן
 אפי' עם הגוי' לגנוב דעתו של גוי אסור כל שכן שאסור
 לגנוב ממונו כרי שלא יתחלל שם שמים על ידו. אוי
 להן לגנבים ולגזלנים שאין מוציאין קירת רוח והנאה
 בממון שעשו מגנבה וגזל ולא עוד אלא שמתים בלא
 זנסם כענין שנ' קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולת
 במשפט בחצי ימיו יעובדו וגו'. ומפני שהגניבה והגזל
 עונשן מרובה ונפשו של אדם מתאוורר להן ומחמתן
 לפיכך ריבתה תורה עליהן ואזהרות הרבה כענין שנ'

לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו וגו' ולא תזנו איש את אחיו לא תעשוק רעך וגו' אל תעשו עול כרו שלא ליתן פתחתן פה לבעל דין לחלוק - לא תהיה תורה בלשון הזה לפיכך קפידה תורה להזהיר בכל הלשונות הללו שבכולן הוא מסיידן ממוין. והאונאה בכלל גזל וגנבה היא והוא שהארס מתעסק להונות את חבריו בין במקח וממכר בין בדברים ודבר זה חס גדול שהרי על שניהן הזהירה תורה - במקח וממכר - כתי וכי תמכרו ממכר לעמיתך - או קנה מיד עמיתך אל תזנו איש את אחיו ובאונאה דברי כתי ולא חנו איש את עמיתו וגו' ואח' זל כשם שאונא במקח וממכר פדש אונא בדברי גדולה אונאת דברים מאונא ממון שבאונא ממון כתי לא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך ממי שפקדך עליך - גדולה אונא דברי מאונא ממון שזה בגופו וזה בממונו ועו' זה ניתק להשבון זה אינו ניתק להשבון אפי' אשתו ובניו ובני ביתו אסו להונותם בדברי - שכך אחו' לז' ולא חנונו איש את עמיתו עם שאחך בתור ובמצו אל תונה ועוד אמר לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעת קרוב אונאת מרוב והפד המגונה הזאת קרוב למדת הגנב יותר מן הגולן שכשם שהארס אינו יודע כשגנב לו החפץ וכו' גנבו - כך אין הארס יודע במה שנתאנה - אבל הגזל יודע מה שגזל ממנו ומי גזלו - אבל אין כח בידו להצילו מיד הגולן ויאונאת דברי כיצד הרי שהיו חבריו מבקשין ויין שמקא לאמר להם לכו אצל פלוגי והוא לא מכר יין ושמן לעולם - היו חלאים באין עליו ויסורין באין עליו אל לאמר לו כדרך שאמ' חבריו לאיבו - הלא יראתך כס' לתך - וגו' וזכר נא פי הוא נקי אבר וגו' ראה גר שבא ללמוד תורה לא יאמר לו פרה שאכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה וכן כל כיוצא בזה נקרא אונאת דברים :

לא תעשוק רעך וגו' אל תעשו עול כרו שלא ליתן פתחתן פה לבעל דין לחלוק - לא תהיה תורה בלשון הזה לפיכך קפידה תורה להזהיר בכל הלשונות הללו שבכולן הוא מסיידן ממוין. והאונאה בכלל גזל וגנבה היא והוא שהארס מתעסק להונות את חבריו בין במקח וממכר בין בדברים ודבר זה חס גדול שהרי על שניהן הזהירה תורה - במקח וממכר - כתי וכי תמכרו ממכר לעמיתך - או קנה מיד עמיתך אל תזנו איש את אחיו ובאונאה דברי כתי ולא חנו איש את עמיתו וגו' ואח' זל כשם שאונא במקח וממכר פדש אונא בדברי גדולה אונאת דברים מאונא ממון שבאונא ממון כתי לא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך ממי שפקדך עליך - גדולה אונא דברי מאונא ממון שזה בגופו וזה בממונו ועו' זה ניתק להשבון זה אינו ניתק להשבון אפי' אשתו ובניו ובני ביתו אסו להונותם בדברי - שכך אחו' לז' ולא חנונו איש את עמיתו עם שאחך בתור ובמצו אל תונה ועוד אמר לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעת קרוב אונאת מרוב והפד המגונה הזאת קרוב למדת הגנב יותר מן הגולן שכשם שהארס אינו יודע כשגנב לו החפץ וכו' גנבו - כך אין הארס יודע במה שנתאנה - אבל הגזל יודע מה שגזל ממנו ומי גזלו - אבל אין כח בידו להצילו מיד הגולן ויאונאת דברי כיצד הרי שהיו חבריו מבקשין ויין שמקא לאמר להם לכו אצל פלוגי והוא לא מכר יין ושמן לעולם - היו חלאים באין עליו ויסורין באין עליו אל לאמר לו כדרך שאמ' חבריו לאיבו - הלא יראתך כס' לתך - וגו' וזכר נא פי הוא נקי אבר וגו' ראה גר שבא ללמוד תורה לא יאמר לו פרה שאכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה וכן כל כיוצא בזה נקרא אונאת דברים :

כני בואו וראו כמה תהייה התורה על האונאה וכמה ענישה מרוב וכי תמכרו ממכר וגו' ואם עבר והזנב לא תור יורד ממכסו ולוקח בהלוואה שכ' וכי ימוך אחיך ומשה יורד עמך - לא תזנו בו סוף שמוכר את עצמו שכ' ימוך וגו' לא תזנו בו סוף שהוא נמכר לגוי' שכן נמכר לגר תושב - לא תזנו בו סוף גמכה לע' עצמו

המעל' השתי' עישרה מעלת התמימות

בני בואו ואלמדכם מעלת התמימות ידעו בני כי מעלת התמימו' מעלה גדולה ויקרה שכל מ' שהולך בתמימו' הקב"ה בוחרו בו ובשירותו כענין שנ' הולך בדרך תמים הוא ישרתני וכן צוה משה רבינו ע"ה על עסק התמימות כענין שנ' תמים חתיה עם יי' אהיך - גדולה מעלת התמימות שכל מי שהולך בתמימות לב בכל דרכיו וזכה ויושב במחיצתו של מקו' כענין שנ' מי יגור באהליך הולך תמים וגו' וכנ' צינו בעיקב אבינו שנהג עצמו במדת התמימות שנ' ויעקב איש תם וגו' וכן דוד ע"ה שבת ההולכי' בתמימות שנ' אשרי תמימי דרך וגו' - ומהו התמימות שידבר הארס דבריו בלי רמאות ומשאו ומתנו בלי רמאות ופיו ולבו שוין שכל מי שהו' אהר כפה ואתר בלב אינו נקרא תם - אלא שנקרא חנף ורמאי בלי ספק כענין שנ' מרמה בלב חורש ירע וגו' - ומאותות התמימות - מי שעושה צדקה עם הבריות כענין שנ' צדקה תצר תם דרך וגו' - וכל מי שהולך בתמימו' הקב"ה מסייעו במעש' עבודתו ומתמסר ריביו כענין שנ' עם חסיד תתחסד וגו' וכן אח' זל בא ליתרה מסייעין אותו - גדולה היא מדת התמימות לפני המקו' שכל מי שהולך בתמימות הקב"ה רוצה והפץ בו כענין שנ' ורצונו תמימי דרך - ולא עוד אלא שבשכיל

מעלת התמימות

הצניעו' והחריצו' מותר התאוות. והמתון מגדל עזו.
והמהירות מביאה אל החרטה:

בני חורגילין לרבר האמת שכל שאוהב את האמ'
מציל את נפשו מדינה של גיהנם. ולא עוד אלא

שמציל כמה נפשות מן המיתה כענין שנאמר מציל
נפשות עד אמת וגו'. שכל המעיד עדות אמת בדין

מציל כמה נפשות ונפש התובע והנתבע צאו וראו כמה
גדולה מעלת האמת שכל מי שהוא אוהב את האמת

הרי הוא מציל את נפשו ונפש בניו ובנותיו מן המיתה
שכמצינו בתלמוד חכם אחר שאמר מריש הוה אמינא

ליכא קושט' בעלמא. ואמר לו ת"ת אחר שאפילו היו
נותנין לו כל ממון שקעול' לא היה משנה בדבריו שפעם

אחד נטפל במקום אחר וקושטא שמיא ולא היו משנין
בדיבורן ולא מת אדם לשם כ"א זקן ושבע ימים ולקח

אשה מהן. והיו לו ממנה שני בנים פעם אחת היתרה
יושבת אשתו וחופפת ראשה במסרק באת' אחת

משכנותיה והפקה על הדלת אמר בלבו אין דרך ארץ
שתכנס בבית בעוד שאשתו עומד פרועת ראש ואמר

לאותה השכינה שאין אשתו בבית ומחו לו שני בניו באו
אנשי המקום לפניו ואמר לה מה וזה על מה זהומה עון

יש בירך שמתן בניך אמר לה כך וכך היה המעשה
אמר לו צא מעמנו ואל תיגר מוח' באותן האנשים

וגדולי החכמים היו משתכחי' בכל שאר מדרותיהן ואמ'
מעולם לא אמרתי דבר ותורתו לאתוריי. ואע"פ שזאת

האמת מעלה אע"פ יש דברים שמוחר לו לאדם לשנו'
בהן אם ישאלו אותן עליהם. שכך אחז"ל בהני תלת

מילי משנן רבנן בדבוריהו ואין בכך כלום. ואילו הן.
במסכתא ובפוריא ובאושפיזא. ועוד אמרו מותר לשנו'

בדברי שלום שנ' כה תאמר ליוסף אנא שא נא וגו'.
לפיכך מותר לו לאדם לשנות בדברי שלום כדי לקיים

את התורה והמצות ולעשו' שלום בין אדם לתבירו וכרס'
שלא לחוציא דבר נבלה ומגונה מפיו הכל לפי השעה

והצורך. לכן בני' הוה הירין במעלת המדה הזאת
מפני שהיא מן המדות העליונות. ואלהינו יצליחנו

בה ברהמים וחסידי' ורבים אמן:
ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר נבטח מעלת התמימות'

ונעלים נספר נבנות סודות ונעלים כדי להדריס
נמדת התמימות בעזרת שדי.

שבשביל התמימות מיישר האדם לדרך טובה שנ' צדק'
תמים תיישר דרכו. וכל מי שהולך בתמימות עם השם

והבריות הקב"ה משמרמן החטאים והעוונות ויושב
שוקט ובוטח כיון שוקט' שמריו כעניני' שנ' ואהי תמים

עמו ואשתמר מעוני. וכן הוא אומר ואני בתומי תמכת
בי ותצביני לפניך לעולם. ומן המדה המשובחת הזאת

יצאת מדת האמת שהיא מיג' מרות שנת יחס בהן הבו'
כעניני' שנ' אך אפים ורב חסד ואמת. ולא עוד אלא

שחותמו של הקב"ה אמת שכן אתה מוצא. א' בראש
האותיות. מ' באמצען. ת' בסופן. גדולה היא מעלת

האמת שכל העולם כולו עומד על האמת כעניני' שנאמ'
אמת מארץ תצמח וגו'. ואחז"ל באגדה בשעה שבר'

הקב"ה את אר' הראשון נעשו מלאכי השר' כיתין כיתין
והבורו' חבורות מהן אומר יברא ומהן אומר לא יברא

וכן הוא אומר חסד ואמת נפגשו וגו'. גומל חסד. אומ'
יברא. שכלו גומל חסדים. אמת אומר לא יברא דכולר'

שקרין. צדק ושלום נשקו צדק אומ' יברא שהוא עושה
צדקות. שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה. מה עשה

הקב"ה נטל אמת והשליכה לארץ שנא' ותשלך אמת
ועשתה והצליחה. אמרו מלאכי השר' לפני הקב"ה

רבנונו של עול' ערמתי אתה מבוה הטכסים שלך תעלה
אמת מן הארץ לכך נאמ' אמת מארץ תצמח שאילו לא

שעיתה הקב"ה אמת בכריתו לא היה ראוי לעמוד. לפי
שהשקר אינו עומד לכך הוצרך לשחק אמת בכריתו של

עולם וכן הוא אומר ראש דברך אמת וגו'. ואומר וי'
אלהים וגו' שהוא אלהים תמים ומלך עול' ובירו לקיים

אמרותיו. לפיכך ילמד אדם ממדת קונו לאמת אר'
דבריו בכל עניני' שיוכל ויורה על האמת בכל מה שיעבו'

עליו בין טוב ובין רע. גדולה מעלת האמת שכן שמה
הולך מסוף העולם ועד סופו כשם שאותיות אמת הן

מפוזרין. ג' בראש האותיות. מס באמצען. תנו בסופן
ולא עוד אלא שהאמת מתקיים ועומד על יסודותיו כשם

שאותיות אמת מרובעות ויש להן על מה שישמכו. וכן
כשמינה משדה רבינו ע"ה את הריינים בקש אנשי אמת

שונאי בצע מפני שכל המחוקבמדת האמת אינו קרוב
לבוא לירי השיית דין. ונמצאו ששאו אדם גדול במה

הגעת אל הכבוד הזה. וזאת מן הכישים אמר' בדבר
אמת והנאמנות והמונע מן העיושק. ושלא שאלתי על

מה שאינו צריך לי. ואמר חכ' אחר שפת אמת פרי

בני

דעו כי מדת הרמאותמה שנואה ומגונה מאוד לפני המקום שכל מי שמרגיל עצמו לרמות את חברו הרי הוא חשוב כאלו הרגו כענין שנ' כמתלהלה היורה זקים חיצים ומזות. ואמר בן אישורמה את רעהו וגו'. ולא עוד אלא כל מי שרגיל לרמו' את חברו בידוע שחורש עליו רעה כעניין שנ' מרמה בלב הורשי רע. ועל זה הזהירשלמה בחכמתו ואמר לא תתרוש על רעך רעה והו' יושב לבטח אתך. וכל שכא על חברו פרמאו' סופו לשקר לו. וכל מי שמהגיל עצמו בשקר כאילו מכתיש בהק' בה שהוא האמת שאין השקר נקרא שקר אלא מפני שאינו אמיתי וכל שקר רחוק מכירו כאלו דובר שקר על בראו. צאו וראו כמה קשה מדת השקר שבשביל השקר והרבה שהוציאו המרגלים על ארץ ישראל נחתה גזר דינן של ישראל למו' במדבר מבני' שנה למעלה. וכנאמה מוצא בדואג האדומי ואתיופול שלא נסדרו אלא מפני שהיו להוטי אחר השקר כעניין שנ' נפשי בתוך לבאימאשכבה לוחמי בני אדם שיניה' חנית וחצים ולשונם חרב חדה. מדה שנואה היא מדת השקר לפני המקום. שכל מי שהוא להוט אחר השקר אינו מקבל פני שכני' שכך אתו' לר' כיתות אינן מקבל' פני שכניה ואילו הן כת ליצים. כת שקרים. כת הנפים. כת מספרי' לשון הרע. כת ליצים דכתיב משך ידו ארת לוצי' כלום משך ידו מן הליצים שלא ידורו עמו. כת שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חנפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבוא. כת מספרי' לשון הרע דכתיב כי לא אל הפן רשע אחת לא יגורך רע.

בני בואו וראו כמה קשה מדת השקר שהרי הקישה הכתוב לעבירות המורות שבהורה שנ' לא תענה ברעך עד שקר וכל העבירות שכתורה חמצא לכל אחת ואחת מיחה מפורש' בה. ואין להמית העוב' בעבירה לא במיחה הכתובה בה בלבד. ובלא תענה ברעך עד שקר חמצא בה כל ארבע פיתות בית דין. שכפי המית' שיעיד להעש' לחברו באותה מיתה עצמ' הוא נידון כעניין שנא' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. שכל הזוממן מקדימין לאותה מיתה חוץ מגלו' שאם העידו על האר' שהרג נפש בשגגה והזמ' אין אומ' יגלה זה תחתיו לא לוקה. ולמה לא תמצא גלות בעדי' וזוממין לפי שהשקר אינו מקום מחזיקו ואם בא לגלו' אנה

יגלה וכזהוא אומ' לא ישב בקרב בתי עושה רמית דבר שקר' לא יכון לנגד עיני. משל למה הדבר דומה למלך שהעביר כרוז בכל מלכותו כל מי שאינו נאמן במלכותו יצא מן המלכות ואם לאו יתמו את ראשו כדאמ' הק"ב כל מי שהו' להוט אחר השקר אינו ראוי לדור בעולמי מפני שאני בראתי העולם באמת שלא לא כן לא היה העולם מתקיים. ואין שקר דר אצל אמת ואם יאמ' אדם לא נאמ' לא להעיד עדות שקר על חברו. אבל לדבר שקר בעלמ' מותר ת"ל מדבר שקר תרחק. אפי' מדובר קל של שקר רחוק. ואע"פ שאינו מזהם אדם ותנא דבי גאי הכל ברא הק"ב בעולמו חוץ ממדת השקר שלא בלא ומדת העול שלא עשה שנ' הצור תמי' פעלו כי כל דרכיו משפט' לא אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. ואומ' י' צדיק בקרבה לא יעשה עולה. ואומ' חליל לך לא מרשע ושרי מעול. כי פועל אדם ישל' לו ובאורה איש ימצאנו מעיד אני על שמי וארץ על מלא לא נקנסו אדם למית' לא מחוד שאוכל וישחה וישמח הוא עסאשתו ועם בניו ובני ביתו ונפטר לבי' עולמו. ואין פירות ותבואה באין לידי הרקבה לא מפני דרכיהן של בני אדם. ואין בני אדם באין לידי בושה לא מפני דרכיהן ואין עיניהם של בני אדם כחות בחצי ימיהן לא מפני דרכיהן ואין הנשי' מיטמאות בניבה לא מתוך דרכיהן שנ' כה אמ' י' בור' שמים הו' האהי' יוצר הארץ ועושה הוא כוננה לא תהו בראה לשב' יצרה אני י' ואין עוד. צא ולמד מדרך ארץ כלום אדם כונה בית לא להכניס בו פירו' וכלים וכספי או שמא להצית בו את האור. אף כאן בני אדם מתוך דרכיהן הן מזונוין. דינן אותן מתוך דרך ארץ בשביל להצילם מיום הבא לקראתם שנ' אוי להם כי ידרדו ממנו בג' דבר'. הא אדם מסתכל בכל יו' בשעה שנכנס לבית הכסא ובשעה שמקיזין לו את הדם ובשעה שהוא עומד על המה בשעה שנכנס לבית הכסא אומ' לוראה דרכך דרך בהמה. ובשעה שמקיזין לו את הדם אומ' לוראה שכשר ודם אחת. ובשעה שהוא עומד על המת אומ' לו ראה להיכן אתה הולך. ועדיין אינו חוזר לא שמרב' דב' בשלים שנ' אולה אדם תסלף דרכו ועל י' יזעף לבו ובשקר הו' אומ' מדבר שקר תרחק וגו'. עד כי לא יצדיק רשע. ואומ' ואיש את רעהו רעהו לא החשבו בלבב' ושבעות שקר לא תאהבו כי את כל השנאותי נאם י'

ובאיוה

ובאין' צד יעשה אדם. עושה אדם עצמו צדיק לרבר אמ'
 מוסרין ללמלאך שמתנהג עמו בדרך הצדיק ומדבר אמ'
 עושה אדם עצמו חסיד לסבול את הכל מוסרין לו מלאך
 שמתנהג עמו בדרך החסידים ומקבל את הכל. ואם
 עושה אדם עצמו רשע לכחש ולשקר מוסרין לו מלאך
 שמתנהג עמו בדרך הרשעים ומכחש ומשקר. עושה אר'
 עצמו מדה בינוני מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך
 מדה בינוני שנ' יי' חוקר לב לתת לאיש כדרכו וכפרי
 מעליו. ועל ידי דוד הוא אומר עם חסיד התחסד וגו'
 עם נבר תחבר ועם עקש גו' ואומר ואת עם עני חושיע
 ועניך על רמים תשפיל. עם עני חושיע עם שעניות יפה
 לו. ועניך על רמים תשפיל או אמות העולם. ואומ'
 מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. הטובה אינה יוצאת
 לעושה הרעה. והרעה אינה יוצאת לעושה הטובה.
 לא טובה כלפי טוב' ורעה כלפי רעה. לפיכך הבא על
 רעהו ברברי שקר סוף שנפרעין ממנו בשקר. וכן הוא
 אומ' לא יאמן בשוא נתעה כי שוא תהי' תמורתו וגו'.
 מדה כנגד מדה. אוי לה' לשקרני ולנשואי שמו של הק'
 לשק' שהקב"ה בעצמו נפרע מהם כענין שנ' לא תשא
 את שם יי' אלהיך לשוא כי לא ינק' יי' את אשר ישא את
 שמו לשוא. ולא עוד לא שהקב"ה בעצמו מעיר עליו
 וממהר ליפרע ממנו כענין שנאמ' והייתי עד ממהר
 במנאפי ובמכשפי ובנשבעי בשמי לשקר וגו' בנינו בואו
 וראו כמה מגונה מדת השקר אפי' בדברי בעלמא שכך
 אחול' לא ליחנא איניש לינוקא ויהיבנא לך האי מירי
 ולא יהיב ליה ר' ל' לא יאמר אדם לתינוק שאחך לך זה
 הדבר ולא יתן לו שלומד אליו שקר. דקא מליף ליה
 שקרא שנ' למדו לשונם דבר שקר וגו'. ולא עוד אלא
 שכל מי שהוא להוט אחר. השקר אינא מטיבין לו כלו'
 שכך עונשו של כדאי שאפי' אמת אין מאמיני' לו וכל
 מי שהו' להוט אחר השקר פורק מעליו עולו של הק"ב
 שאוהב את האמת ושונא את השקר. חרע שכך הויא
 שכשברא הקב"ה את העול' וכל אשר בו לא ברא השקר
 שכך אחול' באגדה לא ברא האהי שקר לא שקרא כל
 הרשעי' כמו מהרה עמל וילד שקר. והיכן הנדולו של
 שקר בגנינם לכך נאמ' בור כרה ויהפרו וגו' שכל מה
 שהשקר מוליד לכאר שחת מוליד. אמרו במשל מר
 דשקרא מוליד פחתה נסבא וכל זמן שהקב"ה מפרקתן

מזשקר ומדבקין באמ' הקב" מושיען כענין שנ' ויאמ'
 אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע. ועם
 המדה הזאת מסתעפת מדת החנופה שאין לך שקר שלא
 תהיה החנופה עמו. והיא גם היא מדה שנואה ומשוקצ'
 לפני המקום שכל הרואה את חבירו עובר עבירה או
 מדבר דבר שלא כהוגן או ינו מוכיחו לא שמחנף אותו
 אין לו חלק לעולם הבא שנ' גם הוא לי יושועה כי לא
 לפני חנף יבוא. ולא עוד לא שהוא רואה דבר ערוה
 בחברו או ינו מוכיחו לא שמחנף לו ומחפה עליו כלא
 הרגו כענין שנ' בפה חנף ישחית רעהו. ותנא דבי איהו
 חורשי רע ומהפכי דברים ומפסירי שפה ומתלקי שון
 עליהם חסדו אומר יהי דרכם חשך ותלקיות וגו'.
 ואמר חסדו אחר לתלמידיו אילו לא לכס עון היתני
 מפחד עליכם ברבר שהוא גדול מן העון. אמ' לו ומה
 הוא אמר להם הגאות והחונף.

בני

צאו וראו כמה קשה מדת החנופה שכל מקום
 שהחנופה מצויה שם גלות מצויה שכך אחול'
 כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה שאמ' כי עדת חנף
 גלמור. ולא עוד אלא שכל עדה שיש בה חנופ' מאסה
 כנדה. שכך כרבי הים קורין לנדה גלמורה. כל' גמולא
 דא מבעלה כלומר פרושה מבעלה. והוא לשון ויגמל
 ולא עוד לא שכל מי שיש בו חנופה אשה של גנינם
 אוכלתו כענין שנ' ואש אכלה אחלי שחד שאין לך
 שוחד ממון ולא שוחד דברים שאין בהן חנופה. שכך
 אחול' כל המור' לרשע סופו נופל בידו או כיד בנו שכך
 מצנינו בירמי על שהודה לו להנניה בן עוזר כענין שנ'
 ויאמ' ירמיה הכביא אמן כן יעשה יי' יקום יי' את דבריך
 אשר נבאת להשיב כלי בית יי' וכל הגולה מבבל אל
 המקום הזה וגו'. וסוף נפל ביד בן בנו שנ' ויהיה הויא
 בשער בנימין וסם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה
 בן חנניה ויחפשו את ירמיה הנביא לאמר אל הכשדים
 אחה נופל. אוי להם לחנפי' שכל מי שיש בו חנופ' מבוא
 חרון אף עליו ועל כל העולם כלו כענין שנ' וחנפי לב
 ישמו אף ולא עוד אלא שאין תפילתו נשמעת לפני
 המקום שנ' לא ישועו כי אסרם ולא עוד אלא שובשיל
 עון בעלי חנופה גורמין לארץ שאנו מוציאה פירו' שנ'
 והארץ חנפה תחת יושביה ואחול' באגדה את סבור
 מחנפה לח' אף היא מחנפה לך מראח לך קמה ואינה

מדא' לך גדיש-גדיש ולא מורן גורן ולא ערימה - וכל כך
 למה כי עברו תורן' חלפו חוק וגו' ואיהו יקרא חנף זה
 הרואה או שומע דבר עמידה או דבר שאינו הגון מדברו
 ומהפך למצוא לו זכות בפניו - ולא די לו שאינו מוכיחו
 אלא שמהזיק ידו עליה כשם שעשה ישראל שבאותו הדור
 לאגריפס המלך כשהי' קורא במשנ' חור' וכשהגיע ללא
 תוכל לתת עליך איש נכרי איש לא אחיך הוא - ולגו עיניו
 רמעות מפני שהי' מתיר' שלא יענייהו מן המלכו' לפי
 שלא היה ראוי למלכו' שהי' מעבדי כי חשמוני ולא די
 שלא שתקו אלא שאמרו לו לא תירא אגריפ' אחינו אתה
 אחינו אתה ואחז' ל אותה עשה נתייבו שונאיהן של
 ישראל כליה על שהחניפו לאגריפס - ועוד אמ' כל אד'
 איש בו חנופה אפי' עוברין שבמעני אמקל לין אתושנ'
 ואמר לרשע צדיק אתה יקביהו עמים יעמיהו לאומים
 ואין לאום אלא עוברין שנאמ' ולאום מלאום יאמץ -
בני אם ראייתם חכמים נוהג שכל כבוד' חוכיחהו
 בנינים לבניו אולי ישמע לכם שיתחרט וישב
 מדרכיו המכוערי' ואם הוכחת' אותו בניכ' לבניו פעמי'
 רבות ולא נתחרט ולא שב תוכיחהו עוד ותלבינו פניו
 כרבי' - ולא תאמר' מה לנו ולצרה הוא' לגרום עלינו
 שנא ואיבה ולהתקוט' עמו הרי כבר נאמ' הלא משנא'
 י' אשנא ובתקוממין אתקוטט - ואחז' למפרסמין את
 החנפינו מפני חילול הש' שנ' ובשוב צדיק מצדהו ועש'
 עול ונתתי מכשול לפניו וגו' ולמה נותן הקב"ה לפניו
 מכשול כדי לפרסם מעשיו לכל שאם יאדע לו בו שום
 פורענות ידעו הכל כי מעשיו גרמו לו - ולא ירננו אחרי
 מר' הרין ואחז' ל מיו שגבר אגרופ' של חנופה נתעוותו
 הדיניקין נתקלקלו המעשי' ולא הי' אדם שהחניפו לחבירו
 מעשי' גדולים ממעשיך - ולא עוד אלא בזמן שהחנופה
 בעול' הקב"ה ממילך עליהם מלך החנפי' שמהי' לטוב'
 ועושה להם רעה שנ' ממלוך אדם חנף ממוקשי עם -
 ואחז' ל באגרה אסרית רשע והחנפנהו את הדור נוה'
 לו לדור לפרות באויר ולא להשתמ' בו שנ' ממלוך אד'
 חנף ממוקשי עם ומגיין שהלשינהו לשון פריחה דכתי'
 התפול צפור על פה הארץ ומוקש אין לה - ואע"פ שמדת
 החנופה מדת שנואה מאד בעיני המקום ובעיני חבריות
 אעפ"כ מותר לו לאדם להחניף את הרשע' מפני הפחד
 ומפני היראה שמתיר' מהם או מפחד שכך אתה' ל מותר

להחניף לרשעי' בעול' הזה שנ' ולא יקרא עוד לנבל
 נדיב ולכילי לא יאמר שוע וגו' - אבל בעולם הזה מותר
 להחניף להן - וכפמיניו כיצחק שהחניף לעשו בנו וקראו
 גדול בעיניו שנ' ויקרא את עשו בנו הגדול לפי שראו
 שהעולם הזה בידו לפיכך החניפו - וכן יקב' ע ה החניף
 לעשו שאמר לו כי על כראיתי פניך וגו' לפי שהחניפין
 לרשעים בשעתן - אמר הקב"ה בעול' הזה לפי שהשעה
 ביד עשו אחם מחניפין לו - כביכול אף מלכותי איננה
 מתבססת אבל לעתיד לבוא אני פורע ממנו ומלכותי
 מתבססת שנ' ועלו מושיעים בהר ציון וגו' - לכנני הון
 זהירין להתרחק מן המדות המנונות הללו כדי שתנצל
 מדינה של גהינ' והעמדו במחיצתו של הקב"ה - והלאה'
 יצילנו מן המדות המנונות והפתותות ויתתמים דרכנו
 ברחמי הרבים אמץ -

המעלה השלש עשרה מעלת הרחמנו'

בני בואו ואלמדכם מעלת הרחמנות - דעו בני כי מעל'
 הרחמנו' מעלה חשוב' עד מאד והיא מ'א גמרו' שנתיים
 בהן הכורא ית' כענין י"ג י'א רתום וחנן - והו' פרוך
 הו' התנהג עם בריותיו במדת רחמנו' כענין שנ' טוב י'
 לכל ורחמיו על כל מעשיו - ואחז' ל באגרה לכל ורחמיו
 על הכל למ' שהן מעשיו ומדותיו הו' לחד' על הכל -
בני בואו וראו כמ' גדול' מדת הרחמנו' שכן לא היה
 העולם בתקיים עד ששיהפך הקב"ה מדת הרחמנו'
 עם מדת הרין כתוב אחד ואמר כראשית ברא'

אלהים גו' - וכתי' אחד ואומר בדבר י' שמים נעשו
 וגו' שאין כאן אלא מדת רחמי' בלבד בא הכתו' השלישי
 והכריע ביניהן שנ' ביום עשות י' אלהים ארץ ושמים -
 משלו חכמ' משל למ' הדבר רומה למלך שהיו לו כוסות
 דקים - אמר המלך אם אני נותן בהן חמין מידה הן נבקעים
 צוניקפיו נקדשין - מה עשה המלך ערב צוניקחמין נתתן
 בהן ועמדו - כך אמ' הקב"ה אם אני בורא במדת רחמים
 בלבד הרי הם חוטאי' גדולי' - אם במדת הרין אינו יכול
 לעמוד אלא הריני בורא אותם במו' הרין ובמו' רחמים
 וחלואי יעמוד - ולא עוד אלא שהקדים מדת הרחמים
 למדת הרין שנ' ביום עשות י' אלהי ארץ ושמים - וכן
 הוא אומר זכור י' רחמין וגו' - גדולה היא מדת
 הרחמנות לפני המקום שכל המרחם על הבריות מביא
 טובה לעול' שנ' טוב י' לכל אמת' בזמן שרחמיו על כל
 מעשיו

מעלת הרחמנות

פועשיו כלום בזמן שב' הבריו מרחמין זה על זה ואחז"ל
 למח' שנת בצור באה והבריו מתרחמין זה על זה וזהו
 פתמלא עליהם רחמים וגו' כל המרחם על הבריות
 מרחמין עליו מן השמים אזי להן לרשעים שהן הופכין
 מרחמי למד' הרין שבכ"מ שני' מרת רחמי למד' הרין
 ויראמי כי רבה רעת האד' וגו' ואמ"י אמתה את הארס
 וגו' ואשריהן הצדיקי' שהופכין מד' הרין למדת רחמים
 שאין לה' בכ"מ אלא מדר' הרין כמו שנ' עד הא'ה'
 בא דבר שניהם והן הופכין אותו למד' רחמי' שנ' וישמ'
 גאיהם את נאקתם ויזכור לה' את נח זמל' הרחמנו'
 אינה נמצאת לא בחסידים כענין שנא' זימחר יוסף כי
 נמכרו רחמי' אל אחיו ואמ' הכסא מן הנדיבות שיעמ'
 האדס במדת הרחמי' גדולה היא החיבה שהכב' הק" את
 יש' שנתן להם הרחמי' במתנה שכן אחז"ל ג' מתננות
 טובות שיש' בידי יש' ביישנין ורחמינין וגומילי' חסידים
 ביישנין דכתי' ובעבור תהיה יראתי וגו' ואחז"ל לו בוששה
 רחמינים רחמי' זנתן לך רחמי' וגו' וגומילי' חסידים רכתיב
 וישמר יי' אהיך לך את הבריו' ואת החסד וגו' גדול' היא
 מדת הרחמנו' שבזמן שיש' מרחמין על זה הק" מרחם
 עליהן וגו' אל אותן שנ' ברגע קטן עזבתי ברחמי' גדולי'
 אקבצך שמה יאמ' אדם אם אני מרחם על הבריות הרי
 נמוני מתמעט וחורך וכלה כבר מפורש ע' שלמה מו'
 עין הוא יבורך כי נתקמחתי לר' וכן הוא אומר גרות
 לרש' אין מחסור אשריהן בעלי רחמנו' שאין הק" פוסק
 רחמי' מהן וסתנה עמהן תמיד בהסד וברחמים והן
 בצורין אותו כענין שנ' אתה יי' לא תכלה רחמיך ממני
 וגו' וראוי לכל בעל שכל לרחם על גופו ולחפן עליו כדי
 שיהיה בריא בגופו והוק' שיוכ' לעבו' לבוראו וכדי שלא
 יצטרך לבריות מתוך חוליו ואם התעמיתקשה לו לא
 יסגף עצמו בתענית שכן מצינו בניזיר ע' שמצער עצמו
 מן היין נקרא חוט' כענין שנ' וכפר עליו מאשר חטאו
 וגו' אך אם הוא מתענה על דרך התשובה כדי לשכר
 לבו ולהכניע יצדו שהוא דבר דאוי והגון ואחז"ל לבל'
 המיקל בסעודת הקזה מקלילן לו מונותיו מן השמים
 זמן ראו לו לאדם להיו רחמני' על אשתו ועל בניו ועל
 בני ביתו ביותר מפני שהן תלויין בו והיו תלוי' במי
 שאנו והיה העולם כענין שנ' וגומל נפשיו איש חסיד וגו'
 בני' דהו' וירין במדת הרחמנות מפני שהיא מדר'

מיחסת ויאוח לא כל משכיל להתנהג ברה כמו שאמר
 חכס א' אשרי מי שלבותם מרחמים ונמוכים ואומר עוד
 מי שאינו מרחם יהיה מותו ע"י מי שלא ירחם אותו
 ואע"פ שהזהירתי אתכם במד' הרחמי' יש אנשי שאינן בני
 רחמנו' ואסו' לר' עליה' תרעו שאסו' לר' על הרשעי'
 שנ' כי לא עם בנינו הו' ע"כ לא ירחמנו וגו' וכן הוא אומר
 ורחמי' רשעי' אכזרי' שכל המרחם על הרשעים לא די
 שאינו נקרא רחמן לא שנקר' אכזרי' שכן אחז"ל כל מי
 שהו' רחמן על אכזרי' סוף שהו' נעש' אכזר על הרחמנים
 שכן מצינו בשאול שע' שחמל על אגג אמ' לו הק' לא
 תהא נוב עיר הכהני' כורעו של עמל' ואחז"ל כ"א שאין
 בו דיעה אסור לרחם עליו שנ' כי לא עם בניות הוא וגו'
 ועו' אמרו כל הנותן פתו לאדם שאין בו דיעה ייסורין
 באין עליו שנ' להחך ישימו מזור החתך אין תבונה בו
 וגו' הלא תראו בני מה שאחז"ל רועה בהמה דקרה
 זהגולכין לא מורדין און' לבור ולא מעלין אבל המינין
 והמסורו' מורדין ולא מעלין וצוה לאבדם נידים ואין
 מרחמין עליהן כענין שאין בני רחמנו' וכן מצינו באדם
 א' שאכר עצמו ללודים כלא לפני ר' אמי ורצה לפדותו
 ואמר לו לידכן לר' אמי ואלא ראוהו אוכל נבילות א"ל
 שמה לאתבון הו' אוכל ומד' לו והל' פעמי' רבות ראוהו
 שיש לפניו הוי' והאיפוד ומרח' החית' ואוכל ראוהו
 ואמ' ד' אמי לאתו' האיש לך לר' וכן אין מניח אותו
 לפרותך הרי כבר למדנו שאסור לרחם על הרשעים
 המורדים במקום ומתכונים להכעיס איי להם לרשעים
 שמורדין בהק' וממדין את דבריו שהק' שול' בהקמלאך
 אכזרי' ודן אותו באכזרו' שנ' אך מדוי' ביקש רע ומלאך
 אכזרי' ישולח בו ומה הוא הרחמנות כך אחז"ל איזהו
 רחמני' זה המלחה לעני' בשעת דוחקו וזאת' כ' חוזר ונותן
 לו לשם מתנה והמצר על דאגת אחי' ובלבד שיהא
 ביתו פתוח לרווח' ומחזיר אכזה בענפה ומרגי' אתרים
 במצות והרגיל בגו' לכן בני הו' הרין במד' הרחמנו'
 מפני שהיא ממתת הבורא ית' והאלהים יצליחנו ברה
 ברחמי' הרבים וחסדיו הגדולים אמן

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת
 הרחמנות ובעלי' כספה בגנות האכזרות ובעלי'
 כדו' להחזיר למדת הרחמנות בע"ס

מדת אכזריות

בני דע כי מדת האכזריות היא מן המדות הגרועות והמגונות ואינה נמצאת לא באנשים חשופים ולא בחסידים ואנשי מעשה כי אם ברשעים ואיובי השם כעניין שנאכזריות חמה ושטף אף וגו' וכל מקו' שהאכזריות מצויה אין הרחמנו מצויה והק' ב' נפרץ מהן באכזריות שכן מצוינו באנשי סדום שעל ידי שהיו אכזריים נדונו באכזריות כעניין שנ' הכצעקת' הבאה אלי עשה כלרה מתחלה פסק עליהן הדין לכל' ומניין שנדונו באכזריות שנאמר וי' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית וגומר' ומהו האכזריות כך אחז'ל זה הספור מעותיו בחמתו והקורע מחמת כעסו והמתאכזר על בניו ועל אשתו ועל כהמתו וידע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעי' אכזרי וגו' ז' מיני רשעים הם וכל המתאכזר באחת מהן עליו הכתוב אומר אי לרשע רע' וכי איזהו רשע שהוא טוב אלא זהו אכזרי שהוא רע לשמים ורע לבריו' שהו' שקול בנגד כולם שנאמר ורחמי רשעים אכזרי' רשע אינכתי' כאן ג' רשעים וז' הן ז' מיני רשעים ע' פנים שנ העז איש רשע וגו' השני לוהו אפנה משל ישנא לוהו רשע וגו' השלישי המדבר אחר כהנה ואחר כהנה שנאמר אל תמשכני עם רשעים ועם פועלי און דוברי שלום וגומר' הרביעי המתהלל ברשעו שנ' כי הלל ברשע על תאו' נפשו וגו' החמישי מי שיש בו שנאת חנם רשע אותה רע וגו' הששי רודף צדיק שנאמ' צופה רשע לצדיק ורשע מכל' אכזרי' זה המתפנק כנגד העניים ומעכב את הרבים מעשות דבר מצוה' והטורף נפשו בכותל' עליו הכתוב אוס' ובעל חמה רב פשע אי לרסם לאכזרים שמתאכזרי' על הבריות שהקב"ה מתאכזר עליהם ומתנהג עמהם באכזריות ומביא עליהן ייסורי קשין צאו וראו מרב' הקדוש ע' ה' שהי' מחסידיו עליו ועל שנתאכזר הביא עליו הקב"ה יסורי קשין אמ' פעם אחת היו מוציאין עגל לשהיט' וברח אותו העגל תחת טליתו של רבי' הקדוש ואמר זילכי לכך נוצרת' ואמר מן השמים הואיל ואינו רחמני נביא עליו יסורין והביאו עליו יסורי קשין עד כשה' צועק היה בשמע קול צעקתו יותר מצעק שעטת סיסיו' ונתרפ' ע' רחמנו' שפעם אחת שפתחו היחרה מטאטאה הבית והי' מטאטא' גם את הנזבוי' והורגתם

ואל רבי' הקרו' הנח להן ורחמנו על כל מעשיו כתיב ו' ואמ' מן השמים הואיל והוא רחמני כדי הוא לר' עלב' ונתרפא' והלא רבריק' : ומה עם כל זה שהיה חסיד וקדוש כך שאר בני אדם שמתאכזר' על אחת כמה וכמ' ונאמר כי מדת האכזריות היא ממדות חינת היער וזמן המדה המגונ' הזאת יוצאת הנקיים ונמירת השנא' בלב שהתורה הזהירה עליהן כעניין שנאמר לא תקום ולא תטור וגומר' וכן הזהיר שלמה בחכמה בנפול איובך אל תשמה וגומר :

בני הוזהירן מאד במדת האכזריות שכל המתאכזר על הבריות' הבריות מתאכזרי' עליו והכל מלמדן עליו קטגורי' והכל מתירין את דמו ומתאכזרין עמו כעניין שנאמר כאשר עשית יעשה לך וגו' וכן הוא אומר בסאסאה בשלחה וגו' במדה שאדם מודר ברה מודרין לו' לכן בני' התרחקו מן המדה המיגונה הזאת ואל תתעו בנתיבתה' וזמן השמים ירחמו עלינו בהמון רחמיו וחסדיו הרבים אמן :

המעלה ארבעה עשר מעלת הרצון

בני בואו אלמדתם מעלת הרצון: דעו בני כי מעל' הרצון היא מן המעלות הנכבדות והיא סגולת אנשים חשופים ונכבדים ובעלי נפש נדיבה' וכן מצוינו במדרכי הצדיק שנשחבת במעלת הרצון כעניין שנ' כי מדרכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו וגו' גדולה היא מדת הרצון והדעיה נוחה לפני המקום מפני שהיא מדה מקובלת בעיני המקום ובעיני הבריות שכן אחז'ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקו' נוחה הימנו וגו' וכל שאין רוח הבריות וגו' וכן אמר שלמה בחכמתו מרפא לשון עץ חיים וגו' ואחז'ל ארבע מדות ברעות נוח לכעוס נוחה לרצות יצא שכרו בהפסדו נוח לכעוס וקשה לרצות רשע קשה לכעוס וקשה לרצו' יצא הפסדו בשמרו קש' לכעוס ונוח לרצות חסיד :

בני בואו וראו כמה גדול' מדת הרצון שכיון שהאד' רצוני מן האנשים ואוהבין אותו מפני מעשיו' המתוקנין הקב"ה רוצ' בו ואוהב אותו כעניין שנ' ברצו' י' דרכי איש וגו' ולא עוד אלא ששונאיו משלמין עמו שנ' גם איוביני ישלם אחו' בני תרצו במה שנגזר עליכם

כתשובה וקנה לו חי העולם הבא שנ' עכרך יי היום הזה היום הזה הוא עכור ואינו עכור לחיי העולם הבא ואמר חכם אחד אין עושר ברצון וההסתפקו ואי שכל כמו שהנהגה טובה ואין חסירות כירא ולא יפוי כרע' הנוחה :

בני כואו וראו כמה חסידה מרת הרצון שאפילו בשעה שהקב"ה מוכיח את ישראל אינה מוכיחן אלא מתוך רצון ונחת רוח כאשר יסור איש את בנו בענין שנאמר כי את אשר יאהב יי יוכיח וגו' וכן הוא אומ' יודעת כי כאשר יסור וגו' לכן בניי הוו דחירין מאד במרת הרצון כדי שיהיו אהובים למעלה ונחמדים למטה והאלהים יצליחנו בה ברחמי הרבים אמר :
ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר נספח מעלת הרצון ובעלים נספר נגנות הכעס ובעלים כדי להכניס נגודת הרצון בעזרת האל :

מדת הכעס

בני רעו כי מד' הכעס היא מקומרו המגנו' והפחוח' וחי' גם אוצ' הכסיל' וממזון עניי הדעת כעניין שנ' כי כעס בחיך כסיל' ינוח ואחז' ל הכעס מסלק את הרעת וכל מי שה' כועס ואינו עוב' על מזותיו הקב"ה כועס עליו שכך אחז' רגזו לא עלת' בידו לא רגזותו ולא ר' מטעמי' מפרזי מעשיו בעה' ז' לפי שכל מזותיו של הקב"ה מכ' מ' דבר קשה הוא הכעס שכל הכועס עיניו כהות ודומ' כאילו אינו רואה כענין שנאמר יהי כרת מכעס עיני וכן הוא אומר עששה מכעס עיני וגו' ולא עוד אלא שכל הכועס יה' מתגרה בו וגורם לו לחמו' כענין שנ' איש אף גרה מרוץ ובעל חמ' רב פשע מכאן אחז' כל הכועס בידוע שעוונותיו מרובין מזותיו שנ' ובעל חמה רב פשע ואמ' רבו ז' כל המקרע בגרני בחמתו והמספר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהיה בעיניך כאילו עבד ע' כענין שנ' כן אומנותו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומ' לו לך עבוד ע' מאי קר לא יהי לך לא יהי בך א' נלא השתחוה לאל נבר' איהו א' זר שבגופו של אר' הוי אומ' זה יצה"ר והיינו דאש' לי' איהו לרב יהוד' אהו' דרב' סלהו חסוד' לא תרתחו ולא תיהטי ולא תרתחו תולא' חמ' וכשאתה יצא לדרך המלך בקונן מאי הוא ז' תפלת' הדרך :

מן העמים וקבלו אותו בשמחה כי לא תוכלו לרחותו מעליכם כי אם בתשובה ומעשים טובים ואמר חכם א' מי שאינו רוצה בענינו לרצונו רוצה בו בעל כרחו :
בני התרצו לחבריכם קודם בקשת ממחילה לכ' מי מי שמגיע עצמותו בקשת הסחילה אינו פבעלי רצון טוב :

בני התרצו אל כל האנשים במיני שב שפתותיכם ולשאלו בשלוםם ולדבר טוב עליהם ועם האנשים החשובי' התנהגו בענוה ובשפלו כרי שהפיקו מהם רצון טוב וזוהירכם בניי שתהיו תמיד ברערת גוהה וברצון טוב כרי שישלמו לכם כל ענייניכם לטוב כמו שאמר חכם אחד לדעת נוח' החל' והכלי' החל' החכמה ואחריתה השלום ומי שרעתו נוחו הינו בטוב ושמתו מתמדת לא יצרו אוהו הפגעים ואמר אחד ז גדול שבבני אדם מי שרעתו נוח' אחריתו טוב' גדולה היא מדת הרצון שכל מי שהוא רצוי למטה בידוע שהו' רצוי למעלה וכל מי שהוא אהוב למטה בידוע שהו' אהוב למעלה וכל מי שמתנהג במדת הרצון תפלתו מתקבלת לפני המקום כענין שנ' בעת רצון עניתיך כלומר בעת שאתה מתנהג במדת הרצון תקרא אלי ואענך וכיון שבני אדם מתנהגין זה עם זה במדת הרצון הקב"ה סתריה להן ומוחל עונותיהן כענין שנ' לך אכול בשמחה לחמך וגו' כי כבר רצה וגו' וכל מי שרעתו נוחה עם חבריו ומאריך אפו בידוע שיש בו מדת קינו כענין שנ' ארך אפים רב חבונה וגומר והתבונה היא מן העליונים כענין שנ' בהכמה יסור ארץ כונן שמים בחבונ' גדול היא מדת הרצון והלשון הרכה שכל מי שישלו לשון רכה ודעתו נוחה אפי' אם היה מי שכנגדו שר וקצין והיה לבו קשה כנגדו כעצם הזה מתוך כעסו הרי הוא מפתח אותו ברכות לשונו ובטוב שפתו ומשבר את כעסו ומכניעו כנגדו כענין שנ' ארך אפים פותח קצין ולשון רכה וגו' וכל מי שמתנהג במדת הרצון ולשון רכה טוף שעלה לגדולה לישררה כענין שנאמר קח לך את יהושע איש אשר ז' חבו שהיחה רוחו נוחה ולשונו רכה לסבול את רבריות צא ולמד כמה דבר בלשון רכה וברע נוחה השבא לידו מעשה עכן כענין שנ' בני שים נא כבוד לי' בתן לו תוד ומתוך רצוני פוסיסן נתצ' לו והודה וחזר

בני בואו וראו כמה קשה מדת הכעס. שכך אחול כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידו שלש עבירו גדולו. ואילו הקע' וגילתי ערמו' שפיכו דמי' בע' ז' כתי' אנא השא העם הזה חטא' גדולה וגו'. בגילוי עריות ואיך אעשה הרעה הגדולה וגו' שפיכות דמים כתיב גדול עונני מנשואי וחכמי הראשונים היו מקצתן משתכחין בכלל שאר מדותיה ואמ' מעול' לא עמרתני על מדותי. מימי לא הקפדתי בתוך ביתי. וכל כך למה מפני שהכעס מן המרות המגונות. שאפילו היה אדם ראוי לגדולה נטלת ממנו מפני כעסו שכך אחול כל אדם שמועס אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים נטלת ממנו. מנלן מאליאב שנ' ויחר אף אליאב כדור וגו'. וכשהלך שמואל למשוח את דוד בכלן כתיב גם כזה לא בחר יי'. ואילו באליאב כתיב אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתוהו. לא הוצרך לומר מאסתוהו אלא שנבחר כבר ומתוך כעסו נמאס. וכל מי שהיה כועס אולחו נראח וחרפהו נגלת בעיני הבריות מפני שהכעס גורם לו מיוהרף הרעת בעיני שנאמר אויל בין ערע כעסו כלומר בא"ש שכועס נורע כעסו וואולחו. משלו הכמי' משל למה הרבי רומה לקררה שהי' לחוב' על גבי גתלים כל זמן שאינה רוחת' אין אדם יודע מה בתוכה. עלתה רתיחת' הרי היא פולטתו לחוץ והכרי' רואין אותה. ואמרו במשל כל מה שהאשה טוה ער' פלכתה עולה. וממה שהקומקום מרתח שופך ער' צרדיו. ומי שרוקק למעלה על פני יורד. ואחול כל הכועס כל מיני הגניס שולטין עליו. כתי' הכא והעבר רעה מבשרך. וכתי' החם וגם רשע ליום רעה. וכל מי שאין כעס שולטת עליו אין אשה של הגניס שולט' בו שג' אדם רשע ליום רעה' בני הו' והירין מאד במד' הכעס שהרי משה רבינו ע"ה שהיה רבן של נביאים בעבור הכעס בא לכלל טעו' שכך אחול' בג' מקומות בא לכלל כעס ובא לכלל טעות. ויקצף משה על אלעזר ויאיתמר וגו'. ובא לכלל טעות מדוע לא אכלתם את החטאת וגו'. כיוצא בדבר אהה מוצא בשמעון נא המורים. ובא לכלל טעות וירם משה את ידו במשהו וגו'. כיוצ בדבר אהה אומר ויקצף משה על פקורי החיל. ונא לכלל טעות שנ' ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגומר. אפשר משה עומד עמהו ואלעזר מורה להם הלכות הגעל'. לא לפי שבא משה לכלל כעסו כל מי שמרגיל

בעצמו מדת הכעס מבי' לעצמו עונש גדול מאת הכבוד כענין שנ' גדול חמה נושא עונש:

בני השמרו עצמכם מן הכעס כי הוא מן החלאים שאין להם רפוא' לפיכך ראוי לכם להסיר כעס מלבבכם ולמטול ברוחכם ואל ידו כעסכם מושל על שכלבכם. וכך אמר שלמה שכל אדם האריך אפו וגו'. ואחול' איזהו כבוד הכובש את יצרו שנ' טוב אךך אפול מגבור וגו'. ואמ' חסא מי שכעסו במדשבה ירא' עליו היישוב וההדר'. ומי שכעסו בלא מושבה תראה עליו השמות נוא כאשר בעל הרצון הטוב רעהו מיושב עליו אינו בא לכלל כעס. כך בא לכלל כעס רעהו ממוזרת עליו בלא עת ולא יצא' בדעת מיושבת לעול' לא ראינו בעל הרצון עצב. ולא בעל כעס שמח ואמר חסא מי שכעסו חוק ורגזו אמיץ אינו רחוק מן המשתגעים הנכפים. ואמ' שהזהרתי אתכם במדת הכעס לפעמים צריך לו לאדם להראות עצמו כמי שכועס ואינו כועס בלב כי אם שירא' בעצמו כאילו הוא כעוס נדיל לה בית בניו ובני ביתו או אנשים אחר' הכל לפי שעה והצורך. שכך אחול' לעולם אל ישל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה ונפלו עליה כמה דבבות מישאל. ועור אמרו לעולם אל ישל אדם אימה יתירה בתוך ביתו הירבי הננייה ב'ג' הטיל ובקש להאכילו אכר מן החיי וחסידי' הראשונים כשהיו מראין עצמן כעוסין יש מהם שהיה משבר כלים שובדין ככעסין. ויש מהם שהיה חולש עשבים מגינתו. ויש מהם שהיה משליך ציר של רגים מלוחים על ראש שפחתו וכל כך למה כדי שיהיו נראין בעיני בני ביתם כעוסין ויקבלו מוסר וישמרו עצמן מכל דבר רע וממעות'. ואחול' הא דאמר רבנן ג' רביים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכ עשתך ערכתך הליקו את הנוך. צריך למישרינהו כניחוחות כי היכי דלקבלניהו מיניה. שאם אמר להם בלשון כעס וגערה יאמרו על מה שלא עשו כבר עשנו ויבא לידו תקלה. לפיכך צריך לו לאדם להוכיח בניו ובני ביתו ולהטיל עליהן אימה ולגעור בהן ואהרי' כן הו' רעת נוחה עמהו ופייסון ברברי ומוכיחן מתוך יישוב הדעת שכך אחול' יצר תינוק ואשה תהא שמאל דודה ויכין מקרב' לא כאילשע שרחפו לגחיו כשתי ידיו ולא כר' בן פרחיה

שרחפו לחלמירו בשתי ידיו. זמן אמר שלמה שבט
ותוכחת יחן חכמה ונער משולח. כלומר מפני שהשבט
ביר האדם להכות בו בניו וכני ביתו היה התוכח אצלו
ופייסם בדברי רבים וערבים מתוך ישוב הדע ומתוך
כך יתחכמו ויקבלו מוסר. ונער משולח מבייש אמו
שכל זמן שהאדם כועס עם בנו ומשלו מפניו ורוחחו
בשתי ידיו לגמרי ושריו עמו בכעס ואינו חוזר ומרצה
אותו ומפייסו בדברים ואינו מקרבו אצלו סוף שמבייש
את אמו מפני שאינו מקבל את התוכח. שכל התוכחות
שמוכיח אדם מתוך כעס גמור אינה מתקבלת על הלב
וזל תוכחה שמרא בעצמו כאילו הוא כועס ואינו כועס
בלב ודעתו נוחה עליו ואחר כך מרצה את הנוכח הרי
היא מתקבלת על הלב. וכן הוא אומר דברי חכמים
בנחמה נשמעים וגו'. לכן בני הסירו כעס מלבבכם
והעבירו רעה מבשרכם כדי שתנצלו מדינה של גהינם
ותזכו לחיי העולם הבא. ואלהינו ברחמי יצילנו מן
המזרות המגוננות ויורנו לעשות רצונו למען חסריו
הגדולים אמר:

בני בואו וראו כמה גדול מעל שם טוב שכך אחז"ל
בעלי השמן טוב נכנסו למקו חיי ויצאו שרופי
ומי היו אילו נדב ואביהוא יבעלי שם טוב נכנסו למקו
מיתה ויצאו חיים ומי היו אלו הנני מישאל ועזריה.
ואחז"ל ג' כתיבם הם כתר כהונה וכתר נבואה וכתר
מלכות. כתר כהונה זכה בה אהרן ונטלו. כתר נבואה
זכה בו משה ונטלו. הרי כתר שם טוב מונח לומר כר
מי שזכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתן מונחין וזכה
בכולן. וכל מי שלא זכה בו מעלה אני עליו כאילו
שלשתן מונחין ולא זכה באחת מהן. גדולה היא מעלת
שם טוב יותר מכל כסף וזהב שבעולם כענין שנאמר
נבחר שם מעושר רב מזכסף ומוזהב חן טוב:

בני השתדלו לקנות שם טוב בעולם אשר אתם
עומדין בו בעבודת שמים ובעבודת המקום.
זאהבת את הבריות מפני שהשם טוב יעידך בעול' הזה
ולעולם הבא. והשם טוב הוא הגדול שביחסים כמו
שאמר חכם אחד הגדול שביחסים השם טוב ואין הוציא
בפני התאו' כעצימת העיני'. ואמר אחד מיקר הנפש
שיחוס האדם על זכרו ושקנ' השם הטוב ויבטח באה'.
היא האמונה הגמורה. הובינה מעלת שם טוב וביותר
ביום המיתה. שנאמר טוב עם משמן טוב ויום המות
מיים הולדו. ואחז"ל באגדה ג' שמות נקראו לו לאדם
אחד שקראו אביו ואמו. וא' שקראו לו הקב"ה בספר
תולדות אדם שנאמר זה ספר תולדות אדם וגו' ומה
קרא אותו אדם. אבל אין אתה יודע אי זה מהן הביב
בא שלמה ופירש טוב שם משמן טוב ויום המות מיים
הולדו שבשעה שאמר לו הקב"ה ה'מנחם ל' כהן גדול
אמר לו משרה מאי זה שבת וחמורה אמר
משבטו

שרחפו לחלמירו בשתי ידיו. זמן אמר שלמה שבט
ותוכחת יחן חכמה ונער משולח. כלומר מפני שהשבט
ביר האדם להכות בו בניו וכני ביתו היה התוכח אצלו
ופייסם בדברי רבים וערבים מתוך ישוב הדע ומתוך
כך יתחכמו ויקבלו מוסר. ונער משולח מבייש אמו
שכל זמן שהאדם כועס עם בנו ומשלו מפניו ורוחחו
בשתי ידיו לגמרי ושריו עמו בכעס ואינו חוזר ומרצה
אותו ומפייסו בדברים ואינו מקרבו אצלו סוף שמבייש
את אמו מפני שאינו מקבל את התוכח. שכל התוכחות
שמוכיח אדם מתוך כעס גמור אינה מתקבלת על הלב
וזל תוכחה שמרא בעצמו כאילו הוא כועס ואינו כועס
בלב ודעתו נוחה עליו ואחר כך מרצה את הנוכח הרי
היא מתקבלת על הלב. וכן הוא אומר דברי חכמים
בנחמה נשמעים וגו'. לכן בני הסירו כעס מלבבכם
והעבירו רעה מבשרכם כדי שתנצלו מדינה של גהינם
ותזכו לחיי העולם הבא. ואלהינו ברחמי יצילנו מן
המזרות המגוננות ויורנו לעשות רצונו למען חסריו
הגדולים אמר:

מעלת חמש עשרה מעלת שם טוב:

בני בואו ואלמדכם נועלת שם טוב: דעו בני כי
מעלת שם טוב שיצא לו לאדם במעש' עבודת
הא'ים היא מעלה יקרה ואינה נמצאת אלא בחסידים
ואנשי מעש' וראי י' אשר בעבודת' את י' שם הטוב
הולך למרחוק ואפי' הקב"ה בעצמו חוזר לקנו' שם טוב
בעולמו שנ' אשר הלך הג'ה לפרו' וגו'. ואחז"ל באגד'
מצינו שהלך הקב"ה מהלך ת"ק שנה לקנו' לו שם טוב
בעולמו שנ' אשר הלך הא'ים לפרות לו עם וגו'. שכן
מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה:

בני הוו זהירין לקנות מעלת שם טוב בעבודת י'
ובמעשים טובים מפני שהיא מעלה מעולה עד
מאד. ואף שלמה משבחה בחכמתו כענין שנ' טוב שם
משמן טוב. ואחז"ל באגדה שמן טוב לשעה ושם טוב
לעולם שנ' ה' שמו לעול'. שמן טוב בטל ושם טוב קיים
שנ' ונתתי להם בתיי וכוונות יד ושם טוב מבנים
ומבנות. שמן טוב בדמים ושם טוב בחנם. שמן טוב יורד
שם טוב עולה. שמן טוב נתן על גבי המת ומסריח שנ'
גבוי מות יבאיש יביע שמן רוקח. שם טוב נופל על

משבמו של לוי באזהרה שעה שזכה משה ואמ' כך שבטי
 הכיב אל' הק' הכיבין עלי שמותיקן של שבטים משמן
 המטהה שכ' ג' נמשך בו שאין עבודתו של כ"ג עבודה
 ואינו נכנס לכפר אלולי שמותיקן של שבטים נתוניקן על
 לבו ואפי' היו חסרין אות' א' או נקודה א' אינו נכנס בהן
 לכפר שנ' ששה משמותם על האבן האזני' שיהא שמם
 חס כשעה שהיו היים לא זכו לשמוע דבר זה ובשעה
 שמתו כתוב ששה משמותם ואת' ל' חביבה מיתתו של
 שאול משעת לידתו שבשעת לידתו לא נתבשר שיש לו
 חלק לעה"ב זכשע' מיתתו בישרו מחר אהה ובניק' עמי
 בשרו שיש לו חלק לעה"ב ועוד אמ' חביבה מיתתו של
 צדיקים משעת לידתן שבשע' לידתן לא הרגיש בהנבל
 בריה ובשעת מיתתן כל העול' מרגיש בשעה שנולה
 שמו' לא הרגיש כל בריה ובשעה שמת כתיב ושמו' א'
 מת היו אומ' יזים המות מיום הולדו אשרי מי שנד' בשם
 טוב ונפטר בשם טוב מה הכריות אומ' עליו אשרי פלוני
 שגדל בשם טוב ועסק בתור ובמצו' ובמ' כל' מיו והיה
 צדיק וחסיד וירא שמים אוהב את המקום אוהב את
 הבריות אוהב את הצדקות אוהב את המשרים: ובין
 שהבריות מגידין כך הק' מקבלו בכפר פנים יפות ומזון'
 לו על כל עונותיו שכך אחז' ל' איהו בן העה"ב שנאמר
 ואוניק' תשמענה דבר מאחריק' וגו' ועוד אמרו מהספידו
 של אדם ניכר אם הו' בן העה"ב ועליו אמר שלמה
 בחכמתו טוב שם משמן טוב ויום המורת מיום הולדו
 ובין שזכה אדם לקנות בעולם בעבור מעשה עבודת
 המקום ומפני שהוא מעורב עם הבריות ואינו מהגאון
 עליהן ישתדל להוסיף על מעל' מדותיו ומעלת יתירות
 כרי שיה' שמו הטוב עולה למעלה עד יום מותו :

בני החאזו לשם טוב בעבודת המקום ואהבת כל
 הבריות לכבוד שמים ולא לכבוד עצמכם. ולא
 לשם שררה בעול' כאשר יעשו הכסילים המתאוו' לקנו'
 שם טוב בעולם לכבוד עצמם בהבלי העול' ולא לכבוד
 שמים :

בני אם יצא לכם שם טוב במעלה שאין בכם אלא
 יתגאה לבככם ואל תתפארו בעצמכם כאילו עליכם
 במעלה ההיא ואתתעטרו בה אבל תשתדלו לקנות
 עכ"פ המעלה שמשבחין אתכם עליה כדי להגדיל השם
 השם ולהאדיר וכך אמר חכם את' פאשר ישבחוך ב"א

בני דעו כי השם טוב המגיע לו לאד' בהבלי העולם
 והוא מתכבד ומתפאר בו לא די שאינו עולה לו לש"ט
 ולמעלה טוב לא שיעולה לו לשם גנות ולחרפ' וסורדין
 אותו מהיי' העה' ז והבא שכך אמר' חכמי' הקנא' והתאו'
 והכבוד מוציאין את האדם מן העולם צא ולמ' מאדה"ר
 שבשכיל השם שיצא לו בעולם שקרא שמות לכל ברי'
 העולם בחכמתו וזח' לבו עליו ונתגאה ונקש' לו מעלה
 עליגנה שלא היתה ראויה לו וימחוק כך נתקנאו בו מ"ה
 ונטרד מן העולם: שכך אחז' ל' באגד' כשב' הק' לבראות
 את האדם אמרו מלאכי השרת לפני המקום רבש"ע מה
 אדם ותדעהו אדם להבל דמה ואין לא עול' עפר משלן
 אמר להם הק' כשם שאתם כלכם מקדשים לי בעלונני'
 כך הוא מיחד אתי בתחתונים ולא עוד אלא אם אתם
 יכולים לעמוד ולקר'ו שמו' לכל בריותי שבראתי ועמרו
 ולא יכולו מיד עמד אדה"ר וקרא שמות לכל הבריות
 שנ' ויקרא אדם שמו' לכל בהמה וגו' וזח' לבו עליו
 ונתגאה כיון שראו מ"ה כך אמרו מ"ה אם אין אנו באין
 בעצה על אדה"ר שיחטא לפני בוראו אין אנו יכולין
 לעמוד בו והיה סמ"א ש' גדול בשמים והחיו והשרפ'
 משש כנפים וסמ"א מ"ב' כנפים מיה' עשה לקח ביתו
 וירד וראה בכל הבריו' שברא הק' ולא מצא ערו' להרע
 כנחש שנ' והנחש היה ערום וגו' והיה דמותו כמינגמל'
 ועלה ורכב עליו והית' תורה צועקת ואומ' סמ"א עתה
 נברא העולם ועת למרוד במקום כעת במרו' תמריא
 רבש"ע שחוק לסמ"א ללסו ולרוכבו דן נחש דין בינו
 לבין עצמו ואמר אם אומ' לאדם יודע אני שאינו שומע
 לי שהאיש קשה לעול' הריני אומ' לאש' שהנשי' שומעו'
 לכל שנ' פתיות כל ידעה מה הלך הנתש ואמר לאשה

מקומך. וגו' וכל תלמיד חכם שוכה לשם טוב בעבור תורתו ונתגא' בה ומשתרד על הבריותהרי הוא מחלל שם שמי' ומחלל את התור' ואת לומדיהונוח שלא למד תורה. ולא עוד גא' שנופל חינו מן העול' הבא ולא עוד גא' שכך אחז' לוראשתמש בחגא' ה' בכתרה של תור' שכל זמן שאדם משתמש בכתרה של תורה כבר התקבל שכרו עלי' מפני שהוא מכבד את עצמו ומבז' את התור' וכל הדורש בתור' כדי להתכב' בה ולישול עשרה לעצמו ואינו דורש בה לשם שמי' ולכבוד התורה וכי' להוכיח בה את הרבים אלא לכבוד עצמו ולהגדיל השם כדי שיקרא דרשני' איה קורא אני' עליו וגם אני נתתי להם הקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם יועלו אחז' הגם לבז בהוראה שוטה רשע וגם רות'. ואמר עוד כל המכבד את התור' גופו מכובד על הבריו'. וזה המחלל את התורה גופו מחלל על הבריות אלא וכל דרכן של ת"ח הצנועין בתורתן לכבד את המקום ואת תורתו במעלותיהן הטובו' ומתכוני' כל רכישו' ובכל ענייניהן בעבודתו של מקום ולהגדיל את השם. שכל מי שהוא מכבד את המקו' בכבודו שחלק לו הק"ב מוסף על מעל' וכבו'. כעניין שנ' כי מכבדי אכבד גנאי גדול הו' לתלמי' חכם להתפא' בעצמו ולהשתבח בפני הבריו' שכן שלמ' מוכיחבכתמתו ואמ' יהלך דור ולא פדך נכרי ולא שפתוך שכל זמן שאד' מגדל ומשבח את עצמו הרי הו' משפילו וכל זמן שאד' משפילו ומקטין את עצמו הרי מרוממו. לכן בני' גא' תבקשו גדולה ונא תחזו כבוד כי אפתהו ראויין לכך ותכבדו את המקו' בכל דרכי' סוף הכבוד לבוא. השם יצילנו מן המדות הפתותות ויצילחנו לשם טוב ולמעשים טובים ברחמי' הרבים אמן.

המעלה השש עשרה מעלת יצר טוב

בני בואו ונא מרכ' מעלת יצ'ט: רעו בני כי מעל' יצ'ט מקהמעלו העליונו' מפני שיצ'ט נכרי' מן העליוני' ממקו' טהרה וקדושה וממקו' ריעה והשכל'. והולך אחר טבע הנשם שנכבדת מן העליוני' כעניין שנ' ויפוח באפי' נשמת חיי' וגו' ימה שאין כן בשאר הבריו' ששאר הבריו' גרפן ונשמחן נבראו ממקו' א' כעניין שנ' מי יורע רוח בני האד' העול' היא למעל' ורוח הבמה ה' יוד' היא למטה לארץ שחזרו כל אח' ואח' למקומ'. לפיכך בהם ה' ויעץ

אפאחם מצוין על פירות האילן' לו הן זמפרי העץ אשר בתוך הגן וגו'. מתוך דברי הוה מצא לו פתח ליכנס בו-אמ' לה איהיצימי הוה גא' עין רעה שבשעה שאתם אוכלין ממנו תהיו כבה' כמו שהו' ברא את העול' כך אתם יכולים לבראות. מה הוא ממיט ומחיה אף אתם יכולין להמית ולהחיות שנ' כי יורע גא' כי בני' אכל' פמנו וגו'. לפיכך וחקק מפריו והאכל ותחלטישה עמה ויאכל נתחו למעלה עליונה אחרת והיא הוציאתו מן העול' הו' שאמר הכתוב גאות אד' תשפילנו וגו'. שכיון שקרא שמות לכל הבריות ויצא לו שם ונתגאה בעצמו ואכלמן העיקוקבש להיות כגא' ומתוך כך גרם מיחה לו ולכל הבריות שנ' אני אמרתי גא' אתם וגו'. אכן כאדם תמותו וגו'. ומתוך שאדם להוט לשרות העול' אינו חושש לכבוד המקו' ונקל בעיניו לחטוא ואינו נותן לבו פאין קא ולא יקוה הולך ולמי הו' עתיד ליתן דין וחשבון. ומתוך כך מורד נפשו מיהי העולם הבא.

בני הוה ידעין שכל זמן שאדם מחכוין להגדיל שמו בעול' שמו אבד ומתמעט והולך שכך אהול נגד שמה אבד שמה. ועליו אמר שלמה כבוד חכמים יתלו וכסילים מרים קלון. רוממותן של כסילים הוא קלון שלהן ומפני שמתגאין ומשחורקנה וכן הוא אומר לפני שבר גאון וגו'. והמדה הפחותה הזאת נמצאת ברשעי' בעניין שנ' סבי רשעים יהתלכזכרום ולוח לבני אדם. הרשעים הללו כשיצא להם שם בהבלי' העולם הזה מהרוממין ומתנשאין בעצמן ומקיפין וסובבין והולכין להראו' לבריו' רוממותן וכבודן וסוף הקב"ה שפילן ומזולזלן בפני הבריו'. צא ולמד סבלעם הרשע שבשכיל השם שיצא לבלעם בעולם שהיה נביא נתגאה בעצמו והיה רודף אחר הכבוד והשררה ונמרד מן העול' ומניין שנחגאה בעצמו והיה רודף אחר הכבוד והשררה כשא' לו הקב"ה מי האנשי' האלה. עמך השוב לו בלק מלך מואב ש"ה ג' לשון שררה וגסות הרוח כלו' שהו' אדם נכבד וחשוב בעיני המלכים וכן השרה וגסות לשלוותי בלק שאמ' להומאני' י' תתי לה לודך עמך. כלו' שאין כבודי לילך עם אנשים פחותים כמותכם מה עשה לו הקב"ה הראה לכל שאינו ברשותו ואמ' אשר ישים י' כפי וגו'. ואמר אם יתן לי בלק מלא ביהו וגו' מה עלתה לו לבסוף כעם עלי' בלק ואמר לו ועתה ברח לך אר'

שחולל להיות בהן יוצרי שתקיימו עצמם כפי שחוקר
 לעבוד לבוראכם בתי ההכל היות ומצוינות יצר טוב
 כשארם פוקד כל מעשיו ועניניו כלם לתקן המעוות
 ולמלאות החסרון ולישר מפעלותיו בדרכי האל כדי
 שילווהו בעולמו אשר הולך באחריתו ומתוך כך יזכה
 לחאת בנופם בוראו ומך אתו לעולם הזה רומה
 לפרודור בפני העולם הבא חתקן עצמך בפרודור כדי
 שתכנס לטרקלין:

בני הגבירו עליכם יצ"ט שאם אתם עושין כן הקב"ה
 יסייע אתכם במעשה עבודתו שכך אחו"ל בא
 ליטחר מסייעין אותו ועוד אמר לעולם ריגו אדם יצ"ט
 על יצר שנ' רגז ואל תחטאו אם נצחו מושב ואם לאו
 יעמוק בתורה ובקריית שמע ובתפילה דכתיב אמרו
 בלבבכם בתורה ובק' שרבותי והיו הרברים האלה וגו'
 ובתפלה כתי' בכל לבבכם ואחו"ל איזה היא עבור שה'
 בלב' הוי אומ'ו תפלה וכן הוא אומ' ברני' לאה ראב'
 פלח ליה וגו' וכי יש פולחן בבבל לא שתיה מתפללג'
 פעמי' ביים אם נצחו מושב ואם לאו יזכור לו יום המיתה
 על משכבכם ודמו סלה כלום שיהא דומם ומחשב על
 המית' ואחו"ל באגד' מאי דכתי' ע"כ יאמרו המושלים
 אילו בני אדם המושלים על יצרן כואו חשבון באוונתה שוב
 חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכר' ושכר עבירה
 כנגד הפסדה תכנה והכינן אם אתה עושה כן הכננה
 בעולם הזה עצמו לל' אחר יצרו מעיר הז' שהולך אחר
 משי' אדם עצמו לל' אחר יצרו מעיר הז' שהולך אחר
 משי' נא' מה כתי' בתרי' כי איש יצא מחשבון הצי' מן
 מחשבון ותאכל את שאינו מחשבון להב' מקרי' סיחון
 להב' מקרי' הצדקי ותאכל את הרשעי' שנקראו סיחון
 אבל' ער מואב זה זמהלך אח' יצרו כעיר הז' המהלך
 אח' סייה נא' בעלי במו' ארנון וגם הרוח יגיד' אמ'
 הרשע אין רם אבד חשבון אבד חשבונו של עולם עד
 דיבון המתין עד שיבא יום דין וגשי' עד נופח עד שחב'ל
 אש שלגהו ש' צריכ' נופח כמו שנ' תאכלהו אש לא
 נופח אשר עד מיד' עד שתדאיב נשמתו ואמרי' לה עד
 דעביד מאי דבעו:

בני אסתרצו להגביר עליכם יצ"ט חשבו תמיד
 מיאת' מאין תבואו וקרבתי' ליום המו' ומעמ'
 הדין והחשבון שכך א"ת הסתכל בג' דברי' ואין אתה
 בא לירי' עביר' דע מאין באת ולאן אתה הולך וגו'
 שאין באתה מטפה סרות ולאין אתה
 הולך

ועוף שאין בהם אלא יצירה אחת הגוף והנפש ביהר
 צמקום אחד לכך כתי' ויצר יי' אלהים סן האדם כול
 היות השרה יצר כבוד אחת ובאד כתי' ויצר יי' אלה'
 וגו' ויצר בשתי יודין לפי שיש בו שתי יצירות גופו מן
 התחתונים ונש' הן העליונים וכיון שיצר טוב נברא
 עם הנשמה מן העליונים צריך לו לאדם להמליך עליו
 יצר טוב ולהתבונן בו ולהחכים בין טוב ולרע ולירא
 מיוצרו ולעשות רצון קונו ולנהוג בעצמו מהרה וקדוש'
 כדרך שהמלכים עושין וכל זמן שמתגבר על האד יצרו
 הטוב נוהג עיניו למטה להסתכל במקום שהגוף נברא
 ממנו והו' עתיד לחזו' שם בסופו כעני' שנ' כי עפר אתה
 ואל עפר תשוב ונוהג לבו למעלה מקום שנברא נשמו
 להכיר מעלת הנורא שבראו מאין ובין יודיע שהקב"ה
 רואה מעשיו וגלוי לפניו כל סתום לבו ומחשבותיו וכל
 מעשיו נכתבין בספר ועתיד ליתקצת הדין וחשבון לפני
 אפי' על שיהיה קלה שיוצאה מפיו ורואה לבוראו נגרו
 חמיד ומתיירא ממנו וחרד מאימתו כענין שנ' שיהי'
 לנגרי תמיד ומונע עצמו מכל העבירו' ומתגבר בעצמו
 והולך עד שמתמיד נשמתו טהורה לבעליה כמו שנחנה
 בגוף ומתוך כך הוא טביאו לחיי העולם הבא אשר יחן
 הצדיקים שמתגברין על יצרן ומגביהן עצמן על פשעיהן
 כענין שנ' אשרי נשוי פשע כסו חטאה ואחו"ל אשריו
 לאדם שהוא גבוה על פשעיו ואין פשעו גבוה עליו בני
 הגבירו עליכם יצר טוב וחשמו' עליכם והשלו' המיד
 מאת האל שיהיה לכם עיני לבב' ושכל' לבחור דרך
 הטובה ויפת' לב' דלתי' דרכיו וילמד אתכם דרך דיעותו
 ועבודתו כענין שנ' אני יי' מלמדך להועיל וגו' ומפעלו
 יצר טוב למאוס האדם בתי' ההכל הוה למעט בהנאת
 גופניות ומגביר על טבעו דברים המביאין אותו לחיי
 העולם הבא ומדבר בהן כפני שאי אפשר לשני מלכים
 שישתמשו בכתר אחד כי אם האדם ארוך בהנאות
 הגופני' והבלי' העול' הוא אפשר לו להדבק באהבת
 העולם הבא כמו שאמ' אחד מן החסידים כאשר לא
 יתחברו בכלי אחד המים והאש כן לא יתחברו בלב
 המאין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא ואמ'
 אחד העולם הזה והב' כשתי צרות כשתרצה אחת מהן
 תקצוף השנית לכן בני תקחו את נפשכם בעודכם
 בעולמ' ואל תבחרו במערינים יתרים והנאות יתירות
 כ' לקבל מהסדי ספקכם במאכל ומשתה וכסות כרי

נהגדלת וחטאת ואם יאמר אדם מי יוכל לעמוד כנגדו ולהלחם עמו כדי להחזיר למוטב אמר הק' כמה דברים קשים ומרים כראתי בעולסוואת מתחכמין להם וממתקין אותם כמו התרמוסקין וההדרל והצלה וכיצא בחן אף אתם תתחכמו למתק מדת יצ'ה ולהכניע את ערפן כדי שלא יזיק אתכם :

בני התגברו על יצריכם כירא' הא' כדי שלא יתגבר הוא עליכם ויטריכם מן העולם שכך אחו' ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבק' להמיתו שנ' צופה רשע לצדיק וגו' ואלמלא הק' עוזרו אינו יכול לו שנ' ילא יעזבונו בידו צאו וראו כמה יצ'ה גדול והולך בתוך האד' שכך אחו' ל יצ'ה בתתלה דומה להוט של בוכיא ולבסוף דומה לתבלות העגלה שנ' הוי מושכי העון כחבלי השוא וכעבו' העגלה חטאה ועו' אמי יצ'ה דומה לזכוב ויושב בין מפתח הלב שנ' זכובי מות יבאיש וגו' תחלתו כזכוב ואם שמע לו הרי הוא מתגבר עליו ועולה כמעין הנובע על כל גדותיו כדהוא גדל ומכס' את כל הלב ועו' אמר יצר הרע בתתלה קראו דוד הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש שנעשה כבעל הבית דכתוב ובא הלך לאיש העשיר והמוטל לקחת מצאנו ומבקרו לעשו' לאורח הבא עליו ועו' אמרו יצר הרע בתתלה מסיתו שנ' כי רוח זנונים התעס ולבסוף מתגבר עליו שנ' רוח זנונים בקרבם :

בני כווא וראו כמה דורות אבר יצר הרע דור אנוש דור המבול דור הפלגה כיון שעמד אברה' אבינו נהגב' עליו וכיתתו כמו שנ' וכתותי מפניו צרו י ואחו' ל באגדה זה אברהם אבינו שלא הלך בעצרת אנשי דור הפלגה רשעים היו שנ' הנה נבנ' לבנו עיר ומגדל וראשו בשמים וברדך חטאים לא עמד שלא עמד במושב אנשי סדום ומפני שאנשי סדום חטאים היו שנ' ואנשי סדום וגו' ובמוש' לצ' לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשת' שאנשי פלשתים לצנים היו שנ' והי בטוב לכם קראו לשמשון וישחק לנו :

בני כווא וראו אומנתו של יצר הרע שכך אחו' ל באגדה עומד באמצע פלשת' וכשערה שהוא רואה אדם ממשמש בעינו ומתקן בשעריו ומסתלם בעקביו הוא אומר הדין דידי בא לו מאהניו בתלך הזה העובר ממקום למקום ומספר שמועות וחדושים ואומר

הולך למקום עפר רימה וגו' ושלשתם הוציאו הכמים ממלת בורא' ושנ' וזכור את בוראך בימי בחורותי וואמ' בארך בורך בוראך י דע מאין בארך בארך כלומר מן מן הבאר שנבעת והוא השכבת זרע שממנו נוצרת ולאיך אתה הולך בורך והוא הקבר שהו הכור שלך ולפני מי אתה עתיד ליתן וכו' לכן בני תמליכו יצרכם המוב עליכם ותגבירו אותו על טבעיכם הרעים ואז תצליחו בכל דרכיכם ותתלו חיי העה' ו ותזכו ותרשו שני ימות המשיח ולחיי העה' ב ואלהינו ימליך עלינו יצר טוב ברחמי הרבים אמן :

ואפרי אשר הגיענו עד כאן לספר בשם מעלות יצר טוב ובעליה נספר בנמות יצר רע ובעלי' כדי להכניע לבות בני אדם ולהסור את יצר' ולכס' אותם לפני המקום כדי שיזכו בתשובה שלימה לפניו בע"ה :

מדת יצר הרע

בני דעו כי מי יצר הרע מתגבר עליו ושולט בו ושומע לו וסור מהי עה' והבא שכן מסיתו ומרגילו אתר התאו' הבהמית וההנאו' הגופני' לקבל פה' יותר ממה שיאות לו ומושכו להתענוגי' והתפנוקי' וממתי' לפני העברות עד שמשליכו וסוררו מן העה' וזהבא ולא עוד אלא שחוא בעצמו מעיר עליו שכך וכך עשה כענין שנ' מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון שכן באמתה קורין לסהרה מנון אוי' להן לבריו מעלבונו של יצ'ה מפני שרשות נתונה ביד כ' להטיב מעלליו ולתקן אורחותיו ולישר דרכיו ולבחור דרך ההי' והטו' פענין שנ' ראה נתתי לפניך את החיי' ואת הטוב ואת הרע ובחרת בחיי' וכן הוא אומר ועתה ישר' מה יי' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכן הוא אומר לבד ראה זה מצאתי אמר' קהלת אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונו' רבים לא ברא הק' את האד' בצלמו לא שיהא צדיק וישר כמותו לא שהם בקשו חשבונו' רבים שנשתעברו ליצר הרע שבלבם ואם יאמר אדם הרי הק' קראו רע שנ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואם הקב' בעצמו קראו רע איך יוכל האדם לחזור ולעשות טוב אמ' הק' אתה בעצמך עושה אותו רע כשהיית חנוק לא היית חוטא משגדלית נתגדל יצר הרע עמך ותטאת תינוק היית ולא חטאת

יש במקום פלוני קורת רוח בשחוק ולצנו' ותפלות אני
 לו לבן אד' שסופו לרמה ואינו מוציא קור' רוח בחייו מי
 שהק' הפץ בו ואט' את אצני ועוצמאת עיניו ממנו ואינו
 משגיח עליו לא מניחו והולך לו אף הוא כיון שרואה
 שאין האד' משגיח בו מניחו והולך לו ומי שאינהקב"ה
 הפץ בו כשהו' שומע את דבריו מחזר את ראשו לאחוריו
 ואומר לו אחי מה אתה אומר אףהו כיון שרואה אותו
 משגיח לרבריו מתקרב אליו ונושא ונותן עמו כאורת
 זה הרגיל עמו לפעמים ואמ' לו אחי שמא עברת ממקו'
 פלו' ראית שס'שחוק וליצנות צורו נאות ובריו' מפוארו'
 שאד' משתדל בהם חיי ההכל הזה אשרי מי שעוב' משם
 ורואה את מעשיהו וממלט את נפשו מהם כמה הוא
 זוכה לנפשו וכן הולך ומשתדל עמו בדברים הללו עד
 שמסיתו לילך לשם ואף הוא הולך עמו ואינו מניחו -
 כיון שהולכו לשם מחליק אליו בעניו למצוא עונו
 לשנו' והרי הוא נעשה כבעל הבית הנעשה פסודו בין
 בין ב' הגרופ' התחיל למתק לפניו את העבירו' ואומ' לו
 ראה הממן הזה כמה הו' חביב זנה זו כמה היא נארה
 העין הזה כמה הוא מתוק' ממי אהבו ר'א' אין מי ר'א'
 אויך ואין מי יוריעך לברית' ש'א' אחי שבשמים הוא'
 אויך עוב' ה' את הארץ וכי אפשר שלא ירדה על כמה
 בריו' נאות שבו' בעולמו מה שדי' לאלו ד'ג'ם לך והול'
 ומסיתו בדברים הללו עד שהוא נכשל בעבירה ומאבד
 חייו מן העולם ולאחר שהכשילו ולכדו במצרותיו ושב
 ומתהולל עליו וכן הוא אומר כי הלל' רשע על תאוות
 נפשו זה יצ"ה שיושב ומתהולל על הבריות ומתהלל
 בעצמו על שעלה בידו להשעות את הבריות אוי' להן
 לרשעים שהולכין אחר שרירות לבם ואחר מרא' עינים
 מפני שהן מרמין לגוף לחטוא' וטורדין את נפשם מן
 העולם שבך אוח' ל' ליבא ועינא תרין סרסורי לחטאת
 שהעין רואה וחלב חומר והגוף הולך ועושה נמצ' שהל'
 והעין הן מרמין לגוף לחטוא' הוי' ש'צחה מד' ע"ה זל'א
 תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכן אמ' ש'לכה הפה
 בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה כלומר אם תתן לבך
 לי ועיניך ותשמור אתהם מחטוא' נמצא שכל ג'ופך שמו'
 מן העבירות ומתוך כך אתה שלי ואני ע'ר שולשבך -
 גדול מי שמתגב על יצרו וזוכה אותו לפי בוראו כי ענין
 שג' זוכה תורה יכבדני ואדלו' ל' באגדה זוכה השאה זוכ'

אשם אין כתיב כאן לא זוכה תורה כיכדני אין כתי' כאן
 לא יכבדני בשתי נזונים שכל מי שהו' זוכה יצרו ומתוה'
 על עונותיו מעלין עליו כאילו כב' להק' בעה' וזבעה"ב
 וכן מי שמגבי' עליו יצ"ה הק' רוצה בו ומשלים עמו יצ"ה
 עד שאינו יכול להזיק עליו כענין שג' ברצות י' דרכי' אי'
 זה יצ"ה גם אויביו ישלים עמו זה יצ"ה כנהוג שבכולם
 אדם גרל עם הבירו' ב'ג' שנים בדרך א' והוא קושר בו
 אהבה ויצ"ה גדל עם האדם מנעוריו ועד זקנתו ומבקש
 להכשילו ולהפילו תרע' שכן הוא שהרי יוחנן ב'ג' שמש
 בכהונה גדולה ע' שנה ולבסוף נעשה צדוקי' ואחוז'
 למה יצ"ה רומה לצור גבוה שהוא עומד בפרשת דרכי'
 זהו ב"א נכשלין בו אמר להם המלך' סתתו בו קמעה
 קמעה עד שתבוא השעה ואני מעבירו מן העולם' כך
 אמר להם הקב"ה ל' ש'כני יצ"ה היה מכשול הוא לעולם
 שנ' אמר סולו סולו פני דרך ג'ו' לא סתתו בו קמעה
 עד שתבוא שעתו ואני מעבירו מן העולם שנ' והסירתי
 את לב האבן מכשדכם ועוד אמרו לע' להקב"ה מביא
 יצ"ה ושוחטו בפני הצדיק' ובפני הרשעים צדיקים נרמ'
 להם כהר גבוה והשעיר נרמה להם כחוט השערה הללו
 בוכין זה ללו' בוכין צדיקים בוכים ואומרים היאך יכלונו
 לכבוש את הדר' היה ורשעים בוכים היאך לא יכלנו
 לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמיה עמה
 שנ' והיה כי יפלא בעיני העם הזה צא' גם בעיני יפלא'
כני צאו וראו כמה גדול שפשותן של בריות שבכר'
 יום יום וככל שעה אדם מתכה למות ואינו ינו'
 במות בעצמו מן המיתה והוא ניסר' אחר יצ"ה שהוא
 מסית ומחטיאנו ומחייבו לגהינם ויודע בו ומכיר מעשיו
 צאינו נזחר ממנו :

כני התגברו על יצרכם והלחמו בו זל' תרפו ריבם
 ממנו אפי' שעה א' זל' תתעצלו לנצחוני מלחמ'
 יצ"ה היא והקרא מלחמה ג'ו' ה' אשרי מי שזכה לנצחו'
 וקראו דבר פלא' כי אם יש לאדם אויב ומתגאה בו ורצו'
 אותו פעם ופעמים ושולש או ירף ממנו או ישלם עמו -
 אבל יצר הרע אין מספיק לו לאדם לנצחו אף פעמים
 ובכל יום ויום הוא מתגדה עליו להחטיאו כמו שאחז'ל
 זל' תאמן בעצמך עד יום מותך והענין נפני שכל הימו'
 אשר האדם חיי על האדמה יארו בו ונלהם עמו כרי'
 להחטיאו : לפי בני על העלמון עיניכם ממנו זל' תתנו'
 שינה I

עשו משמרת למשמרתי כגון שניות לעריו' שהן מדברי סופרים ואהו' ל שלא האמר כל מי שנואף בגופו בלבד נקרא נואף שאפי' הנואף בעיניו נקרא נואף שנ' ועין נואף שמרה נשף וגו' זכ' הוא אומר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו' הרי כבר למדנו שכל מי שתר העבירה בלבד ובעינים נקרא זונה :

בני בואו וראו כמה קש' עונשה של עבירה שאין לך שבט מישאל שלא העמיד מלך או שופט חוץ משבט שמעון שלא העמיד מלך ולא שופט בשביל החטא שעשה זמרי בשטים עם המדינית ללמדך כמה קשה חזונת כיו' עתניאל משבט יהודה . אהוד משבט בנימין רבוה וברק מהר אפרים ומקדש נפתלי . גדעון משבט מנשה . ואבימלך בנו אחרי' . חולע בן פואה משבט יששכר . יאיר את הגלעד מחוות יאיר משבט מנשה .

וכן יפתח מיששבי גלעד אבצן מבית לחם יהודה . אלון שבט זבולון עברון בן הלל שבט אפרים שמעון משבט דן עלי' ושמואל משבט לוי . מבנימין צאזא מליכים ומיהודה ומאפרים ירבעם ומנשה . יהוא בן נמשי . אבל שמעון לא העמיד מלך ולא שופט בשביל הזנות של זמרי ולא עוד אלא כל מי שהוא להוט אחר בולמס של עריות שהוא מאבד את נפשו וטורדה מחיי העולם הבא שנא' נואף אשה חסר לב משוחית נפשו הוא יעשנה וכל מי שבא דבר עבירה לידו ופירש ממנה מאהבת השם לא מיראת אנשים וזכה ועולה לגדולה תדע שכן הוא שלא עלה יוסף לגדולה גא' מפני שפיר' מן העביר מארונתו אשת פוטיפר :

בני באו וראו כמה האשה הזונה קשה שהיא מרר' מן המות כעניין שנ' ומוצא אני מר ממות ארץ האשה אשר היא מצורי' וחרמים לבה אסורים ידיה . מצורים בעק' וחרמי' לעה' ב לבה שכל לבה אינו אלא לדברי הפלות וזמה . אסורים ידיה תופשת את האדם בשוק ואומר לך בוא ושכב עמי משל לכל' בעכזות שהיא נושכת את העובדים ושבים מה עשו לה שלשלת ואעפ"כ היתה מקרעת כנגדיהן ואלמלא שאמ' הכתב אסורים ידיה לא היה האדם יכול לעמוד בה טוב לפני האלהים יצול ממנה זו יוסף וחוטא לזכ' בה זה זמרי .

בני צאו וראו כמה שכת' האשה המנאפת שחופסת את האדם בחלקת לשונה ורכות שפתיה כענין שנ' כי נוספת

שינה לעיניכם ולעפעפכם עד שתנצוהו כי אם חס ושלום הוא יצא אתכם מיתכסם ויטרידכם מהי העה"כ ואם ינצוהו בקלה שבקלות סוף יצא אתכם בהמורה שבחמורות שכן אומנתו של יצ"ה היום אוטר לו לאד' עשה כך וכך עד שישיתו לעבור על העריו' ולע' וואם חשתרלו לנצחו תמי' ותנצוהו מיום אל יום מעט הי' זמעט למחר אותו המעט יעלה לדבר גדול כי לא יעטר לפניכם ויפרד מכם כעניין שנ' ואלו'ך תשוקתו ואתה חמשול בו ואם יאמר לו לאדם לאכל ולשנות ולשמוח פע' וזולקב' כל המאותו ממנו ולהשיג את כל האותו ולמלאות נפשן מכל אשר ישאלו עיניו כי אין מעשרה וחשבון בשאל אשר האדם הול' שם ולית דין וילית דין' כבר נא' ע"י שלמה שמה בחור בילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמרא' עיניך ודע על כל אלה יביאך האלהים במשפט ואחז'ל בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שנמצאו בו דברים שאין מטיף למינות . אמרו כן היה שלמה צריך לומר שבת בחור בילדותך הדרכי לבך ובמראה עיניך משה אמר אל' זהו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר והולך בדרכי לבך הותרה הרצועה לית דין ולית דין וכיון שאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמר יפה אמר שלמה .

בני תשמרו עצמכם מן העריו' מפני שהאד' מתפתה אחריהן ונפשו של אדם מתמדתן ביתר וכל מי שמפתה אחריהן סופו נטרר מן העה"כ מפני שהיא מן המצות החמורות שבתורה תרע שכן הו' שהתורה ריבתה על העריות שמירה לפניהן ושמירה לאחריהן לומר שהיא אדם נזהר ונשמר מהן ביתר שמיר לפניהן רכת' ושמרת' את חקתי ואת משפטי שמירה לאחריהן דכתי' ושמרתם אתם את חקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל החטועבת הג' האזרח והגר בתוככם שתי שמיר' הללו שמירה לאיש ושמירה לאשר שמירה מאשתו ושמירה מאשה אחרת . שמירה בעינים ושמירה בלב שמירה בשפתיים ושמירה במעשה . שמחון שאדם נותן את עיניו להסתכל באשה הרי לבה מחאוה לה והו' כרוך אחריה ומתוך שהאדם מרבה שיחה עמה ושחוק וקלות ראש סוף שבא לירי הרגיל עבירה לפיכך ריבת' עליה התורה שמירות הרבה ומהו ושמרתם את חקתי

נופת חטופנה שפתי זורה וחלק משמן חנה לא שפתי
 זכ' שהן מחוקקין כנופת להשקות את הברזן מדה כתיב
 בתרי' ואחריתה מרה כלענה הודה כחורב פיות - שכפי
 ערבותה של עבידה תהיה מרירותה ולא עוד אלא
 שמביאתו לידי מיתה שנ' כי רבי' חללי הפילה ועצומים
 כל הרוגיה ואח' ל באגרה מ'ד ואחריתה מרה כלענה
 ו' ומה חורב הזה אוכלת משני צדדיה כך הזנ' מאבד'
 חינו של אדם מהעז' והעב' וכן הוא אומר רגליו
 יורדת מות שאול צערה יתמוכו לעה' ב וכן אב' מ'קסידא
 העלם עיניך מאשת חן פתלכר במצודתה לא תאצל'
 עם בעלה לפשו' עמו יין ושכר כי בחורא אשה יפה רבי'
 הושתחו ו' ועצומים כל הרוגיה :

בני בואו וראו כמה קשה עונשה של עבירה שכל מי
 שהוא להוט אחר העבירה גורם לעצמו שתנטל
 ממנו הוד שכינה זמלאכי הבל' נמשל'ן עליו ורנין אותו
 באכזריות כמה שנ' ושנותיך לאכזרי ואח' ל אר' תהי'
 רגיל בנדרים שסופך למעול בשבעות לא תהי' רגי' אצל
 כהן ע' ה' שסופו להאכילך תרומה - ולא תרבה שיהיה עם
 האשה שסוף בא לידי גיאוף וכל הצו' בנשי' סוף שהוא
 בא לידי עבירה וכל המסתכל אפי' בעקב' של אש הוק'
 לו בנים שאינן מחוגגין דבר קשה הו' הזנ' ושנאו מאד
 בעיני המקום כענין שנ' בגדה יהוד' ותועב' נעשית כיש'
 זבירו שלם כי חל' יתורה קודש' י אשר אהב ובעל בר'ת
 לא נכר וגו' ואח' ל בגדה יהוד' ע' ז' וכן הוא אומר כלכם
 בגדתם את בית יש' וגו' ותועבה נעשית ביש' ובירושלם
 זה משכב זכור וכן הו' אומר זאת זכר לא תשכב משכבי
 אשה תועבה כי חלל' יהודה את קוד' י' זו זונה וכן הוי"ו
 אומר לא יהי' קר' וגו' ובעל בת אל נכ' זו גויה וכתי' בתרי'
 יכרת י' לאי אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעק' ומגיש'
 פנתה ליי' צבאו' אפ' ת' הו' לא יהי' ער בתלמידי ואם
 כ'ג הוא לא יהי' לו בן מגיש מנה' ליי' ולא עו' לא כל מי
 שבא על הגו' כאלו נתחזן לע' י' שנ' ובעל בת אל נכר'
 וכי בת יש' לו לא נכ' לא זה הבא על הגוי ואח' ל הכוע'
 ארמי קנאי פוגע' בן בשע' מעש' בלונ' כמ' שמקנ' להש'
 יש' לו רשות להרגו בשעה שעבר עבד' כמו שעש' פנחס
 לזמרי שהרגו בשע' מעש' בני צאו וראו כמה קש' דניאו'
 שכך אח' ל באגר הנואף והתואף עוברין על' הרבר'
 על אגבי' כיצד שכל מי שהו' בא על הערוה כאלו כופר

בהק' ענ' כהשו' בני' ואמר לא הו' ולא תבוא עלינו
 רעה לא יהיה לך אלהי אחרים על פני כי אנכי י' אלהיך
 אל קנא שני פעמי' שהו' מקנא להק' ולבעל וכן הו' אומר
 כי מנחת קנאו' שהנשתי קנאו' לא חשא נוא' עם דואש'
 וגשבע בשקר כבד את אב'ך שהולך הנולד מן הערוה
 עומד ומכבד מי שאינו אביו ומכ' ומקל' למי שהו' אביו
 כסבדו שאינו אביו לא תרצח שהנואף נכנס ע' מ' שאם
 יתפס להרוג או ליהרג לא תנאף שהרי הוא נואף לא
 תגנוב כמו מיס' גנובים ינתקו וגו' לא תענה ברעך עד
 שקר שהוא נואף עם אשת חבירו והי' אומרת לבעלה
 כומך אני מעוברת - לא תחמי' אשת דעך שכל מי שהו'
 חומר אשת חבירו נואף' חומר כל ממון של חבירו כיצד
 שהוא נואף עמה והולך לו והיא יולד' ממנו זסב' בעל'
 שהוא כמו בא להפטר מן העולם עושה דיתקי ומורישו
 בכל שלו' ואינו יודע שהשבת כיצד שהרבה פעמים כתיב
 לחברו זכור את יום השבת כיצד שהרבה פעמים כתיב
 לו כהנת ויש' נכנס עליה והיא יולדת מיש' וסבור שהו'
 בנו של כהן ועמד אותו החינוק וגדל ומשמש בב' ד'
 בשבת ואינו לא יש' ונמצא חלל השבת ומעשה ברשע
 א' שחמ' אשת שכינו שהי' היתה יפת תואר וטוב' שכל
 דבר עמה פעמים רבות והיתה ממאנת לו לפי שא' א'
 היתה פעמא' הלך בעלה למקו' א' וע' ש' היה עמד אותו
 רשע וחתר את הבי' בלי' שבת זאנס' ושכב עמה זאת' כ'
 הרגה כרי' שלא תזעק ותגוי אר' קלונו וגנב' בל' מרה
 שבבית זהלך לו - הרע עבר על זכור את יום השבת ועל
 לא תרצח - ולא תנאף - ולא תגנב - ולא תחמד - למחר
 באו השבעים וראו את המחחרת נכנסו לבית ומצאו
 את האשה שהיא נהרגת אמרו מי עשה זאת לא עשף
 לא פלוני שכמה קראוהו ואמר לו למה עשית כזאת
 אמר להקנאי גשבע לכם שלא עשית' נכנס לב' והנשב'
 להם ועבר על לא חשא מה עשה שמר את העדים של
 שקר ועמדו על אחת משכניה הרעים שהוא עשה ועבר
 על לא תענה פשפשו על הדבר ודעו שהוא עשה כר'
 המעשה ונתירא שלא יתגווהו וברח לו לעבודה זרה
 ונשתמד וכופר באלהי ישראל והודה כע' ז' ועבר על
 כבוד את אב'ך ואת אמך הרי שעבר על עשרת הדברות
 מן גרמולו על שחמד את הערוה ללמדך שצנעוה גוברת
 מן המעשה ונכנסה עבירה :

וינחם יי' כי עשה את האדם בארץ ויאמר יי' אמת את האדם וכל מי שגורר את עצמו מן הערו והזנו ומתגבר על יצרו נקרא קדוש שכך אהו' למפני מה נסמך פרש' עריזה לפרשת קדושים שהיו ללמדך שבכל מקו' שאת' מוציא גדר ערוה אתה מוציא קדוש שנ' אשה זונ' וחללה וסמיך ליה וקדושתו - וכן הוא אומר אלמנה וגרושה וחללה זונה וסמיך ליה וא' לחלל זרעו בעמיו כי אני יי' מקדשו ועו' אמר' הו' שברחו מן העביר' ושיהיה קב"ה שמו בנייהן - ואלו הן - יוסף - ויעל - ופלט יוסף מניין ערות ביהוסף וגו' - קרי ביה יה שמו של הקב"ה מעיד עליו שלא נגע באשתו ולא פוטר - ועל מנין שנ' תצ' ועל לקראתו ותאמר אליו סורה אלי אל תירא ותסתר אליו האהלה ותאמר אליו סורה אלי אל תירא ותסתר הזרנו על כל המקרא ולא מציינו לו ששמו שמיכה - ומה שמיכה שמי כה - שמי כה - שמי מעיד עליו שלא נגע בו אותו רשע - פלטי מניין כתוב אחד אומר ושאל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש - וכתו' אחד אומ' ויקחה מעם פלטיאל בן ליש קרי ביה פלטי וקרי ביה פלטיאל גא אל מעיד עליו שלא נגע בה באשתו של דוד - מה עשה נצ' הרב בינו לבניה ואמר כל מי שעוסק בדבר זה ידקדק בחבר - ועוד אמרו ג' הן שבא יצרו לתוקפן ונזדרזו עליו בשבועה ואלו הן - יוסף דוד ובוועז - יוסף דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים אין פאן אלא לאלהים באלהים איני עושה רע זו - דוד דכתיב ויאמר דוד ה' יי' כי אם ידע יגיפני למי נשבע שהיו יצרו אומ' לוא יל' נפלת ביד לא היה מרחם - עליו ומת' התורה מותר להזרנו שהר"י רודף הוא לפיכך קפץ ונשבע - בוועז דכתיב מי השם שכבי עד הבקר - כל אותו הליל היה יצרו מקטרנו אתה פניו והוא פניו למח אינך פושט יד על - נשבע ליצרו ואמ' הי השם אם אגע בה ואלה אמ' שכבי עד הבוקר וכן הוא אומר גבר חכם בעו' ואיש רעת מאמין כח - גבר חכם בעו' ובוועז - ואיש רעת מאמין כח שנזדרזו על יצרו בשבועה

בני אם יש לכם לדבר עם האש תקצרו בדברים ואל תאריצו עמם בדברים שכן אחז' ואר' תרבה שיחה עם האשה - ומצינו בר' יוסי הגלילי שהיה פוהלך בדרך ופגע בכרוריה אשת רבי מאיר ושאל

בני כואו וראו כמה קשה סרסורה שהעובר עביירה מאבר נפשו כל בד' ומו' שהו' סרסור לרבר עביר' מאבר נפשו ונפש חברו העובר את העביר' על ידו - צא ולמד מן הנחש הקדמוני שהחטיא את חוה ונתקלל עמה - ואסדרס ויהוה חטאו נתש למה נתקלל גא' שהו' פרס להסלחטוא אבל המחטיא את חברו אינם ספקין בידו לעשות השוכה - שלא יהו תלמידיו ירדין לגיהנם והוא יורש גן עדן - לפי שהחטי' את חברו קשה לו מן ההורגו - שההורגו קשה בעולם הזה והמחטיאו הורגו בעה' ולענה ב' - וכן הוא אומר משגה ישמים בדרך רע בשחתו הוא יפול ותמימים ינחלו טוב - וכל מי שהו' להוט אחר הזונה לסיף שהוא מבקש ככר לחם בביהו ואינו מוציא שנ' כי בעד אשה זונ' עד ככר לחם ולא עוד אלא כל הכא על אשת איש אפי' למד כל התור' מילה שכתב בה יקרה הוא וגו' היא צרתו לגיהנם של ואשת איש נפש יקרה תצור - ואחו' לבאגד' מה הוא עונש' של אשת איש לעתיד לבוא בא ורא' מה כת' למש' מה עניין ההיתה איש איש בחוקו וגו' - כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה מאי הקנתו ילך ויגדל תום בתוך ביתו וילמדהו תורה ותעסק בכל המצות ויתכפר לו לעה' ב' על מנת שיהזור בו ויעש' תשוב' - תשוב' לרבר זה מניין שנ' שובה ישראל עד יי' אהיך וגו' - אפי' כפרת בעיקר הוא מקבל בתשוב' קל וחומר ומה אם הכופר בעקר הוא מקבל בתשוב' הכא על אשת איש כמ' וכמ' שהקב' המקבל בתשובה - קשה עונשו של ערו' שכך אחז' כל זמן שיש פרוצין בערו' השכינה מסתלקת מביניהן שנ' ולא ירא' כך ערו' דבר ושב מאהרין - אפי' ערות דבור אסור ולא עוד אלא שכל העובר עבירה מ' לפתו והולכת לפניו ליום הדין שנ' יפתו אורחיהם דרכם יעלו בתוהו ויאברו - ולא עוד אלא שקשורה בן ככלב שנ' ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה - לשכב אצלה בעה' ולהיות עמה לעולם הבא

בני כואו וראו כמה קשה עונשה של עבירה שאפי' הצדיקים נענשין עם עוברי עביר' שכך אחז' שאחה מוצא זנות - אנדר לומסי באה לעל והורגת רעים וטובים יועד אמ' על הכל הקב' המותר חוץ מן הזאמה צא ולמד שעד שלא נצטוו עליה מה כת' וראו בני הקה' יפאח בנות האדם כמ' טובות הנה' מה כתב

יהרהר אדם כיום ויבא לידי מומא בלילה שלא יסתכל באשה נאה ואפי' פנויה כאשת איש ואפי' מכוערת ולא בבגד צבע אשה ולא בכל בהמרה חיה ועוף בשעה שנוקקין ואפי' מלא עינים כמלאך המוות וכל כך כד"ש לא לגרו' עלי' יצ"ה ואז"ל כל הממקד עצמו לדבר עבירה פצעים וחבורות יוצאת בו של חבור פצע חמרוק ברע ולא עוד אלא שלוקח בהדרוקן שני ומכו' חרדי בטן או לחם לרשעים שמתגאזק בעצמון מתפנק אחר יצרן ואחר תאות לבס' ואחר מראדה עיניהם שטורדין את עצמן מחיי' העה' זוסופן יורשין גהינ' אשריהן שמכניעין את לבס' ומרכינין את נפשם ומשפילין את עצמון משברין את רוחם לפני בוראם וזוכרם את יצרם ומתגברין עליו ומשתדלין להתרצות כמעשהן הנאים לפני מי שאמר והיה העולם ועוצמין עיניהם כד"ש שלא ליהנות מדבר עבירה בעה' זומתוך כך וזכין כעצמן להקביל פני שכינ' ומה טעם עוצם עיניו מראות ברע וכתוב בתריה הו"א מדומים יסכנו וגו' מלך ביופיו החזיר עיניך לכן בני הגעזו ביצ"ה כד"ש שלא יסית אתך ויחמיאכ' כד"ש יהיה זרעכם מתברך והולך ולא יכלה לעולם כענין שנ' לא יגעו לריק ולא ילדה לבהלה וגו' והאלהים יסלק יצ"ה מקרבנו ויטהרנו מכל מומא תינו ויחיש בנו לב טהור רוח הדיעה ברהמי' הרביסאמן :

אותה ואמר לה בתי באי זורדך נלך ללוד וכן מצינו כשבאהקב"ה עם הוה קצר עמה בדבריה ואמר לה מה זאת עשית ולא תאמר שאין יצר הרע מתגרה על האדם אלא כשהוא נושא ונותן עמרו דבריו ליצנות וחיפולו' אלהי' אפי' לרבר עמרו בשאר דברים בעלמא כדי להסתכל בה או אפילו להסתכל בה בלא מידבר עמה או אפי' מהרהר עליה בלא ראות פנים יצר הרע מתגרה עליו שנאמר וירע אדם עוד את אשתו מהו עוד נחוספה לו תאורה על תאוותו לשעבר אם לא היה רואה לא היה מתאוה ועכשיו בין רואה בין שאינו רואה מתאורה ר'פ"כך צריך לו לאדם לשמור את עצמו מכל דבר המביאו לידי הרהור ועבירה שקך אמרו חכמים ז"ל כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה שנאמר וידע יי' את אשר עשה וימת גם אותה וכתוב כי לא א' חפץ רשע אתה לא יגורך רע צרי' אתה יי' לא יגור במגורך רע וכל מי שמגרה יצ"ה בעצמו נקר' משומד שכן אומנתו של יצ"ה היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך עבד אהיה אחרים והולך ועובר ואחז"ל כל המקשה לבו לרעת יהא כדורו מפני שמגרה בעצמו יצ"ה ועו' אומ' מ'ד' ונשמרת מכל דבר רע שלא

עשרה מעלת התשובה המעלה השבע

ה' דברים יש בגאלין . מתוך צרה . ומתוך קץ . ומתוך תשובה ומתוך רחמים ובזכו' האבות מתוך צרה דכתי' בצר לך ומצאוך וגו' ומתוך קץ דכתיב באחרית הימים ומתוך תשובה רחמי' ושבת עד יי' אלהיך ומתו' רחמי' דכתיב כי אל רחום יי' אלהיך וגו' ובזכות האבות דכתי' ולא ישכח את ברית אבותיך והתשובה גורמת לרחמי' ולזכות האבות כענין שנ' ושבת עד יי' אלהיך ומיד כי א' רחום יי' אלהיך וגו' .

בני' כוואו ואלמדכם מעלת החשיב' רעו במי כי מעלה התשובה מעלה גדולה עד מאד ומתו' חשיבות' קדמה לבריות העולם כענין שנ' במרם הרים יולדו' ותהולל ארץ ותבל ומעלה ועד עולפא אתה אל' ומתב' בהר"ה חשב אנוש עד כמה ותאמר שובו בני אדם ולא עוד אלא שמגיעת עד כסא הכבוד שנ' שובה יש' עד יי' אלהיך ואחז"ל באגדה גדולה כמה של' תשובה שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשו' תשוב' מיד היא עול' למעל' ולא תאמר עד עשרה מילין או עד כ' מילין או עד ק' אלא עד מהלך ת"ק שנה ולא עד הרקיע הראשון ולא ולא עד השני אל' עד שהיא עולה ועומדת לפני כסא רכבוו' שנאמר עד ה' אלהיך ולא עוד אלא שהתשובה מקרבת הגאולה שכך אחז"ל מתו'

בני' כוואו וראו כמה חביבה התשובה לפני המקום שאם יעשה האדם תשובה הקב"ה מקבלו ומבטל דבריו בשבילו צא ולמד ממה שכתוב בתור' כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא ברה ערורה דבר וכתב לה ספר כריתות ונחן בידה ושלהה

מעלת התשובה

שנאבדים שברם ותקוות' מהי העול הכבד. שהמלאכי'
 המסודים לו לאדם בעול' הז' כותבין לו בכל יום ויו את
 מעשיו והכל צפוי לפני המקום והכל חתום. אם יצדיק
 אדם כותבין ואם הרשיע כותבין רשעתו. לפיכך כשבא
 הצדיק ליפטר מן העולם המלאכים מקדימין ומקלטין
 לפניו ובה של' ינות על משכבו ואם מת אדם רשע שלא
 עשה תשובה הקב"ה אומ' לו תיפח רוחך כמה קראתי
 לך שתעשה תשובה ולא עשית. ועיני רשעי' חללינה
 ומנס אבד מנהם וגו' אמרו הפיקחין הואיל וזכרו' הקן'
 לשכי' לכו ונשוב' ג' כי הוא טרף וגו' ואחול גדולה
 תשובה שבשביל יחיד שעש' תשובה מוהלן לו ולכר'
 העולם כלו שנ' ארפא משוברים אוהבם נדבה וגו' מהם
 לא נאמר ג' ממנו. אחול' היכי דמי בעל תשובה כגון
 שבא דבר עביר' לידו פעם ראשונה ושניה באותו הפרק
 וכאותה אשה שנכשל בה כבר זבאוחו מקום והיה יכול
 לעבור עברה שמה ופירש' ולא עבר הרי זה בעל תשוב'
 גמור. זכן אם גנב או אנס ממון מאחרים והחזירו שלא
 מחמת יראת אדם לא מיראת השם הרי זה בעל תשוב'
 גמור. בני בואו וראו כמה גדול כחה של תשוב' שאפי'
 היה האדם גמור ונתהחטגור דינו לרעה ואחר כך עשה
 תשובה מעכבת הפורענות מבוא עליהן מהרה. שכך
 אחול' תשובות מוחלטין והם רשעים גמורים מוחלטין
 ברשען מעכבת הפורענות מבוא עליהם.

בני

השתדלו לעשות תשובה קודם ביאת הצרות
 והפגע' רעי' כי אם ישוב האדם לבוראו אחר
 ביאת הצרות והפגעים אינה תשובה שלימה. ושמה לא
 יקבל הקב"ה תשובתו אף על פי שהוא ארך אפי' ומלא
 רחמים. אמנם התשובה השלימה היא כשאדם יודע
 בעצמו שחטא לבוראו יתחרט חרט' שלימ' על העביר'
 שעשה ויעווב דרכי' חמאיו ולא ישנ' עליהן יבקש עליהן
 מחילה לפני בוראו ויטיב מפעלין קודם שיבאו עליו
 הפורענות והפגעים רעים שכך אחול' תשובה ומעשים
 טובים כחיים לפני הפורענות.

בני

לא תתשלחו מלשוב בתשובה שלימה לבוראכם
 ולא תאמ' למחר או למחרתם נשוב בתשובה
 לפניו שמה חמתו היום או למחר בלא תשובה. אחול'
 שוב יום אחד לפני מחרת. וכי יודע אדם באי זה ימות
 שישו בו יום אחד לפני מיתו לא ישב היום שמה ימו'
 למחר

פביחו וגו' אבל הקב"ה אינו כן שאף על פי שעזבו אותו
 ועברו לאחר אומר להן הקב"ה עשו תשובה ובאו אצלי
 ואני אקב' אתכם שכן פי' על ידי ידמה לאמר הן ישלח
 איש את אשתו וגו' הישוב אליה עוד הלא תנוק' תהניק'
 הארץ והיא ואת זמית רעים ושוב ג' נאום י' בואו ואני
 אקבל אתכם בתשוב'. ולא עוד ג' אה' שוק' כנשבוע לקבל'
 את שבים שנ' אני נאום י' לא הי' אסאחפוקיבמו הרשע
 כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה גדול' היא התשוב' שהרי
 הקב"ה הכתיב בעצמו תשובה כענין שנ' הנני שב וגו'.
 משל לכן מלכי' שהיה חולה אמ' לו הרופא אם יוכל מן
 החפץ הזה ממי יתרפא והיה הכן מתירא לאוכלו אמר
 לו אבני רדע שאינו מיקד הרני אוכל ממנו תחלה. כך
 אמ' הקב"ה לישראל מחביש' אתם לעשות תשובה הנני
 שב ראשון שנ' הנני שב. ומה הקב"ה שאין בו לא הטא
 ולא סרהון הכתיב בעצמו תשוב' ואמ' הנני שב בני אדם
 שהן ממנופין ומגועלין בחטאים ובעונות על אחת כמה
 וכמה שצריכין לעשות תשובה ולהתודות על פשעיהן.
 גדולה היא ההשובה שאפי' אם היה רשע גמור כל ימיו
 ועשה תשובה שלימ' בסוף ימיו אקבל' כמזכיר לו כלום
 מעונותיו שעשה בתחלה שנ' לא תזכרנה הוראשונות
 ולא תעלינה על לב ולא עוד ג' אה' שהתשובה גדול' יותר
 מן הקרבנות שנ' הנה שמעו מוכח טוב וגומר.

בני

בואו וראו כמה גדול כוחה של תשוב' שכן מלך
 כשר ודם כותב הפסק דין שלו ומחליפו כממון
 הרבה והקב"ה כותב הפסק דין שלו ומחליפו בדבר קל
 זאי זה דבר קל שנקחו עמ' דברי' ונשוב' ג' י' מה כחוב
 למעלה מהענין צרור עון אפרים וגו'. תאשם שומרוני
 סרתה בלאי' ואחר כל זה אמ' עשו תשובה ואני מחליף
 את כול' שנ' שוב' ישראל עד י' אה' וגו'. ואחול' באגר'
 כל הנביאים קראים לישראל בתשובה אבל לא כהושע
 ירמיהו אמ' אס תשוב ישראל וגו' וישעי' אמ' דרשו י' ולא
 מלמדני לישראל מה לומד בתשובתם לפני המקום אבל
 אבל הושע אמ' עשו תשוב ומלמד מה יפייסו על עצמ'
 לפני המקום שובה ישראל וגו'. קחו עמכם דברי' ושובו
 ג' י' ואמרו לי כל השא ענוקה טוב ונשלמה וגו'.
 ועור אמר כל הנביאים שחכו את ישראל הכום בנפילה.
 ירמיהו אמ' יהו דרכם הושע וגו'. עמוס אמר נפלה ולא
 תוסיק וגו' אבל הושע לא עשאה ג' מהתקלת שנא' כ'
 בשלת בענין. או להם לרשעי' שמת' בלא תשובה

ומתמיד האדם עליה אינה נחשבת קטנה לא גדולה .
 ואפי' אם עבר אדם גדולה שבכבוד ומבקש אדם עלי'
 בכל לבו ומתחרט עליה ושב לפני המקום אינה נחשבת
 גדולה אלא קטנה והקב"ה פותח עליה . ומה הוא
 החשובה ובאיזה עניין ישוב האדם לפני בוראו
 להכניע אחריו שירע האדם שחטא וידע גנות מעשיו
 וחרפת י'הא מתגבר על יצרו ונלח עמו וישתדל להכניע
 תאוותיו ולהכריח נפשו להסיר מתאוות הבהמיו והבלי
 העולם הזה ויחשב בעצמו מתיקות העבירה לפי שעדי
 כנגד מרירותיה ואבדן נפשו מחיי העולם הבא ויתמיד
 לחשב בעצמו על העבירו שעשה ויהיו נגר עיניו תמיד
 כעניינן שני פשעי אני אדע וגו' והי' ירא מבוראו ויבש
 ממנו ויחשב בעצמו נגר מי המרה-ותחרט על עוונותיו
 ולא ישנה עליה ויבקש מחיל מאת הבור' כלימי חייו כדי
 שיקבלנו וימחול לו על כל עונותיו וצריך לו להפעל חשן'
 לידע גנות מעשיו וחרפתם על הבור' כי אם יסתפק לן
 בהם אי אפשר להתחרט עליהם חרטה גדולה גמורה -
 וכן צריך לו לידע שאם לא ישוב בתשוב' שלימ' מחטאיו
 לפני המקום ואינו מתודה עליה שהקב"ה נפרע ממנו
 על מעשיו הרעיו ועוד צריך לו לידע שהקב"ה מבין וידע
 כל מעשיו נסתרו ונגליו וכל מעשיו נכתבין ונחחמין
 בספר ואין דבר נעלם ממנו ואין שכחה לפני כסא כבודו
 כענייני שנ' ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו
 ואם השב בתשן ולא יתן לבו את הדבר הזה . אי אפשר'
 לו לשוב כתשובה לפני בוראו . ורעו לכסבניי בתשן'
 רפואה על החטאים ועל העוונות כאשר התחבשו ושאר
 מיני הרפואות רפואה לא הנגעים והמכות ולא עוד לא
 בתשוב' יהיה האר' אחוב לבוראו תחת אשר היה הק"ה
 שונאו בלכתו אחר תאוות לבו ומראה עיניו ואחר יצרנו
 הרע . שכן מצינו שהרשעים שונאי המקום כענייני שנא'
 ומשלם לשונאיו אר' פניו להאבידו . וכן הוא אומר
 הלא משנאד' י' אשנא ויצרילו לבעל תשוב' להתחזק
 בעצמו למונע עצמו מן העבירות אשר היה רגיל בהם
 מטסים לבו לסור מהם לגמרי בכל לבו ובכל נפשו ואל
 יחזר עליהן כלל שנ' וקרעו לבבכם ולא בגדיכם ושבו לא
 י' אהי' כי חנון ורחום הוא וגו' ועוד צריך לו לבעל'
 תשוב' לילך בהכנעה ובשפלות לפני המקו' ולפני הכרינו'
 שאם היה רגיל לילך בקומה זקופה ישפיל עצמו ויכניע
 ויסתכל למטה במקום שנגרא ממנו ועתה לחזור שם

למחר ישוב למחר שמו ימות למחרת' ונמצאכל ימות
 האדם בתשובה . ואם חטא אדם ועבר עבירות בין קלו'
 בין חמורות בין שונג בין מיד לא יתאש . ויאמ' כבר אבד
 סבירי והחלה מימי . ונדרתי מתי העולם חטא ואשוב
 לא אקבל המקום התשובתי . לא יאפ' אדם כן לא ישתדל
 לעשות תשובה וישוב לפני בוראו ויכנע לפניו ויתחרט
 על עונותיו והקב"ה ימחול לו על כל עונותיו שבכניעו
 בדרו ע"ה שחטא ושב והתודה . ומחל לו הקב"ה עם כל
 עונותיו אותו עון וכן מצינו באנשי נינוה שעלת' רעתם
 לפני המקום ונתחם גזר דינם . לרעה . וכיון ששבו
 בתשובה שלימה לפני הבורא קרע גזר דינם מחיל להם
 כענייני שנ' וירא ה' אהים את מעשהם כי שבו מדרכם
 הרעה ומן החמס אשר בכפייהם וינחם י' וגו' . ואחז' ל'
 באגדה כי הנה רדוקי' יאברו וגו' . כלומר מי שמתחזק
 מן הקב"ה מעשות תשובה אבד מן העולם ואני קרבת'
 אהי' לי טוב שכל מי שמתקרב לא אשירי-הדע שכהו'
 יחרו על ידי שנתקרב להקב"ה זכה להורות למשה שנ'
 ואתה תחזה וגו' .

בני

בואו ואוריעכם מקצת מן הרברי' הנועלי' דלתי
 התשובה . ואלו הן מי שמסכים בלבו לעשות
 העבירה ולא נכשל בה במקרה אבל מסכים לעשות
 העבירה ומחזר אחריה לעשותה בכל ימלתו עד שבא
 לידו והמתמיד עלי' ומתאחר מהניח' ומי שמחשב לשוב
 בחשוב בסוף ימיו וכין כך וב"כ משליטתאותיו הבהמיו'
 וסבור לרמות את יצרו ועל זה אהז' כל האומ' אחטא
 ואשוב אין מספיק בידו לעשות תשובה . וכל מי ששב
 בתשובה ממקצת חטאיו ונתחרט עליהן ומתמיד על'
 קצתם העבירו שכירו אפשר שישנה גסעל השאר ששב
 מהן בתשובה . כל אלו נועלין דלתי התשובה .

בני

אם עברתם על עבירה קלה שבקלו' לא תתמידו
 עליה כי ההתמרה על העביר' מורה על הליל
 השם ועל בינו מצותיו וביטול דבריו והוא הנקרא מיד
 ועליו נאמ' והנפש אשר תעש' ביד רמה וגו' ולא עוד לא
 שהתמיד' על העבירה אפי' היא קטנה הולכ' ומתגרל'
 בהתמידו עליה . כמו שאחז' ל'יה רומה לחוש הבובאי
 ולבסוף דומה לעבות העגל' שנ' הוי מושכי העין כתבלי'
 השוא וכעבות העגלה חטאה ואומ' חכם אחד אינן קטנה
 שבעבירות עם ההתמרה ולא גדולה בהם עם בקשורת
 המחילה כלו' אם עבר אדם אפילו הקטנה שבעבירות

מעלת התשובה

בדברים ישתדל לפיטו עד שירצה ואם אינו מתרצ' לו ירבה עליו רעים כענין שנ' עשה זאת איפא בני והנצל כי באת בכף רעך לך החרפם ורהב רעך וגו' וצריך לו לבעל תשובה למחול לכל אדם שחטא וסרה לו כדי שימחול לו הקב"ה על כל עונותיו כענין שנ' נושא עון ועובר על פשע וגו'. למי נושא עון למי שעובר על פשע ומדרכי התשובה הגמורה שימעטו בעיניו כל רימוצות וכל הזכויות וכל החסידים וכל הצדקות שעשה. ויחשב בלבו שלא עשה מהם כמפתח מן הים לפי חיובו בהן ואם באין עליו ייסורין והלאים יקבל מאהב' ויצדיק עליו את הדין ויחשב בעצמו שלא יעגבה מחובותי ואחד מני אלף. והרבה ייסורין יותר מאלו היו ראויין לבוא עליו לפי רוב עונותיו. לכן בני דפקו חמיד בשערי התשובה בכבי וברמעה שכל בני שריו' להתקרב אל האלהי' אין מי שמונע אותו מהתקרב אליו. אבל הקב"ה בעצמו פותח לו דרך הטוב והישר' ומסקל לפניו המסילה ומסייעו במעשה עבורתו ומור' אותו הדרך הנכוח בהסרו ובשובו כענין שנ' טוב וישר י"י על כן יורה וגו'. ואומר וקשטתם משם את י"י אהיך וגו'. וכן הוא אומ' קרוב י"י לכל קוראיו וגו'. ואחז' ב' בא לישהר מסי' עין אותיות ה' ברהמי' ושיבנו בתשוב' שלמה לפניו למען חסדיו הרבים אמנ' :

המעלה השמונ' עשרה מעלת החכמ'

בני בואו ולאמר' מעלת החכמ' דעו בני כי מעלת החכמ' יקר אשרי מי שזוכ' בה לעלו במעלת' מפני שהי' מינ' נחת' לו לאד' מא' הקב"ה כענין שנ' בני יי' חן חכמה וגו'. וכן הוא אומר אשרי אדם מצא חכמה וגו'. וכן מצוה בהקב"ה יתן לבצח שכרא את העולם בחכמ' כענין שנ' יבחכמה יסד ארץ וגו'. וכן שלמה ע"ה לא שאל מאת המקוש' לא עושר ולא בנינים ולא ארזיכו' מיס' ויאף לא שאל שיתן לו הקב"ה את ארזיכו' בירו' לא שאל ממינ' חכמה כלבד' כענין שנ' חכמה זמרע תן לי וגו'. והקב"ה נתנה לן במתנה כענין שנ' החכמה והמדע נתון לך וגו'. וכן הוא אומ' הנה עשיתי כדברך הנדה נותתי לך לב חכם ונבון וגו'. ואימ' יי' נתן חכמ' לשלמ' וגו'. ולא נשתבת שלמה המלך לא כעושר ולא בכבוד ולא כמאס' מעלה אחרת כענין שנשתבח בחכמה שנ'

בסופו כענין שנ' כי עפר אתה ולא עפר תשובי. וכן אם היה רגיל ללבוש מלבושי' נאי' ותכשימי' נאים והרורי'. ישנ' מלבושיו ותכשיטיו כדי שיעב' לבו לאביו שבשמי' שכן אחז' לאס' רא' אד' שיצרו מתגבר עליו ילך למקו' שאין מכירי' אותו וילבש שהורי' ויעשה מה שלבו הפיץ כלומר מכיון שרואה בעצמו שגוי המלבושי' וזולתם ירהר תשובה בלבו ויתאוה לעשות מעשים טובים על כל פנים. וכן אס' היה רגיל בהפנוקים וזממ' ערבים וזממ' אכילים ערבים ופחות מהן ויסגף עצמו בתענו' מפני שההענית משבר לב האדם למקו' ומכניע את יצרו. וכן אם היה רגיל לעמוד בעוות מצח זלזויות עו פני' ולרבר גדול' ורגיל עצמו במדת הענוה ולרבר רבות ויעשה עצמו באסקופה התחננה שהכל רשין בה. וכן אם היה רגיל להכות אנשים ורגיל עצמו שאם יבואוהו אחרים שיסבול מהם ולא יתנגס' ויכבה וייעק ויחנן לבואו שימחול לו על כל עונותיו שהטא וזיניח נפשו ויכלימנה על מה שגברו עליה התאוות הבהמיות ולא אבר עליה. וצריך לו לבעל תשובה לפדוש את עצמו ולהרהר מכל מה שהיה מכל מה שהזרינו הבד' עליהן ולהתרחק מהן בהכלי' וההרחקה. גם צריך לו לפדוש עצמו מן הרברים המסופקי' אם אסודין או מותרין כדי שלא יתקרב אל האסוד כלל וצריך לו למנוע עצמו מן העבירות מאהבת השם וזמראתו ולא מיראת בני אדם ולא כדי שלא יבוא לידי בושה וגננות לפני הרביות. כי אם הכל מאהבת הבורא ומראתו. וכשם שצריך לו לבעל תשובה למנוע עצמו מן העבירות כן צריך לו להשתדל ולהתעסק בכל המצו' ולהזו' עליהן לעשותן כענין שנ' סוד מרע ועשה טוב. ועוד צריך לו לבעל תשובה שיתודה על עונותיו וירבו בעיניו פשעיו ויגדלו' חטאתיו בלבו כענין שנ' כי רבו פשעיו נדר וגו' וצריך לו לפרש בפיו לפני המקו' על העבירו' שעשה שנ' אנה חטא העם הזה חטאה גדולה ויעטו להם אלהי' חב'. ועוד צריך שיתן לבו תמיד יום המיתה וקצף הבורא עליו בעבור עונותיו שקדם כענין שנ' ומי מכלכל את עול בואו ומי העומד בהראותו ועוד צריך לו לבעל תשובה שאם גב' או גול' או חסס או עשק ממוח' חבירו שיהזירנו לו כענין שנ' אם אין בידך הרחיקהו וגו'. כי אז השא' פיך ממו' וגו'. וכאם הכה את חבירו או הגדו'

ויהכם מכל האדם ופניו הו' אומ' זכבאו מכל העמ' לשמו' וגו' ואת כל מלכי הארץ מבקש' את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו' וכן מלכ' שבא בא כדי לשמוע חכמתו ולבסוף אמ' והנה לא הוגר לו ההציו וגו' גדולה היא החכמ' שמביא את האדם לידי יראת שמים כענין ענא' תחלת חכמה יראת יי' וגו' וכן הוא אומ' חכם ירא יי' וסר מרע ואחז'ל אם אין חפמ' אין ירא' ואומרים החכמים בחכמ' משלמי' גמול הכורא ומגיע האדם לעבוד' אהיו בהייו ולש'ט אחר מיתו -

בני צאו וראו כמה גדול מעלת החכמ' שהיא קרית עזו לבעליה וביגינה על האד' מן החטאי' והעונות שכן אחז'ל באגדה מ'ד והחכמה תעזו לחכ' מי שליטים וגו' מלמד שהחכמ' מגינה על האדם מ' אבריים המחטאין אותו ואלו השתי עיניו שמראין לו דבר העביר' ב' אזניו שבהן שומע דברי עבירה וב' ידיו שבהם גוזל' וחומס' וב' רגליו שמוליכין אותו לדבר עביר' ופיו אשר ידבר בו דב' עביר' ורכילו' ולש'ה ולבו שמתחשב לעשו העבירו ולא עו' לא שהחכמ' מביא' את האדם לקיים את התורה והמצוות כענין שנ' חכם לב יקח מצהו וגו' :

בני צאו וראו כמה גדולה מעלת החכמה שאפילו הבריו קטנו' איב' נתפרסמו בשום דבר חכמה נשחבחו עליה כענין שנ' לך אל במלה עצל ראה דרכי' וחכם וגו' וכן הוא אומר ד' המה קטני' עזל' המה חכמ' מחוכמי' הנמלים עם לא עז וגו' שפנים עם לא עינים וגו' מלך אין לארבה וגו' שממית בידים תתפש וגו' גדולה היא החכמה מכל קנין כסף והזהב שבעולם כענין שנא' קנה חכמה מה טוב וגו' ואין דבר חשוב בעולם שיריש האדם לבנו טוב כמו אסוירישו חכמה ומוסר כי כל מה שאדם יוריש לבנו ספק מחקי' בידו ספק אינו מתקיים והחכמ' הולכ' עם האדם בכ"מ אשר ילך ואפשר שיקנה בחכמתו עושר ונכס' ואמרנו החכמ' לא הנתילו האביו' לבנים דבר שהו' השנוב מן החכמ' כי יש אדם קוננו' הון בחכמ' ומאבדו ביאול' וישאר הסר כל ואמ' חכם א' לא השלם החכמה לאד' עד שהיו מוקד' בג' זמאות' בג' זנקי' מן וסומך על ג' הג' המוקרמו השכל' להענוה והדבר והמאונרו' החונף והחזירות' ועוזב המועיל' ו'הג' שיהי' נקי' מה' החמד' והחשק והכוב' כי מי שיחמו' יאר' זמי' שחשק תע' זמי' שכיוב לא יועיל' בכובו ויחשתוהו באמת והג' שסומך על יס' אבות אפיק' ושהיקרה

בני צאו וראו כמה גדול מעלת החכמ' שהיא קרית עזו לבעליה וביגינה על האד' מן החטאי' והעונות שכן אחז'ל באגדה מ'ד והחכמה תעזו לחכ' מי שליטים וגו' מלמד שהחכמ' מגינה על האדם מ' אבריים המחטאין אותו ואלו השתי עיניו שמראין לו דבר העביר' ב' אזניו שבהן שומע דברי עבירה וב' ידיו שבהם גוזל' וחומס' וב' רגליו שמוליכין אותו לדבר עביר' ופיו אשר ידבר בו דב' עביר' ורכילו' ולש'ה ולבו שמתחשב לעשו העבירו ולא עו' לא שהחכמ' מביא' את האדם לקיים את התורה והמצוות כענין שנ' חכם לב יקח מצהו וגו' :

בני צאו וראו כמה גדול מעל' החכמה שהירי יסוף הצרי' ע"ה בהיותו עבד אסור בבניו הסוהר עליה לגדול' בעבו' חכמתו כענין שאמר שלמה בחכמתו עבד משכיל ימשול' בכן מכיש וגו' וכן הו' אומ' טוב ילד מסכן והכם ממלך וכן וכסיל' וגו' הלא חראו בני כי כמעלת החכמה יתקרב האדם לגדולה ומצילתו מדינ' של גהינ' ומביאתו לחיי העה'ה כענין שנ' א"ה למעל' למשכיל' למען סור משאו' מטה ואמר החכ' החכמ' סולם המשכיל' מי שיחסרנה יחסר קרבת הבור' שלא יהי' חכ' לא יחס' לו חול' ולא עו' לא שמעשירה בעליה כענין שנ' אוצר נחמד ושמן בנוה חכם וכן הוא אומר בחכמה יבנה בית וגו' ואומ' זרע' חריר' מלאו כל הון יקר ונע' וכתו' במס' אלכסנדר וכתו' לפני המלך אלכסנדר' שתי אנשים את' עשיר וא' דש אשר שאלו בת דמינס לקת' זאת לאשה ואירס אות' דרש ולא רצה לארסה לעשיר ושאלו אותו על זה ואמ' לו ארזני המלך עשיתי זה בעבור כי העשיר היה שט' ולא היה לו מוסר לשמור העו' והרש היה בעל מוסר וחכ' ויש תקוה שיתעשר וע' הקורחיו על' חעשיר ואמ' חכ' א' של תקוה במשכיל' ההולך ודל'

והחכם מכל האדם ופניו הו' אומ' זכבאו מכל העמ' לשמו' וגו' ואת כל מלכי הארץ מבקש' את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו' וכן מלכ' שבא בא כדי לשמוע חכמתו ולבסוף אמ' והנה לא הוגר לו ההציו וגו' גדולה היא החכמ' שמביא את האדם לידי יראת שמים כענין ענא' תחלת חכמה יראת יי' וגו' וכן הוא אומ' חכם ירא יי' וסר מרע ואחז'ל אם אין חפמ' אין ירא' ואומרים החכמים בחכמ' משלמי' גמול הכורא ומגיע האדם לעבוד' אהיו בהייו ולש'ט אחר מיתו -

מעלת החכמה

הסבל ויאות לרס בני לישב בין החכמים כדי לשמוע
 דבריהם והחכמה כי תלמדו מהם חכמ' ומוסר בעניני שב'
 הולך את חכמ' ויגו' הט אוניד' ושמוע דברי חכמ' וכן צוה
 חכס' אל לבנו ואמר בני הוה יושב עם החכמים כ'א תדע
 ישבהוך ואם חסכל' ילפרוך ואם יורעו לך יועילוך ואל
 תתביישו לשאלו דבר החכמה מן החכמים ולתור אחרי
 החכמ' בכ'ס' אשר תמצאו אותה כי דבר זרי' שורש מן
 החכמ' כמו שאמר חכס'א שאלת ההכמה חצי הכמה
 ופיוס כ' חצי השכל ואמר את תבנע לרדוש ההכמה
 הנוכר כשדורשינן אוי' ה' נמך וראוי לרס בני להזיזת
 צנועים בכל עניינים ורבר זה החשב לרס לחכמ' כענין
 שבי' זאת צנועי' חכמ' וקבלו עינת' בכל ענייניכם
 ואפיר'ו בדברים שנראים בעיניכם כרורי' עד
 שלא תצטרכו לקב' מה עצה תקבלו עליה עיזה ואת' כ'
 תחשבו בעינין שכלם על מה שיעצו אתכם ותבררו העינין
 בפנת' פעם אחר פעם ועשו ותצליתו בענין שב' ושמוע
 לעצה היסס ואומר חכס'א אין משען חזק כבקשת העצ'
 ותהיה לרס אוזן שומעת לקבל תוכח' מוסר מן החכמ'
 ומן הגדולים מכם ויזה תחשבו חכמי' ונבונים בעניני שב'
 אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמי' תלין. וכן הוא
 אומר אוהב מוסר אוהב דעת וגו'.

בני כשאחיהם יושבין עם החכמים המו' אוניכס' לשמו'
 דבריהם ותשתקו ואל תרבו בפניה' כי דבר זה
 אהת גדול מן החכמה כענין שב' הושך אמרו יודיע דעת
 וגו' וכן הו' אומר גם אויל מחיריש חכס' יתשב' אוטס'
 שפתיו נכון ואהו' ל סייג להכמה שתיקה ועו' אמרו כ'
 ימי גירתי בין החכמי' ולא מצאתי לזוף טוב לא' שתיק'
 ואומ' חכס'א תחיל' החכמה שתיקה והושגית השמיעה
 זהג הזכרונות והר' המעש' וזה' למודה ואמ' א ראש כל
 מוסר השתיקה ואמר אחר כשתשב עם החכמים יהיה
 רצונך לשמוע יותר מדבר :

בני כשתבררו עם אחרים יהי דבריכם נוחים ועדימים
 כי דבר זה כמו כן מאותות החכמה כענין שנא'
 דברי חכמים בנתח נשמעו ומה שיש לרס החישוב
 בלבכס' תחילה ותרגילו הידידים בפניכם ובלשונכם
 ואח' תדברו דבריכם לפני כל מי שתצו כענין שב'
 לב חכס' ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסף לקח. ויהיו
 מעשיכם בעניני החכמה מרובין על חכמ' הרבני' שכן

אמרו ל' כל שמעישו מרובין מחכמתו חכמתו מחקיטתו
 וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מחקיטתו וכן
 צוה א' לבנו בני אל תהיה חכס' בדברים כי אם כמעשה
 כי החכמה שבמעשה תועילך לעה' וזו לעה' ב' והחכמה
 שבדברים תשאר בכלא' ואתם בני שימו כוונתכם על
 אלו המרת אשר אני וזכר עתה מפני שהם מרת חמוד'
 ומיוחסות אשר יאותו לכל משכיל להתנהג בהם ולהזה'
 עליהם כי כלם שרשי החכמה וסעיפי החכונה :

בני דעו כי ראוי לכל מי שנודע בחכמה ונתפרסם
 בתבונה להיות ביישועניו ושפ' ברך וסכלקש'
 לכעוס ונות לרצות ומקדים שלום לכל אדם ויבה מן
 המחלוקת והיה אוהב שלום ורודף שלום וימחול על
 עלבונו ויגבר שכלו על צירו בכל תאוותו ויהיה דעתו
 מוחה עם הרביו' ויהיו דבריו מעטים ונבחת שו'א כענין
 ומשיב כהלכה ולא יהיה נבהל להשיב ולא נחפו לעשו'
 דבר ויהיה דן את כל האדם לכף זכות ולא יהיה לא
 ננקם ולא נוטר ולא מקנא ולא חומד ויספר בשבח ולא
 יספר בגנותו לעולם ואל יזוה בעיניו קטן ממנו ויהיה
 שונא גאורת ובורח מן השררה ואל ירבה לשחוק כי
 השחוק מורה על השטמו ומסור הדרת פנים ואל יצא
 יותר מיכלתו שכבר אמר חכס'א היוצא יותר מיכלתו
 יפול ויסתפק בכדי הצורך ויניח המותרות ויעצם עיניו
 מן התאו' וימנ' ויזקק מנב' א' מכסה פשעי' ויזכ' החסדים
 לא ילך רכילו ולא יגלה סוד כמו שאמר חכס'א העלמת
 הסוד חובה על המשכיל ומגלה סוד אין לו שכל ואיל'
 יקבל דברי רכילות ויקבל ההתנצלות כמו שהוא וממי
 שהוא ומה שיבטיח יקיים ביכלתו ומורה על האמת
 וישפוט הצדק ויתן הרין מעמו לנפשו לא ישמח בקלקל'
 ואל יעלוז לאידי' ויאהב אנשי האמת והצדק ויריץ בני
 האדם בדרך ישרה ויוכיח בניו לבניו וימנע מן העבירה'
 ויתחרט בעצמו כשידבר או כעושה דבר שלא כהוגן
 וישמח כשיברר צדק ואמת או בעשותם ויכבד כ'א כפי
 מעלתו ויהיה מסור ומתוקן בכל ענייניו ויראה בעצמו
 כ'א למעלה ממעלתו ויסור עצמו מן הכרות המנונות
 והפתיות ויקח מנהגות הגרועים והמבוערים ויתנהג
 גם בשאר מנהגות מיוחסים אשר יאותו כל חכמי' לב
 להתנהג בהן והם תפארתם וכבודם ותפארת להם
 מן האנשי כמו שאהו' ל' אינו היא דרך ישרה שימור לו

האדם וכו' ואומ' חכ'א' אינו דבר שמורה על דעה העתק
כמנהגו הטוב :

בני על מעלת החכמה קלה בעיניכם מפני שהיא
מעלת כללית וכולל עמה כל שאר מעלות המדות
הטובות כ'א' גוף האדם רק מן החכמה לא יתכן
שהיה לו מדות הטובות כי בה יבחין הטו' מן הרע ודבר
נאה מן המכוער וכל מי שנתן לו הש' חכמה וחבורה
בלבו יתכן שימשכו אצלו שאר מעלות המד' הרוחניות
והגופניות ואשרי מי שזכה לעלות במדרגת החכמה
כי בה ישר האר' דעותיו ויתקן כל מדותיו ובה ימצא
הן ושכל טוב בעיני אלקי' ואדם כענין שנ' אשרי אדם
מצא חכמה וגו' ואם המדה המשובחת הזאת מסתעפת
מדת המוסר שהוא ערי החכמה וחלי החכמה כמון שאמ'
חכמה הרומיים המוסר צור' השוכן ע'כ' יפה צודת שכל'
כפי דיונך דעו לכם בני כי לא תשלם לאדם החכמה
אם אין לו מוסר כי כמו שהראש עקר הגוף כן המוסר
עקר החכמה ואף שלמה ע'ה ס'כ' מוסר לחכמה מפני
שאין החכמה בלי מוסר בענין שנ' לרעת חכמה ומוסר
וגו' ואומ' חכמ'א' לבנו דע בני כי המוסר ראש השכל
והשתקפה כוללת החכמה ואומ' אהר שכל בלא מוסר
כאילו בלא פרי ושכל עם מוסר כאילו עם פרי :

בני כשתראו בעל מוסר א' חשבו על אבותיו ועל
יחסו כי המוסר היא היחס הגדול ואם אין מוסר אין
יחס ויתכן שהיחס יעזור על המוסר כשם שהאילן המו'
יעזור לשאת ענף דלעשות פרי טוב כי יוצא בו ואמר חכ'
א' היה בן מי שחדצהו וקנה מוסר כי אין טוב בשור' מבלי
מוסר ואמר אריסטו'ס' במוסר לא הצטרך ליחס ואמר
פרי המוסר המנוח' והעלית כל העניינים ואומר טו' עבד
בעל מוסר מבן חור קבלי מוסר ודעו בני כי המוס' מתקן
האדם ומיפה חכמתו כאשר הצירים ושאר התקונים
מתקנים ומיפס את הכלים וכבר דימו החכמי' מי שיש
לו מוסר לבית אשר לו יסודו מי שאין לו מוסר לבי' שאין
לו יסוד ודעו כי האדם ינוכד על מוסרו ועל תיקון מעשיו
בענין שנ' ישומר הוחתת ינוכד ובמוסר'א' כסדר בעל'
המוסר ינוכד ואם הוא דש כמו הארי שיראו ממנו והו'
דובץ חסר המוסר יקל ואם הוא עשיר ככלב אם יושם
דביד זה על צוארו וישאלו לאריסטו'ס' מה יפה לאדם בין
והבריו'א' להמוס' אשר יפה עוש העש' ויסתי' דלו העני'

בני אהבו את התוכחות וקצו את המוסר כי הוא
עקר כל המהללי וכשרון כל המפעלי הוא חיי
הנפש וכו' תלוי עקר חיי האדם בעול' בענין שנ' החוק
במוסר א' הרף תצריה כי היא חייך ואמר חכם אחד ב'
דברים יתקן בעולמו מוסר יתקן בו הנפש והשתלשלת
יטיב בו היותו דעו בני אין ממון בעולם טוב ממוסר .
שכך אמר שלמה בחכמתו קחו מוסר וג' כסף וגו' ואמ'
חכם א' מצאתי קנייני העולם ומטמוניו איבדו ואין קמטו
כמוסר ולא מעט כחכרים ואמר אחר אין ירושה טובה
מן המוסר וזכמי שאין בו מוסר כתיב ריש וקלן פורע
מוסר ועליו אמר חכם א' מי שלא יוסר כב' א' ייסר בו
השם לב' א' ואמר אחר דע המוסר מורש הכזיבן ומצמי'
הראגה ואמר אחר מי שאינו מקבל מוסר אבד ונעקר

בני תברחו מקצף בעל מוסר ופכעו כי כעסו
רצון וקצפו פיוס ונחרת דוח כי הוכיחונו נפשו
ותיישרנו וישוב כעסו ואמר חכם אה' לולי המוסר היו
בני אדם שוין אבל יתרון קצתם על קצתם כמוסר הטוב
ואמר אחר כאשר לא תוכל עין האדם לקבל אור השמש
כן לא ישוג המספר בסיפו' בעל המוסר הכנון . זמורכ'
המוסר מי שאינו מדבד בפניו משהו גורל ממנו במעל'
ובשנים ואינו תולק על דבריו ואינו נכנס בתוך דברי
חבירו ומכב' כ'א' בשמח ובסב' פני' יפות זאינו ע' זאיני
מבזה האנשי ופכעו העושי' זאינו משנה בדיבורו זאינו
רגיל במדת הכעס שכך אמר שלמה אל תבהל ברוחך
לכעוס וגו' . זמן המוסר . אדם שאהב מוכיחו ומכבד
מדריכו בדרך החכמ' והמוסר כי הם הורוהו דרך חיים
בענין שנ' ודרך חיים תוסתות מוסר .

בני אל יקל בעיניכם המוסר מפני שמביא האדם
חכ'א' הטוב . זאל נהיב המנוחה בענין שנ' יסר
בכך וינחך ויתן מעדנים וגו' . ואומר יסר בכך כי יש
תקוה וגו' . ואומר אל תמנע מעד מוסר חז' אחה בשב'
חכמו ונפשו משאל תציל' ומהו המוסר שלא יעשה דבר
כסתור שיחבייש ממנו בגלוי וישומר אר' צפשו ויכניע
יצרו וזכריות האותו . ויראה כל אדם למעלה
ממעלתו וישומר את עצמו לעשות ולומר דבר
ד' חברו שהיה קשה עליו לסבול ממנו . וכל מי
שמקבל מוסר סופו להתחכם לו בענין שנ' שמעו מוסר
K 21 (והכמו וגו')

מדת הסבלות

בני הזהרו מחבר' הכסיל והתרחקו ממנו כי חברתו סכנ' והרבך כו אנחה וקרבתו יגון ושברון רוח. שכן אמרש'למה ורועה כסילים ידוע ואומר חכם אחד חברת השוטה עינוי הרוחות ואמר אחר חבר הכסיל מסתכין ואמר אחר איבת המשכיל טובה מחברת הכסיל וג' תעשו דבר מן הדברי' על ידי הכסיל ואפי' אם חבטחו עליו שיעשה הדבר מתוקן אפי' שדבר נמנע הוא ונגד הטבע שיעשה הכסיל או יאמר דבר מתוקן אבל אפשר שיעלה לידו כסו שא בארוב' או שמה יפול דבר בפיו על הדרך שאח'זל מיום שחרב בית המקדש נתנה נבוא' לשוטי' ולקטני' ונטלה מן הנביאים. ומן הזריוות שמור עצמכם מהכסילי' שמראין בעצמן שהם חכמי' ומדברי' על דרך חידו' משלי' של שטו' והם סכלי' ופתאי' בתכלי' והסבלות והפתיו' אבל לא באו לכלל שוטים גמורים. אבל לשמור עצמכם ולברוח מן השוטים הגמורי' שיצאו מכל גררי' החכמה עד שזורקין האבנים ומכין האנשי' בשטוחין ומפילין עצמן מן התמורת ומן הבתים ומן המגדלים והולכין ערומין בשוק ואינן מתביישין מאלו איני צריך להזהירכם מפני אלו בורחין אפי' הנערים והקטנים והפתאים ואל העושים מעניי השטות הזה אכזו'ל. חרש שוטה. וקטן. פגיעתו רעה השחבלו באחרים פטורין אחרי' שחבלו בהן חייבין. ונתנו חכמי' סימן לשוטה הזה. שמקרע כסותו ומפזר מעותיו ולן יחיד' בבית הקברות ועושה כיוצא דברים הללו מענייני השטות ושוטה שרברו בו בתמים כמ' כ' שעושה מעניי השטות הזה וכיוצא בו. אמנם אם תראו נער עוש' מעשי' של נערות וענייני של שטות ומדבר דברים של שטות ומדבר דברים של סבלות ונראה שאדוק וקשה בהן בשביל נערותו אל תתיאשו ממנו מהזכירו ולייסרו ולרדותו בשבט כי אם תזכירו אותו ותיסרוהו יגיע לן מכס רפוא' והצלח' גדולה מענייני שאמ' שלמי' בחכמתו אור' קשור' בלב נער וגו'. ואומ' שבט ותוכח' יתחכם'.

בני אל תדברו באוני הכסיל כי לא ישמע אליכם ויכזבו את דבריכם שפך אמ' שלמי' באוני כסיל אל תדבר כי יבז לשלמי' לידך. ובמוסרי' אל תסגור כש תדבר למי שאין בו ריעה רומ' למי שנישק' אילו' בשוהסעי' אכני' מראשה הדר נקל יותר לרב' למי שאין בו דעת.

בני

גו' לכן בני הוי יושבין עם בעלי מוס' ורדפו אחריה' נכרי' שתחשבו מהם כי האדם נכר בחכמתו אם טוב ואם רע פמו שאמר חכם אחד כשתשב שב עם הנריבים כי אין כבודו של אדם וקולו לא בשיבתו. והאלהים ברחמי' יירצינו בדרכי החכמה והמוסר :

ואחרי אשר זכינו ע"כ לספר נבחר ועלת החכ' ובעלי' נדבר נבנות הסכלו ובעליו כדי לומר הפתאי ולסורות' פחיתות הכסילים וגריעותם ואובדם נפשותם והפסד גופותם ומיוזכ' כדי ליישר' נדרכי החכ' והמוס' בע"ט :

מדות הסבלות

בני רעו כי מדת הסבלו' גרוע מאד ואין קרוב המדו' מדה גרועה הימנה מפני שמגנה את עצמו ומגנ' את אביו ואת אמו. מגנה את עצמו שנקר' כסיל כעניין שנ' לא יחפון כסיל בחבונה וגו'. ואומ' אם תכתוש את האויל וגו'. וכן הוא ואומר אולת אדם תסלף רכיו וגו'. ומגנה את אביו ואת אמו כעניין שנ' כעס לאביו בן כסיל נמזר לילדתו. ואומר יולד כסיל לתווגה לו ולא ישמח אבי נבל וא"ח הרומים כסכל קטן ואם יהיה זקן והחכם גדול ואם יהיה נער ולא יעזר לא' שהכסיל מאבד ממונו באולתו כעניין שנ' אוצר נחמד ושמן נבונה חכם וכסיל אדם יבלענו. וכן הוא אומ' הכסיל חובק את ידיו וגו'. ואומר חכם אחר אין הן עתיק כמו השכר' ואין חוסר כמו הסבלות.

בני בואו וראו כמה קשה הסבלות וכמה היא מגונה שכן בסבלותו מאבד האד' גופו בעול הזה ונפשו לעולם כמא' כעניין שנ' פי כסיל מחית לו ושפתיו מוקש נפשו פי כסיל מחתה לו שאמבר גופו בעול הזה ושפתיו מוקש נפשו שאמבר מן העולם הכא והסבלות קשה מן המו' כמו שאמר חכם אחד המות שנים וסבלות המו' הגדול שבהם.

בני הזהרו מן הכסיל יותר ממה שאתם נזהרים מן האיש אם תחקרבו אצל האיש על דרך התנוממו וכל מה שתוסיפו אצל הכסיל להתקרב לי אפי' כמלא עיניו תלקו ולא תוכלו ללמוד ממנו לא יראת שמי' ולא דעת ולא תבוז ולא תרד ארץ. כי אם רברי' הבל וששות נעל זה והיה חכם שלמה ואמר לך מנגד לאיש כסיל וגו'. ושאו לחכם. מה תכלית אשר תשים לי כוונתך והשיב להשמר מן הכסילים.

עבר דבר על לב הכסיל שלא הביאו לו הפועל ביכולתו
 אם טוב אם רע ומעולם לא נתחדש על דבר רע שעשה-
 ואת בני שימו כונחם ושכלם על לו המדון המגונן
 והפחותות אשר אני זוכר עתה שיאת אל כל חכם לב
 להתזהר בהם כדי שלא יחשב לסכל ולשומא כי כל אילו
 המדות הגרועות נמצאות בכפילים ובחסרי הדע' דעו
 לכם בני כי אילו הם מקצת ממדון הכסיל והרשע. חכם
 בעיניו ומחזיק עצמו צדיק וחסיד וירא שמי' ואינו מכיר
 ערך עצמו ומחזיק כל אדם סכל ממנו על כן בני תשמרו
 עצמכם ממנו כמו שתשמרו עצמכם מן הנחשי' השרשי'
 תתווכחו עמו בדבר מן הדברים פן תחללו עצמכם עמו.
 ודעו כי מדת הכסיל כשיענה או ידבר דבר של שמו' אז
 מתנשא ומתפאר בעצמו ועליו וישיש כמוצא שלל רב.
 שנ' אולת שמחה לחסר לב ושונא את התוכחות וארץ
 המוסרים כעניני' שנ' ושונא תוכחת בער. וכן הוא אומר
 אויל ינאץ מוסר אבי' ושונ' מוכיחו והמיסר אותו כעניני'
 שנ' אל תוכח לץ פן ישנאך ושונה תמיד באולתו ואינו
 מתביי' כעניני' שנ' ככלב שב על קיאו כסיל שונ' באולתו
 ומדבר בגאות ושרדה כעניני' שנ' בפי כסיל חוסר גאון
 ומריב עם כל אדם וכועס ללא דבר כעניני' שנ' כל רוחו
 יוציא כסיל ודן את כל האד' לכה טוב'. ואומר מה שידע
 ומה שאינו ידע. מה ששומע ומה שאינו שומע. הולך
 רכיל ומגל' סוד נוקם ונוצר'. מקנא וחומד ומרב היוקן
 לכל אדם. נבהל להשיב ונחפו לעשו' כל מה שיעלה
 בלבו. זוכר הפשעי ומכס' החסדי' ושונא החכמי' ובעלי
 המוסר'. לפי שאינו מהם ומתבה' השחוק ומהלך קומ'
 זקופה גבת עיני' ורחם לבב ומתאו' לכל דבר. בולק עמי'
 האמת ומריב על הצדק. ושמת בקלקלה ומבז' האנשים
 וכל בני האד' שוין בעיניו. וכבר אמ' חכם אחד כל מי
 שבני אדם שוין בעיניו לא יהיו לו חבריה וכל מעשיו
 ועניניו בלי סדר וכל מדותיו הפוכות ומנהגו מגוננים
 ומכוערים. אף מדת הכסיל לקנא על החכ' ולהשתרר
 עליו בגאו' ומנהיגו על דרך סכלותו והחכם והמשכיל
 שומע עלבונו ואינו משי' כדי שלא יתחלל שמו פן יחשב
 סכל גם הו'. ואמ' חכם אחד גראוי' לחמול עליהן אדם
 דעתן שמתחייג אותו משוגע. וצדיק נכנע תחת רשע.
 ונדיב שצדיק לנבל. ודעו בני כשיעש אדם או יאמ' אפי'
 דבר א' מעניני' השטו' ומחזיקין אותו בחזק' שוט' עליו

בני א תתאוה עס הכסיל כי אחותו שנא' ואחותו
 מריבה וריעותו מריב' וריעותו קטטה. ואמ' חכם
 אחד הכסיל אויב נפשו ואיך יהי אוהב לזולתו ואמ' אח'
 היוק איבת המשכיל פחית' פיהוק אהבת הכסיל. ואמר
 אחר טוב שונא חכם מאוהב שומא.
בני אל תשאלו מתנ' מן הכסיל כי מתנתו גרוע'
 ונרבתו בוז וקלון כמו שאמר חכם אחד טובות
 הכסילים כערוגות באשפות.

בני אל תשאלו על הכסיל כי מעשיו ודבריו יורו על
 עצמו ואפי' אם יהיה בין אף אנשי' תכירוהו כעניני' שנ'
 גם בדרך שהסכל הולך לבו חסר ואמ' לכל סכל הוא וכן
 הוא אומר כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפוש אולת'.
בני אל תשבו במושב הכסיל כי יחלוק עמכם ללא
 דבר ורוצה לנצוח עב' פואם יודע ככם דבר רע
 יגלהו ומדות יכם הטובות יסתיר. כמו שאמר חכם אחד
 הנבלי' רודפים אחר מומיק בני אד' ועזבו מדותם הטוב'
 כאשר יבקש הזכר המקומו המגונע' בגוף ויניח הבריאי'
 ואמר אחר הזהר משבת עם הכסיל כי כמה פעמי' הפסד
 הכסיל את עניו ואמר אחר ירא מישבת הכסיל כ אשר
 תמטח בשיבי' החכם והיעיזה לטוב' לכם בני אם יחורף
 אתכם הכסיל א תענו אותו כי אם תענו אותו על דבריו
 כבר יצאתם מגדר החכמה א הסבלות. ועל זה הזהיר
 שלמה ואמר א תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה
 ואמ' חכם אחד שהשתיקה לכסיל היא תשובתו ואע"פ
 שהכסיל רגיל לחרף ולגרף השם חנו לו מקום ועשו
 עצמכם כחרשים. כי יזמן לו אדם א יזמן לו כסיל
 כמהו שיטול נקמתו ממנו אך אם ירב' הכסיל נגר התור'
 והמצוות אז תענהו ותוכיחו על פניו תרפתו כדי שלא
 יסא רגיל בכך וכדי שלא יחזיק עצמו חכם ועל זה הזהיר
 שלמ' באמר ענה כסיל באולתו פן יהיה חכם בעיניו ויו'
 היא דרך החכמים וכל בעלי המוסר היראים את השם
 החרדים על דברו:

בני אם יפגע אתכם הכסיל בדרך עקמו את הדרך
 סורו מעליו ותברחו מפניו ממה שיברח האדם
 מחיות היער שכך אמ' שלמה פגוש דוב שכול באיש וא'
 כסיל באולתו אסר חכם אחד אין רפואת השוטה כ'א'
 להתרחק ממנו ותברחו מקצף הכסיל ומכעסו כי כמו
 שצמר יעשה ואל יניח דבר מיכלתו ואמ' מעולם לא

מעלת העושר

שנאמר זכ"ל אשר החזיק עושר אעשרנו לך ומאותן המעשרות היו זוכין בהן לעניים מעלה גדולה היא מעלת העושר שכל זמן שיש לאדם עושר ונכסים ועושה מהן צדקה קונה לו חיי הית"ב כענין שנ' הו' עושר בביתו וצדקתו עומדת לעד ולא עוד אלא שמגן עליו בעודו בן הפגעים וטן המקרי הרע"ב אדם הנתון בעיר בצדו כענין שנ' הו' עיר קריה עויו וכחומה נשגבה פמשיביתו ואמ' חכם א' העושר צינה וסוהרה גדולה היא מעלת העושר מפני שהעושר בא לו לאדם מאת המקול בענין שנ' והעושר והכבוד מלפניך ואומר לי הכסף ולי הזהב זגו' וכן הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך :

בני מאז וארצא כמה גדול מעלת העושר שהדי הכל מהקרובין אצל העשיר ונעשים לו מהם קרובים ומהם אוהבים ורעים כד' ליהנות ממנו כענין שנאמר ואהבי עשיר רבים ואמ' הו' יוסף רעים רבים ולא עוד אלא שנעשה עליהם שור וגדול כענין שנ' עשיר ברש' ימשול גדולה היא מעלת העושר שהכל משכימין לפתחי העשירים ונמצא' בכתי'ן אס' החכמ' הם בבתי העשירי' נמצאי' אס' בעלי נקרא הם בבתי העשירים נמצאי' ואס' בעלי משנה הם בבתי העשירים נמצאי' ואס' בעלי תלמוד הלכו ואגדו בבתי העשירי' נמצאי' ואס' סופרים הם בבתי העשירים נמצאי' ואס' צריכי חסד בבתי העשירים נמצאי' אמור מעתה הכל צריכין למרי' דומי'א ושאולו לי חכם אחד מדוע התכמים עשוד' בדתו העשירי' והשירי' כי ידעו החכמ' מעלת העושר והעשירים לא ידעו מעל' החכמ' לפיכך אזהיר' כמ' לכבד את העשירי' שאינן מתבאזין בעושר על הברוי' ומחלקין מממונן לצדקה וגמול' חסדי' שכן מצינו ב"ד עקיבה שהיה מכבד את העשירים וכן רבינו הקדוש כמו כן היה טלכד את העשירים ומושיבן אצלי וכל כך למה מפני שעשירים גדולים היו והיו מכריזין מעלת היושר ודעו לכם בני כי מעלת העושר ממיטב מעלת מדות העה"ז כי בעבור העושר יהיה האד' נכבד בין השרים והסגנים ויתר העם ואם יש בו מום ודופי יטהרוהו והוא מקוה טהרה לפסולין שכך אמח"ל הכסף מטהר את הממזרים ואמר חכם א' מיטב החיים המדע והעושר כי בשניהם תשיג כבוד על היחידים ועל ההמון כי היחידים יכבדוך במה שתדע וההמון יכבדוך במה שיש בידך ואמר אחר העושר גלה הטובה :

אמר הפתוח יק' מחכמה ומכבוד ופכוד נעט' לכן אהבו את החכמ' והמוס' כד' שיתחשבו מה' והכבדו את בעלי החכמ' והמוס' כד' שתחשבו מהם והשם יצילנו מן המדות המגונ' וצליחנו ברכי החכמ' והמוסר למען רחמי הדינים וחסדו הגדולים אמן :

המעלה התשע עשרה מעלת העושר בני בואו ואל מרדס מעלת העושר דעו בני כי מעלת העושר שבא לו לאדם בצדק ובאמונה ובישר הוא מן המעלות טובות כי בה יזכה האדם להחיל חיי העה"ז ולירש חיי העה"ב שבזמן שהארס עשיר יחיה את עצמו בלי צער ובלי צניעה גדולה וכלי מחשבה כעה' בעניני הפירנו וככלי לכל וכל מחיית בני אדם ובו יוכל להציל את נפשו מדין' של גהינ' כי יחלק מממונו לצדק' ויפרנס ממנו העניים כענין שנ' כופר נפש איש עשירי' ולא נבראת מרת העני' אלא כדי לזכות העשירים בהם וינצל מדינה של גהינ' וזו היא ששאל מרדנ' סרופוס ודרשע את ד' עקיבה אס' אלקיכם אוהב את העני' מפני מה אינו מפרנס אותם אמר לו כדי שניצל מדינה של גהינ' וכן דוד אמר ישב עולם לפני אלקי' חסד ואמ' מן ינצרהו אמר דוד לפני הקב"ה רש' ע' ישב העולם לפני האלקים כלומר שלא יצטרכו הבריות זה לזה אמר לו הקב"ה אס' כן חסד ואמת מן ינצרהו ולא עוד לא שכל מקום שהעשיר הוא מצוי שם הברכה מצויה שנ' ברכת י' היא תעש' ואח"ל עשר תעשר ועל מנת שתתעשר כלומר עשר ממונך ותן לעניים ותזכה להתעשר ומן המעשר הזה זוכים בהם לעניים וכן מצינו באבות העול' שהיו עשירים והן מעשרים מטובן כדי לזכו' בהם לעני' וענין אנו אומרים כן באברהם אבינו כתיב ואברהם זקן בא בימים וי' ברך את אברהם בכל ועושר ממונו כענין שנ' ויתן לו מעש' מכל ועל כל זה ה' ביתו פתוח לרוחה לכל עובר ושב והיה מאכסן בביתו כענין שנ' ויטע אשל בכאר שבע וכן מצינו ביעקב בנו שהי' עשיר בעניני' שנ' רך מעמנו כי עצמת ממנו מאד שהיו אומרי' אכל פרדותיו של יעקב ולא יחסף וזהו של אבימלך ועשר ממנו כענין שנ' וירע יעקב בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו י' ואח"ל למעשרת' והיו וכן מצינו ביעקב אבינו שהיה עשיר כענין שנ' והי' לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ועשר ממנו כענין

בני

אל תהי מעלת העושר קל בעיניכם מפני שהיא ממבחר המעלות מרו' הגופניו לפיכך השתדלו לקנות עושר ונכסים בצדק ובאמו' ובייש כזה שיחקי' בידיכם ותורישו אותו לבניכם כעניי' שנ' טוב ינתיל בני בני' דעו לכם כי העושר שבא ליד האדם בבני' ועושר וגול לא יתקיים בידו ויאבד העושר ההוא כעניי' רע אז יירשנו צדיק כעניי' שנ' וצפון לצדיק חיל הו' או שמה ימות קודם זמנו ולא ימצא מאותו הממון קורת רוח והנאת בעול כעניי' שנ' קרא דגר ולא ילך עושה עושר ולא כמשפט בחצי ימיו יעזיבו וגו' . ואומר הן מהבר' ימעט ולא יאמר האד' העשיר כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה . כי דבר זה ממדת הרשע' המתגאין על בני אדם בממון שספוו לא יבדד שלא יבין וידע כי האלהים הוא הנותן לך כח לעשות חיל ולקנות ממון לפיכך יתן לבנו שכל מי שהגנו' ה' מן העושר והממון הוא אצלו פקדון מאת הכורא כי הממון הזה כנפיש לו והיו' האדם עשיר מלא מכל טוב ולמחר אין לו מאומ' כעניי' שנ' התעף עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו כנפי' וגו' . ולא יתגאה ויתרחק עליו ולא יבטח בו כעניי' שאמ' איוב אם שמתי זהב כפלי וגו' . ויתן אל לבו המיד כי השם מוריש ומעשיר משפיל אף מרום . והע' זכבלגל' מתגלגל על בני אדם תמיד וירא ויפחד מגזר' המקום כעניי' שנ' כי בגלל הדרכ הזה יאה' גלגל הו' עיני' שהורר בעולם שאם לא בא הוא ליד עניות כן בנו ואם לא בנו בא כן בנו . ואמר חכם אחד טוב כן המצפונים זמן המטמונים עושר אשר הושם לדעתן שמורה לכפשו וקנה כמתנתו שם טוב :

בני

בעוכה אשר ראיתי קצת העשירים מתגדלים ומשתררי' על בני אדם בעבור ממון' ומתנשא' על אנשי דורם וחכמי הקהלות ואע"פ שיש מן העשירי' הללו שחם ככלי אשר אין חפץ בו ואין בהם שום מעלה אחרת בעולם שיסמנו עליה לא דעת ולא תכונה לא תורה ולא מעשים טובים ולא ירא' שמים ולא אפי' דרך ארץ ואע"פ כן רוצים להנהיג בבני דור' לפי דעת' כגיא' לבם ונסות דוחם . כמו שאמ' חכם אחד העושר מעשה הגאו' והגא' מרכב' הרשע' לפי' ראיתי להזהיר' על זה להגאות על ממנם ולבלתי השתדר בעשרכם על בני אדם ואפי' אם ילחם לאר' מעלו' המרו' מפני שהעושר

והממון הוא משל' הקב"ה וברדך שנחנו מיד האדם כפי ברשותו ליטלו ממנו כעניי' שאמ' אי' נתת' לי לק' וגו' **בני** דעו לכם כי יש מן האנשים העשירים שכל שאר מעלות המדות אשר יתכנו לבני האדם הכשרי' להחזיק בהם נראין בעיניהם הבל ורעות רוח וכלם כאין בעיניהם וקבורים הן בכל שאר מעלות המדות תועלת של כלום לפי מעלת העושר ואמ' שהעושר הוא התורת והוא היראה והוא החכמה והוא היחס הגדול שבחסד' כמו שאמ' א' מן החכמים העושר יחס למי שאין לו יחס . ובעושר יקנו בני אדם עבדים ושפחו' כדי שישימשו להם ומשכירין ממנו בני הורין שמשמשי' אותן ועושי' מלאכתן כמו שאמ' חכם א' בני אדם יקנו העו' והעושר יקנה האנשים . ואמ' בלבם אלמלא שהן חשוכי' צדיקי' בעיני המקו' לא היו זוכין במעלת העושר ולא נתנו אל לבם כי פעמים נותן הקב"ה לאדם עושר ונכסים כדי לנסותו אם יעשה ממנו צדקה וגמילות חסדים ואם לאו . ואם לא יעשה ממנו צדקה וגמילות חסדים כפי הראוי לעשות מממונו אז טוב לו אם היה עני מחור על הפתחים כיי' עניש עליו בעה' ו' ולעה"ב ועליו נאמ' עו' שמור לבעלי' לדעתו' הלא חראו בני מה שארע לו לקרע על שנתגאה בעשרו לו לקרע על שנתגא' בעשרו וערער על הכהונה מה עלתה לו לבסוף ותפתח הארץ את פיה וחבלע אותו ואת בתיה' ואת כל אשר להם חמך המן הרשע על שנתגאה בעשרו ואמ' ועשרת אלפי ככר כסף אשקול וגו' . מה עלתה לו לבסוף ויתלו את המן על העץ וגו' . וכן הוא אומ' מטוב בעשרו הוא יפול וגו' :

בני

אל תתגאו עצמכם בעבול הממון ולא תבטחו מפני שהבטחתן על הממון היא מרת הרשעים שכתוב בהן הבושי' על הילם וגו' . ודעו בני כי מקצת העשירים חכמים בעיניה' ומשטרברי' לבני אר' מדברים דרך חידות ומשלים ואפי' אם הם סכלים וחסרי הרעת מדברים ע"פ הממון לא על פיהם כעניי' שנ' חכם בעיני איש עשיר . ולא עוד אלא שמקצתם עין פנים וקשי מצח בעבור עושרם שבוטחין עליו כעניי' שנ' ועשיר יערה עונו . יוכה מאד דבר מגונה ומכוער העשיר המכוה את העני ומבעט בהקב"ה מתוך שובע ושלוחו ועו' כעניי' שכתוב ברשעי' כמדעיהם וישבעו שבעו וירם לבם וגו' . וכן הוא אומ' וישמן ישרון ויבעש' . ואמר חכם אחד שתי

מעלת העושר

אֵת נַפְשׁוֹ - וְזֵי שֶׁהוּא רִוְחָה וּמְרֻרָה אַחַר הַרְיָקִים שֶׁאֵינָן טוֹרְחִין וְאֵינָן עוֹסְקִין בְּמֵלֶאכֶתָּהּ הִיא מֵחַרּוֹשׁ - וְכֵל מִי שֶׁהוּא בַעַל מֵלֶאכֶת וְנִתְעַסֵּק בְּמֵלֶאכֶתוֹ וְנִשְׁתַּכַּר בָּהּ שֶׁהַעֲשִׂיר וְקוֹנֵי עוֹשֵׂר וְנִכְסִים אֵל יִמְהַנֵּה וְיִלְכָּא יִשְׁתַּדַּל לְהַתְעַסֵּק בְּמֵלֶאכֶתוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו וְאֵל יִחַיֵּי שֶׁכֵּךְ אֲחֻזָּל בְּאֵגְרָה גְדוּלָה הִיא הַמֵּלֶאכֶת שֶׁכֵּל מִי שֶׁהוּא עֶסֶק בְּמֵלֶאכֶת אֵינָיִדוּ חֲסִירָה פְרוֹטָל לְעוֹלָם וְכֵל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּמֵלֶאכֶת סוּפוֹ לְהַתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ מִצֵּד הִיא כֵּסֵל בְּיוֹ א' בְּיוֹ ב' בְּיוֹ ג' וְאֵין לוֹ מָה יֵאָבֵל וְהִיוּ לוֹ מַעוֹת שֶׁל קִידֵשׁ וְאֲכֻלָּן הִרִי זֶה מֵהַתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ מִי גֵרֵם לוֹ לְהַתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַל שֶׁלֹּא הִיא עֶסֶק בְּמֵלֶאכֶת וְעוֹד אִם גְּדוּלָה הִיא הַמֵּלֶאכֶת שֶׁכֵּל מִי שֶׁהוֹ נִהְנֶה שׁוֹה פְרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ מֵעַל - וְהַפּוֹעֵלִים עוֹשִׂים מֵלֶאכֶת בְּמֵלֶאכֶת הַקּוֹדֵשׁ וְנוֹטְלִין שֶׁכֶרֶם שֶׁל הַקּוֹדֵשׁ וְעוֹד אִמֵּר גְּדוּלָה הִיא הַמֵּלֶאכֶת שֶׁכֵּל הַגּוֹזֵל אֶת חֶבְרוֹ שׁוֹה פְרוּטָה וְיֹלִיכֵנּוּ אַחֲרָיו אֶפְלוֹ לְמַדֵּי - וְפּוֹעֵל שֶׁהִיא עוֹשֶׂה מֵלֶאכֶת עִם בַּעַל הַבַּיִת אֶפְלוֹ לְכַתְּבוֹת אֶפְלוֹ אַחַת מֵהֶן יֵפֶה דִינָר אוֹכֵל וְאֵינוֹ בּוֹשׁ.

בְּנֵי בּוֹאוּ וְרֹאוּ כֵּמָה מְשׁוּבָח מִדַּת הַזִּרְיוֹן שֶׁכֵּן מִמִּנָּן אֵת הָאָדָם הַזִּרְיוֹן בְּמֵלֶאכֶת הַמִּלְכִּי וְהוּא שְׁלֹמֹה מְשׁוּבָח וְאוֹמֵר הִזִּית אִישׁ מֵהִיר בְּמֵלֶאכֶתוֹ לִפְנֵי מַלְכִים יִתְנַצֵּב וְגו' וְאִם לְהוֹן רַבָּא לְרַבְּנָא בְּמִסְתוֹת בְּעֵינָא מִיִּנְיָנָא בְּיוֹמֵי נִסְן וְבְיוֹמֵי תְשֵׁרֵי עֶסֶקוּ בְּמוֹנֵיכֶוּ כִּי הִיכִי דִלְכֵּי חִיתוֹ לִידֵי זֵילוּתָא - וּמִן הַזִּרְיוֹת לְשִׁמּוֹר אָדָם אֵת מִמוֹנֵו וְאֵינוֹ סְפָקִירוֹ - וְאֵינוֹ מוֹצִיא לְבַטְלָה אֵל בְּשַׁעַת הַצְּרוּךְ וּפּוֹקֵד שְׁדוּחָיו וְזַכְרָיו כֵּל יוֹם לִידַע מָה הֵב צְרִיכוֹת - שֶׁכֵּךְ אֲחֻזָּל מֵאֵן רִסְאִיר נִכְסֵיהּ מְשַׁכַּח אִיסְתְּרִי וּמִצִּינֵו שְׂאֵבִי הִיא רִגִיל לְפָקֵד אֵת כְּרַמְתוֹ תְּמִיד - פַּע' אַחַת פִּגְעַת בְּאִרְסוֹ שֶׁהִיא הוֹלֵךְ וּמְוֹלֵךְ חֲבִילוֹת זָכוֹת וְעֵצִים עַל כַּתְּפֵו וְאִם לוֹ אֵנְהָ אַתָּה מוֹלֵךְ אֵילוֹ הַעֲצִיב וְהַשִּׁיב הָאָרִיס אֵינִי מוֹלִיכִים לְבִית אֲדוֹנֵי - וְאִם לוֹ כֶּסֶף קֶרְמוֹן רַבָּנָן שְׂאֵמ' מֵאֵן רִסְאִיר נִכְסֵיהּ נִכְסֵיהּ מְשַׁכַּח אִיסְתְּרִי שֶׁאֵמֵלֵא שְׂפַנְעֵתִי בְּךָ הֵיית מוֹלִיכִים לְבִיתֵךְ - גְּדוּלָה הִיא מִדַּת הַזִּרְיוֹן שֶׁאֵם הַרְגִיל אָדָם אֵת עֲצָמוֹ בְּמִדַּת הַזִּרְיוֹת בְּיָמֵי הַנְּעוּרֹת יִהְיֶה זִרְיוֹ וְהוֹלֵךְ אֶפְ' בְּקַנְוֹתוֹ כְּעֵינֵי עֵב' חִי לְנַעַר עַל פִּי רַחוּבֵו וְלֹא עוֹד אֵל שֶׁאֵם רֵאִית בְּךָ כּוֹהֵג כְּמוֹהַג הַזִּרְיוֹן בֵּין בְּמֵלֶאכֶתוֹ בֵּין בְּהַלִּיכּוֹ בֵּין בְּכֵל עֵינֵינוּ אֵל חֲאֵמ' מַעֲתָה אֵינִי צָרִיךְ לִירוֹן וְזִמִּיד חוֹסֵף לִירוֹן בְּמֵלֶאכֶתוֹ שֶׁכֵּן מִצִּינֵו בְּהַקְפָּה שְׂאֵמ' לֹא לְמַעַת

מִדַּת הַם רְעוּת כְּשִׁיחַגֵּאָה הַנְּרִיב בְּנִדְבָחוֹ וְכִשְׁבַּעַט הַעֲשִׂיר בַּעֲשֵׂרוֹ - וְאוֹמֵר עוֹשֵׂר הַרְשָׁעִים רַעָה לְהֵם וְרַעָה לְעוֹלָם - וְעוֹשֵׂר הַצְּדִיקִי טוֹבָה לְהֵם וְטוֹב לְעוֹלָם וְגו' רִסְיָנָן בִּירוּשָׁלַיִם הַנְּדָרִים בַּפ' אֵל עוֹד הַעֲנִי' מִצִּוּיָה כְּהָרָא חַד פִּרְשׁ הוּהוּ בַעַל דִּינָה עֵתִיד אֵתָהּ בְּעֵי מִירוֹן קוֹמֵי רַב שֶׁלַח רַב בְּחִרְיָה אִמ' עִם הַהוּא אֵנָּה אֵתִי מְרוֹן כֵּךְ וְכֵךְ דָּאָן אֲתוּי כֵּל גְּמֵלֵי' דַּעֲרִיבָא לֹא יִכְלֵן טַעוּנֵי קוֹרְסֵי' דַּאֲפוֹתִיקֵס רִידֵי שְׁמַע רַב אִמ' מִי הוּא שְׁמַחָה כְּמִידֵי דְלֵא לִיהָ תַחַת פַּחְתָּא בִּיה' - כִּיד נְפָקֵת קְלִמוּנִים מִן מַלְכוּתָהּ דִּיעוֹל הוּא וְכֵל מַדְלִיָה לְמִימּוֹן אַחָא לְגַבֵּי רַב אֵל צְלִי עַל תַּחֲזֵן נַפְשֵׁי הַחֲזוֹר עֵילוּי וְצִלֵי וְחֲזוֹר כּוֹלָה **בְּנֵי** תִּשְׁתַּדְּלוּ לְקַנּוֹת עוֹשֵׂר וְנִכְסִים בְּאֵמּוֹנָה וּבִישׁוּר כְּדֵי שְׁתּוֹכְלוּ לְחַיּוֹת בַּעוֹלָם וְאֵל הַצְּטַרְבוּ לְבָרְיוֹ וְרִידֵי שְׁתּוֹכְלוּ לִזְכוֹת מִמֶּנּוּ לְעַנְיִים - וְכַכֵּר שְׂאֵלוֹ לְחַכ' מְרוּעַ תְּזַכּוּר הַעֲשִׂיר וְאֵתָהּ זִקְנָה שֵׁיב טוֹב שִׁימוֹ הָאָדָם יִנְחִיל לְאוֹיְבָיו הוֹנוֹ מִשִּׁיטְרָךְ לְאוֹהֲבֵיו בְּחַיּוֹ בְּנֵי אִם חֲנַנְכֶם הַמִּקְוֵים עוֹשֵׂר וְנִכְסִים תַּחֲלִקְוּ מִמֶּנּוּ וְחַעֲזוּ בּוֹ אֵת קְרוֹבֵכֶם וְאוֹהֲבֵיכֶם וְשִׁכְנֵיכֶם הַצְּרִיכֵי לְכֵס כִּי הַדְּבַר הוּהוּ חוֹבָה עֲלֵיכֶם מֵאֵת הַבוֹר' וְזֵאֵמ' חֲכַם אַחֵר מִי שֶׁלֹּא יַעֲזוֹר אוֹהֲבֵיו בַּעֲשִׂרֵי יַעֲזוֹרָהוּ וְעַת הַסְּרוּ - לָכֵן בְּנֵי תִשְׁמְרוּ הַמִּמּוֹן שֶׁבֵּא לִידֵיכֶם בְּהַתָּר וּבִישׁוּר וְאֵל תַּפְזוּ אוֹתוֹ כִּי אִם בַּעַת הַצְּרוּךְ וּבְשַׁעַת הָרָאוּיָה וְלֹא נִשְׁעִי' דְּרָאוּיִים וְהִיוּ כְּנַעֲנִים לִפְנֵי הַבוֹרָא שֶׁחֲנַנְכֶם הַמִּמּוֹן הַהוּא וְהַשְׁמַח וְתַחֲלִקְכֶם עַל כֵּל הַמּוֹכָה אֲשֶׁר גָּמַל לְכֵס הַמִּקְוֵים כְּמוֹ שֶׁאֵל הוֹזִיל אֵי זְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׂמַח בְּחִלְקוֹ שֶׁנִּי גֵיעַ כְּפִיךְ בִּי הַאֲכֵל אֲשִׁירְךָ וְטוֹב לְךָ אֲשִׁירְךָ בַּעוֹל הוֹזִיב לְךָ לְעוֹל' הַבֵּא - וְהֵאֵלֵי יַתַּח לָנוּ אֵת אֲנַצְרוֹ הַטוֹב בְּרַחֲמֵיו הַרְבִּי אִמֵּן

המעלה העשרים מעלת הזריות

בְּנֵי בּוֹאוּ וְאֵלְמַדְכֶם מַעֲלַת הַזִּרְיוֹת - דַּעוּ בְּנֵי כִּי מַעֲלַת הַזִּרְיוֹת הִיא מִדַּת הַשׁוּב לְפִי שְׂמַחְתִּיל בְּרִידִיתוֹ שֶׁל אָדָם לֹא נִבְרָא אֲדִילָא לְהֵיחַת זְרוֹן כִּמְעֵשֵׂיו וּבְדַרְכֵי כְּעֵינֵי שֶׁנִּי זֵיִהִי הָאָדָם לְנַפְשׁ חַיָּה מֵאֵן חַיָּה זִרְיוֹתָא - וְאֲחֻזָּל בְּאֵגְרָה עֲשֵׂאוּ עַבְד מְכוֹרָן לְעַצְמוֹ שֶׁאֵם אֵינוֹ יָעַע אֵינוֹ אוֹכֵל רֵאֵה מָה שְׂכַחַתוֹ בְּעֵינֵי יִנְחִיחוֹ בְּנִקְדָּן לְעַבְרָה וְלִשְׁמֵרָה וְכִי עַבְדָּה וְשְׂמִידָה הִיא אֲרִיךְ אֵל כְּרִי לִירוֹן - וְכֵן הוֹ אִמ' עוֹבֵד אֲדַמְתוֹ יִשְׁבַע לְהֵם וּמְרוֹףֶרְקֵי יִשְׁבַע רִישׁ - שֶׁכֵּל הֵיגַע וְעַמַּל לְעַבְדוֹ אֵת שְׂרָדוֹ הִרִי הוּא מְשַׁבַּע

כני הוא זריון וזהירין לעשות בכל עניינים בזריות
 ובהשתדלות ואם חאמי כבר נגזר עלינו מקהשמי'
 מה שעתיד לבוא עלינו ומה לנו עוד להמי את עצמינו
 ולהמית גופינו כדי לחזור אחר טרפנו ומנהשמי' יהמו
 עלינו. כבר אמ' חכם אחד מי שאבד הזריות לבטחוננו
 על גזר דין ימהר להביא נפשו היום גדול. ואמר כי
 העצלות הוא עקר רוע מזלם ואינן נוחנים אל לבם כי
 העצלו' שכס הביא' למה שה בניעוץ הטרף והפירנוס'
 אמנם הוא זריון וזהירין שלא לעשו' דבר מעניינים על
 הדרך המהירו' כי דבר זה אינו מן הזריות אלא שהוא
 קלות ושטות כי מן המהירות לא יצא דבר מתוקן
 לעול'. וממתויתקנו העניינים ויודמנו הבקשות. ואמ'
 חכם אחד מרת ההרצו טובה כשתהיה בכת הנפש ולא
 תרא' מפועל מהרה אז תהי' ראיה שחקר' הרצו'. ואמ'
 אחד מי שרכב על סוס המהירו' אינו בטוח מן המכשול
 וכשם שאזהרתו וריון זהירין לעשו' מלאכתכ' וענייניכ'
 בזריו'. אזהירכ' עוד שתהיו זריון וזהירין בענייני התור'
 והמצו' לעשותן כתקנו בזריו' עם המלאכ' שאת' עוסקין
 בה. שכך את' לוי' תלמוד תורה עם רבך ארץ שיגיע'
 שניהם משכחת ענייני'. ואחז' ל הזריון מקרימין למצות'
 מנלך מאברה' שנ' וישכס אברהם בבקר וגו'. וכל מי
 שזריו זהיר בתור' ובמצו' הן משמרין אותן בעולם הזה
 ולא עוד לא שמלמדן עליו וכות' לעול' הבא כענייני' שנ'
 בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליו וזה קיצות'
 היא תשיהך לעתיד לבא. ודעו בני של' זמן שאר' קובע
 עת לתורתו ועם למלאכתו שניה מתקיימין ביור'. שכך
 אחז' לאם אין קמה אין תור'. ואם אין תור' אין קמה יעוד'
 אמר שונה אדם שתי הלכות שחר' ושתי הלכו' ערבית
 ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו כאילו קי' כל הור'
 כולו. וקיים והגית בו קיים וליילה. מיכן היה ר' טעמון
 בני יוחי אמ' לא נתנה התורה לדרש לא ר' אכולי המן
 מפני שלא היה להצורך לא למלאכה ולא לסחור' הא'
 כיצר היה יושב ודורש ולא היה יורע מהיכן הוא אוכל'.
 ומהיכן הוא לובש ומחכסה. הא לא נתנה התור' לדרש
 לא לאוכלי' הכין שני' להם לאוכלי תרומ' אמר מעת'
 שהתורה מתקיימו' עם המלאכ' והמלאכה מתקיימו' עם
 התור'. לפי' צריך ללו' לאדם להתעסק בתור' ובדרך ארץ
 ביחד שפחורך שניהן מתקיימין. ואחז' לאהוב את

רבינו וצו את יהושע וחזקה ואמצהו ואחז' ל אינן בכל
 מקום אלא זריו שאין מרוזן אלא לכחורזין. ודעו לכם
 בני שכל מי שזריו לעשו' מלאכתו ומחכבר בה מלאכתו
 מכבדת אותו שכן אחז' גדולה מלאכה שמכבדת
 בעליה. וגדולי החכמים היו נושאים כלי אומנותן על
 כתיפן והיו מתכבדין בה. והיו אומרי' גדולה מלאכה
 שמכבדת בעליה. הלא תראו בני מה שכתב במדת
 הזריות והן אדם יקר חרוץ כלומר היק' שבהן האדם
 ומדותיו החריצו' שהוא הזריו'. וכל מי שמשתר' לעשו'
 מלאכתו ועניניו בזריות בידוע שמתעשר כענייני' שני' יר'
 חרוצים תעשיר ולא עוד לא שמוצא קורת רוח בעולם
 ומדשן ביתו מכל טוב כענייני' שנ' ונפש חרוצים תדושרה
 ולא עוד אלא שירו מושלת בכל כענייני' שנ' יד חרוצים
 תגשול'. ומהו הזריות שהוא אדם נזהר מתחילה ועד
 סוף שלא תבוא תקלה או דבר שאינו הגון לידו ושיהיה
 משתדל להוסיף על ממונו כמו שאמר חכם א' מנבחר
 טובות הזריות ההשתדלות ולא יתשר' לעשו' מלאכתו
 ועניניו ואם יאמרו לו לעשות דבר מזרזו לעשותו מיד
 כמו שאמר חכם אחד מן הזריות לשמור מה שצוית'
 ולעזוב מה שלא צוית' יאמר אחד אבוד תועל הזריות
 טוב מהחרשלות מה שיהיה בו ריה ותועל'. ומזהיריו'
 שיהא אדם מתקן את ביתו מכל מה שיצטרך לו בענייני
 הפירנוס והכלכל כטרם הצורך. ובשע' שההגר' בוזל'
 הולך וקונה ממנו ומוכרו בשעת היוקר או מוליכין במקו'
 שמוכרין אותו ביוקר ואינו מתבייש להשכיר עצמו לכל
 מלאכ' שיוכל להשתכר בה ממנה. שכך אחז' לפשוט'
 נבילתא בשוק ושקול אגרא. ולא תמיא גבר' רב אנא'.
 ואמ' חכם א' הזריו' מי שלא ימנעוהו גאותו כטוב' מעשו'
 לאחריתו. ואמ' א' הזריו' מי שלא שרידהו רוב הטיבה
 מחשב באחריתו ולא רוב הדאגה יתלאהו מבקש עצה
 להנצל ממנה. גדולה היא מרת הזריות שכל זמן שאר'
 זריו לעשות מלאכתו וענייניו בזריות נכסו מצליחין.
 ולא עוד אלא אפילו אם היה רש מתחילה אין ענינותו
 וחסרונו מתעכב עמו. כענייני' שנאמ' מעט שנות מעט
 תגומת וגו'. מה כתוב אחריו ובא כמה'ך רישך וגו'.
 ודעו לכם בני שכל זמן שאדם מתעסק לעשות מלאכתו
 וענייניו בזריות נכסו מצליחין זהיר הוא מצליח בכל
 עניני' ואם מתעצ' לעשו' מלאכתו וענייניו לויצלי' לעול'

מדת העצלות

וענייני בני אדם משיחין בו ומליחין עליו ואמרו תראו
 עצל שהוא בריא מגופו ובהור עומד בתקופו וכוהו ואינו
 מתעסק במלאכתו כדי להחיות את עצמו ובני אדם
 שישב ובטל וישן כל היום וכל הלילה ומתוך כך אין
 הכריות מרחמין עליו ועליו אמר שלמה בחכמתו על
 שרה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והגדר
 עלה כלו וגו' כלומר מפני שנתעצל לחדוש ולרדע שדהו
 ולערוך ולנכש כרמו עלה בהם קוצים ורדדרי וגם הגדר
 נהרס ונפל ואל זה אנכי אשי' לבי ראיתי לקחתי פוסד
 ואחז'ל באגדה מהו ראיתי ראיתי הקטן שבכל הכריות
 הנמלה הזו שנ' לך לא נמלה עצל וגו' אשר אין לה קצין
 וגו' הנין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה ואחז'ל
 באגדה ג' בחיים יש לה ואינה כונסת לא בתחתון ולא
 בעליון לא באמצעי לא בעליון מפני הדלף לא בתחתון
 מפני הטינה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ו' חדשים
 ומחיתה חטה ומהצה והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל
 מה שמוצא החיים ושעורים וערשים ומאחר שאינו חיה
 אלא ו' חדשים למה היא כונסת כל כך שאומ' שמא יגז'
 עלי המקו חיים ויהיה לי מה לאכל מ'עש ומצאו בתור
 שלה שלש מאות כור ומהו ראה דרכיה וחכם ארז'ל
 ראה דרך ארץ שהיא בורחת מן הגזל מעשה בנמלה
 אחת שהפילה חטה אחת והיו כלם באות ומדיחו אות'
 ולא היתה אחת מהן נוטלתה פאת אחת שהיתה שלה
 ונטלתה ראה הכמה שיש לה וכל שבת זה לא למרר

ממכירה לכך נאמר ראה דרכיה וחכם
בני בואו וראו שאין כרוב המדות מדה מגונגה מן
 העצלות שכל מי שיש בו המדה המגונה הזאת
 הרי הוא מתמסכן והולך כענין שנ' בעצלת' ימך המק'
 ובשפ'ות ימים ידלף הבית כיצד הרי שבא לקרות את
 ביתו ומניח קורה אחת היו' ולמחר אחר' ולשבע הבא
 קורה אחרת ואינו קובע אותה במסמרי' הרי חקרתו
 מתמסכנה והולכת ונפלת לארץ ובשפלות ימי' דלף
 הבית כיצד הרי שנשכר' לבינה אחת מעל גגו ונתעצל
 מלחקקה יוכי מה חסדו יש ב' בינה אחת ומה יכולה
 להזיק ושתוך העצ' הזו הדלף ונפל על הרחיטין ועל
 הקורו ונרקבין והולכין עד שנופ' כל הגג וכן אם נקרעת
 חלוקו בכונס אצבע ונתעצל לתפורו ואינו יוכי מה חסדו
 יש בקיץ קטן כזה וחקרע מתרחם והולך עד שמתקרע
 כל החלוקו וכן אם נפלה אבן מגגו ונתעצל לבנותה

המלאכה ושנא את הרבנות וצריך לכס בני להיות
 זהירין ורזיין להתעסק בתור' ולחזור עליה כדי שלא
 תהא תורהכם משתכחת מכם שכן כתוב במגיל הסיו'
 אם תעזובני יום ימי' אעזובכה ואחז'ל באגדה אשרי
 תלמוד חכם המשמר תלמודו בלבו כדי שיהא לו מה
 להשיב לפני הקב' ה' ליום הרין ועו' אמרו אשרי מי שבא
 לכאן ותלמודו בידו וצריך לו להיות זהיר ורזי ורץ
 לעשות את המצות שאם באת מצוה לידו יעשה אותה
 מיד שנ' ושמרתם את המצות אל תקדי המצות אלא
 המצות כדרך שאין מחמיצין את המצ' כך אין מחמיצין
 את המצוה אלא מצוה הבאה לידך לא תחמצנו ואחז'ל
 הבינה מצוה בשעתה שהרי בקרבן עולה ויורד מביא
 מיד עשירית האיפה ואין ממתינין אוחז'ר שיששי יב'
 סלעים וכן הקטר חלבים קריבים כל הלילה ורוחין את
 השבת ואין ממתינין להן שיקרבו למוצאי שבת ואחז'ל
 צונו לעשות המצות בזריזו והיו עז כנמ' ורץ כצבי וגבור
 כארי לעשות רצון אביך שבשמים לכן בניו זהירין
 וזריזין במצות ובתורה לעשות כל ענייני' בזריזו שכל
 הרוי הרי זה משוב' והוא ה' יצליחנו בה ברחמינו אמן
 ואחריו חסר הגענו עד כאן לספר בשבט ועלת הזריות
 ונעליה נספר בננות העצלות ונעליה כדי להדגילם
 במדת הזריות צ"ע :

מדות העצלות

בני רעו כי מדת העצלו' מזהירו הפחיתו' והגרויעות
 אשר ימצאו בבני אדם ואינה נמצאת בחכמים
 לא בפתא' וחסדי הרעת כעניין שנ' על שרה איש עצל
 עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קמשוני'
 וגו' וכי היכן לבו של עצל זה שרואה את כל הכריות
 שעוסקין במלאכתן כדי לחיות בעה' זו זה חורש ארץ
 שדהו וזה עובר את כרמו זה קוצר וזה בוצר וכן בשאר
 כל המלאכו והוא יושב ובטל ידיו ורגליו למה נבראו
 עיניו ואזניו למה נבראו וכן שא כל הדברים לא התעסק
 בהן ולהשתדל עליהם להחיותם והנשמה שבו למדה
 נבראת לא להתבונן עליה ולהתחכם בה ואם הוא אינו
 מתחכם לעצמו מי יתחכם בשבילו ואם הוא אינו מתחכם'
 בראשיתו ועל טוהר באהריתו ובשעת שהו' כדי מה
 יעשה לימי הזקנה ולימי החול' והייסורי' מדה מגונגה
 מאד העצלות שאם האדם מתעצל לעשות מלאכתו

ואמ' וכי אבן זה מעמדת כל הגדר הזה נתעצל מתקנה ונפלה שנית. ושלישית עד שנפלה כל הגדר כולה יוכן אם נמצא סרק בחביתו ונתעצל לסתמה. ואמ' וכי מיה חסרון יש בטיפה אחת של יין או של שמן והוא משפטה יורד טיפה אחר טיפה עד שמתרוקן כל החבית כולה. וכי יש עצלות ושללו גדולה מווי ועליו שלם צוות ואמ' גם מתפרה במלאכתו אח הוא לבעל משחית. מדרת גרועה היא שכן מביא את האדם לירי שנית תרדמה ועליו שלם צוות ואמ' עד מתי עצל השכב וגו' ולא עו' לא שמתאוה לכל דבר ואעז מוצא כענין שנ' מתאוה ואין נפשו עצל. ונמצא שמת מתוך האוהה כענין שנ' האות עצל תמיתנו וגו'. בני בואו וראו כמה סגנון מרת העצלות שכך אחו'ל בשביל עצלו שהית' בהתבנשיאים שלא התנדבו תחלה בנרב המשכן נחסר' או מקריאהם שנ' והנשיאים הביאו חסר יוד. ועוד אמ' בעצלים ימך המקרה על ידי שהאדם מתעצל לכסו את ראשו כראוי הרי הוא נעשה רומטיקוס. ובשפלו' דים על ידי שהאד' הזה מתרשל לרחוק ולקנח גופו כראוי ידלוף בתינו יעל' גופו חטאי. ועוד אמ' עצלים הן עצלו של משה גדול מכל. וזהו שאמ' שלמה חכם עצל בעיניו משבע משיבי טעם. כיצד אמ' לו לך ולמוד תורה בעיר פלוגי אמ' להן ירא אני מקהארי שברך שנ' אמ' עצל שחל בדרך אמרו לו. הרי רבך במדינ' לך אצלו אומר להם ירא אני מן הארי שברחוב שנ' ארי בין הרחובות. אמ' לו הרי הוא אצל ביתך אמ' להן ארי בחוץ. אמ' לו הרי הוא בתוך ביתך. אמ' להם אם אני הולך הריני חוזר ובא שנ' הרל' חסוב על צרה. אמ' לו פחות הוא לסיף שאין לו מרה להשיב הוא אומ' להן הדלת בין פחות בין געול מבקש אני לישן עוד מעט שנ' עד מתי עצל תשכב וגו'. עמד בבק' משנתו נתנו לו לאכל ומתעצל לתת ידו לתוך פיו שנ' טמן עצל ידו בצלוחית של דבש ונלאה להשיבה לא פיו נתן ידו בתוך הקיררה רותחת ונכית ידו והיה עצל מהשיבה אליו. ועצלו שר משה גדול מכל. אמ' משה איני אומ' שתלך מעיר א עיר ולא משכונה לשכונ' ולא מבית לבית ולא מחצר לחצר. לא כי קרוב לך הדבר

מאד כפיך ובלבדך לעשותו. מפיך ללבך מלא הסיט. מדה פחותה היא העצלות לפני הכרוי שכל זמן שאדם מתעצל ואינו חורש וזרע ימות הגשמי. סופו בא לירי צורך הבריות ושואל מהם כימי הקציר ואין מי שישגיח עליו כענין שנ' מתורף עצל לא יתרוש ושאל בקצי ואין וגו'. זכך הוא אומר שומר רוח לא ירע וגו'. שכל מי שמתעצל בשע' זריעה ואומ' עת סגריה הו עת גשמים הוא ואינו זורע. זכך בשעת הקציר אומ' עתה חמימות גדול והשם מכה על ראשי סוף שאין לו מה יאכל ונמצא מצטרך לכרוי ובא לדיבויין. ועליו שלמה צוות ואמ' על תאהב שיה וגו'. ואומ' חכם אחד רוע העול הזה והבא בשני רבדי העצלו והעניו ומאבת בעושר ובוריו' ואומ' העצלו מפתח העניות כאשר הווי' מפרח העושר ואין לך עצלו גדול ממי שאינו משתדל להוסיף על משונו אף כי מי שאינו זריו לשמור מה שבידו אמנם האדם שמתעצל לילך במקו' הסכנות הירועו' ובמקום גרודי חיו' ולסטי' בזה אינספק שהעצלו הזה הו' משובת מן האנשי החכמי ואין לתופשו על כך כמו שנ' על אד' א' שהיה המלך רוצה לשלחו במקו' הסכנ'. זמאן ללכת וחירפו רהמך ואמר לו טוב שחחרפיני ואני בחיים משתחפלו בעיר ואני מת ומסעיפי המד' הוא' ויצא רוב התענוג ורוב המנוחה בעולם שכל מי שמחאוה לרוב התענוג והמנוחה ואינו מגע עצמו לעשור מלאכתו ועסקיו כבר נתעצל מקנות חיי העול' הזה והעול' הב'. כי לא השלם לאדם התענוג והמנוחה אלא לאח' תורה גדול ויגיעת הגוף. ומתוך עושר גדול ותקו' ענייניו כדי שיוכל להיות שבת נכסיו יתרים על ההוצאה. ואז יוכל אדם להתענג ולנוח כפי תפיצו. לכן בני היו וזירין מאד כמדת העצלות מפני שגורמ' לגוף חלאים גדול' ומרדים עצומים כמו הנפח והכאבו' וחולי הפוררג וש' חלאים משונים אשר יקרזו לאדם ממעיש כח המעכל מלבד מה שיחגנה ויתכזה האדם בעצלותו בפני הכרוי. והלא הם ברחמינו יצילנו מן המרות המגונרות ויצילחנו במרות החמודות למען חסדיו הגדולים אמן.

המעלה האחת ועשרים מעלת ההסתפקות

בני בואו ולא מדכם מע' ההסתפקות. דעו בני כי מעל' ההסתפקו' מעלה חשוב ויקרה עד מאד ואינ' נמצאת

מעלת ההסתפקות

שיש לו ונהנה מאיננו קונה לו חיי העול הזה וחיי העול
הכא כעניין שב' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך .
אשריך בעולם הזה וטוב לך לה' הכא . ואחרי כן
גדול הנהנה מאיננו יותר מירא שמים . שאילו בנהנה
מאיננו חיי' יגיע כפיך כי תאכל וגו' . ואילו בירא שמים
כתוב אשרי איש ירא את ה' וגו' . ולא כתוב ביה אשריך
ושוב לך . מרה טובה היא ההסתפקות שהיא מחיה את
בעליה שכל מי שמרגיל עצמו באכיל' ושתייה די הספק
הרי הו' מבריא את גופו ומחיו את נפשו ודעתו מתיישב'
עליו ומנוחו מתקיים בינו כעניין שנאמ' ודי לחם עינים
ללחנקי' ללחם ביתך וגו' . שאף על פי עיש לולאדם
נמה עינים לא יחא אדם מרבה סעודתו בכל מקום ולא
יחא רגלי בכתו משתאו' ולא יחא רגלי אוכל ושוחה עם
בניו ובני ביתו שנ' וחייך לנעורתך . מיכן למדה תורה
דרך ארץ שלא ילמד אדם בניו ובני ביתו לאכול בשר
ולשתות יין הרבה . ואפי' הוא עשיר ביותר אלא במדה
שיוכל להיות את עצמן . ואם אתה עושה כן חרי אתה
נותן חיי' לנעורתך שמנוקמתקי' בירך ואתה מקפיק
להם מזונות . ואחז' למאי דכתיב טוב איש חונן ומלווה
וגו' לעולם יאכל אדם וישתה בפחות ממה שיש לו וילב'
יתחסה בנה שיש לו ויכבד את אשתו ובניו יותר ממדה
שיש לו שהתולווינו והוא תלו' במי שאמ' והיה העול'
ועוד אמ' אוכל בצל ושב בצל וא' תאכל אוויותך רגלי' וליץ
ולבך דרוף עליך . מתלי במערכא דאבי' אליתא טשי
בעילית' דאביל קקולי אקילי מתא יתיב וכנאמ' שלמ'
ככשם ללבושך ומחירי שדה וגו' . מהו ככשים ללבושך
שיחא אדם גוון צאנו ויתכסה וילבש מגיותם ולא יאכל'
פרי שלא תכלה הקרן . וכן הוא אומר ודי תלב עינים וגו'
דין לאדם שהוא מתפרנס מתלב גריים וטלאים שבתוך
ביתו ולא יחא מכלה את הקרן לאכל את הבשר ואחז' ל'
מאי דכתיב כי ירחיב י' אהיך את גבולך כאשר דבר
ואמרת אוכלה בשר כי תאמה נפשך לאכל בשר בכל'
אות נפשך תאכל בשר . למדה תורה דרך ארץ שלא
יאכל אדם בשר לא לתאיבון . יכול יקח מן השוק ויאכל
תל' וזכה מבקר דמצאנך יכול יזכה כל בקרו וכל צאנו
בב' אחת ת' ל' מבקר' ולא כל בקרך . מצאנך ולא ככל'
צאנך מכאן אחז' לכל מי שיש לו מנה יקח לפסו ליט'
ירק מעשר' מנת יקח לפסו ליט' רג' חמשי' מנה יקח לפסו

לי כשר מאה מנה ישפת' לו קדירה בכל יו' . ואנן אימ'
מערב שבת לערב שבת . ואח' ול באגדה מאי דכתיב צדיק
אוכל לשיבע נפשו זה חזקי מלך יהוד' שלא היה עולה
על שולחנו בפלי' לא ב' אגוד' של ירק ולש' בשר .
והיה ישראל מלוי' עליו ואמ' זה פקח בן רמליהו נאה
למלך שנה' ומששו את רצין וכן רמליהו .

בני

בואו וראו כמה טוב' מדרת ההסתפקו' שכל מי
שמרגיל את עצמו במד' ההסתפקו' וזכה לחיו'
ביתו מליאה כל טוב כעניין שנ' חכמו נשיו בנתה ביתה
הצבה עמור' שבעה שנ' טבת' מסכה יינה אף ערכה
שולחנה . אימתי ביתו של אדם בנוי מן שנהוג במדת
ההסתפקו' שטבח פעם אחת ושייר לעצוממה לטבות
בפעם אחרת ובזמן שהו' מזג את יינו במי זאינו שתינו
חי דרך שמרות לא דרך ההסתפקו' אף ערכה שולחנה
בזמן שהוא מיסב על השלחן ואוכל לא יחא עומד ואוכל
עומד ושוחה . מהלך ואוכל מהלך וישוחה שמעט דבר
שהוא אוכל ושוחה כשהוא מיסב על השלחן מסתפק
יותר ממה שאילו היה אוכל כפלי' כשהו' עומד או כשהו'
מהלך . ומימי שערך דאת השלחן יקרא לבניו ובני ביתו
שיאכלו עמו כעניין שנ' שלחה נערוייה תקרא על גפי
מרומי קרת . ולא יחא הוא מיסב על השלחן ובניו ובני
ביתו עומדים ומצטערין והיינו דאמרי אינשי שיתין וחד'
כיביטטיאלכ דקל חברי' שמע שנ' וליאני עכרד' לוצדוק
הכהן ולבניהו בן יהודע' ולשלמה עכרד' לא קרא . אני
בגיטריא שיתין וחד' הו' . מרה טובה ההסתפקות שכל'
ומן שאדם מסתפק בדבר מועט מוצ' בו קור' רוח והנא'
זרפואה שכך אחז' הרוצה שלא יבוא לירי חולי מעים
יחא רגיל בטכול קיץ וחורף . פעור' שהנאתך בה משוך
ידך ממנה וא' תשחא עצמך בשע' שאתה צריך לנקבך
וכך אמר שלמה מתוקה שנה העובר וגו' .

בני

בואו וראו כמה גדול' מדרת ההסתפקות שיעקב
אבינו ע' לא של מאת המקו' לא שמשפוק רגו'
לבר ברבר שאימנו ממנו ולא יכול לחיו' בלעדיו כעניין
שנ' ונתן לי לחם לאמול ובגד ללבוש ופן שלמה המלך
לא של מאת המקו' לא ההסתפקות כלבר כעניין שנא'
רשועושר ג' תתן לי הטרופני לחסוקי ולא של ממנו
המותרות . גם בקשר חמים על מרת העניות שלא יחא
עני ופרש בעושר ואמר פן אשבע וכחשתי ואומ' מי אה'
ובמד'

ובמד' העוני פי' ואמר למה אורש וגנבתי ותפשתי שם
 אהי' לכו בני הרלו לכם לחזור אהר המתורו' לפי שאין
 מביאין את האדם לידי יראת שמי'. והמד' הזאת אינה
 במדות השם. וכתיב חכם אחד למלך שהיה בזמנו טוב
 שבעיניו עויבת הטותרות ואמר בהסתפקו רסן ההאו'
 וכבישת המתורו'. ואמ' חכם א' מי שמבקש יותר מצרכו
 טורד נפשו מחעלתו. ונאמר כי מלך אחד אמר לחכ' א'
 אילו היית שול' ממני היינו מספיקין לך כל ימך. אמר
 לו ולמה אש' ממך ואני עשיר יותר ממך אמר לו המלך
 והיאך אתה עשיר יותר ממני. א"ל מפני שאני מסתפק
 בכעט אשר לי יותר ממה שאת' מסתפק ברב אשר לך.
 ואמ' מי שיש לו כונה שגור לו הבור' הוא עשיר מכל בני
 אדם ואמר הסתפק במה שחלק לך הבור' ולא הביט אר'
 מה שיש לחולתו ולא תתאוה במה שלא נתן לך. כי מי
 ששמה בחלקו שבע.

בני אם אתם צריכי' לקנו בגדי כרי לכסו' את עצמכ'
 ובני בתיכ'. תקנו בגדים הראויים לפי עשרתכסו' א'
 תעלו' להבגדי' אשר הם יקרים יותר ממה שאין ידכם
 משגת כי ילקו עליכ' האנשי' וישמא לא הוכלו להתדיד
 הבגדים יקרי' בלאו'. וכשתקנו בגדי' הראויים לפי עשרכ'
 על תהו' אס תקנו אותם מעט יותר מכרי' שוויים אבל
 אם כאתם לקנו ענייני אפי' א' ושת' א' תקנו אותם ית'
 מכרי' שוויים כלל. שכך דאחו' עשוק לכריסיד ושוי לגביך
 לעולם ילמד אדם בניו ובני ביתו לאכול קמע' ולשתו'
 קמע' בהוק שזכרו לחיו בהן כעניינשאמ' כחפמי שלמ'
 ותתן טרף לביתו וחוק לנערותיה מאפילן בחוקה של
 תורה. וימה חיקה של תורה כעניינ' שני' ויאמ' משה בת
 י"לכם מערב בשר לאכל ובבקר לרס לשבוע. למורה
 תורה רך ארץ שדי' לו לארס לאכל שתי סעודות ביו'
 סעורת שחרי' וסעוד' ערב' ושל' היא ממשיך כרפ' יו'
 לסעודת שחרית כרי' שלא יתגרה כשינה ונמצ' בט'
 מתורתו וממלאכתו וסעוד' ערב' כתיב בערב האכלו
 בשר. ולא לשבוע שלא יהא אדם אוכל בשר דרך שבע'
 ש'א מישוך אחריו.

מדת זולל וסובא

בני דעו כי מדת זולל וסובא מדה שנואה מאד לפני
 המקום והבריות שכן מאבד חיונין העולם הזה
 והבא שפך אחו' לן סורר ומורה מאימתי חיי' משיאכ'
 תרתימ' בשר וישת' לוג יקאטלקי. וכי מפני שאכל
 תרתימ' בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יצא לב' ד'
 ויסקל' לא הגיעה תורה לסיף דעתו של בן סורר ומורה
 שסיף מגמר נכסו' אביו ויבקש לימודו ואינו מוצא זיוצא
 לפרש' דרכים ומלססם את הבריו' אמר' תורה ימו' וזאי'
 ולא ימות חייב שמתחן של רשעי' הגא' להן והנארה
 לעול' וכן שלמה מזהיר א' תהי סוכובי' יין בוזללי בשר
 למ' ולא עור' לא כל מגרילעצמו כאכיל גס ובשת'
 מהרבה סוף שיורד מנכסיו כעניינ' שני' כי סובא זולל ורש'
 וקרעי' תלביש נומה וגו'. ומגרת חולאים רעים גופו.

ובמד' העוני פי' ואמר למה אורש וגנבתי ותפשתי שם
 אהי' לכו בני הרלו לכם לחזור אהר המתורו' לפי שאין
 מביאין את האדם לידי יראת שמי'. והמד' הזאת אינה
 במדות השם. וכתיב חכם אחד למלך שהיה בזמנו טוב
 שבעיניו עויבת הטותרות ואמר בהסתפקו רסן ההאו'
 וכבישת המתורו'. ואמ' חכם א' מי שמבקש יותר מצרכו
 טורד נפשו מחעלתו. ונאמר כי מלך אחד אמר לחכ' א'
 אילו היית שול' ממני היינו מספיקין לך כל ימך. אמר
 לו ולמה אש' ממך ואני עשיר יותר ממך אמר לו המלך
 והיאך אתה עשיר יותר ממני. א"ל מפני שאני מסתפק
 בכעט אשר לי יותר ממה שאת' מסתפק ברב אשר לך.
 ואמ' מי שיש לו כונה שגור לו הבור' הוא עשיר מכל בני
 אדם ואמר הסתפק במה שחלק לך הבור' ולא הביט אר'
 מה שיש לחולתו ולא תתאוה במה שלא נתן לך. כי מי
 ששמה בחלקו שבע.

בני אם אתם צריכי' לקנו בגדי כרי לכסו' את עצמכ'
 ובני בתיכ'. תקנו בגדים הראויים לפי עשרתכסו' א'
 תעלו' להבגדי' אשר הם יקרים יותר ממה שאין ידכם
 משגת כי ילקו עליכ' האנשי' וישמא לא הוכלו להתדיד
 הבגדים יקרי' בלאו'. וכשתקנו בגדי' הראויים לפי עשרכ'
 על תהו' אס תקנו אותם מעט יותר מכרי' שוויים אבל
 אם כאתם לקנו ענייני אפי' א' ושת' א' תקנו אותם ית'
 מכרי' שוויים כלל. שכך דאחו' עשוק לכריסיד ושוי לגביך
 לעולם ילמד אדם בניו ובני ביתו לאכול קמע' ולשתו'
 קמע' בהוק שזכרו לחיו בהן כעניינשאמ' כחפמי שלמ'
 ותתן טרף לביתו וחוק לנערותיה מאפילן בחוקה של
 תורה. וימה חיקה של תורה כעניינ' שני' ויאמ' משה בת
 י"לכם מערב בשר לאכל ובבקר לרס לשבוע. למורה
 תורה רך ארץ שדי' לו לארס לאכל שתי סעודות ביו'
 סעורת שחרי' וסעוד' ערב' ושל' היא ממשיך כרפ' יו'
 לסעודת שחרית כרי' שלא יתגרה כשינה ונמצ' בט'
 מתורתו וממלאכתו וסעוד' ערב' כתיב בערב האכלו
 בשר. ולא לשבוע שלא יהא אדם אוכל בשר דרך שבע'
 ש'א מישוך אחריו.

בני דעו כי מדת זולל וסובא מדה שנואה מאד לפני
 המקום והבריות שכן מאבד חיונין העולם הזה
 והבא שפך אחו' לן סורר ומורה מאימתי חיי' משיאכ'
 תרתימ' בשר וישת' לוג יקאטלקי. וכי מפני שאכל
 תרתימ' בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יצא לב' ד'
 ויסקל' לא הגיעה תורה לסיף דעתו של בן סורר ומורה
 שסיף מגמר נכסו' אביו ויבקש לימודו ואינו מוצא זיוצא
 לפרש' דרכים ומלססם את הבריו' אמר' תורה ימו' וזאי'
 ולא ימות חייב שמתחן של רשעי' הגא' להן והנארה
 לעול' וכן שלמה מזהיר א' תהי סוכובי' יין בוזללי בשר
 למ' ולא עור' לא כל מגרילעצמו כאכיל גס ובשת'
 מהרבה סוף שיורד מנכסיו כעניינ' שני' כי סובא זולל ורש'
 וקרעי' תלביש נומה וגו'. ומגרת חולאים רעים גופו.

ומאבר את נפשו ואקדעתי מיושב עלי דול ציו ואמרו
אל התאהב לשלחן מלכים:

בני אל הרגילו עצמכם בבתי משתאות פן תצאו
מגדר ההסתפקו וזימנו עם כח זוללים וסובאי.
ואל הרגילו עצמכם לאכל ולשתות עם הענוים שכך
אחול באגר כל מי שאוכל עם הענוים כאלו אוכל בשר
שקין וכל הרומח עם הענוים כאילו רומח עם הנביל.
וכל הנוגע בענוים כאילו נוגע במת שהן בחייהם מתים
וזמזומם כנבילות ואין הפלתו נכנסת לפני המקום
ועליהם הוא אומר לא המתים הללו יה אבל ישראל
שהן נמולין תפלתן נכנסת לפני המקום ועלינו הוא
אומר ואנחנו נברך יה ד' אלעזר המודעי אומ' עמד
פניהם וההר' כל ישראל בסוד שם המפורש בכת הנחת
על הלוח' בחרם בית דין העליון וכתר' בית דין התחתון
שלא ישתה אדם מיוין של הענוים כי אם מרפס רגליהם
תשתינה שכל יין של גוים לעז' וזנות שנ' זנו יקיהרוש
יקח לב וזאומ' אל הדי בסובאי יין בווליל בשר למו
ואל תרבה סעודתך אצל עמי הארץ שלאחר שעות
מספרין עך לשון הרע ואל עם הענוים ועמי הארץ
בלבד אסור להרבו סעודתו לא אפי' עם בניו ובני ביתו
צריך לו לאדם לעשו סדר בסעודתו להרגילם באכילה
קלה ובשתיה מועט' ד' הספוק בלבד שכל מי שמרגיל
את בניו ובני ביתו להאכילן אכילה גסה ושת' מרובה
הרי הוא מגדלן לתרבות רעה לפי שאי' אדם מבטט
בהקב' לא מתוך זרע ושלוה כעניין שנ' כמרעתם
וישבעו ושבעו וירם לבם כן שכחוני וגו'.

בני הוו זריזין באכילה גסה ובשתיה מרובה מפני
שמביאין על האדם חלאים גדולים וברבי' כעניין
שנ' וימדו וזעמו ולא הערףו וגו' כשאנחול כל האוכל
כשיעור הזה הרי זה בריא ומבדך פחות מינקוקולקל
במיעו יותר מיכן הרי זה רעבתן ואמר הנכם אחד
המסתפק ישבע וזהבוע יישל:

בני בואו זראו כמה היא מגונה מי שנמשך אחד
אכילה ושתיה שלא גלו עשרת השבטים אלא
מתוך שנמשכו בשלוחן אחד אכילה ושתיה כעניין שנ'
האכלים כרים מצאין ועגלים מתוך מרבץ ואומ' השותן
במורקי יין ואחול מיא ורומסת וממרא רפוגית
קפחו עשרת השבטים מישר' וכן אתה מוצא בסדרמי

שלא מדרו לא מתוך שובע כעניין שנ' הנה זה היה עון
סרוס אחותך גאון שבעת לחם ושלוח השק וגו' ומתוך
כך נאבדו מן העולם וכן אתה מוצא בדור המדבר שלא
מדרו אלא מתוך מאכל ומשתה כעניין שנא' וישב העם
לאכול ושתו ויקומו לזנוח ומתוך כך נענשו וכן אתה
מוצא בבניו ובננותיו של אייב שלא באה עליה פורענו'
אלה מתוך מאכל ומשתה כעניין שנ' והי הם אוכלים
וגו' והנה רוח גדולה וגו' וכן אתה אומר בכלטצור
שלא בא עליו הפורענות אלא מתוך מאכל ומשתה
כעניין שנ' בלצור מלכא עבד לחם רבוכן מצינו בנרב
זאביהוא שלא מתו לא שנכנסו שתי יין למקדשו ומניין
אנו מלמדים ממה שמצוה אותן ואמרו יין ושכר לא תשת
וגו' אנו יודעים שלא מתו אלא בשביל היין:

בני בואו זראו כמה הזהיר שלמה על היין כעניין שנ'
אל תירא יין כי יחאדם וגו' ואחול אל תרא יין
כי אחריתו יהיה דם כלומ' שאחריתו לשפך דם יחלהך
במישרים שכל מה שהוא עושה נרא' לפניו במישו' הזה
ועו' אמר' אל תרא יין כי תאד' שמאד' פניקן של רשעי'
בעה' ז' שסוף שהוא מלביץ פניהם לעה' ב' ועוד אמרו
כתי' תירשו קרינ' תירוש מל בוי' וזכ' נעש' ראש כל' אם
אתה שותה ממנו כהוגן מתכו' אותו ונעשה ראש ושיב'
כדאמ' דבא חמרא וזהני פקחוני לא זכה נעש' רש שאם
שותה ממנו יותר מכשיעור והולך ומשתכר תמיד סוף
שהוא מתרושש מפני שהו' מוכ' כל כלי ביתו ושות' בתן
יין ועוש' את ביתו כמישו' הזה שהו' פנמי אוי' להן לזוללין
וסובאין שמאבדו חלקם מהעו' והבאי' שכל מי שרוף
אחד אכילה גסה ושתיה מדוב' לא די שמאבר את ממנו
אלא שמאבר את נפשו ושוודרה מתני' העה' ב' שמתוך
שהוא משתכר אינו נמצא מתיר את האסור ואומר את
המותר משמא את המטהור ומשתה את הטמא והולך
ומריעם כל אד' והולך ופוצע את חבירו ואחרי' פוצעין
אותו וכן שלם צוות ואומ' למי אוי' למי אבוי' למי מדיני'
וגו' מה כתי' בחרי' למאחרי' על היין לבאי' לחקו' ממסך'
מה כתי' בסוף העניין אחריתו כנחש ישך וגו' מה הנחש
דזה נושך ופמית כדהיין נושך וזמיות וכתי' בחרי' עיניך
זרא צרות זל בכי' דבר תהפופות יתרע שהברקש לגוף
האר' לסבול כתי' היין כשאד' שות' ממנו יותר מדאי שכך
אמרו באגר הגפן הזאת כשהיא מעונ' מסתמכת בכמה
קנים

קנים ובכמ' דוקרנין ואעפ"כ אינה יכולה לעמו' ואר' הזה
 איך יוכל לסיבלו ועו' אמר כל הפירות נקראי על שם
 האילנות תזורה מתקרי חזיר. רמונא מתקר' רימון.
 תזמית מתקרי תומר. אבל גופנ' מתקרי תלת שמהן.
 גופנא ונפקין מן גופנא ענביה ונפקין מן ענבין חמרא.
 לזמ' לך מה ענבים הללו כשאתה ממרסן אתה מוציא
 מהם כלום כך כל מי ששוחה יין הרבה סוף שהו מקיא
 כל מה שבמעיו. הלא תרא' בני כיה היין והשכר עוש'
 נח ער שלא התחיל בנטיע הכרם נקר איש ויהל נח איש
 משתתחיל בנטיע נקר איש הארמה שנ' ויהל נח איש
 הארמה וגו'. מהו ויהל שנתחיל ונעשה חוליך. ואח"ל
 באגד בשעה שהלך נח ליטע הכרם פגע בו שויל שמרון
 אמר לו להיכן אתה הולך אמר לו ליטע כרם. אמר לו
 ומה טיבו אמר לו פירוהו מתוקים בין לחים בין יבשים
 ועושינ' מטנו יין המשמח בני אדם דכתי' ויין ישמח לבב
 אנוש. אמר לו בוא ונשתהף שנינו בכרם זה. אמר לו
 לחיים מה עשה שמתהבאי כבש והרגו יהזה תחת הגפן
 ואח"כ הבי' ארי והרגו שם זאה' כהו' זאה' כ' קוף והטיפו
 דמיהן באותו הכר' והשקוהו מהם לפיכך קודם שישתה
 אדם ממנו הרי הוא כרחל' הו' שאינו יודע כלום כמרה
 דתי' וכרחל' לפני גוזה'. שתה חמשה שבעה כוסות
 מתגבר בארי. ואמ' אין כפוננו בעולם כיון ששת' עשרה
 נעשה כהזיר ומתלכלך במי רגלים ודבר אחר. נשתכר
 נעשה כקוף עומד ומקרקר ומשתק ומציא נבלות פרח
 מפיו ואינו יודע מה לעשות וכל זה אירע לנח הצדיק
 כרחב וישת מן היין וישכר ויהל בחור' אהלה. ואם
 לנח שפירש המקו את שבתו אירע כך בשביל היין שאר
 בני אירע על אחת כמ' וכמ' זמפני שלא שתה זמנו במד'
 הראויה נשתכר ונתבזה. לפיכך שלמה צווח ואמר לך
 הייךהמה שכר וגו'. לעולם לא ירגיל אר' עצמו במעדרים
 ובמאכלי ער' בני ובתפונקי' שכל המרגיל עצמו במאכלי'
 הללו ומתמזר בהן מבקש למוזר ואינו יכול לסבול
 ולאכל שאר המאכלים גסים ואם אוכלן סוף שמחליאין
 את גופו שכך אהר'ל שינוי וסת תחלת חולי. וכן מצינו
 באדם אחר שהרגיל עצמו לאכל תרגולות פסומות
 וכיוצ' בהן ממני המעדרים ולשתו יין ישן וכשלא מצא
 אילו אכר עושים ומת'. וכן מצינו באדם אחר שאמר
 לה' אחר. זכה עמי בתרגולות אחת ואמר לו האלך
 דמי ההרגול וקני' לך מהבשר אחר. הלאך אוחז האיש

וקנה בשר אחר ואכל ממנו ומת. ודעו בני כי ננאי הוא
 לאדם להיות זולל וסובא גרגרין ורעבתן מפני שהמדה
 הזאת אינו נמצאת לא ברשעים גמורים כעניני שנ' בתן
 יאקחה יין ונסכאה שכר וגו'. ודעו כי נקב הגרון צד
 בכטותו והחב מאד באיכותו ע"כ תנו לו די ספקו בלבד
 שאם תכניסו בו היופ מאכלים רבים וערבים וחרגילו
 אותו בכך תמיד למחר מבקש למוזר ואין לו די דבר
 מועט. ואם תרגילוהו באכיל קלה ומועט יהיה הדבר
 לכם לטבע ולא תחאו לאכילות גסות ולמעדרני ערבי.
 ודומה למה שאח"ל אבר אחד יש בו כדאם משניעו
 רעב מרעיו שכו שכו. לכן בנינו הו' זהרין במדה הזאת
 הגרועה ולא תרגילו עצמכם בה והסתפקו באכיל קלה
 ובשתי מועט כדי שההיו בננות ובהשק' בלגמרו וחולי
 בעורכם בחיי ההבל הזה ופרי' שתחשבו מן הצדיקים
 כענין שנ' צדיק אוכל לשבע נפשו ואלהינו ברחמ'ע
 ישביענו מטוב הצפון ליראיו ולחוסים אמן:

המעלה העשרי' ושנים מעלת הנריבו'

בני כזוא ואלמדכם מעלת הנריבות. דעו בני כי
 מעלת הנריבות היא מן המדות החשובות והמיוחסות
 ואינה נמצאת אלא באנשים השובי' וחביב מאד לפני
 המקום שלא נבנה העולם אלא עד ששיקה בו מדת
 הרחמי' כענין שנ' אלה תולדו השמים והארץ בהברא'
 ביום עשות י' אלהים ארץ ושמים. ומניין אנו יורעין
 שמדת הרחמי' ממדת הנריבות שנ' טוב עין הוא יבורך
 כי נתן מלחמו לל'. ולא עור אלא שבמדת הנריבות
 קונה האדם חיי העה' זוהבא. כענין שנ' מתן אר' ירחיב
 לו ורפני גדולי' ינחנו. מתן אדם ירחיב לו בעה' זו שיהיה
 נכבד וחשיב כפני המלכים והשלטונים ושרי המדינות.
 ולפני גדולים ינחנו שהקב"ה משרה אותו לעה' באצל
 אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים. ומניין אנו ירעים
 שנקראו גדולים במדרה כתיב האדם הגדול בענקים.
 ביצחק כתיב וגדל האיש וגו'. יעקב כתיב וגדל
 הנערים. וכיון שקלקל עשו ומכר את בכורתו ליעקב
 גאט עליו הנה קטנותיך כמי ונטל ממנו שם הגדול'
 וחל על יעקב. ולא עור אלא כל העושה צדקה וגמולי'
 חסדים ממנו הן מקדימין ליו הדין. ומעידן עליו שנ'
 והלך לפניך צדקך. גדולה היא מעלת הנריבות
 שבה

מעלות הנדיבות

שהוא מתגבר ואינו פוסק לעולם שנ' לחמי נתן מימינו
 נאמנים גדולה מדת הנדיבות שהרי משה רבינו ע"ה
 החזיק במדת הנדיבות ועין טובה ומניין אנו אומן כן שנ'
 קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את
 ידך עליו ירו אחת והוא נהג בו נדיבות ועין טובה שנ'
 ויסמוך את ידיו עליו שתי ידיו . וכן מצינו שבירך את
 ישראל בעין טובה ובנדיבות כענין שנ' יוסף י' עליכם
 ככם אף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם . ואח"ל
 באגדה בא וראה כמה משנה ברכתו של משה מסוף
 העולם ועד סופו אף פעם אין כתיב כאן לא אף פעמים
 ומהו כנס . יכולין היו ישראל לומר משה רבי' אין בנו א'
 מכל הרברים שאתה אומ' לקבל תוכחותיך אלא שתקו
 לפיך אמר משה יעמיר הקב"ה צדיקים מקבלי תוכחו'
 ככם ושותקין . ומהו הנדיבות שיהא אדם נדיב וותרן
 כממונו לעשות ממנו צדקה ונמילות חסדים . ושיהיה
 נושא ונותן עם הבריות כאמנה ובושר וסוחר להם
 משלו וזאינו לוקח משלהן כלום כמו שאמרו חכמים
 באיוב . איוב וותרן כממונו היה שהיה מניח פרוטה
 לחנווני ומוציא הוצאתי על הסדר ונותן למי שראוי
 ליתן ומונע ממי שראוי למנוע ומוציא הוצאתו לשם
 שמים ושונה את האונאות ואת העיושק ואת הגזל . ואם
 באת מצוה ליתן מרחיב ידו עליה לעשותה בעין טובה
 וזבדרך צניעות שלא יקבל בה שכרו מתוך גאות לבו
 וההפארותו בבני אדם וחיוב עליו ממון חכרו בשלו .
 שכל מי שאהב ממונו של חכרו בשלו אינו אלא מן
 הנדיבים ובעל עין טובה ומתוך כך מסתפק משלו הן
 רב הן מעט ומוציא קורת רוח והנאה לנפשו מפני שהוא
 שמת בתרין שחננו הבורא וזאמ חכם א' אין הנדיב מי
 שהתנדב על מי שהתנדב על מי שלא התנדב עליו
 ומקרב מי שתרחיקו . ואמ' מי שהתנדב יהיה אדון ומי
 שהוא כלי יהי נקל . וזאמ כי צדק' א' נכנס על א' המלכי'
 אמ' לו המלך הגידה לי קצת מנדיבותיך אמ' לו המלך
 הנדיב טוב שתשמע ההגד' הוא מזולתי ממ' שחשמע'
 ממני . אמ' לו המלך גזור אני עליך שתאמר . אמר לו
 מעולם לא ישב עמי אדם ופשמתי בגלי לפני . אמר לו
 ולמה אמ' לו כרי שלא יראה שיש לי מעלה ויתרוקעלני
 דלא הרע לי אדם מעולם ונמלתיו רעה . אמ' לו ולמה .
 אמ' לו מפני שאם היה אדם חשוב דאין לו והדי עלי

עושה נתינתם אברהם אבינו שנ' כי ירעתי למען אשר
 יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך י' לעשות
 צדקה ומשפט אנו . וזאמר נדיבי עמים נאספו עם אהי
 אברהם ונקרא נדיב על שהיה בעל צדקה ונמילות
 חסדים . ואח"ל כל מי שיש בוג דברים טובים הללו
 מתלמדיו של אברהם אבינו . עין טובה . ורוח נמוכה .
 ונפש שפלה . עין טובה מניין דכתיב ואקחה פת לחם
 ולבסקף ואל הבקר רץ אברהם . הרי כבר למדנו שהיה
 עינו טובה שהיה ממידת הנדיבות וכן דור ע"ה שא"ל
 מאת המקו שישמך לן מדת הנדיבות מפני שהי מעל
 השובה כענין שנ' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה
 תסמיני :

בני

אם באהם לשאול שאילה משום אדם שא"ל מן
 הנדיבים כי ישמחו בשאלתך וישתדלו למלאות'
 בעין טובה ואל תשא שאיל מן הכילי בני יעקב בשאלת'
 זיפנה א"כ עורף . ושלו לחכ' מהו הפצע שאין לו רפוא'
 אמ' ליעטרך הנדיב א' הנבל יימנע ממנו . וחכם א' היה
 מתפלל לא וזאמ א' ה' את צריכני א' הרעי שבכני אדם
 זאם תצריכני לא מברואיך יהיה א' הטוב שבה והנפש
 הנדיבה שבה . והלשון המתוק שבה ואשר לא יכזר
 טובתו לי מה . ואחר מן הנדיבים היה אומר לחביריו
 כשרצמך לי כדרך אל תבקשוה ממני פנים בפנים כי
 איני רוצה שאדאם בכס וולת השאלה אברל בחבני לי
 שאלחכם באגרות :

בני

בואו ולמדו נדיבו מהתרגול הלא תראו מה
 התרגול עושה כשיבא לפניו שום דבר מאכיל
 קורא התרגולת שיאכלו עמו ולפעמים מלקט ומניח
 לפניו אף אחס בני אדם יש לכס מאכל ערב א' תאכלו
 אותו לברכס אלא תזמינו עמכם עניים או קרובכם
 זאהובכם שיאכלו או תשלחו להם בבתיכם כי הוי
 מדרבי הנדיבו יצאו וראו שאין בכל המדות בעין טובה
 שאם האדם עושה כל המצוה שכתורה זאינו נוהג בהן
 עין טובה אינן עולין לו מן המניין שאם היה מאכיל
 לעני פטומות וכל מעדני העולם ועינו צרה עליו טוב
 שלא תאכילו כענין שנ' טוב ארוחתירק ואהבה שם
 בשטר אבים וזנאה בו . זאם נתן לו בעין טובה הוי
 מתברך כענין שנ' טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו
 לדל ולא עור אלא שהוא מתעלה וגרל כמעין הנובע

למחול לאדם חשוב ואם היה נבל לא אחלל עצמי עמו
 שירדו בי הנבל ולא שא ממני אדם דבר שלא מלאתי
 שאלתי וראיתי שחלול פני המורת מה שנתתי לו אפי'
 אם הייתי יוצא שכל קניני אמ' לו המלך אוהלך שתהי'
 אדון בעמך ובזולתם. וקבל ההתנצל' כמו כן מדרכי
 הנדיבות כמו שאמר חכם אחד כשהתנצל לך אוהבך
 באמת' או בהורא' א' תתפוש עליו ומחול לו שהחמל'
 טמרו' הנדיב ואמ' א' קבל ההתנצל' ממי שבא להתנצל
 לפניך אם אמת ואם שקר. כי מי שרוצה אותך בגלוי
 מוקירך ומי שממך' אוהבך סתר מכבדך. ונאמר כי אר'
 אחד התנצל לאוהבו וזמר לו אוהבי כבר לא הצריכך
 הבורא א' להתנצל' בדוננו אותך לזכות ולא לחשוב
 עליך רע באהבתינו אותך. ודעו לכם בני כי הנדיב על'
 דרך הבינוני' היא מדה משובה ונכבד' ובני אר' מתקרב'
 אצל הנדיב ומשכחין אותו בנדיבותו ובמתן' ידו כענין
 שנ' רבים יחלו פני נדיב וכל הדיע' לאיש מתן וכל מי
 שמרגיל עצמו במדה המשובת' הזאת ונותק בעת שראוי
 ליתן ולמי שראוי הרי הוא אצל ואצר' שמן אשר לא
 יכלה ולא יאבד אפי' עם אורך הזמן כן שלמה מצו' על
 מרת הנדיב' פיזר נתן לאבינו' וגו'. ודעו בני כי הנדיב'
 מורה על היחס ועל החסידות כאשר הכילות מורה על
 הנבלו' והגריעות ואמ' חכם אחד מי שחוננו הבורא נפש
 הטובה הוא מכני העול' הבא. ואמ' מהו היחס הגדול
 אמ' גמילות חסדים לבני האדם. ומן הנדיב' מי שדבר'
 בענוה ופיוס ונחת רוח ורצון וכל עניניו ועצתו על דרך
 הנדיב' כענין שנ' ונדיב נדיבות יעקב' וגו'. ולא עוד א' א'
 שמתקיים בעול' מתוך נדיבותו שנ' והו' על נדיב' יקום
 ודעו בני כי הנדיב' מדה הנאה לו לאדם מן הלב מתוך
 שמחה ששמח בלבו כשהוא נותן ממנו לאנשי' הגוני'
 ומתנרב בלבו לעשות צדקה וגמילות חסדים' פענין שנ'
 ויקחו לי תרומ' מאת כל איש אשר ידכנו לבו וגו'. ואמ'
 כל נדיב לבו יביאה וגו'. וכן מן הנדיבות האדם שהוא
 רחמני ומרחם על הבדיות ואם נראה בעיניו שמוצרך
 אדם לבקש ממנו דבר מקדים ונותן לו בטרם השגה.
 בני אף על פי שהוהרתו אתכם במרת הנדיב' אוהרם
 שלא תרבו בה עד שתצאו מגדר הנדיבות א' ההפקר
 והפיזור כי אם על דרך הבינוני וכפי מה שחוללו לגמול'
 חסד ולהתנרב לאנשי' ממה שחונכם הבורא עד שלא
 תגיעו כסיבת הנדיב' היתירה א' הרשות והעניו זו היא

מרת הנדיב' אשר יגיע אדם למעל' שם טוב. אבל לפי
 האד' את מעותיו דרך הפק' וליתלמי שאינו צריך ובמק'
 שאינו נאות ומיותר ממנו ומרה' ידו יותר מן הראוי לו
 וממה שירו משגת לא די' שאינה עולה לו למעלה ושם
 טוב לא שעולה לו לגנאי והרפה ובני אדם מליקוע עליו
 ומדברי' אחריו ועל הכל פן יד' מנכסיו ויצטרך לברני'
 ונמצ' מחבזה. הלא שמעתם בני מה אירע לנדיב אהל'
 שהי' בעל מלאכ' והיה כל כדנדיב שהי' עושה מלאכתו
 לכל הבא אצלו ולא היה לוקח מהם שכירתו והרגיל'
 עצמו בזה עד שכל האנשי' הבא' אצלו לעשו' מלאכה
 כשנגמרה מלאכתו לא היו אומ' לו כמה שכירות תרצה
 מן המלאכ' שעשית לי א' שהיו לוקחין מלאכתו ואמ'
 לו חשואות חן לך. והולכין להם עם מלאכתו והרגיל'
 במדה הזאת עד שהעניו וירד ר' מנכסיו ואעפ"כ היר'
 מהבייש לבקש האנשי' שכירו' מלאכתו מפני שהי' רגיל'
 לעשו' עמה הנדיב'. מה עשה אותו העני לקח כלב וקשרו
 ברגלי' הספסל שהיה יושב בו לעשות מלאכתו וכשהיה
 בא אדם כפעם בפעם ליטול מלאכתו אומ' לו תשואות
 חן לך. היה אומ' השל' מטוב הנאה זו שאתה מחזיק
 לי לכלב הזה ולא היה צאכיל לכלב הזה שום דבר עד
 שמת וכיון שמת הכלב והיו באים האנשים כפעם בפעם
 ליטול מלאכתם בלי פשוט ואומ' לו תשואות חן' היה
 אומר להם המתינו לכם והפרעו לי שכירותי כי כבר מת
 הכלב שלי מטובת הנאה שהחזקת' לי שחשלת' לפניו
 וכשם שלא ניוון הכלב מטובת הנאה שהשלת' לי.
 כך אינני ניוון מטוב הנא' שמתקיי' לי האנשי' מבלעד'
 טובה אחרת והיו האנשי' משיבין לו הלוואי תקח מעו'
 כרצונך. ומאז היו פורעים אותו ממלאכתו. לכן בני היו
 זהירין שלא לצאת מגדר הנדיבות א' הפיזור וההפקר כי
 כמו שהנדיב' משוכח מן החכמ' כך הפיזור כגונה מן
 החכמה ומכל עם הארץ. ונאמ' הנדיב עשיר ואם הוא
 רש והמפור' דל ואם הוא עשיר מלך. ונאמ' כי הכילי טוב
 מן הכפזר כי המפור' ימצא חן בעיני האנשי' בעוד ידו
 פתוחה ליתן להם כשיעצור ידו מהם יהפכו לו לאויבים
 והנדיב הנזהר ארוץ עליה. ונאמ' כי הנדיב' מדה נחמד'
 ונמצא בחכמ' החסיד'. והפיזור וההפקר טבע לא נוצר
 ומד' לא נברא' אבל הוא רוח שגעון שטות הב' לו לאדם
 להפקד' ממונו והכילות נמצא באר' חסר לב שמתירא
 פן יחסר ממונו ואינו בושח במי שחוננו הממן' הוא •

מעלת דרך ארץ

לראש ה' העה' ולחנול חיי העה"ב. והתעסקו לעשו
 כל המצות כתקנה וכוונת בתן. כמו שפ' הכמים ז' ל' כי
 בעשותך אותן כתקנה תצלו מכל צרה וצוקה בעה"ז
 ותזכו לג' עלע"ה ב' ותגמלו חסד לכל מי שתוכלו לעני'
 ולעשירי להי' ולמתי כ' הי' מעל הבור' ית' שגמל חסד
 לפל בריותיו ותחלקו ממונב' לצרק'. ותאכילו פתכם
 לעני' מפני שכל העול' עומד בזכו בעלי צרקה וגמילות
 חסד'. ושנו הכמי' במיסכ' ד"א רבה. היו אוה' את העני'
 כדי שלא יבאו כנך למד' זו היו אוה' גמילות חסדים כדי
 שתצטרך ממלאך התשחורת יהי בתך פתוח לרווח' כדי
 שלא יחסר מוונותיך היו זהיר בדלתו בתך שלא יהו
 סג' רת בשעה שאית' מיסכ באכיל' ובשית' מפני שדלתו
 ביתו ה'מביאין אותו לדי' עני'. והיו זהיר בכבוד אשתך
 כדי שלא תהי' עקר' היו שמח בייסורין ונכאין ע' לך מפני
 שהייסורין הביאין עליך מצילאין אותך מחלאי של מעל'.
 והיו שמח על שולחנך בשעה שהרעבי' נהנין ממנה כדי
 שתאריך ימים בעה"ו והבא'. היו עומד במתנה שנתת
 מתוך ביתך כדי שיכפה ממך מלאך המו' ש' מתק' בסת'
 יכפה אף. אם מנע אדם עצמו מדרב מצוה ועבר עביר'
 מלאך המוקדם. אם פזר רגליך על העני ועל המצונו'
 נתקיי' עליך ברוך אתה כבואך וברוך את בצאתך ותג'
 דבי אליהו הרחמנין ומאכילי רעבים ומשקי צמאים
 ומלבישי ערומי ומחלקי צדקו' עליהן הכתוב או' אמרו'
 צדיק כי טוב כי פרי וגומ' והיו זהירין וזרין להתפלל
 תמיד בבית הכנסת עם הציבור ולהתפלל כל התפילה'
 בעונה וסדרן ותקראו ק"ש שתרית וערבית בעונת כדי
 שיקבל הקב"ה תפילתך לרצון כי התפילה נתקנו במקו'
 הקרבנות ושב' חכמים במסכת ד"א רבא. היו זהיר' ק"ש
 ובתפילה כדי שתציל מדינה של גהינם :

רע. שואל כענין וימשיב כהלכה וכל המשפיל את עצמו
 מגביהין אותו. וכל המגביה את עצמו משפילין אותו.
 וכן אומר זאת לא זאת השפלה הגבוה'. והגבוה השפיל
 וכן הנא דבי אליהו והגויים כיונים והמנהגים כדובים.
 והמנפסין בדיהן והבועטין ברגליה' והמהלכין בראשי'
 אצבעותיהן עליהן הכתוב או' ית' תבואני רגל גאו' וגו'.
 ותנא דבי אליהו המאוסין בעיניהן והמכוזין בפני נפש'
 והמבשין את יצרן. והמשפילין את רוח'. עליה הכתוב
 או' מה אפ' ל' גוא' ישראל קרושו לנבזה נפש למתעגו'
 לעבר מושלי מלכי יבאו' קמו שרי' וישתחוו'. וענינים
 ושפלי רוחו בעלי הבטחה ונותו התשחור' עליהם הכת'
 או' והגור או' ויקס לך ועל רכרך נגד' אור ותשנאו'
 מדת הגאות ונסות הרוח מפני שהגאות מלביש הבור'
 ית' ולו יאות הגאות והגדולה והיא מדה שנואר' מאד
 בעיני המקום והבריות. כי יתרחקו הבריות מבעל גפי'
 הרוח הרחקה יתירה. והגאווה מוכנת לתקלות רבות'
 ובעליה לא יצלו מן המכשלו' שנ' לפני שכר גאון וגו'.
בני אהבו את הצניעות שכל מי שהוא צנוע בדרך
 אינו נכשל בעבד'. והקב"ה ברא עולמו בצניעו'
 ונתן את התורה בצניעות וואהב מאד את הצנוע ויאונו'
 מקפח שכרן. ותשמרו עצמכם מן הפריצו' ודברי הנבלו'
 מפני שהן סרסורי רעים ומבואות פתוחות לזנות וכר'
 המנבל את פיו מעמיקין לו גהינם ואפי' נחתם עליו גוג'
 דין של ע' שנה לטובה נהפך עליו לרעה :

בני אהבו מעל' הבושת ותחזיקו בה שכל המבייש
 לא כמדרה הוא הוט' וינצל מן העונו' והחטא'
 וזוכה לג' ע'. ושנו הכמים ז' במסכת ד"א אל תאמר
 אהניף לזה שיאכילני ולזה שישקני ולזה שיכסני ולזה
 שילבישני מוט' שתבטיש מעצמך ולא תבטיש מאחר'
 אל יביישוך שפתותיך. ולא יכזב פיך ולא יקללך לשונך
 ולא יכלימך שניך ולא תשחמנה לדרךך. ושנאו העונות
 שכל מי שהוא עו' פנים יורש גהינם והוא הנקרא רשע
 ולא חרבה ירושלים אלא מפני שלא הניח להן בושרת
 פנים זה מזה :

בני בחרו במדת האמונה מפני שהוא ממדו' הבור'
 וכל הנבון בה זוכה וישיב במחיצתו של מקו'. ולא עוד
 אלא ששכ' מקו' שהנאמנו בצווי' שם הברכ' והגדול מצונו'
 ושנאו הגול והגב' שהמקו' שונ' אות' וכל הגונב והגדול

בני בחרו בתשובה שהיא מצוה עד כסא הכבוד והקב"ה מקבל שנים ומקרבן אצלו ומשיבין לפניו והשתדלו לשוּב בתשובה שלימה לפני הבור' קוד' ביא הפורענו' והמקו' יקב' השוכח וימחו' על כל עוונותי'.

בני בחרו במעלת ההכמה שהיא מתנה נתון' לאד' מאת הקב"ה ומכאן את האדם לירי יראת שמי' ולעושר וכבוד והיים בעולם הזה ולישר חיי העולם הבא ומגינה על האדם מן החטאים והעצלו' ומצילתו מדיני' של גהנו'.

ושנאו את השמות והסכלות מפני שהסכיל מגנה את עצמו ומגנה את אביו וארץ אמו ואת כל משפחתו ומאב' ממונו והיו מקה' הומכרי' נפשו מקה' ה'.

בני בחרו במדת העושר והשתדלו לקנות עושר ונכסים באמונה ובישר ותזכו בעול' הזה ולעול' הבא מפני שלא נכראת מדת העונוני אלא כרי שיזכו העשירים בהן וינצלו מדינה של גהנו'.

והעושר הזה היא מתנה ממת המקום ואל' יאמר האד' העשיר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה כי הממון הזה כנפיים יש לו ופורת השמים והיום האדם עשיר ולמחר הוא הולך וחולף לו.

בני בחרו במדת הוריות שלא נברא האדם אלא שיהיה זריז ומהיר במלאכתו והאדם הזריז ממנו אוחז על עבודת המלכים והשלמוני וכל מי שמתכבד במלאכתו מלאכתו מכבדתו ונכסיו מצליחין. ושנאו את העצלות מפני שהיא מדת הפתאי' וחסרי לב וסומן לעצלות עניות:

בני בחרו במדת ההסתפקות מפני שהיא ממדות החסידים המסתפקים בין ברב בין במעט. וכל הנהנה מיגיעו ומסתפק קונה לו חיי העה' והרב' ומוצא קורת רוח ומנוחה בעה' וזאינו בא לידי חולי מעי וכאב לב ואי' דמו מסתפק זה השמה בחלקו שחננו הכורא. ושנאו מדת וולל וסובא מפני שהיא מדת הרשעים וסופו לבוא לידי עניות ומכאן לעצמו תלאים גדולים וככרים וסופו יורש גהנו'.

בני בחרו במדת תדריכות שלא נבנה העולם עד ששיחף בו הקב"ה מדת הנדיבות והנדיבות מזרה על היחס והסידות.

והשנאו מדת הכילות שכל מי שעינו צרה מציארתו מן העולם מפני שמסיר במחוננו

דבר מחבירו מעלין עליו כאילו הרגו. וכל מה שהאדם גזול והומס בעולם הזה אינו יוצא. מעולמו עד שאחרץ בחוץ אותה:

בני אהבו את החמימו' שהקב"ה הפין בחמימו' וכל מי שהולך בתשימות עם האל והדריכות הקב"ה משמדו מן החטאים והעונות ומציל את נפשו מדיני' של גהנו' ושנאו את הרמאות שכל מי שהולך בימאו' עם חבירו בידוע שהוא חורש עליו וסופו לשק' ולכחש לו. וכל המכחש ומסקר בחבירו כאילו מכחיש את המקום שהוא אמת:

בני אהבו מדה דרחמנות שהיא ממדות הבורא ולא היה העולם מתקיים אלא מלוא ששיחף בו הקב"ה מדת הרחמנות וכל המדחם על הבריות מכאן חוברה לעולם ומרחמין עליו מן השמים. ושנאו את האכזריות שכל המתאכזר על הבריות מביא חרון אף עליו ועל כל העולם כולו והקב"ה נפרע ממנו באכזריות:

בני אהבו מדת הרצון שכל מי שהורצין ומקובל מן הבריות למטה בעבור שיעור להצותם בדבריו ולרב' להם בלשון רכה בירוח שהו' רצו ומקוב' למעל' שכל שירוח הבריות מוחה הימנו רוח המקו' נוח הימנו. והקב"ה מעל' אותו למעל' ושרר'. ושנאו מדת הכעס מפני שהכעס כסלק את הרעת והמדה הזאת אורת לשוטים ולסכלים וכל הכעס עינוי כחות ויצד הרע מהגרה עליו וגורם לו להטוא:

בני בחרו במדת שם טוב בעבודת המקום כי הקב"ה בעצמו חוזר לקנות שם טוב גדול מכל היהסים וקדי' מכל כסף וזהב שבעולם. ושנאו את מדת שם רע המגיע ב'הבלי' העולם כי היא הרפה וגנות ומוצא את האדם מן העולם וכל זמן שאדם מתכוון להגדיל שמו בהבלי' העולם שמו מחמעט והולך שכל ההורף אחר הכבוד הררה בורחת ממנו:

בני בחרו במד' יע' שפני שנכר' מן העליוני' מקום טהרה וקדושה ודרכו והולך אחדטבע הנשמה אשרי מי שגמיר עליו יש ומחין נשמתו טהור לבעל' כדרך שנתן כגוף. ותגעו בו' הוחבו אותו לפני הבור' כרי שלא יכשיל אתפס ולא יחטאכם ויטריכם טחי' העה' כי הקב"ה ברא אתכם צדיקים וישרים לפיכך אל תשתעבדו ליצר הרע שבלבכם ואל' תשמעו אליו.

מדת הכילות

ענינו בדבר שאינו שלו להסתכל באשת פוטיפר לפיכך לא שלטה עין הרע בו וזכרנו שנ' בן פרת יוסף בן פורת עלי עין שהוא פרה ורבה על העין ואין עין מזיקתו ושם תאמ' עינו רעה בממנו היתה תלמוד לומר ויבא יוסף את הסף ביתה פרעה שהיה גבור נאמן ולא גזל כלום וכל מי שעינו צרה אינו רוא' ברכה לעול' שכן אהו"ל הגרי סימכיא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנו טובות ונותני עיניהן בחליק יפה אינן רואין סימן ברכה לעול' וכל מי שעינו טוב' במזונו ומחלק ממנו לצדק וגמילות הסדים וטאכיל פתו לעניים ומרוה אותן הרי הוא מתדשן ומתרוה מכל טוב בעניניו שנ' נפש ברכה תדושן מרוה גם הוא יורה' לכן בני הון והירין שלא להרגיל עצמכם במדת צרות העין והכילות כדי שתחברכו מפי האל ומפי הכריות ואלהינו יצילנו מן המדות המגונות ויצליחנו במעלות העליונות ורות נדיבה יסמכנו למען רחמי אמן :

של שואם העין דבר קשה הוא ע"ה שהוא שקול כנגד כל החלואי כולו בעניניו של והסי' י"י ממך כל חלי ואהו"ל ע"ה ואפ' צ"ט מתנו בע"ה וא' בדרך ארץ שנ"מ שהעין שולטת בו אוכלת ממנו שמא תאמר אין ע"ה קש' לא עין של אחרים אבל ע"ה שיש לאד"על עצמו ועל נכסיו אינ' אוכל' בו ואינ' מקו' תלמו' לומר עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי כלומר שאכלה בי ע"ה שלי ויגד' ממד' שאכלה בי ע"ה שראחרים ומפני שע"ה דבר קשה מאד ואוכלת במקום שהיא נכנסת בו לפיכך צוה לו הקב"ה למשה ואמר לו כשאתה רוצה לעמוד על ממנו של ישראל אל תמנה את עצמך לפי שכל מקו' שיש מנישם הנגף מצוי מפני ע"ה שאוכלת בו לא הוי גובה מהם שקלים לכפרתן ואתה מונה את השקלים ועומד על מנתך לפיכך כל המשים ע"ה על חבירו מעילין עליו כאילו הרגו וכל מי שאין עינו רעה על הכריות אין עין הרע שולט בו ומנין אנו למדין מיוסף הצדיק שלא נתן

המעלה השלשה ועשרים מעלת דרך ארץ

היא מדת דרך ארץ לפני המקום ב"ה לפי שאין ישובו של עולם כלום אלא בדרך ארץ וכל מי שאינו בדרך ארץ אינו השוב לכלום אלא כבהמה וכחיות המדבר ועלף נאמ' ועיר פרא אדם יולד' ואהו"ל כל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב והמתזק בשלשון עליו הכתוב אומר והחוש המשולש לא במהרה ינתק :

בעבור שמעלת דרך ארץ מדה חשובה עד מאד ויקרה אצל בני אדם והיא מעלה כללית וכוללת כל שאר מעלות המדות הירונויות והגופניות נמשכות עמה ולה פארות וענפים וצאין לכאן ולכאן לפיכך אחרת אומה וכתבתיה בסוף כל שאר המעלות לבד מעלת השלום שאחרתי וכתבתי אותה בסוף הספר כדי להשלימו ולחתום בו בשלום והזכרתי במעל' המד' הזאת קצת פכל שאר המעלות הכתובות בספר הזה וכתבתיה על דרך קצרה כדי שאם יקשה לאדם לעיני תמיד בכל הספר יקרא המעלה הזאת ובה יזכור ממד' שיש בשאר מעלות המדות ואילו לא כתבתי לכ' מעל' אחרת זולתי מעל' הדרך ארץ הית' מספיק לכם בהנהגת העה"ז והבא' לכן בני שימו לבכם עליה ותעיינו בה תמיד והספר הזה כלו תחזירו עליו פעם ופעמים בשנה ויועיל לכם בעצרת הבורא :

בני צאו וראו הכתה של דרך ארץ לפני המקום ב"ה שהרי הקדים דרך ארץ לתורה דתנא רבי איהו ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן וגו' ויגרש את האדם מלמד שנתן לו הקב"ה גירושין כאשה וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט שהחריב מלמד שהכרובים קודמין למעשה כראשית ואת להט החריב המתהפכת וזגהינס לשמו דרך זו דרך ארץ עין החיים זו תורה כמו שנ' עין חיים היא למחזיקים בה וגו' היא למדת שתביבה מעלת ד'א לפני המקום ב"ה שהקדימה לתורה הביבה היא מדת דרך ארץ לפני המקום שכל זמן שיש בו אדם דרך ארץ הרי הקב"ה והבריו' מתפארין בו ואף התור' מתפאר בו מפני שכל מי שיש בו דרך ארץ עם התורה היא מתקשטת בה ומתקנ' את לומדי והרי

בני באו למד' מעלת דרך ארץ ידעו בני כי מעלת דרך ארץ מדה חשובה עד מאד ובעבורה יקנה האדם חי' העה"ז והב' ולא עור לא שששביל דרך ארץ יקנה האדם תורה וחכמה ומצות ויראת שמים וציעשי' טובים שכן אהו"ל אסאין תורה אין דרך ארץ הביבה

וגומל לכ' חריר בכל יום ועקר ידיעתו להדבק בו דיבוק יתר וללכת בדרכיו ולעשות מצוותיו ולשמור חוקיו ומשפטיו והו עקר האל יתברך. ודבר זה חייבו השכל והראהו דרך ארץ שאם אדם כיוצ' בדעשה עמך גמילות חסדים וטובה אחד מני אלף ממה שגמלך הבורא הלא אתה מוכרח מן הדין לידע אותו ולהדבק בו ולעשו' כל מה שיגזור עליך קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה. וכמו כן צריכין לעבוד לבורא מאהבה ושיהיו כול מעשיכ ודבריכם לזכר אהבתו לא על מנת לקבל שכר וגמול טוב ממנו אף לא כדי להנצל מן העונשין כי אם הכל על הדרך האהבה מפני שהקב"ה אוהב את אוהביו ביותר ועושה להם רצונם. ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראהו דרך ארץ. שאם אהבך אדם כיוצא כך אהבה שלימה ועושה לך רצונך אתה מוכרח להיות אדוק וקשור באהבתו קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה. ותאהבו גם את חבריכם כגופכם מפני שהקב"ה אוהב את ישראל ביותר ולפיכך משה מזה' את ישראל ואהבת לרעך כמוך ותאהבו גם ח' ביותר שנתרבו באהבה מאת י' אלהיך תירא. ותאהבו גרי האמ' והצדק מפני שהתור הזהיר עליה והקב" אוהב אתכם וכמו כן צריכין אתם לירא מפני בוראכם ולעשות כל מצוותיו וחקתיו ביראת שמים לפי שאין דבר בעולם חשוב לפני המקו' כיראת שמים מפני שהשליט האדם עליה והיא ברשותו של אד'. ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראהו דרך ארץ שכן בני אדם יראין לעבור על גזירת מלך בשר ודם ועל מצוותיו מפני היראה ק' ולמלך מלכי המלכים הקב"ה וכך אהלו למסס' דרך ארץ רב'. כל דרכיך יהיו לשש'. הוי אוה' את השמי' ויר' מן השמי' הרר ושש לכל המצוו'. הוי כבוד שאינו נפתח להכניס בו את הרוח וכערוגה עמוק שמהוק' את מימ'. וכקנג' זפו' שמשמר אתינו. שב לפני הזקני' הש' אזניך ושמע את דבריה' הקש' לרברי חבריך ולא תהי נבה' להשי' והוי מחש' את הרברי' בעניני' על דבר ראשון הוי משיב ר' ראשון ועל אחרון אחרון הוי מור' על האמ' לא תדבר לפני מי שהו גרול ממך בחכמ'. ותראו אביכם ואמכם שטרחו ושעמלו בכם וגדלו אתכם עם סיוע המקי' ואם תראו מהם ותפכרום יכבדו אתכם מן השמים ותזכו לחיי העה"ב. ותהגו בתור' נומ' וליל' מי ה' חייב' ואורך ימים ובה תצליחו בכל ענייניכם. ותזמו

הוא מתוקן ומכובד בפני הבריות והבריות מתקבצין אצלו מפני דרך ארץ שבו. וכל מי שאין בו דרך ארץ לא ידור עם בני אדם כי מעשיו אינן מקובלין ודבריו אינן נשמעין. ובני אדם מתרסקין ומנו הרקקה יתירה. תדע שכן הוא שכל מי שאין בו דרך ארץ אפי הוא בן ק' שנה הרי הוא חשוב כנער הזה עושה בו מעשה נערות ואין האדם מקובל בפני הבריות בעבור תורה ומעשי' טובי זיראת שמים ובעבור חכמה ותכונה בלבד כי אם דרך ארץ מעורב עמהן. דרך ארץ הוא שהוא האדם מהשב בלבן הדרכים שיש לו לנהוג ולילך בהן כדי שתצר בהן בפני המקום ב"ה ובפני חבריו כעניין שאמ' דוד חשכתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. כך אמר דוד כל דרך שהייתי רוצה לעשות הייתי מחשב בו בשרם שאעשנו אם היא טובה וישרה בעיני חבריו הייתי עושה והולך בה ואם נראת בעיני לא סלולה הייתי מניה והולך. לפי שכל דבר יש לו שני דרכים. לפיכך יש לו לאדם לבחור מהם הדרך הטובה והישרה בעיני המקום והבריו'. ומהו ואשיבה רגלי כלומר לא מלבי בחרתי הדרך הטובה והישרה אלא תורתך למדתני דרך ארץ ומנהגו ראוי' שאהיה מקובל בעיניך ובעיני כל הבריות שהי מחכימ' פתי כעניין שנ' עדות י' נאמנה מחכימת פתי. וכך הוא אומר לתת לפתאים ערמה וגו'. לפי שאין אדם למד כל כך דרך ארץ כמו שלמד אדם מן התורה כצו שנאמר דרכיה דרכי נועם וגומר:

בני

התנהגו בחסידות וביראת שמים עם הבריות והתנהגו עמם בענוה ורום נמוכה ולשון רכה ואל השנו ממנהגות בני האדם כי כל המושנה ידו על התחתונה. ותשא ותתנו בטובתן של בריות ותברו בשבחן והעשו כמעש' הטובים שבהן. ותהיו מצויינים במעשיכם וברביכם באכילתכ' ובשתיתכ' בעשיפתכם ובמלבושכם במשאכם ובמחנתכ' בהליכתכ' ובישיבתכ' ותרגילו עצמכם בכל דרך טובה ומנהג טוב שנוהגין בני אדם החכמי' והנדיבי' כדי שתהיו מקובלין בעיני המקו' והבריו'. ועתה אשוב לזכור מעט מזער מכל מעל' ומעל' על הסדר בדרך קצרה כדי שתהיו רגילין ורזיזין בהן בעזרת שרי:

בני

צריך לידע ולהכיר את בוראכם שברא אתכם מאין והמוציא אתכם מאפס וגמלכם ככל טוב

מדת הכליות וצרות עין

העין שכן מורד את האדם מן העצה והוא • שכן אמרו
 חכמים ז"ל ע"ה וי"ה ושנאת הבריות מוציאין את האדם
 מן העולם • ועליו שלמה צווח ואומ' לא תלחם את להם
 דע עין וגו' כי כמו שער בגופו כן הוא וגו' ואחז"ל כל
 הנהנה מצרי עין עובר בשני לאוין אלא תלחם ואל תחאו
 זכיון שנ' לא תלח' את להם רע עין למה נאמר ואל תחאו
 לומר לך כיון שאתה יודע שעינו צרה אינו רשאי ליכנס
 לביתו ואפי' הוא מרב' לפניך כמה מיני מעדני' זמטעמי'
 למה כי כמו שער כן הוא שמחוך שעינו צרה עליו הר'
 הו' עומד ומשער בלבו כל מה שאת' אוכל' ושות' זמחוך
 כך אין הברשה שרויה במיעיד לפי שעינו רעה אוכלתו
 בתוך מעיד כענין שנ' פתך אכלת הקיאנה וגו' שאתה
 מתעכבת במיעיד ולא עוד אלא כל האוכל' ושוחה
 מפיתן של צרי עין כאילו אוכל' ושוחה סם המו' שאין בו
 הנהא אלא מזיק לו כענין שנ' לחמו במעיו נהפך וגו' •
 זאמר חכם א' אכסנאי הכלי לא יפחד מן הקבסא ולא
 יצטרך אל המרקחת • זאמר אחר מי שמתארת אצל
 הכלי תתענה בהמתו ואינו צריך להפנות :

בני בואו וראו כמה קשין העצרנין וצרי העין שכל
 מי שעינו רעה הרי הוא כסופך דמיס • שכן אחז"ל אין
 עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי עין שנא' ועינו ואמר'
 ירינו לא שפכו את הרם הזה • וכי עלת' על לבנו שקמי
 בית רין שופכי דמים הנאלא לא בא לירינו ופטרנוהו
 בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה ולא עו'
 אלא אפי' עופו' השמים מכירין בצרי העין שכן אחז"ל
 באגרה מנין שאפי' עופות השמים מכירין בצרי העין
 שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף והס'
 לדמס יארופו לו וצרי עין • וכר"ל מי שהוא כילוי וצרי עין
 בממונו ואוהב יותר מדאי ואינו עושה ממנו צדקה
 וגמילות חסדים סוף שממונו מתהסר והולך בענייני שנ'
 נכהל להון איש רע עין לא ידע מי חסר יבואנו • ורעו
 לכם בני שכל מי שהוא להוט אחר הממון תוומד אותו
 ביותר סוף שתאותו מבואתו לוי גודל וגניבה וחמס'
 ונשיאותו תעס הבריות שלא באמונה זמאתה אורס'
 ומתנכל' עליהם ליקח ממונ' בכל עינין שיובל'
 ותאיוהו והשקו בממון מונעתו מן הצדקות וכן החסרים
 ומן המצות מפני צרות העין שגורמת לו שינו מאמין
 שיהא הממון שלו די לו ואפילו הוא עשיר גריל'
 זממן

בני הוה ודוקי מאד במדת ההפקר זאל תוציא
 ממונכם לבטל' כי אם בדברי שאין מנוס מהם
 כמו עניני אבילה ושתייה ובגדים וכל שאר העניינים
 הצריכי' לכם די תספוק בלב לא דרך הפק כי נחמורכם
 אשר יחסר לכם • וכשתם מרווחים שתי מעות תוציאו
 אחד ותצניעו אחד • כרי שתמיד ימצאו בידכם מעורת'
 מקובצים על אשר יאמרו מושלי המושלים ערך האדם
 כפי מה שיש לו ואם אין בידו מאומה ואינו חשו' לכלו' •
 הלא הראו בני כמה העניים נבוי' בעיני מקצ' העשירי' •
 זכמה שפלים בעיניהם עד שאינ' מחשבי' חכמת' לכלו' •
 הוא שאמר שלמה חכמת המסכן בוזיה וגו' זלא עו' לא
 שאחיו וקרוביו של עני שונאין אותו וכל שכן שריעיו
 ואיביו מתרחקין ממנו כענין שנ' כל אחי רש שנאוהו
 אף כי מרעהו וגו' • ולא עוד אלא שמוציאין לו עלילות
 וסבות ידועות כרי שלא להתנהו' משלחם כלום שנא'
 כורף אמריכם לא המר' • לכן בני הוה ודוקי במדת
 הנדיבות המשובחת וז' גילו עצמכם ותשפרו עצמכם
 מן הפזר ותהפקר סוף בא לירי עניות ובזיון ושפלו' ואין
 מנוס מהם • ואלהינו ברחמי יפתח לנו את ידו הפתוח'
 והרהבה אמין • טוב להסות בי' מכתוח בנדיבים •
 זאקרו אשר הגענו עד כאן לספר נצטח מעלת הנדיבות
 ובעליה נספר נכונות הכלו ובעליה כרי להרגול במד'
 הנדיבות המשובחת בעזרת שדי •

מדת הכליות וצרות עין

בני דעו כי מדת הכליות וצרות העין מדה מגוזה
 עד מאד ואין ברוב הזרות המגונו והפחותות
 מדה פחותה ממנה זראוי לכל אדם חשוב להתרחק מן
 המדה המגונו הזא' כי הסכימ' דעת כל החכמי' ואמ' אין
 השבו' עם הכלי' ולא אמונ' עם הבעע' וכל מי שמהגיל'
 במד' המגונו הזא' לא יזכר בק' אנשי' תשובי' כעניין שנ'
 לא יאמ' עוד לכבל נתיב כלילי לא יאמ' שוע ואמ' חכ' א'
 הכלי' גריעו וההריעו' הפסר והמהיר' מעו' יודעו בני כי
 הכלי' הבר הכלב הלא תראו הכלב עומד על גבלת'
 הכהא שהספקת לכם כלבים ואם בא כלב אחד לאכל
 עמו מתרים כנגדו זמ' רשו מעליו מפני שאינו סבור
 שיובל להשביע נפשו • וכן הוא אומר והכלבים עוי נפש
 לא ידעם שבעס • דבר שנאוי הוא מאד הכליות וצרות

וממון אחרים אפי' המעט נרא' בעיניו הרבה ומכניס בו ע"ה וחומר. וכל מי שעינו צר לא די שמס' במחוננו מא' המקו' לא שתול במחוננו כממונו וקרן' אני לקרא עליו המקרא הנה אלתי כסף ואלתי זהב לא העשו לכם: **בני** אל תשאן ש'אה מן הכילי כי לא די שימנע מכם אלא שיצנא אתכם: ואמר חכם אחד מי ששאל שאלה מן הכילי הוא יותר פתו' ממנו: ואמ' את המבקש מן הכילי בקשה כמבקש זדים במדבר ואמ' מי הכילי לא די לו שהוא צר עין בממונו לא ששונא את הנריבי ואת הנכבדים ומדבר אחריהם עם בני גילי. ואם אתם רוצים להכיר האדם הכילי בחנו מעשיו ותראו אם ידור לאדם ומאחר את נדרו ומוצא עלילו' וסיבות כדי שלא למלא הנדר ואפי' אם ימלא לאחר זמן תחשבוהו לנבל וכילי כמו שאמר חכם אחד נדר הנריב המתנה מהררה ונדר הכילי האיתור והעליל: ואולם הכילי הוא על ג' דרכים ישלך אדם שה' כילי לעצמו וותרן לבני ביתו. וישלך אדם וותרן לעצמו וכילי לבני ביתו וכל שכן לשאר בני אדם. וישבת אני את הכילי בדבר אחר כי יעצור ידו מן הנבלים כאשר יעצור ידו מן הנכבדים והנריבים אמנם ראיתי רוב האנשים העצרני' המורישים לבניהן ממון מקובץ מכילות ועצרות ויקומו בניהן אחריהם ויפזרו אותו בתכלית הפיזור וההפקד וכבר שקלתי כל מדות בני אד' בכף מאזני' ולא מצאתי קל יות מן הכילי לעצמו וקל מחקל שפמור וטפקיר ממונו וכל מי שהוא להוט אחר הממון אינו שבע ממנו פענין שש' שאלו ואכרוך לא תשבעני וגו'. ואומ' אוהב כסף לא ישב כסף ולא עו' לא שגור' לו לאב' את נפשו פענין שש' ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמי על כל אשר נעשה תחת השמי' הו' עניני רע נתן והלאה לבני האדם להט' בני' ואחז'ל באגר' זה ששפ' של ממון. אם זכה לעשות ממנו צדקה וגמילות חסדים לענות בו קורא להקב"ה והוא נענה: לא זכר מקטרגו כמו שנ' לענות בו סרה. ולא עוד אלא כל מי שהוא כילי וצר עין בממונו ואינו מחלק ממנו לצדקה וגמילות חסדים מדת הרין מקטרגת עליו ומאכרת את נפשו ואת ממונו ועליו הכתוב אומ' ואבד העושר ההוא בעניני רע. ואחז'ל באגר' כענין רע שהשוב לעני תראו שוקים תראו דגלי' תראו כמו הוא שמקובעל בשר למה אינך טורח ואוכל. אמ' הקב"ה לא די שאינך נוחלן

עלום משלך אלא שארה מכניס בו ע"ה כמו שנתתי לך לפיכך והוליד בך ואין בידו מאומה. או להם לציקנים ולצרי העין שמאבדים ממונ' בעה' וטורדן את נפשות' מהעה' שישכן מצינו באנשי סדום שלא נאבדו מן העול' לא לפי שהיה עינם צרה כממונם שהיו עשירי' גרול' ולא היו מחנין אהרי' בממונם שכך אתו' עשירי' שלהו היו אנשי סדום מן הארץ הטובה והשמינה שהיו יושבין עליה שכל צורך בעולם היה יוצא ממנ' כמו שנ' ועפרו' זהב לו. מהו ועפרו'. זהב לו היה א' מהן אומ' לעבדו לך לגינה וקח לי באיטר ירק והיה הולך לקח ומוצ' חתתו זהב וכסף היה יוצא ממנה שנ' כי יש לכסף מוצ'. אבנים טובות ומרגליות יוצאין ממנה שנ' מקום ספיר אבניה. להם היה יוצא ממנ' שנ' ארץ ממנ' יצא לה' ולא בטחו בצל יצרים לא בצל עשרם שהעושר דוחה יראת שמים מבעליו שנ' הבוטחים על הילם וברוב עשרם יתהללון ולא עו' לא שלא חסו על כבוד קונו לשבן' אוכל לאורת ולגר שנ' פרץ' נחל מעם גר הנשכחים מני רגל לא סבו האבות שלהם מלמעלה מפירותיהן שלא תהא הנירה מסדום אפי' לעוף השמים שנ' גתיב לא ידע עיט. ולא שופתו עין איה:

בני הלא תראו מה העצרות וצרות העין עוש' הרי שבא דבר מצו' כגון סוכ' ולול' וציצית' ופי' בהן היות עיני צר' בממונו אמ' כל ש' על מה אני מפסל' ממוני ומוציא משלי' למצו' זו ואני יכול לצא ירי' חובתי בשל אחרים. ומדת הרין מקטרג' עליו לפני הק"ב ואומ' לפני רבש"ע לא מדתך כבוד בשר ודם זה מכבדך בממון אחר' דיקה' שתספוק ממנו תיו' עי' אחרים ומתוך כך ממונו הולך ומתחסם מן ג' זה כפני שה' עינו רע בשליו וכפאם אינו דבר מצו' לידו והו' מרדקך בה לעשות בדב' מועט ואינו הושש לכנות' ואומ' ה' אני יוצ' ירי חובתי כאילי היה אף וזו ומה לי להוצי' ממנו לריק כדי לעשו' מצוה מן המובח' יומד' הרין מקטרג' עליו לפני המקו' שהו' מבין את המצו' שלא לעשות' מן המובח' ושלא להוציא בה יות' כדי להתנאו' לפני המקו' במצו' נאות ומתוך כך ממונו אבד ועושרו כל'. מר' מגו' מא' הכילות וצרות העין שכל זמן שעינו צרה על הבריות נותן הקב"ה כליון עינים. מב' שכן מצינו בבלעם הרשע שמתוך שביקש להכניס עין הרע על ישראל נסתמרה עינו אחרת

מעלת דרך ארץ

מן המקור ותולה פטחנונו על ממזנו והו' מן המרד' הגרועו'
שימצאו בכני אדם דבר קשה עין הרע שהוא שקול כנגד
כל התלאים כלם. וכל מקום שעין הרע שולטת אוכלת
ממזנו וכל המשים עין הרע על חבירו כאלו הרגו.

בני אחזה את השלום שכל מקום שהשל' מצוי שם
יראת שמים מצוי. גדול השל' שאפי' העליוני'
צריכי' של' כ"ש התחתוני' ואפי' הסמים צריכי' שלום
כ"ש החי' בקש השלום ורדפו אחריו שהקב"א אהב את
השל' ומתחילת בריותו של עול נתעסק לבראות דבר
של שלום והוא האור. ולא עוד לא שכל הברכו' טובות
ונחמות טיבות שהקב"א מביאין על ישראל הותמיהן של'
ותברחו מן המחלוק' מפני שה' דבר שנאו מאוד בעיני
המקום שמצינו שויתר על ע'ז ולא ויתר על המחלוק'
ואפי' כדי לעשו סייג וגרר למצו' התרחקו מן המחלוק'
כי המחלוק' מביא את האד' לירי מלקו' ולירי סכנ' נפשו'
ושנאו מרת הרבילות ולשוין הרע שהן טורדין את האדם
מן העול הזו והבא שכל הפספר לשון הרע הקב"א דוחפו
לגהי' ותלי' בלשונו בגהי'. מפני שמביא ג' פורעניות
גדולו' בעול' וא' הן מחלוק' וע'ז וגלות. וכל מי שיאמין
לא הרבילו לא ישאר לו אוהב ואפי' יהיה לו חביב וקרוב

בני א התפארו כנפשכם ולא תתנשאו בעצמכ' על
הבריו' כשביל מעלותיכ' וכשביל תור' ומעשי'
טובים שקדמתם לא תשפילו עצמכם ותכניעו לבככם
ורוחכם לפני כל אדם ותהיו כאספופא התחתוני' שהכל
דשין בה. וכיתר נמוכה שהכל תולין בה.

בני אם הם ושל' לקית' בממונכ' או בגוף' התרגזו
ול' התקצפו נגד הבור' לא הצדיקו עליכם הדין
קבלו כל דבר מאהב' וזכרו את איוב שלק' בגופו ובכניו
בכנותיו ובממונו' ולא חט' בשפתיו ולא נתחפל ללא' ה'
בני אל תהזרו אחרי לבבכ' ואחרי עיניכ' מפני שהם
שנים סרסורי' רעים לגוף שהעין רואה והלב
חומר והגוף עושה העבירה. ואין לך אבר באברי האדם
שיגרום לו נכשול כמו העינים וזכרו את שמשון שהלך
אחר נראה עינומה עלתה לו.

בני אל תשנו עם המיני' ואל תתוכחו עמהן בדברי
התורה פן תמשכו אחריהם ויביאו אתכם אל
הבו והקלון בעולם הזה וסופכם ירשין גהינם.
בני אם ידברו אתר' בכס דבר רע גדול אחתהו' אוחו'

יותר מדאי וא' יהי בעיניכ' גדול אבל יהי' בעיניכ' קטן
כדי שתניחו מקו' לשלו'. וכן אם אמרתם על אחרי דבר
רע קטן אל תאמרו מה אמרנו הלא דבר הוא ומה בכך?
אבל יהי' בעיניכ' כגדול עד שתלכו ותפייסו אותו ותברו
עליו רעים עד שתפייסו אותו פיוס גמור ורציו שלם.

בני יהי' פרקכסנאה ושמועתכ' נאה וטוב. והשתדלו
להוסיף על השמוע' הטובה כדי שיבחרו בכס
הבריות וידבקו בחברתכם ויהקרכו אצלכם כי כל מי
שפרקו רע ושמועתו מגונה לא ימצא חברים ויתרחקו
הבריות ממנו ויסורו מעליו.

בני אהבו את התור' ותכבדו אותה ואת לומדי' שכל
המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל
המחלל את התורה ואינו מכבדה כראוי גופו מחולל
ומבוזה על הבריות.

בני אם תראו חכיריכם האיביל' והפצי' כדבר שבירכ'
וברשותכם למלאה הפצם תשתדלו לעשו הפצ'
ובטלו רצונכם מפני רצון חכירי' שכן עשתה רחל ללא'
ותעבירו רצונכ' ורצון חכיריכ' מפני רצון איביכ' שבשמי'
כדרך שעשה יעקב שלא נשק ליוסף כשהיה קורא ק"ש.

בני אל תלשינו חכיריכם בדב' שיבא להם שום היוק
בסבתכ' לא בגוף' לא במינוק' מפני שהלשון נכנס
תחלה לדין. וכל המלשין את חבירו אין לו רפוא'. ואם
נשמרתם מלשון הרע תהיו כל ימיכם בשלום.

בני התרחקו מן העינו' ומן הרומ' למיעור שמה יחשד
אתכם כדבר עבירה ואפי' כמה שאין בכ' שביל
המבי' עצמו לירי חשד' לא ישו' את חושריו לא יאשים
הוא את עצמו מפני שה' בעצמו גורם לו שרע וחשד

בני התרחקו שלא יתערמו עליכם בני אדם שמה
תצטרפו להתרעם על אחרים ותוסיפו להטא'.

בני אם תרצו ללמוד תורה או דבר חכמה או מדרך
ארץ' תאמרו על מה שלא שמעת' שמענו ואם
ישאו אתכ' דבר ואין אתם בקיאי' בו א' תתביישו לומר'
אין אנו יודעים אבל תאמרו למרוהו לנו.

בני אם תבטיחו חכיריכם בשום דבר רשותרלו
להביאו לירי גמור כדי שההיו מבטחין ועשים
מדברים ומקיימים שכל מי שטכטיח ואינו עושה עליו
הכתוב אומר למרו' לשונם דבר שקר וגו'.

משיצאו מפנים לא תוכלו להשיגם לאחור כאשר לא יוכל המורה בקשת אחרי שירה החץ להשיבו אליו.

בני

תחשבו על כל מעשים ותתקנו כל עניינים לעשותם במוסר ובדרך ארץ תצדקו עליכם הדין לעולם. ותוציאו עצמכם מן התרעומות.

בני

לעולם הווי דנין את כל האדם לכף זכות ואל תכריעו אותם לכף זכות שכל המכריע את חבריו לכף חובה מפריד החברה וסוגר דלתי השלום ופוחת דלתי התחברות והאיבה ולא עוד אלא שמן השמים ידינו אותו לכף חובה. וכל המכריע חבריו לכף זכות דינו אותו מן השמים לזכות.

בני

הווי ששים ושמונים במה שהונכם הבורא מן הטובה והממון ואפי' הוא דבר מועט שכל מי שמשתמח בחלקו נקרא עשיר ואפי' עני הוא וזכור מי שאינו שבת בחלקו נקרא דש ואפי' אם הוא עשיר גדול

בני

אם באת מצוה לידכם אל תתירו לעשותה שאם תתרו במצוה אחת סופים להתרופות באחרת ואם עברתם על דברי תורה ברצונכם ושרא ברצונכם.

בני

אל תחמדו ממון חבריכם ואל תתנו עיניכם בממון שאינ שלכם ואל תקחוהו לעצמכם כי אם נטלתם את שאינו שלכם סוף שיטלו את שלכם מכם

בני

אל תהיו רגילים בנדרים שכל המרגיל בנדרים סופן למעול בשבועות ותחלת נדרים פתח לאולת.

בני

אל יהי עסקכם עם הנשים ואל תנהגו עמהן קליות דאש שכל מי שעסקו עם הנשים רע והוא תחילת פתח לביאוף וסופו יורש גדינים.

בני

אל תעבדו את הכדוכים בממון על מנת לפרוע משלכם. ודעו כי הערבות מפרחת העניות.

בני

אם לקחתם ממון מהלואה תסגלית עלי בטוח וביי שלא יכלה הקרן ויהיה לכם מה לפדוע שכל מי שמלח מעותיו רצה להפרע. ואם הליחתם ממון לאחרים אל תתכיישו לבקש ממונכם אלא תחזור עליהן ותפקדו אותם מדי יום כי אם כי הבושת ההוא יכול לתבאכם אל הכותל ואל תקלק.

בני אהבו את החנוכה וקנו את המוסר כי יבא אתכם להצילה העולם הזה וינחילו אתכם חיי העולם הבא.

בני

אהבו את כל אדם אישכפי מעלתו והשית לשונכם רכה עם כל אדם כי בלשון רכה יכנסו הקשים וישחו הגאים והאויבים יחפכו לאוהבים.

בני

הווי ראוי וחדרים ותרעוים מחטא הקל פן יביאכם חטא הקל לידי חטא חמור שעבירה גוררת עבירה והורצים למצוה קלה שהיא תביאכם לעשות מצוה חמורה שמצוה גוררת מצוה ידה כבוד חבריכם חביבי עליכם כשלכם ואל תתכבדו בקלונם שכל המתכבד בקלון חברו אינו לו חלק לעולם הבא.

בני

אם הפצו אתם שתדבק בכם אהבת הבריות הווי נושאים ונותנים באמונה ביושר ובצדק והווי נושאים ונותנים בטובתן ואל תספרו בגנותן ויהיו דבריכם עמהן גזושים וערבים כדי שתהיו אוהבים למעלה ונתמידים למטה.

בני

אם תרצו להתרחק מן החטא תחשבו בסופו כי כפי עריבות החטאי ומתקותו בשעת עשייתו כן יהיה מרידתו בסופו.

בני

העשה המצוות על ררך האהבה ואם עשיהם מצוות הרבה יהיו בעיניכם מעטים לפי חובתם בהם.

בני

אם עשיהם מומה וגמילות חסדים וצדקה אל תאמרו משלנו הטבנו לא ממה שהטיבו לכם מן השמים.

בני

לפיכך צריכים אתם ליתן שבת והוראה לקרוא שספן לכם טובה והטיב לכם ואם הטובו לכם מן השמים רבר מועד יהיה בעיניכם הרבה. ואל תאמרו בשביל מעשה ידני שהם הגונים הטיבו לנו לא בשביל מעשינו שהם הגונים ודרבנו שאינו כחוקנים הטיבו לנו בעינינו של ומשלם לשונאי עלי פנו להאמרו.

בני

אם התעוררם והרשעתם מעט יהיה בעיניכם הרבה ואמרו או לנו שחטאנו או לנו שחטאנו דבר עברה ומשול לדינו. אם הרעו לכם מן השמים יהיו בעיניכם דבר מועט ואמרו במעט נגמנו מהזכותינו והלא הרבה רעה יותר מזה היתה ראויה לבא עלינו לפי רוב עונותינו.

בני

תחשבו על דבריכם קודם שאון מפנים כי

בני

תחשבו על דבריכם קודם שאון מפנים כי

במסכת ד'א' אמר הקב"ה אם עשית דברי כשמהך
פמילי שלי תצא לשחרך ואף אני בעצמי אצ' לקראתך
ואומר לך בואך בשלום עניןך שלא נתת בממוק שאינו
שלך הם יאירו לך באישן ויהא פלה שנו זורח בחושך
אורך אזניך שלא שמעת בהם דברי בטלים הם יאזינו
לך לחיי העה"ב פ"ך שלא סיפר בלשון הרע עליו
ההרגו כל בעלי הרעה פ"ך שעמל בדברי חורה עליך
יהברכו כל בעלי ברכה ידוך ששמרת מן הגדול מה יעשו
לך כל בני עולה ידוך שלא קפצה מן הצדקה מה יעשו
לך כל בעלי כסף וזהב רגלך שלא קרמו לרבר עבירה
מה יעשה לך מלאך המות רבריו לא הרצתי לפניך מה
שתרצה עשה שלא תאמר לא הותרה בי :

בני

אהבו את המוכיחים אתכם מפני שהן מביאין
אתכם לחיי העה"ב ושנאו את המשבחים אתכם
אפי' במעלה שיש בכם וכ' שתשנאו המשבחים אתכם
במעלה שאינה בכם מפני שהן מתניפין לכם ולפיכך
ראוי לשנאון תכלית שנהא :

בני

אהבו לילך תמיד לבית הכנסת כדי להתפלל
וכדי שתטלו שכרם בכל יום שאפילו על
פסיעותיכם אתם מקבליהם שר :

בני

אהבו את המדרש ואת חכמי התורה כדי
שתחזו ויבאו בניכם לתלמיד תורה :

בני

אל תעיו פניכם בפני מי שהוא גדול מכפ שכך
אהו"ל במסכת ד'א כל מי שמעין פניו בפני מי
שהוא גדול ממנו לסיף בא לידי בחדת ואם מנע אדם
עצמו מדבר מצוה ועסק בדבר עבירה סוף שמת אשתו
במגפה ש' הנני לוקח את מחמד עניןך במגפה אם
רצת לכבוד חכם יהיו לך בנים ובנות נתונים למעלה
ואם רצת לכבוד עני יהיו לך בנים ובנות עוסקי תורה
ומקיימי מצות בישראל אם ראית חכם שמת עמו וחזו'
עליו עד שיפרד ממך אם ראית עני שמת עמו וחזו'
עליו עד שתוליכהו לקבר שבחיהתך יספרו בשלומך
כשלוס פינתם בק' עזר אם ראית עני חבריך שנתדלדל
ומטה ידו עמך אל תחזירו ריקם ש' שומר מצוה לא
ידע דבר רע אם הלויים סלע או מאמה לעני בשעת
דוחקו נתקיי' עליך אז הקראו וי' יענה אם גדלת עצמך
בפני חברך הקב"ה משפילך ואם גדולך אחרי בני בשיב'
ביקמסי' עש' עמה שלו כרי שיב' שלו וינזו על משכב

בני

אל תחבישו ללמוד תורה וחכמה מכל אדם
אפי' מן הקטנים מכם כי לא הביישן למד ודעו
כי הכושת ההוא רע מן החציפ' ומן העוות .

בני

הוו יושבין עם החכמים והתרחקו משבת עם
הכסילים לפי שאין כבודו של אדם וקלונו
אלא בשיבתו .

בני

אל תהיו כאסקופא העליונ' שמנגפת הרגלי'
ולא באמצעות שכל היושב עליה זועף וסופה להסתר .
אל הוו כאסקופא התחתונה שרוב בני האדם דורסין
אותה וסוף כל הבניין כלו נסתר והיא במקומה עומדת
אם חראו אדם הכסף יותר מכם אל האמרו מפני
מה זה האיש חכ' יותר ממני מפני שלא שמת'

כיוצא בו ולא נהעסקתם בחכמ' כמוהו לפיכך השתדלו
לקנות החכמה והמוסר מפני שהן עיני האדם שמראין
לו לאדם הדרך הטובה והישרה וכן אם ראיתם עשרי'
גדולי יותר מכם אל תתקנאו בהם ולא תאמר מפני מה
האנשי האו יותר עשירים ממנו מפני שהעושר בא לו
לאדם מאת הבור' או שמה היו זריזין במלאכתו בעניניהן
אחר מכם או אפי' לו הית' זריזין מני וחריפ' לעשות
מלאכתו ועניניכם יותר מכ' דעו כפי שאין כל אדם
זוכה לשתי שלחנו העול' הז' והב' ושנ' אות' העשירי'
קבלו שכרם בעול' הזה וגמולכם צפון לעול' הב' לפיכ'
אל תהרהרו אחר רצון הבורא וכן אם ראיתם אדם נאה
בעל קומ' יפה תואר ויפה מרא' יותר חכם אל תקנאו בו
כי ביום המתי' אדם שווין וחשובין כנביל' ולא עוד לא
שהנביל' יהנו בעלי' מן העו' ומן האדם אין כול' בריה
נהגית ממנו כלום .

בני

הסתכלו בג' דברי' ולעול' לא תבאו לידי הרהור
עבירה ועון דעו מאין באתם ולאין אתם
הולכים ולפני מי אתם עתידין ליתן דין וחשבון :

בני

אל תשמעו לאזניכם דברים בטלים מפני שהן
נכזו תחיל' לאברי' ואם תשמעו דברי' בטלי' מאחרי'
תכופו אליית האזון לתוכה כרי שלא תשמעו אותה :

בני

אל ימצא בידכם גדול וגניבה ולא דבר רע שכר'
אבריך ועירו עליך :

בני

אל תתירא מבית דין של מעלה שהרי עידוך
אזהבך ממך ותוכלו לפייסם בממון ולא עוד
אלא שמכריזין עליך מריבה בכל שעה ושעה ואחול'

הצלי שבו בא לאכל צנון בצל אוכל ממקום העלין לא
 יהא נוטל את הכל ויתלוש בשיניו ויחזירו על השלחן
 וכשבא לשנות רבים הופך עצמו לצד אחר ושונה לא
 יהא עומקולא גרגרין ולא נוקרזומות על קללתו ואינו
 מתכבד בקלון חברו . החלת עבידה הרהור . שניה לה
 ליענות שלישיית לה גסות הרוח רביעית לה אכזריות
 חמישית לה הבטלה . ששית לה שנאת חנם . שביעית
 לה ע"ה . הוא ששלמה אמר כי יחנן קולו לא תאמן בו
 כי שבע תועבות בלבו הויך בקנה שהרוח מנשבת בו
 לכל צד שתראה שאין התורה מתקיימ' לא במי שרוחו
 נמוכה עליו ולא במי שרוחו מושל' עליו . לפיכך נמשל'
 התורה למים . מה המים הללו אין רוכן להלך במקום
 גבוה אלא במקום נמוך כך אין התורה שורה אלא במי
 שרוחו נמוכה עליו . כל המעביר על מדותיו מעבירין לו
 על כל פשעיו שנ' מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע
 כל המתנבל על דברי תורה סופו להחכים בהן שנאם
 נבלת בהתנשא . כל המתחכם בדברי תורה מוסיפין לו
 חכמה על תבניתו שנתן לחכם ויחכם עוד . כל המולול
 דבר א' מן התורה תי' כר' שנ' כי דבר י' בזה נאח מצותיו
 חפר הכרת תכרת הנפש ההי' עונ' בה' כל ת"ח המולול
 בנטיילת ידים הרי זה מגונ' אורח מכנים אורח מגונ'ה
 פמנו . ודברים בגולס מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו
 ונכנס לתוך דברי חברו ונבהר' להשיב שואל שלא
 כעניני . ומשיב שלא כהלכה ואומ' על אחרון ראשון .
 ועל ראשון אחרון ועל שלא שמע אומר שמעתי ואינו
 מורה על האמת . לעולם תהא נאה בכניסתך ותה' נא'
 כביאתך ותחא ממעט את העסק ועסקך בתורה ההולך
 אחר רבו אינו ראוי ליפטר מאחריו עד שיטול ממנו
 רשות הוי ב' תלמידין שקולין זה כזה כשנכנסין בע' בית
 נכנס תחל' ואורח אחריו וכשהי' וצאין אורח יוצאת תחלה
 וב' ב' אחריו הנפט מרב' בינך שהו' גדו' בינך שהו' קטאן'
 לו הריני נפט' . לעול' לא יפט' אד' לו מצאל חברו ולא
 מצאל רבו לא ימתין עד שיטול ממנו רשו' וילמדו כל
 אד' ד' אמן השמי' שאם לו לאברה' אבינו אברה' אברה'
 כלו' אני צריך לך אמן לפני רבו' עי' הין . ולא יכנס אדם
 פתא' לבי חברו וילמדו כל אד' ד' אמן השמי' שעט' על
 פתח' של ג' עוקר' לאד' של זוקר' י' את האד' ויאמר לו
 איכ' ומעש' הזקני' שהלכו למלכות הפנימית והיה להם
 פלוסוף א' שם . ואל הן רבן גמלי' ר' הושע' ר' א' עז' כן

בני אהבו את תלמידי חכמי' שנוהגין בעצמן בדרך
 שת"ח נוהגין ותכבדו אותן בכבוד גדול והמקום יכבד
 אתכם ויעלה אתכם למעלה העליונות ואי זהו דרכן
 של ת"ח כך שנו חכמים בספכת דרך ארץ חמש עשרה
 מדו' נאמרו בתלמיד חכם נאהבביתא תי' חסיד כישיבתו
 ערוס כריות' פיקח כמעשיו . מכיר את מקומו . שמת
 בחלקו . ואינו מוזיק טובה בעצמו . כונס זכרן . מרבה
 לחשב שואל ומשיב שומע ומוסיף על כל פרק דבר .
 חולך אצל החכמים ולומד על מנה לעשות . ת"ח צריך
 שיהא צנוע באכילה ובשתייה לא יאכל מעומד ולא
 יקנה את הקערה ולא ילקח בשפתותיו ולא יגס' בפני
 חברו ויהיה צנוע ברחיצה ובסיכ' ובעטיפתו ובהליכתו
 וברוקו ובקולו ובמעשיו הטובים . מיעוט שהוק מיעוט
 שניה מיעוט תענוג . מיעוט הין הין מיעוט לאו לאו .
 בארבע דברי' ת"ח יכירכנסו בכיסו ובכעסו ובקטפיתו .
 וי' אף בריבורו . הדר תורה חכמה . הדר חכמה ירא'
 הדר יראה ענ' ה' הדר ענוה צניעות ד' דברי' גנאי לת"ח
 לא יהא מחשיך בדרך ולא יצא מבושם לשוק . ולא
 יכנס לבית המדרש באחרונה ולא ירבה ישיפתו עם
 עמי הארץ . צניעות גדול צריך לו לת"ח להיות נוהג
 בעצמו ככלר' הזו כרי' שילמדו ממנו שאר בני אדם
 ממעשיו הטובים . מה הלה הע' כל זמן שהיה בבית
 אביה' היא מצנעת עצמה וכשהי' יוצא' לשוק מפרסמת
 עצמה ואומרת כל מי שהו' יודע בי עדות יבא ויעיד
 עלי' כך תלמיד חכם צריך שיהא צנוע ברכיו וטפורסם
 כמעשיו הטובים רודף אחר האמת ולא אחר השקר .
 אחר האמונה ולא אחר הגול' אחר השלום ולא אחר
 המתלוקת . אחרי הארי ולא אחרי האשה . לעולם יהא
 אדם יודע אצל מי עומד ואצל מי יושב ואצל מי אוכל
 ושונה . ומשיב ומסית' ואצל מי חות' שטרותיו . לעול'
 לא יהא אדם עיר בון הישגים ולא ישן בין הערים ולא
 בוכה בין המשחקים . לא שותק בין הבוכים לא עומד
 בין היושבים ולא יושב בין העומדים . ולא קורא בין
 השונים . ולא שונה בין הקוראים כללו של דבר לא ישנה
 אדם ממנהג הבריות . לכניסה הגדול קודם לב' הכלא
 קטן . לבית הנוער הגדול קודם . לברכה הגדול קודם .
 והמהלך שואל בשלום היושב . לא ישב אדם לפני מי
 שהוא גדול ממנו . בא לפרוס על הככר . פורס ממקום

עדיה ור' עקיבה אמר לו ר' יהושע לרבן גמליא רבי רצונך נלך ונקביל פלוסוף חברנו אמ' לו הין הלך רבי יהושע וטפה לו על הרלת . והיה פלוסוף ההוא מחשב בדעתו ואומ' אין ד"א א"א של הכס לעולם יהיו כל בני אדם חשובין בעיניך כלסטים והיו מכבדן כרבן גמליא הנכנס לבית בעל הבית כל מה שיגזור עליו בעל הבית יעשה ולא יהא קפדן בתוך מעורתו מניחין פיא במעש' אילפס ואין מניחין פיאה במעשה קרירה . לעול' ההא דעתך מעורבת עם כל הבריות . אל יאהו אדם פרוסה כביצה בידו והאוחז פרוסה כביצה בידו הרי זה רעבתן וכמה הוא שותה שנים ד"א ג' מגסי הרוח שני שישבין על שלחן א' הגדול שבהן שולח ידו תחלה וא"כ הקטן והשולח יד בפני מי שהוא גדול ממנו הרי זה גרגרן לא יאכל אדם עד ד' שעות חמין וכן שיקלגוף מיעוטן פין היין רובו קש' לגוף מיעוטן יפה . ג' רבי שקולין זה כזה החכם והירא' והענו' ההכנס לבי חבירו לא יאמ' תנו לי ואוכל עד שיאמרו הם : מזגו לו את הכוס שות' ושותהו וכמה הוא שות' בחמין ג' פעמי' בצונך ד' פעמי' אמר רבי יהודה בר' א' בכוס של גליל אבל בכוס שביהודה שותה ושותה כל צרכו . לא יאמ' אר' לחבירו בא ואאכילך מה שהאכלתני שזו דרך הרבי' . לא ישלח אר' לחברו הבית של יין ויתן על פי שמן שזו דרך המיתה . לא יאמר אדם לחברו סוך שמן מפך ריקם מפני שמניח בו טובת הנאה בתנם . ואל ישקה אדם לחברו יין חרש לשם יין ישן שזה דרך הגזל . היה שופה יין לחמר אל יאמ' שלקו את זה וקנו את זה שזו דרך הגזל . היה אדם עובר בשוק אצל מוכרי תבוא' אל יאמ' שלקו את זה ותנו את זה שזו דרך הגזל . היה אדם עובר בשוק אצל מוכרי תבוא' לא יאמר להם בכמ' חפץ זה הוי' צינו לוקח מפני שמשיע דעתו של מוכר . לא יפרס אדם פרוסה על גבי הקערה אבל מקנת אדם קערה כפרוס' . לא ילקט אדם פטיו ריקניני על גבי השלחן מפני שממר' דעתו של חבירו ולא ישוך מפרוסה ויפרינה בקערה . ולא ישוך אדם את הפרוסה ויתננה לחברו . לפי שאין דעת הבריות שזה ולא ישתה אדם מן הכוס ויתננה לחברו מפני סכנת נפשות . ומעש' בר' עקיב' שהי' לו אכסני אצל אדם א' נתן לו את הכוס ומעמיו אמ' לו ר' עקיבה לך ושתהו . אמ' לו בן עזאי עד מתי אתה משקה ר' עקיבה כוסות הפגומין . שוב מעשה

בר' עקיבה שהיה לו אכסני אצל אד' א' נטל את הפרוס' וסמך בו את הקערה . חספה ר' עקיבה ואכלה . אמ' לו ר' אין לך פרוסה שתאכל בא' פרוס' שאני סומך בה את הקערה אמ' לו כמדומה אני שהיית נכו' בפורשין עכשו אי אתה נמוה אפי' ברותחין לא ישתה אדם כוסו ויניחנו על גבי השלחן לא יאחזנו בידו עד שיבא השמש ויתננו לו . הרברים אמ' ר' עקיבה אין מניחין בשר חי על גבי הפת ולא קערה על גבי הפת . ואין זורקין את הפת ואין יושבין על השלחן שיש בו אוכלים מפני שמשבחים את האוכלין והנכנס לסעוד' לא ישול חלקו ויתננו לאתרי' או לשמש שמא יארע דבר קלוקל בסעודה לא ישלנו ויניחנו לפניו . וא"כ יתננו לו אורחין הנכנסין אצל בעל הבית . אינן רשאין ליתן משלפניהן . כלום לא לבנו של בעל הבית ולא לשלוהו לא א"כ ישלנו רשו' מבשל הבית ומעש' באד' א' שהכניס אצלו ג' עניי' בשני בצרו והיו לו ג' כצים והניחו לפנין בא' בנו של בעל הבית ונטל מהן חלקו ונתן לו וכך השני וכך השלישי וכיון שראה בעל הבית ג' כציי' ביד בנו עמד בעל הבית והגביהו מלא קומתו וחבטו בארץ ומת אף אשתו כיון שראת' כבה מת עלת' לראש הגג והפילה עצמ' משם ומתה אף אביו כיון שא' כן שמתו בנו ואשתו עלה לראש הגג והפיל עצמו משם ומת הרי ג' נפשו' נהרגו על רב' זה הנכנס למרחץ ואומר יהי רצון מפניך יי' א' הוי' אבוי' שתכנסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מני ומכיוצי' בו ליתת לבוא קודם שנכנס כיצד יעשה . חולץ את מנגעו ומסלק את טליתו ומתיר את תגורו ופוש' את חלוקו ואח"כ מתיר את אפיקרו התחתון רחץ ויצא הביאו לו הפמ' מקנת את ראשו תחלה ואח"כ מקנת את כל אבריו . הביאו לו שמן סך את ראשו תחל' ואח"כ כל אבריו מפני שהראש מלך על כל האברים ואח"כ מני' את אפיקרו התחתון ולובש את חלוקו וחוג' את תגורו ומתכס' בשליתו ומני' את כובעו ואח"כ מניח את מנגעו . וכשה' מניח כיצד יעשה מניח של ימין תחלה ואח"כ של שמאל וכשהו' חולץ חולץ של שמאל תחלה ואח"כ של ימין . וכך לעני' תפילין מניח של יד תחלה ואח"כ של ראש . וכשהו' חולץ חולץ של ראש תחלה ואח"כ חולץ של ידי אים ישלו עבר או בן מניחין לו ולא יכניס אדם שמן בזכוכי' לבי המרחץ מפני הסכנ' ויומ' אדם הלכ' של בי' הכס' בבי' הכס' והלכ' של

בית המרחץ בבית המרחץ. אין אד' שול' ומשיב במקו'
 שרובן לבושין ומיעוטן ערומי. ולא ישל' אד' שלו' כבי'
 המרחץ מפני הסכנ'. ואם ישל' אומ' מרחץ'הו'. ויש
 אומ' משיבו ואין בכך כלום. ג' יניה אדם רגליו על שפת
 האמבטי ויהיה קבוצ' בתוכ' מפני שהו' דרך גנאי ג' יאט'
 אד' לחבידו תרום ירך עליו בבית המרחץ ואם עשה כן
 אינו יוצא מעם לשלום. אמר' ר' יהוד' כמה דברי אמורים
 במי המיעוטים אבל במים המרובים הרי זה פשתבח.
 והקורא ב' פעמים והטובל פעמים הרבה הרי זה מגונ'.
 המחכפה בטליתו ועמד במקום הזה הריזה גזול את
 הרבים והרוחץ בצונן ששתה טהור שרין הרי זה גזול את
 הרבים כיצר יעשה ירך ויחפור בורות שיחין ומערות
 ויתקן דרכים וסרטיאות וימתח לו' היוצא לכרך קורא'
 קריאת הגבר ר' חייא אומ' לא יפחו מב' ובאיזה תרגול
 אמ' בחרגו בינוני שנ' מי שת כטוחות חכמה או מי נתן
 לשכני בינה. אדם הבא מן הדרך ונכנס למרחץ ומקיז
 דם שת' והשתכ' ושמש משתו על גבי הקרק' דמו בראשו'
 האוכל שום קלוף ביצה קלופה שלן עליהן הלילה. דמו
 בראשו. השוהה מי נהלים מי נהרות בפיו או בידו אחת
 דמו בראשו מפני הנימה. הקיזים ויושב בהענית דמו
 בראשו תגרי ספרים היתגריהן תגריהן תגריהן וינורואין
 סימן ברכה לעולם. תגרי דגים טמאים והארבה הטמא
 אינן רואין סימן ברכה לעול'. ואמר' עקיב' תלמיד חכם
 בשלן בתשעה באב וישמו הכל עצמן לתלמידי חכמי'.
 אבל פעם אחת היה ר' עקיב' יוש' תחת הוי' מפני הסכנ'
 ואומר קוצצי גנות טובלי ומגרלי בממה והגרי סימט'
 העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי יום מן' שעות
 ולמעלה אינן רואין סימן פרכה לעולם. והמפז' לשכר
 חמור ולשכר אשתו ולשכר הריח' והמוכר ספרו. אע"פ
 (שאינו) צרי לו' והמוכ' את ביתו אע"פ שאין לו' מה יאכל
 אינו רואה סימן ברכ' לעול'. ר' יצחק אומ' האוב קורצין
 הרי זה משופכי דמי שנ' ולא תלך רכיל וגו'. ר' אליעזר
 אומ' השונא את חברו הרי זה משופכי דמים שנ' כי יהיה
 איש שונא לרעהו וגו'. בן עזאי אומר השונא את אשתו
 הרי זה משופכי דמים שנ' זשם לה עלילו דברים וגו' סוף
 שהוא שוכר לה עדים ומקדימה לסקילה. ר' יוסי אומר
 הנותן את הקץ לכלום אדם אין לו חלק לעה"ב. ר' מאיר
 אומר כל מי שישלו בית המדרש בעירו ואינו הולך שם

חייב מיתה. ועוד אמר' ר' מאיר ומה פסח שהו' א' מהר' יג'
 מצו' האמור'. בתורה כל מי שאינו בא ועומד על פסחו
 משעה ששוחטין אותו עד שעה שגומרין אותו חיי' מית'
 בית המדר' שיש לו גף אפיס ורובו רבכו' מצו' האמור'
 בתורה על אחת כמ' וכמ'. ועוד אמר' מאיר כל מי שיש
 לו ת"ח בצידו ואינו משמשו חייב מיתה שנא' כי דבר י"י
 בזה וגו'. וכל מי שהוא יכול ללמוד תורה ואינו לומדה
 עליו אמרה תורה מה מצאו אבותי כפי בי עול כי רקקו
 מעלי וגו'. הרוחץ מנעליו ויצ' לשוק הרי זה מגסי הרוח
 סנטרו לצדיק וכובעו מאחריו וירכתו על חברה
 ורצועות תפילין בידו מחזירין כשהו' בשוק הרי זה מגסי
 הרוח. וכל גסי הרוח נדמין לע' זענ' ולא תביא תועבה
 אל ביתך וגו'. ולהלן הוא אומ' תועבת י' כל גכה לב'.
 נאמ' כאן תועבה ונ' להלן תועבה מה תועבה האמורה
 כאן ע' וזאת תועב' האמורה לחלן ע' נאמ' להלן יצאו
 אנשים בני בליעל ונאמ' כאן ובליעל קקין מונד להם.
 אלא הו' גבורים לילך בדרך המקים שאין גבור אלא
 ההולך בדרך שנ' רבנו י' כל מלאכיו גבורי כח עושה
 דבריו לכן בני חברו במעלת ד"א מפני שאין בכל המרו'
 טובה הימנה. ובעבורה יזכה האדם ויגיע לכר' שאר
 המדות. ואלהינו יזכנו להבין דרכה ולידע את מקומה
 ברחמי הרבים וחסדיו הגדולים אמן.

חמיעל' הארבע' ועשרי' מעלת השלום

בני בוא ואלמדכם מעלת השלום. דעו בני כי מעלת
 השלום היא המעלו הרמו' שכן שם א' משמותיו
 של הקב"ה שנ' ויקרא לו י' שלום. ובכ"מ שהשלום מצוי
 שם יראת שמים מצויה. ובכ"מ שאינשם שלום אין יראת
 שמים מצויה. גדול השלום לפני המקום שכך אמרו ל'
 באגדה. גדול השלום שאפי' הכתובים דברו דברי ברא'
 להטיל שלום בין אברהם לשרה שהרי היא אמר' ואדוני
 זקן והוא אומ' לאברהם ואני זקנת וכן הוא אמ' ויצונו ג'
 יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמ'. ואין אנו מוצאי'
 שצוה אותו מכל הדברים הללו כלום לפי שלא הירח
 חושדו. בא וראה כמה דיות משתפכין וכמה קולמוסין
 משתברין וכמה עורות אוברין. וכמה תינוקות
 מתרצעין לכתוב בתורה דבר שלא היה מפני השלום.
 ואתו' ל' מותר לשנות בדברי שלום. גדול השלום שאפי'

מעלת השלום

דמתיים צריכין שלו' . שנ' ופא שלום ינוחו על משכבתם גדול השלום שאפילו בשעת המלחמה מבקשין שנ' כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום . גדול השלום שאפי' העליונים צריכין שלום שנ' עושה שלום צמרומו גדול השלום שחוחמין בו בברכת כהנים שנא' וישם לך שלום גדול השלום שחוחמין בו בסוף התפלה בשלום שנ' יי' עוז לעמו יתן יי' יברכך את עמו בשלום ולא עד לא שביום נחמת ישראל מתבשרין תחלה בשלום שנ' מה נאוו על ההרים רגלי מבשרי משמחתי שלום .

בני נאוו וראו כמה גדולת השלום שאפי' לשונאי' אמר הקב"ה פתחו להם בשלום כענין שנא' כי תקרב אל עיר וגו' ואפי' בזמן הזה אחו"ל שואלין בשלום הגוים מפני דרכי שלום . אמר עליו על רבינו חננאל זכאי שלא הקדימו אדם שלו' בעולם ואפי' גוי בשוק . ואחו"ל היו מקדים בשלום כל האדם והיו זנב וגו' מהו לשלום כל האדם אפילו אם אתה רואה שלבו עלקדו מקדימו לשלום . שאם אתה עושה כחגרי' לו שיאהבך ולא עוד לא שאפילו אינו נכנע להשלים עמך הקב"ה מוסרו ומכניעו תחתך כענין שנ' ואם לא תשלים וגו' . ונחנה יי' אהיך בירך וגו' . וכן מצינו בדרך ע"ה שהיה רודף אחר שלום של שאול כענין שנ' אני שלום וכי אדבר המה למלחמה . ושואל לא דיי שלא נחפיים לו אלא שהי' רודפו כדי להרע לו . ומוסרו הק"כ בדרך דוד במערה ובמעגל ואף על פי לא עלחה . כלבו של דוד להרע לו . לפי שצריך לו לאדם להיות אוהב שלום ורודף שלום כענין שנ' בקש שלום ורדפהו בקש אוהבך . ורדפו עם שונאך . בקשהו במקומך ורדפהו במקומות אחרים . בקשהו בגופך . ורדפהו בממונך בקשהו לעצמך . ורדפהו לאחריו . בקשהו היום ורדפהו למחר . ואל תתיאש לומר לא אוכל להשלים לא רדוף אחר השלום עד שתגיעו . ואחו"ל ברח מן הג' והדבק בג' . ברח מן הפקדונות ומן המאונין ומן לעשות שלישי בין אדם לחברו . והדבק בג' בחליצה ובהיתר נדרים ובהבאת שלום בין אדם לחברו ואיזה ריפית שלום כפי אהו"ל זה המדבר שלו' בשעת מחלוקת ומבטל כבודו מפני הרבים כדרך עשה משא שנ' וקם משה וילך אל חתן ואביו . והמבטל עסקו ומטיל שלום בין איש לאשתו בין אדם לחברו בין רב לתלמידו ואפילו הוא עושה סעודה לשניהן כדי לעשות שלום ביניהן .

של עולם נחמסק הקב"ה לבראו דבר של שלו' שנ' ויאמר אלהי יהי אור . ומניין שהאור שלו' שנ' יצר אור ובורא הוישך עושי שלו' ובור' רע . מכאן אחו"ל נר ביהו וקירושו היו נר ביהו ערוף משו' שלו' ביהו ולא עוד לא שהרב תקנו' תקנו חכמי' זל משום דרכי שלו' שכך אחו"ל דבר יי' אמר מפני דרכי שלו' . כהן קורא דאשון ואחריו לוי ואחריו ישראל' מפני דרכי שלו' . מערבין בבית ישן מפני דרכי שלו' . בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלו' וכן הוא אומר דרכי נועם וכל נתיבותיה שלו' . ואחו"ל באגדה יי' דרכי' חבנן הקב"ה ומכולם לא כפל לא שלום ולא הן כהני' ליום וישראלים סנהדרין והכבדות ותרומה' המשכן והקרבות ושמן המשחה וארץ ישראל וירושלם בית המקדש מלכות בית דוד והכסף והזהב . וכהני' וכהנו לו הלוי' . ולקחת את הלויים לי . ישראל ואתם תהיו לי וגו' . סנהדרין אספה לי הכבדות קדש לי . התרומות ויקחו לי תרומה' . הקרבנות תשמרו להקריב לי . שמן המשח' שנ' שמן משחת קדש יהיה זה לי . בית המקדש הוא יבנה לי בית . מלכו' בית דוד כי ראיתי בבניו לי מלך . לי הכסף ולי הזהב . ומכלם לא כפל לא השלו' שנא' או יחוק במעויו יעשה שלו' לי שלו' יעשה לי . גדול כח השלו' שאפי' העליונים צריכין לו כענין שנ' המשל ופחד עמו עושי שלו' במרומו כיצד הרקיע הזה של פני' כענין שנ' המקר' במי' עליונים והכוכבים הם של אש שנ' הללוהו כל ככביו אור לא הן מרתיעין את הרקיע ולא . הן מכבין אותן . ואחו"ל אין אחד מן המזלות שמהלכין ברקיע עולה מלפניו אלא מאחריו כזה העולה בסולם לאחריו שהוא כל מזל ומזל אומר אני עולה ראשון ומתוך כך אין אחד מהן מתקנא על חבריו ויש ביניהן שלו' . וכן בירידת יורדין לאחריו הן בדרך שעלו לאדמיהן וכל אחד ואחד רואה את עצמו למטה מחבריו והוא אינו יוד' במה יש לו ליריד ומתוך כך אין ביניהם קנא' ותחרו' . ומה העליונים שאין ביניהם קנא' איבה שנא' ותחרו' צריכי' שלו' ההתחוננים שכולן אינ' ותחרו' על אחת כמה וכמה שצריכין שלום ואחו"ל מיכא' כלו אשוגבניא כלו שלג ועומדן והאצלוה ואינו מוסיק זה לזה הוי אום' עושי שלו' במרומו . ועו' אומר מעולם לא ראתה פנימת' של לבנה משום דחלש רעת' של לבנה מפני שבתחלתן ברייתן נבראו החסרת ודחלבוהו שוין וקטרגוהו דחלבוהו על דחמיה לפני

לפני

בני נאוו וראו כמה גדולת השלום שבתחלת ברייתו

על המים ואחז"ל גדול השלום שכל הברכות טובות
 ונחמות טובות שהקב"ה מביאין על יש' הוחמיתן שלום
 בק' שפורס סוכת שלום - בחפלה עושה שלום - בברכת
 כהנים וישע לך שלום - אין לי לא בכרפו וברכבו מנין
 שנ' זאת תורה העולה למנחה ולאשתא בשר למלא' וז'
 ולאשתא שלמים - וכן בפרטן אחה מוצא השלום לבסוף
 שנ' זאת תורת העולה זאת תורת המנחה - זאת תורת
 החטאת זאת תורת האשם - ואח"כ לבסוף זאת תורת
 זבח השלמים - וכן בקרבנות ציבור אחה מוצא שלמים
 לבסוף שנ' אלה העשו ליי' במועדיכם לבד מנדריכם
 ונדבותיכם לעולותי ולמנחותי ולנסכיהם ולשלמים -
 והלא שלמי בכלל נדרי ונדבו' הם ומה ח' ל' ולשלמים
 ולשלומכם - שהשלמים שלום בעה' זו העו עושים שלום
 בין הסוכה ובין הכהנים ובין ישראל לאביהם שבשמים
 שלכולן יש חלק בהם האימורי והדם למזבח וח' ושוק
 לכהנים ועורה ובשרה לבעלים - ולפיכך נקראים זבת
 שלמים שהכל שלמים בהם - לכן בניו הוזהרין במד' זו
 לאהוב שלום ולרדוף שלום מפני קץ למתן שכרן של
 אוהבי שלום ורודפיו - ה'הים יטע בינינו אהבה אחוה
 ושלום ורעות אמין :

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר גשמת מעלת השלום
 ובעליה כסדר בגנות המחלוקת ובעליה כדי ליישרם ל
 השלום בעזרת שדי :

מדת המחלוקת

בני דעו כי מד' המחלוק' מד' שנוא מא' בעיני המקו
 שכ"מ שהמחלוק מצוי אין טוב מצוי' שם - צא ולמד
 מבריתוהו ש'ע' שבכ' ו'וי' נא' בו' כי טו' וכו' ב' לא נא' בו' כי
 טוב - לפי שכן נברא גהי' שב' עו'ק מאתמול תפת'
 יו' שיש בו אתמול ואין בו שלש' ולא ע' לא שבו נברא
 המחלוק' שנ' ויהי מבדיל בינמי' למים - שהבדיל בינמי' ש'
 העליוני למי' התחתוני' זמה אסהמחלוק' שהו' לחיקונו
 ש'ע' וליישבו אינכתו בו כי טוב - מחלוק' שהו' לערכובו
 ש'ע' על אח' כמ' וכמ' צאו וראו כמ' קש' המחלוק' שכך
 אחז"ל ב"ר שלמעל איקונסין לא מבין שנ' זמעל' ובר'
 שלטט מבין' שנ' זמעל' ואילו במחלקתו של קרח אפי'
 תינוקו בני יוסף נכלעו בשאו' חחתי' - שנ' ונשיה' ובניהם
 וטפ' וירדו הם וכל' אש' לה חיי' שאול' - ואתו' ל' נקראו
 רשעי' ואלו הן הפוש' יד' על חבר' להבות' אע"פ של' הכהו

נקרא

לפני המקום ואמ' לו אי אפשר לשני מלכים להשתמש
 שישתמשו בכתר א' - ואמר לה הקב"ה יפה אמרת לכי
 ומעמי את עומך - ולא פגמתה של קשת שלא ירחו
 עוזבי החמ' אומ' ראוב' כחז' גדול של' אהינו שהקשת
 הולך לפניו והוא יורה בו הצים - ומתוך כך מתחזקו יד'
 עובדי ע'ז' לכך נאמ' עושה שלום במרומיו - גדול השלו'
 שהוא קודם לשבחו של מקום כשבא יתרו אצל משה
 מיד וישאו' איש לרעהו ולשלו' - ואח"כ יוספ' מש' לחותנו
 את כל הנסי' ש'עש' הקב"ה לישראל ולא עוד אלא שכל
 המצות שעושים הרשעים בעה' הקב"ה נוהג' להן שכרן
 בעה' ז' כגון עושר ונכסים ויבנים וכבוד ושאר הטובו' הו'ן
 משלום שאינו נוהג' להם שנ' אין שלום אמי' י' לרשעים -
 ולא עוד לא שהשלום נותנו הקב"ה שכר לצדיקים שנ'
 והיה מעש' הצדקה שלום - ולא עוד לא שבשלום מקרב
 את הגרים ובעלי תשובה שנא' בורא נוב שפתים שלום
 שלום לרחוק ולקרוב וגו' - גדול השלו' שבכל המסעות
 כחו ויסעו ויחנו שהיו חונים במחלוק' ונוסעי' במחלוק'
 כיון שבאו לפני הר סיני כתוב' ויחן עם ישראל נגד ההר
 אמ' הק' הרי השעה שאני נוהג' תור' לבני' שכל זמן שהן
 שרויין בשלום זה עם זה שכינה בעיה'ן וכן הו' אומ' ויהי
 בישורן מלך בהתאסף וגומ' - אימתי מלכותו ושכינתו
 מתקיימת בישראל בזמן שכולן נעשיין אחת - ואחז"ל
 גדול השלום ושנאו המחלוקת גדול השלום שאפי' ח'ו'
 יש עובדי ע'ז' וז' ובניהן שלו' כביכול אומ' איני יכול לפגוע
 בהן שנ' חבור עציבי אפרים הנה לוי' אבל לאח' שנחלקו
 ראה מה כתיב שם חלק לבס' עתה יאשמו וגו' :

בני באו וראו כמה גדול כח השלום שבכח
 השלום העולם מתקיים שכך אחז"ל על שלשה
 דברי' העולם עומד על הרין ועל האמת ועל השלו' שנ'
 אמת ומשפט שלום שפמו בערבים וגו' - ולא עוד אלא
 שבזמן שיש שלום בין הבריות פירותיהן מתברכין שנ'
 כי זרע השלום הגפן נתן פריה וגו' - וכן הוא אומר השם
 גבולך שלום וגו' :

בני צאו וראו כמה גדול כח השלו' שכך אחז"ל גדול
 השלום שהמוחק אות אחת מן השם עובר בלא
 חעשה שנ' ואברהם את שמים מן המקום ההוא וכתוב
 בתריה לא תעשו כן לוי' וגו' וכי' להטיל שלו' ביקאיט
 לאשתו אמי' תורה וכתב הכתן את האלות חלה כספר
 ומחה לא' מי וגו' אומ' הקב"ה שמי שנכתב בקדושה ימחה

מדת המחלוקת

בקרא דשע שנ ויאמר לרשע למה חכה רעך . הכנית לא
 נאמ' לא חכה . והלוות ואינו משלם שג' לווה דשע ולא
 ישלם וגו' ומי שיש בו עון פנים ואינו מתבייש שנ העו
 איך רשע בפניו . ומי שהוא בעל מחלוקת שנ סורו נא
 ועל אחלי האנשים הרשעים ושניהם היו בדתך ואבירם
 מחלוקת ועוות פנים :

בני בואו וראו כמה המחלוקת עושה שכן מחלוקת
 חס וי' בנזטרקון מכה . חרון . לקוי . קללה .
 תכלית . כלומ' שהמחלוקת מביא בליה לעולם . זכר'
 המחזיק במחלוק' עובר בלאו שנ ולא יהיה בקרת וגו'
 ולא עוד אלא שראוי להצטרע כתיב הכא אשר דבר י'
 ביד משה לו . זכתיב התם הבא נא ירך בחיקך . ואחול'
 פג מקומות ויתד הקב"ה על ע' ולא יתער על המחלוק'
 דאשתנה בימי דור אנש' בו הרחילו לעבוד ע' שנא' או
 הוחל לקרוא בשם י' . ולפי שהיה ביניהן שהיו גזולין
 ותומטין זה את זה לא יתיר להם שנ כי מלאה הארץ
 חמס וגו' . שניה בדור המדבר כשבאו ישראל לירי מעש'
 העגל מחל להן הקב"ה אבל כשהיו באין למחלוקת לא
 יתיר להם הקב"ה שבב' שאהיה מצו וילוונו של מחלוק'
 אחה מוצא שם מכה גדולה מלן מחלוקת של קורת .
 שלישית פסלו של גיכה מתוך שהיו שלום ביניהן ניתן
 להם ארבה שנ ויקימו להם בני דן את הפסל . והונתן
 בן גרשון בן מנשה היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות
 הארץ אבל כשנחלקו השבטים על שבטי יהודה ובנימן
 ולא היה ביניהן שלום נעשו אלו פורענות לאלו . כשהיו
 אלו חופאין היה הקב"ה מביא לו ופורעין מתן שנ זיכו
 מהם אביה ועמו כמה רבה מאד ויפלו הללים מישראל
 חמש מאות אף איש בחור זכושטאמו שבט יהוד' ובנימן
 באו עשרת השבטים ופרעו מתן שנ ויהרגו פקח ביהוד'
 מאה ועשרים אף ביום אחד :

בני בואו וראו כמה קשה המחלוקת מדור המבול
 דודר הפלגה . בידור המבול מהו אומר וירא י'
 כי רבה דעת האדם בארץ וגו' . ובדור הפלגה מהו אומר
 הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ואחול' לו
 קשה זה שאומ' למלך לא אצי ולא אחתה בלטינ' כך
 דוד המבול אמ' מה שייכי נעברנו וגו' ידר הפלגה אמ'
 לא יכל האנו לבדו לו ה' זנינים וליתן לנו התחתונים
 לא בואו ונעשה לנו מגדל ונתן ע' דראש ונתן חרב

הרה בידה והיה נראית כאילו עושה עמו מלחמ' אותן
 לא נשתיר מהן פליטה על ידי שהיו שמופין בגול והיה
 מחלוקת ומריבה ביניהן אבל אלו ע' שהיו שלו ביניהן
 וחיו אחובין זה את זה כענין שנ היה כל הארץ שפ' אח'
 ודברים אחרים . לפיכך נשתתרה מהן פליטה ועוד אמ'
 קשה הוא מחלוקת אפי' כרי לעשות סיג למצות שכן
 מצינו בכני גיד ובכני ראוכלן שאמ' לולמש יתאחז הארץ
 הזאת לעבדיך לאחוז . ומפני מה בחרו אות מפני שהי'
 להן מקנה הרבה והיו מבקשין להתרחק מן הגול ומן
 המחלוקת . ולפי שפירשו הם מישראל החלה הם גולו
 תהלה . שנ יעד י' להי ישראל את דוח פול מלך אשור'
 יגלים לראובני וגו' . זהרי דברים קל וחומר . ומה אילו
 שפירשו מאחיהם לש' לא מתוך שנאה ואיב' לא כרי
 להתרחק מן הגול ומן המחלוקת כך נעשו . הפורשין
 מח' בניהן מתוך שנאה ותחרד' ומחלוקת על אחת כמה
 וכמה . ואחול' קשה הוא הכנית לקות בדור המבול נאמר
 במחלוקתו של קורח קריא מועד אנשי שם ונאמ' ברוד
 המבול הנה הגבורים אשר מעור' אנשי השם יקש' הלי
 המחלוקת שהיא מביאה לירי סכנות נפשו שע' מריב'
 שהי' בין רועי מקנ' אברם ובין רועי מקנ' לוט נחפיד
 זה מה ונתגלגל הרבר והלך ללש' לסודים וכמעט שאבר
 עמהן . קשה הוא המחלוקת שהיא מביאה את האדם
 לירי מלקות שנ כי יהיה ריב בין אנשים וגו' . אין שלום
 יוצא מתוך מריבה . והיה אם בן הכורת את הרשע מי
 גרם לו ללקות הוי אומר המחלוקת קשה זה המחלוק'
 שהיא מביאה לירי מיתה שנ וכי יצאו אנשים ונגפו אש'
 הרה וגו' . ואם אסון יהיה ונתת נפש וגו' . מי גרם לה הוי
 אומר המחלוקת . ואחול' מותר לומר לשך הרע ע'
 בעלי המחלוקת . ומה טעם ואני אבוא אחרך ומלאתי
 את דבדיך . ומפני מה נהרג אדוניא בן הגית עיל מצא
 על שתבע אבישג השונמ' בעבדו כך לא היה חיי מית'
 אלא שמבקשין להתיר דמן של בעלי המחלוקת לפיכך
 מצאו לו העלית הזאת :

בני חשמו וראו כמה מן המחלוקת כי מי שישתור
 עצמו מן המחלוקת חרי זה מכובד בפני הפריו'
 כענין שנ' כבוד איש שבת מריב וגו' . ואחול' ומה אם
 מריבה שהיא של או עצמו נבדו לו אם כבש ק' מריב'
 שאינו שלו והוא מבגים עצמו לתוב' וכן הו' אומ' מחזיק

באזני פלב וגו'. ואחול מחלוקת בבית סופו ליהרבי מחלוק' בבי הכנסת סופו להתפור ולא עוד לא סופו לשמש. מחלוק' בעיר שפירות דמים בעיר. שני ת"ח הדרים בעיר אחת וכן שתי בתי דינין וביניהן מחלוקת סופן למות ולא עוד לא שמתחיל' בית דין חורבן עולם תדע שכן הוא שכל זמן שיש שלום בפמלייא של מטה. יש שלום בפמלייא של מעלה שנ' הבונה בשמי' מעלותיו אימת נזמן ואגרותו על ארץ יסרה כלו' בזמן שיש רא' נאגרי' באגוד' אחת ובשלו' זה עם זה. והמדה הארוכה הזאת יונקת משרי מדת הרכילות ולשון הרע שגם היא מדה שנואה ומשוקצת מאד בעיני המקום שכל מקום שהרכילות ולשון הרע מצוי עם מחלוקת מצוי' וכל המספר לשון הרע על תבירו הרי הוא נערר מחיי העול' הזה והב'. ותדע שכן הוא שלא נטרד דואג הארומי לא בלשונו שנ' בכוא דואג הארומי ויגר לשאול בא דוד לא בית אחימלך. מה כתיב בו אל יתחד לצנח וגו'. יתחד ויסחד מאהל העול' הו' ושרשך מארץ חיים סלה לעול' הבא וכן אתה מוצא בנחש הקרסוני שעל ידי לשון הרע נתקלל בעול' הזה ואף לעתיד לבוא אין לו תקוה. שנ' ונחש עפר לחמו אפי' לעתיד לבו'. ואחול' באגד' אומר' לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגרירות אמר להן שאני פרוצתי גדורו של עולם. ומפני. מה אתה מהלך ולשונך שותח אמר להן מפני שהיא גרמה לו מתפנימה כל בהם וחי' נושכין ואיך ממהי' ואתה נושך וממית אמ' להן אם ישוך הנחש בלא לחש איפש' שאני עושה כלו' אלא נאמר לי מן השמים. ומפני מה אתה נושך אבר א' ומלך מרגיעין. ואמר להם ולי אתם אומר אמ' לו לבעל הלשן שהוא אומר באיטפסוייא והורג ברומי.

בני אפ' ראיתם בני אדם מהזד' ומחפשים אחר מומי בני אדם ומדברים עליהם תחזיק אותם בחזקת רשעים ובעלי לשון הרע ובעלי מומין כמו שאמ' החכמי' שאדם אחד דבר באר' אחר אצל אחד מן הגדולי' אמר לו האדעתני על רוב מומין כמה שאתה מרבה לספר במומי בני אדם כי מהפש המום אינו מחפש אלא כפי אשר בו ממנו :

מדת לשון הרע ורכילות

מרע ושפתיך מרבר מרימה. **בני** אם ידברו בני אד' על אדם אחד אל תרחיקוהו לגמריה ועד שתדעו בכיורו אם נדברים עליו באמת אם לאו. וכן כך ובין כך צריך לכם להתרחק מאותם שמדברי' עליו הרחקה יתירה כמו שהשיב חכם אחד לחברוכשא' לו אני רוצה לרחקך על מה שמדברי' בני אדם כך אמר לו שמעת שדברתי בהם. אמר לו לאן אמר לו א"כ אותם הרחק. ואמ' שאדם אחד האשים את חבריו על דבר ששמע עליו והתנצל ממנו. אמ' לו הגיד לי נאמן. אמר לו אלו חיה נאמן לא היה מגיד.

בני צאו וראו כמה קשה לשון הרע שהרי המרגלי' שהוציאו דבה על הארץ בלשונם עצמן נפרע הקב"ה מהם שנ' וימותו האנשי' מוציאי דבה על הארץ רעה כמנפה לפני'. ואחול' מלמד שנשחרבב לשונם עד שיכורו והיו חולעים יוצאין מטיבורן לתוך פיהן. וכן מצינו באגדה שבעלי לשון הרע על חבריהם ועברו על מה שכתוב בתורה לא תלך רכיל וגו'. וכל המספר לשון הרע על חברו סוף שהו' נכשל ברומ' לו יא' ולמד מיוסף הצדיק דכתי' ויבא יוסף את דבת רעה לא אביח' ואחול' שהיא אומר לאביו חשודין הם כניך על אבר מן

בני בוא וראו כמה קשה לשון הרע כנגד ג' דברים

בזרת לשון הרע ורכילות

החי ומזולת וכן כבני השפחו' וקוראין אותן עבדים. וחולין
עיניהן בכנות הארץ על שלשתן נכשל שנ' פלס ומאזני

ונו. אמר לו הקב"ה אתה אמרת חשונין הן על אבר מן
החי חייך בשעת הקלקלה אינו אלא שוחטין ואוכלין
שנ' וישחטו שעיר עזים. אתה אמרת מזולת' הם בכני
השפחות וקוראין אותם עבדים חייך לעבד נמכר יוסף.
אתה אמרת תולין עיניהן בכנות הארץ חייך שאני נמכר'
בך את הדוב שנ' ותשא אשת אדוניו את עיניו ל' יוסף
מה כתיב בעיניו ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותן
של שבטי' למדנו שבתן שלא היו מרברים אחד בפה וא'
בלב. והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו עליו והרואה
דבר ערוה בחבירו ומעיד בו וחוריו' והלוקח מספרי לשון
הרע שהן מבניאין ג' פורענו' לעולם. ולו הן מחלוקת.
וע"ז. וגלות. שבשביל מספרי לשון הרע בא מחלוקת
בעולם. ועל ידי המחלוק' בא הגלות. ועל ידי הגלות
באין בתוך האומות ומתערבין ביניהן ולו מדין מעשיהן
ועוברין ע"ז. ואחול' אלפלא קבל דוד לשון הרע לא
נחלקה מלכות בית דוד. ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו
מארצנו. הרע שכן הוא שעל ידי לשון הרע שהוצי' יוסף
על אחיו נתגלגל הרבר וירדו אבותינו למצרי'. ולא עוד
לא שבשביל מספרי לשון הרע הגשמי נעצרין שנ' רוח
צפון החולל גשם ופנים נועמים לשון סחר. ואחול' כל
המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד ג' עברו' ע"ז גילוי
ערוי'. שפכות דמים ע"ז שנ' אנא חטא העם הזה חטא'
גדולה גילו ערוי' דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה.
ושפכו' דמי' דכתיב גדול עוני מנשא. ואילו בלשון הרע
חביב יכרת י" כל שפתי חלקות לשון מרבת גדולות
שהיא שקולה כשלשתן. ואחול' לישנ' תליתא קטיל
הליחאי כלו לשון הרע הורגת ג' אנשים. האומר
והמקנלו. ומי שנ' עליו ובימי שאול הרג ארבעה. דואג
שאפרו. שאול שקבלו. אחימלך שנ' עליו ואבנר ערל
שהיה לו למחות שלא להרוג נוב עיר הכהני' ולא מיח'
בני אל תאבינו אל הרבילים ואל תתפתו ברבריהם
ואפי' אחס יודעין שאמ' האמת. כמו שאמר חכם
אחד מי שאיבן אל הרבילים לא ישאר לו אוהב ואפילו
אם יהיה לו חביב וקרוב. ואמר אחד אל תענוב אתהוה
בעבור רכילו'. הרביל' ואעפ"כ טוב לכס' לשמור ארת
עצמכם ממי שאמר עליהם רכילות כמו שאמ' חז"ל

בני צאו וראו כמה צרידלו לאדם להיו' זהיר בלשונו
שכך אחול' באגד' מאי דכתיב מה יתן לך זמרה
יוסף לך לשון רמיה. אמר לו הקב"ה ללשון כל אבריו
של אדם וקופין ואת' מושל כל אבריו של אדם מבחוץ
ואתה מבפני' ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות
אחת של עצם ואחת של בשר מה יתן לך זמרה יוסף לך
לשון רמיה. מעתה מה יש לי עוד להתחכם לע שוח לך
שתי המחיצות הללו. הראשונה קשה שהיא של עצם
והאחרונה רכה שהיא של בשר ולמה הפנימי קשה
כדי שלא תהא נוחה להפתח ר' פני שהרברים היוצאין
מתוך פיו של אדם הם על ד פנים. יש מהם שאם אדם
מדבר אפשר שיהיה לו תועלת בהם ואפשר שיהיה בהם
ספק שאינו בטוח בהם באחרית'. והשוב לאדם להנצל
מספק'. ויש מהם שכשארם שותק מהם עושה נחת רוח
לנפשו ומתרגזה בהן לבוראו. ואם מדבר בהן אפשר
שתבוא לו מהם רעה והיוק כמו המתרגמה מגרפה לשון
הרע והחונף וגנות בני אדם והדומים לה' כל שכן שטוב
לאדם להנצל מהן שהן רעים באחריתם. ואין בהן צד
טובה כלל. ויש מהם שאם ידבר בהם אינו מוצא בהם
לא הנא' ולא תועל'. ואם ישתוק מהם אין בהן היוק
ותועלת גם אלו טוב לשתוק מהן להקל משאם מעל כל
גופנו ולשוננו ולא יכלה בהן ממי לרקו ויש דברי' שהשות'
מהן מתחיי' בנפשו והמברר בהן קונה לו חיי העולם
הזה והבא'. כמו דברי תורה ותפלה והמוכיח את חבירו
והנותן שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו. ומשא
ומתן באמונו'. ודבריו כיוצא באלו צריד להתעסק בהן.
אבל שלשת הפנים האחרים ראוי לחכם להנצל מהם
וכן הוא אומ' ברוב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו
משביל כרוב דברים לא יחדל פשע ל' ג' חלקי הדברים
שאדם צריך להנצל מהם וחושך שפתיו משביל שאפי'
יצאו ממחיצה הראשונה חושך את שפתיו שלא יפתח'
בתקא משביל ואם אי אפשר לו לחשוך את שפתיו יהיה
מתחכם להוציאן בלשון רכה לפיכך המחיצה הראשונה
של בשר כדו יצאו ממקו רכה והיו רכי' עם כל אדם.
וכן הו' אפשר באורך אפים יפותח קצין לשון רכה שבר
גם. לפיכך ראוי לו לאדם שתחיה לשוננו רכה לאחר
שהא

שהיא שוברת המתיצה הפנימית שהיא של עינים וציא'
 מכין השנים אל השפתים. ומעשה ברנן גמליא שאמ'
 לעבדו לך לשוק ותקנו לי חלק טוב של בשר הך והבי'
 לו הלשון. לאחר ימים אמר לו רבן גמליאל לעבדו
 לך ותקנה לי חלק רע של בשר הך והביא
 לו הלשון אמר לו כשאמרתי לך צא וקנה לי חלק טוב
 הבאת לי הלשון וכשאמרתי לך צא ותקנה לי חלק רע
 של בשר הבאת לי הלשון כמו כן. אמר לו אדוניש מן
 הלשונות טובים כשהיא טובה אין מעל הימנ'.
 וכשהיא רעה אין למש הימנ' וכן מצני ברבונ הקדוש
 ע"ה שעשה סעודה לתלמידיו והניח לפנין לשונות רכות
 ולשונות קשים. התלמידים התחילו לברור את הרכים
 והניחו את הקשים אל בני כך תהא לשונכם רכה אלו
 עם אלו וא"ל לחכם א' השמיענו בחסדך תוכן הדברים
 ותועלתם והזיקם אל הדברים הם על ד פנים. מהם
 דברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריהם והריות שבם
 ההצל ומהם דברי לא תקו תועלתם ולא תירא מנזקי'
 אם תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשונך ומהם דברים
 לא תקוה תועלתם ותירא מאחריהם והיו הנזק. ומהם
 מדברים תקוה לתועלתם ותהיה בטוח מאחריהם וזה
 אם הדברי שאחה חייב לדבר בהם והנה כשל' רבעי'
 הדברים ואמר כשתדבר תדבר מעט כי כפי אשר ימעטו
 דברי האד' ימעטו עיוותיו ואימות אדם ככלשון לשונו
 יסיר אחר ראשו וככלשון רגליו ירפא לזמן מועט :
בני בואו וראו כמה קשה לש' ורכילו לפני המקו'
 שאפי כשהנביאי' מלמדן קטגוריא על יש' אפי'
 כשהרשעים גבורין לא הסק עליהם הכתו לא שנפרע
 מהן. חרע שהחי משה רבינו ע"ה כשאמ' לישראל שמעו
 נא המורי' בעשונגזר עליו שלא יכנ' לארץ וכן אתה מוצ'
 בישעיה על שאמר ובחוד עם שמים אנכי יושב.
 ראה מה כתוב שם ויעף אלי א' מן השרפים ובידו הצפ'
 ואחז' לחו הצפה רוח פה על מי שאמר דילטוריא על
 ישראל. וכן מצניו ב' איהו על שאמר דילטורין על ישראל
 שנ' קנ' קנאתי לי' אהי ישראל כי עבדו בדיחב' ישראל
 ואת מוכחתי ד' היסו וגו'. ראה מה בתי' שם ובט והנה
 מראשותיו עוגת הצפים וצפת מים רוחן פ' של מי שאמ'
 דילטורין על ישראל וכן הוא אומ' לא תלשן עבד א' אדוני
 וגו' דור אביו יקלל וגו'. ואחז' ד' מוש' ד' אביו יקלל ואמו

לא יכורך לא תלשן אפי' דור שאביו יקלל ואמו לא יכור'
 אל תלשן. או להן לרכילו ולכצלו לשון הרע מיו הדין
 שהקב"ה יור בהם חצי מלמעל ואח"כ רוחפ' לנהנים.
 שנ חצי גבור שנוני עם גחלירתמים. שכך אחז' כל
 המספ' לשון הרע אומ' ה' ק' לנהינ' אני יור' בהם חצי
 מלמעל ואחזה תה' מסק אש מלמטה. לכך נאמר חצי
 גבור שנוני וגו'. גבור זה ה' ק' כענין שנ' האיל הגדול
 הגבור והנורא. גחלירתמים זו אשה של גהינם שאינה
 נכבית לעולם ולא עוד לא כל המספ' לשון הרע כאילו
 תיפר בעיקר שנא' אשר אמרו ללשונונו נגביר שפתנו
 אחנו וגו'. ולא עוד לא כל המספ' לשון הרע והמקבלו
 ראוי להשליכו לכלב שנ' לכלב השליכו אותו. וסמך
 ליה לא תשא שמע שוא יקרי ביה נמי לא תשי וכן את'
 מוצא באיובל על שגרמה להעיד ערו' שקר לנבו אכלו
 אותה הכלבים. ואחז' היפירמי לשון הרע כגון דאמר
 הוכא משתכחא נורא אלא כי פלנא וכגון שאמ' בלשון
 הרע ונתכוון לומר דרך לשון הרע :

בני בואו וראו כמה קשה לשון הרע שה"ק נפרע
 ממספרי לשון הרע. כענין שנ' מלושני בסתר
 רעהו אותו אצמית וגו' שלא תאמ' אין איסורו של לשון
 הרע אלא בסתר. אבל לומר לשון הרע בפני הבעליה
 עצמן אינו אסור. לכך נאמר גבה עני' ורחב לבב אותו
 לא אוכל וגו' כלום מי שה"כ רוח שאינו חושש ואינו
 פתיירא מן הבריות כלום אותו לא אוכל לסבול מפני
 שהוא חציפות ולשון הרע לגנות בני אדם ולספ' עליהן
 לשון הרע בפניהן דבר שנאווי הוא מאד לשון הרע לפני
 המקום שנ' שש הנה שנא' י' ושבע תועבת נפשו עינים
 רמו לשון שקר וגו'. אוי להם ליספרי לשון הרע שאין
 להם הקנה לעולם. שכך אחז' ל כיון שסיפר אדם לשון
 הרע אין לו תקנה שכבר כרתה דוד ברוח הקדש שנאמ'
 יכרת י' כל שפתי חלקי וגו'. אלא מה תקנתו של אדם
 שלא יבוא לידי לשון הרע. את"ה יעסוק בתורה שנ'
 סרפא לשון עין היים. וכן עין האדם אלא תורה שנ' עין
 חיים היא לפחוקים וזה עם היים הוא ישפיל את
 עצמו שנא' יספ' בה שבר ברוח. ואף משרבי ע"ה קלל
 את הרביל והמלשינות הברו שנ' ארו' ככה רעהו בסת'
 וגו'. זהו לשון הרע שנ' מלושני בסתר רעהו. והנא דבי
 אליהו המפי' בסת' וכרפי' בגלוי ומליזי הרבים ומטלי

מרת לשון הרע ורכילות

שמדבר עם חכירו ואוכל ושותה עמו ומספר עליו לשון הרע הקב"ה קורא אותו רע שנ" מרמה בלב הורשי רע. וכל מי שאינו אוכל ושות' ואינו נושא ונותן עמו ומספר עליו דברים טובים הקב"ה קורא אותו שלום שנ" וליו עני שלום שמחה. וכל מי שרגיל בשלל ואוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין איש לאשתו בין אדם לחברו הקב"ה פורס עליו סוכת שלומו מדה כנגד מדה כענין שנ" י' ישפות שלום לנו כי גם כל מעשינו פעולת ר'נו וכל מי שאוהב שלום ורודף שלום זוכרו וראו' בכיאות משיח שבשעת ביהו פורח החילה בשלום שנא' ניה נאוועל ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב וכן הוא אומר הנני נוטה ל'יה כנהר שלום. ואמר חכמים אין כלי שמחוק ברכה אלא שלום שנא' י' עוז לעמו יתן י' יברך ארץ עמו בשלום ואי'הינו ברחמי ישפות שלו' לנו ויענגנו על רוב שלום כענין שנ" וענוים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלום אמן סלה ויבוא גואל ויגאלינו במהרה בימינו אמן. שבחך י'.

מחלוקת שופו להיות כקרת עליהן הכתוב אומר וחכם עליהן הארץ:
בני בואו וראו מה הלשון עושה שהמזות והחיים ברשותו כענין שנאמר מות וחיים ביד לשון וגומר. המות והחיים ביד לשון ויציאנו מן הלשון. מנת מיכן וחיים מיכן. כיצד אחול היתה לפניו לכללה של תאנו אכלה על שלא עישרה ער שלא בירך עליהם מות ביד לשון. עישרה ואכלה בירך עליה ואכלה חיים ביד לשון. ואחול למה נטמכה יד אצל לשון לומר לך מה יד משיחה אף לשון נמית. שמה תאמ' מרה היר בסמוך אף לשון בסמוך ת"ל חץ שחוט לשונם וגו'. שמה תאמר מה חץ ער ארבעים עד חמשים אמה אף לשון כן ת"ל שחו בשמים פיהם וגו'. וכן מצינו שלא פתחם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנ' וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי וגו'. מהו זה בעבור זה נתחתם גזר דינם. לכן בני היו הזריז במדות הגרועות הללו וצדומיהן. שכך אחול כל מי

תושלבע

לבי וידי לאל אמונה • מזרע דאהרן כהנא קאתינא • להתעסק בעבודת הקודש לפולחנא •
 הקטן אהרן בן אלי כץ זצ"ל • הנקרא בפה כל אדם אלי' הלבשטט •
 מק"ק המבורג הבירה • זעזר אותיות ונקודות מי מנה :

ב"ה' בתורה לקח : ואמר החכם : בני אדם שאלו מלהיבם שיהיו חכמים : כי האמונה רחבה התורה : ל' שיהיה
לך שיהיה עם כל אדם או תעלה לגדולה : ועוד ששאל יראה חשוק שיקפח פרנסתו : ואמר אלו היה אדם בורח מטורפו
כאשר בורח מן המות : היה טורפו דורך אחריו יותר מחכו להשיגו : פי' טורפו ל' מווכחתי מלשון הערפי' למס חוקי' :
ואמר החכם מי שאינו רוצה בגזירות הכורא אין לשמותו רפואה :

שער הבטחון

אמר חכם מה הבטחון בלוקים : אמר שבעה בו בכל ענייך ותניחם עלי' : ואמר ומי שהוא רוצה במה שקפשו
הכורא תכוח דעתו : ואמר אם תפקיד ביד האלקים כל ענייך תנוע אל פתיב הטובה :

שער התקוה

אמר החכם אחד בא לפני מוסל' : ואמר לו באתי אליך לשאל דבר שאלתיו תחילה מהכורא : אם תעשה לשכח
האלהים ואורך : ואם לא תעשהו : אבדה את ה' ועודתו : ואדון אותך כקף זכות : וצויה למלאות משאלת לבו :

שער הסבל

אמר החכם כבול האמת ואם יימר : פי' סבול מעשיו של בורא אבדקרא אלקים ואמת : ואמר הדאגה על מה של
היו היה רעה חולה : ואמר שתיים שם המות טוב מן הדאגה : ואמר כפי האבדות יהי' גון : ואמר כפי הגדולה תהייה הכות
הכפילה : ואמר הסבל טוב שבניכוס : והענוה טוב שבדכויש : ואמר כל מי שאינו מנצח האבל בסבל אריך יגובו :
ואמר הסבל יבא שלום והמחמר חרטה : ואמר הסבל עומד והפתוח רש : ואמר מי מבני אדם יותר בסבל : אמר מי שמיצב
תאותו : פי' מי שמוכע עצמו מתאותו : ואמר אדם כבד אצל הכורא : ואמר מי שמיצב אל הכרות וסובל את הכאות

שער ההסתפקות אמר

החכם מי שמתקן יותר מחברו טורד כפשו ותועלתו : ואמר
ההסתפקות יותר טוב מן הסבל : ואמר מי שמתקן בחלקו טבע :
ואמר לשם ההסתפקות ואריות שלא יגדל בעיניך הרב של זולתך ואימעט בעיניך המעט שלך : ואמר כמימעט בעיניך מה
שאתה טורח : ובור ברוך העניים בצרות שבערו עליך : ויהיו לך בשלוח : כי אין מחכו תמורה כהסתפקד : ואמר ספי
ההסתפקות מנוחה : וכעכני השפלות האהבה : פי' שמתוך שפלות של אדם הוא אהוב וכאשר : הם אשרו אנוס לא
יתקברו לעולם ההסתפקות והחימוד :

שער היאוש

אמר החכם היאוש ממה שיש ביד אדם תפארת לאדם : כי הנבע הוא הוא הכחול והיאוש קפשו והתקוה אנה :

שער הבושת ואמר

פירש וזאת התקן לקחן מחון הוא כאמה משועבר' בגד היאוש ספק' חפשי :
החכם הוהר בעדת הבושת : כי הבושת מורה על פני הכדיב ואמר מי שיעטפו
מעיל הבושת יעלמו מומיו מבני אדם : ואמר בושת והאמונה כהמדות
כהסתלק האמתתם אלך חכמתה :

שער הזריזות אמר

החכם מי שבוהר באיבריו יטבו ספריו ומי שדבק בזהירו' לא יעגור
סיפוקי : ומי שלא יהי' בוהר יהי' קל :

שער הסלסול

אמר

החכם הגדול שניספים השם טוב : ואין חונן כפני התורה בעצמות העינים :

שער

שער עזיבת התאוה

אמר האדם לא ילמוד עשוי האדם עד שתפרד כפשו עסקה ומתאוה : ואל תאמין בעמך שאתה עשה
 עד שתזול בתאוהך : ואמר מי שנטה אחר התאוה יעקבה הרעות : ואמר הכלל המספק ותכלה כפסך מדעתך
 כלומר האדם וה' ד' אזרית תך : וכפסך כמו אם יש כפסך : או תכלה עמך מדעתך : ואמר ככה טבע האולתו מי גברה
 תאוה על שכלו : ואמר כשיעלה על לבך דבר ולא תחלף עם ניוסת יען שתבעק בו ובעצמו סור מן הקרוב אל תאוהך : כי
 התאוה אויבת את השכל : ואמר לוי' ג' הנה היו בתקנים עשויי בני אדם : וקן שאינו באמת ותאוה שאינה פתכעת :
 וגזית האדם כפסו : ואמר חכמת השכל בין הנהר ובתאוה : ואמר אין העצה עם הקלות : ולא תחכמה
 עם החולות : ולא תחכמה עם התוקלת : ואמר מי שמוע אל תאוה הפסיד : ומי ששחרר אותה יגבר : ואמר
 אם לא תמרה את פיה : תפידך אל מהשם בו והסודך ונרעוהך : ואמר מי שמוע אל תאוה ספר בוועדו : וגדל יגובו :
 ורבה חרפתו ותכלה עופו : ושאלו לא' מהתקנים איום מלחמה טובה יותר : אמר מלחמת התאוה :

שער החסד

אמר החכמים מחונת השכן שחסייע לו הסדך ותרחיק מעליו כוונך : מחונת הקרוב שתקדמו כשיחייקך :
 ותתן לו כשישכע מורך : ועשה חסד עם מי שאוהבו : ועם מי שאינו ראוי לו : כי אם יהיה ראוי לו תשיבנו
 מחוקיו : ואם אינו ראוי לו : פיהם אתך ראוי לרכי סבורא מיה לעשות הטוב והחסד פי' מחונת השכן כלומר מחוייב
 אתה לעשות לשכירך חסד

שער ההכרה

אמר תחכויש אינו דעתן מי שמתחכם לדבר אשר שכל בו : אך מי שמתחכם שלא יכל : פי' אך חכמה גריד
 לשתחכם ולהר' בדבר קודם שיכל : ואמר ראוי להשכיל' שהיא אביר את זמנו : ושומר את לאסור ומתעסק
 בענייניו : ואמר כתב האדם מורה על שכל' ושלומו מורה על עשיו : ואמר דעת האדם כראש בעסקיו ורע מול האד' במוצאו

שער המוסר

אמר החכם היה בן מי שתרצה וקנה המוסר : כי אין כשרא מעלי' וסר : ואמר אין אוהב למחכפך : ואין אונסה
 לכבוד : ולא חכמה למחך : ואין כלאל לכילי : ולא חכמה לבעסן : ואמר אהבו המניע מנבי אדם :
 ואמר מי שפית האוהביו ואחו דרך הקצרה : ואמר הדעתן לא יבקר מי שהוא כבד עליו פי' מי שהוא כבד עליו ואינו חפץ
 בקורבתו : ואמר הנפשות אין להם תכלית : והדעתן מוכיף בהם דעת : ואמר מי שאינו שומע דבריך בלא מועלי' אמריך
 ואמר מי שילא לאסור את כפשו אישיו מי שאינו שומע עליו : ואמר המוסר מעטיר מהדעתן שברות ויפיק לטובה שברות
 במושאים מוכיף לבצל' יעניש ראות ולהעטף עורו : ואמר לעולם לא יבתי ויראמי שחקים ממנו לולתו : ואמר הנה
 מראש המוסרות כי הוא מושב לביעה : ואמר ראוי האדם שהיא בותר בארבעה : מידבר הטוב שבדברים ושיאון הטוב שבדברים
 עמו : ומסכיר פנים למי שפגע וילמוד לאסור לדבר טוב : ושיברך מארבעה : מלדבר עם הכסיל : ומחלוק עם עקש :
 ומחלוק לשון לבבל' : ומחבורת החסות : ואמר אל תאכל מאכילך למי שאינו טובה אליהם : ואמר מי שיכרה שחקו ייעט
 אורלו : ואמר טוב לבשל' שטה ורצי שטה ר"ל שהוא רוצה להראות עצמו שהיא דעתן : ואמר כשת באכילי' השכל'
 מהפסידות ומיך עליהם : ומתחבר למשכיל' שאינו מדיב : והשמר ממנו : והועיל בשכלו : ונתח מחילי' המוסר :

שער

שער ההנהגה

ואמר כי ארבעה עשר כתב אל אלכסדרוס חקדקן קטול בעם ורדה עליהם מהשבתך להם ותניש אל אהבתם כי מופלג בעם בהשבתך להם טוב שתמשו בהכרתך :

שער החברים אמר החכם שטיקן עיך חברך בלדק ובאמונה מאל לעונו : והאל אדם למכס אחר

כורפו על מי שאשכ עמו : אחר זאת האברה שלם תמצא : ל"א אש יש לך חבר

באין שחריפו כי אם יאבד חוקך לא תמצא אחר תחתיו : ואמר כי אדם אחד נראה את אוהבו ואמר לו אני בראותך יותר

מידך וככנע לך יתרה מעבדך : ואמר לחברי עלי שלשה דברים : שאשים עימי עליו כשהוא בא ושאכתוב לו מושב כשהוא יושב

ובאזנין אלו כשהוא מדבר : ואמר המיסת אמי המרגו ונסתיקה אדות הרגון : ואמר החכם לבנו בני אל תחליף חבר קדמך

ובחבר חדש בעוד שגבו פתך : ואל ימצא בעיניך שהא אחד ואל ירבה בעיניך אפי' אלף אהובי : ואמר אני מנאיתי כל

קנייני העולם ומכמניו אבודין ואין חכמן בחוסר : ואין מעוז בחברים על כן הרבה מהעוורים ומה ביקר המוסר : ואלם

אלא חכמים כשהוא בלא ימין ואמר בהשגיג מות אדם תחברי ככל פתחמכסוי : ואמר החכם הראשון אשר לא יפתה אותך

ויוזק עמו לחמן הדין : ואם תומס אותך ישריה בעדך למען הישב אותך : ואמר להחכם מי תאהב יותר אדם יא חסדך

ואתור אני אוהב אמי ערי שתי' חבירי : ואמר שלשה מן האלה שאתה חבבך זהה שמתחילתי בשלום כשתפגעהו : ותקרב לו

מושב : ותקבלהו בחנינו מן הכנייט ואמר שלשה מן האלה שאתה חבבך זהה שאתה עושה כחובו : ושתיאיה בני אדם

מוזק בעבדך : ותשאל כמה שאין אתה בריך מהם לעולם : ושחייק שטיקן בדבר שלא יועיל לך ואמר החברים שלם שיתוש

מהם בחון שלם תוכל לעמוד מבלעדיו : ומהם ברפואה אשר אתה בריך לעתים : ומהם במדוה אשר אין אתה בריך מהם

לעולם : ואמר החכם לבנו כשעלה בלבבך לתתכר עם בני האדם התחבר למי שאש תתחבר עמו ופאךך : ואם תכבדוהו

יהדך ואם תשגך לעזרתו יעודך : ואם תאחר ידקך ואם תעצום יכבדך : ואם יבואך ממנו פגע רע לא יחילו לך

דרכיו : ואמר החבירי שלשה חבר שיעורך בגוסו ובמומו והו חבר כאמן : והבר שחוקך להבאה מועטת אל תחשבה כאמן

וחבר שהסברתו הסכרת פנים ורלוכו חוקך רב ורלוכך ממנו מעט : ואמר חבורת הדכים מנייה גדולה וחברה הסבל קרטה

ואמר חברו של אדם שכלו ואייבו תאותו : ואמר קברת השועה סכנה ושכחתו שמחה : ואמר הסברת פניש תמוך אהבה

ועם פניש מעדה לבוש הקבול :

החכם הטובה שבהמוות דריב' לשפט : ל"ב לרדות אותה והכשרה

שכנאי' דריב' לפל' והדעתן שבאשש בריך לשאל ענה :

החכם אש יחסם לך חברך תפגו עליו בינו לבניך לבד : אש

ישמע לך כבר רותת : ואם לא ישמע לך אחר לו בפני אדם או בפני

מוכסין תשכלו : ואמר תמוס קודם הנשול :

החכם א תתחבר אל מי שמאריך ערך מעלתו : או שוב

לך בהצלתו : ואמר מי שרונן יקרלה ודעתו נקחה חבורתו

שונה : והאבתו מתמדת : ואמר החבור הטוב מכלת מן הרעיות

החכם מעולם לא תוכחתיאדם שלא מנאיתו חספש על מומו :

ואמר חבר שטיקן לך מומך ביורובניך בכל עת שיפגך : טוב

לך מחבר איתך לך בכל עת שיפגך דיכר הכב : ואמר אני אוהב כי שיעד עיני במומי בני לביו בלבד

החכם מי שאסף אל אהבתו השלמה כך העצה הטובה אסוף אל אהבתך זוכה בו

שתחייב עמך לעמוד לו ואמר כשקיימו השמים הלבבות : ירלו הבי' על

פלאות : ולם תראש לך אהבה ימה אלף חב' גלוס : ושאלו להסס חפוי פארהה אחר פמות הלככות ואתה חברים ודך

ואמר

שער במבחר הפנינים

ואמר אין קצב המצט צד לגבי אזהבים: ואין רחב העולם די לגבי אזהבים: ואמר כשתראה לדעת מי אזהבך: או מי שפךך
 לא מה שבלבך ואמר ויהי שהגלך טרפו עליך ומטע מוקד טובה על תאמין באהבתו: ואמר להכס מי מבני אדם תראה
 יותר אחר מי שרבו טובותיו אליו: ואמר כמה זכיר האדם אזהבו: ואמר כמה גבות והלכות רבות בו איש כופר
 פי אדם אהבתו ולא מדרכות כי אם נשברו: ואמר כשתאהב לא תחזיק לו ולא תשאל עליו כי שאל תהא אהב איש יספר לך מה
 שאין בו ויפריד ביק' לבייך התכבד לאוהבך כנפאך וכמוהך ולמודעך בעוהך ובדב' הטוב להאמין העם כסברות פנים
 ובפתי' שאלו ולשאך בדרך' וחס על תורחך וחסה עם הכל: הוסיף מי שאהבתו כפי הצורך כי אם האלמות הצורך
 תשם אהבתו:

ואמר

אל תשיך אהבת הולך כשהוא אהב אותך: וכשתה בעות מן המר אל תירא מן הולך: ואמר לא אהבתי
 אדם שלא היתה לו אהבתי ובה כל ימי: ולא שאכתי אדם שלא התפללתי בעדו ושיערהו תבורתי: ולא האמין
 אדם אותי על קודו ובלתי: ולא שלחתי יד בדבר שאינו הגון: ולא אהבתי הן והחזרתי בו לפי' אם היתה מאהבת כל
 ימונו ומכתי: ואמר אהבתי בכל דבר הוא הסבל הטוב אל על אהבה:

שער קבוצ ההתנצלות

אמר

החכם כשתראה אהבת התנצלות יסור הרחוק: ואמר אין טוב לתפוס על מי שמבקש מוקד את החכיל
 ואין לחשוב צון על מי שמתנצל: ואמר מי שאינו כושף צון ומקבל התנצלות אל תבקש תבורתו: ואמר כשתנצל
 לך אוהבך מקורבו באמת לא או כבודא לא תתפס עליו ומחול לו: כי המחילה מידות הכדינות ואמר כי אדם אחד
 התנצל לאהבו: ואמר לו אוהבו ככה לא הצניח' הבורא אל התנצלות כי דכנו אותך לזכות: ולא הורככו לחשוב עליך
 דע באהבתו אותך: ואמר איש אחד לאהבו אל יתעכב עמי עינך אל עדי התנצלות: אפי' שהאחד כרוח לי: והשני
 בסק כדי שתי' לי אצלך ותקום טעמתי עלי': ואמר מי התנצל שבכתי אדם מי שמתעצל מקנות האזהבים יותר על מי
 שפאה לידו ואבדו: ואמר קבל התנצלות ממי שיבא להתנצל לפניך אם אהב את אדם שקר כיומי שמתנצל אותך בגלוי ויקיך
 יומי שמתנצל אותך בסתר מכבדך:

שער ישיבת החבורה

אמר

החכם הוסיף ישיבת אל מי שלא תלמד מחבו טוב ואמר ישיבה תבורה רעה מקנה המדות הרעות ואמר כמה
 ייבון המשכיל את נפשו אחר שזכור אשה רעה: ואמר האשה הרעה כמו האיש שמחליף עצמו ואינו מחליף
 שבעו: ואמר הפע שבח תחברי' שקופה האדם האשה הרעה והיא תבורה: ואמר הוסיף אהבת עם הבכיל כי כמה פעמים
 הפסיד את העניו: ואמר כשתשע שב עם הכדיני: כי אין כבודו של אדם וקלבורא באים שובותי: ואמר מי שהכניס
 עצמו בדבר רע שינהו החמד: ואמר מי שיבא עמו אל החמד אל יאשים מי שיחשב עליו רע: ואמר שש עם החכמים
 והאזין על חידותם: ולא יסורו מלבבך: ואמר חרו טוב לאדם: ואמר שכל שיהי בו: ואם לא היה הסבל המזון שיהדר בו
 ואם לא היה המזון האשה שתכסה על מומו ואם לא תהיה האשה שתתקף שתכסה על מומו: ואם לא תהיה השתקפה
 הקנר טוב לו: ואמר ארבעה מאבדים את האדם: הנאווה והעקשות והעגלות והנהירות:

שער בחינות האזהבים

אמר

החכם האוהב האמון משהתכבד לך ומחזונו בעת לזוכך ובנפשו בעת צרתך: ואמר כשתתנצל להסתפר עם
 אדם הכעיסהו ואם יודה לך על האמת בעת כעסו התחבר לו: ואם לאו עזוב אותו: ואמר אל תבקש כבודו'
 מי שמתן לו עד שתמצא מחבו כי תסבל הוא המורה: והחמד הוא הכופר:

שער הסתרת הסוד

אמר

החכם כל דבר שמתור אותו וספאך: אל תגלהו לאוהבך: ואמר כי איש' גילה לאוהבו: אמר לו הכתי:
 אמר לו אין הכנתי אבל שכתתי: ושאלו לחכם איךו הסתרת הסוד: אמר אכסיד המידה ואסתיר הגדה:
 ושאלו לחכם איך הסתרת הסוד אמר שמתני לבי קברו: ואמר החכם לא גילה לי אדם מעולם סוד שהפקדתי והאשמתי:
 אבל האשמתי את לבי מפני שהאזן יתרה לה' ובעת שהפקדתי בלבו: ואמר מי שאינו כן לשונר רב: ואמר סוד
 פסיק ואם תגלהו תהי' אסורו: ואמר סוד בין שנים: ונא' אפי' אינו כסתר:

שער

קיצור מחדר הפנינים

שער הצדק

אמר

החכם מו שיבחר בצדק למעו ויכעו לו בני אדם על כרחם. ואמר מו שצדק כצדק לדת יהוה לו למנון חוק ואמר האמונה תולדות הנדיבות. ואמר כדר הכרב מתנה מהרה וכדר הכיילי האומר והעלילה ואמר כשתילת מן הצדקה אמר לא קודם הן. וכאשר תאמר הן כטוב וקיים מה שאמרת. כי לא אחר הן מנוגה חסד

שער הצניעות

שאלו

לחכם מהו הצניעות. ואמר שיתבייש אדם מעצמו. ושללו איתו מהו הנדיבות. ואמר שיחוס אדם על תורתו ויתקן מחובו ויעשה מה שהו חייב בו. ואמר לחכם מהו הצניעות. ואמר הזכמה ומהו הצניעות והנדיבות ואמר הצניעות עם שמירת התורה וההנהגה הטובה. והצדק וככל החזק. ואמר לחכם מהו הצניעות. ואמר שלא תעשה בסתר מה שתבייש ממנו בגלוי. והצניעות האדם תקן מחובו. ואמר אינו יכול לסבול מדת הצניעות אלא מי שרואו צדיקה. ואמר תחילת הצניעות הקבלת פני האדם. ואמר השני להראות אהבתו. השלישית לעשות חסדו הרביעית להשתתף עמו בצרתו.

שער השתיקה

אמר

החכם כשאני מדבר אתחזק וכשאני שומע אדבר לא אתחזק. וכשאני מדבר אנו השל' בו. ואמר מה לי לדבר דבר שאם יוספר עלי יוסיפי. ואם לא יוספר לא ייעלני. ואמר יש דבר שאסור עובד רעה. ואמר עגלות השתיקה טוב מעגלות הדבור. ואמר מות במדוע השתיקה ואל' במדוע הדבור. ואמר טוב שבעבודה השתיקה והיחול. ואמר תתחזק פהם אמת על השתיקה ותתחזק ב' פעמים על הדבור. ואמר השתיקה של האדם טובה מן הדבור בלא עתו. ואמר ברוך השתיקה יהיה המולד. ואמר מי שיהיה דבריו יותר משלבו יהו דבריו עליו. ומי ששלבו יותר מדבריו יהיו דבריו לו. ואמר אדם אחד ערב דהיינו מלאך ערבי ככנס במקום ישוע והאריך לשמוק אמרו לו דנין קראוך. ומדיבו ערב אמר להם אחי חלק האדם מאזנו לכפשו וחלק האדם מלאונו לוולתו. ואמר אדם א' האריך לשמוק וכשה' מדבר מדבר ברצינות. יום אחד אמרו לו השמיענו תוכן דבריו ותועלתם והיוקם אמר להם ד' פנים הדברים מהם הדברי תקוה תועלת' ותיקא מאחריה והריות שבהם ההבלה. ומהם דברים לא תקוה תועלת' ולא תיקא מחוקתם אם תעובד תקל תשכח מעל גופך ולשוכך. ומהם דברים לא תקוה תועלתם ותיקא מאחריהם. ואלה הדברים שאתה חייב בט' לדבר. והנה בעל שלשת רבועי הדברים. ואמר כשתדבר בלילה השפל קולך וכשתדבר ביום הסע סנין קודם שתדבר. ואמר תנה סודך בשה ועמך על ההרים כדי שתראת בנידין. ואמר מות האדם בכשלקן לאונו. ולא מות בכשלקן רגלו כי כשלקן לאונו יסיר ראשו וכשלקן רגלו יפסא למנון מועט והכוכים על השתיקה.

שער יתרון מעלת הדברים

אמר

החכם דבר אמת טוב מהשתיקה. ואמר כי אנשים גבו לפני האלך הדברים אמר חלילה כי מי שיעיב לדבר יוכל לשמוק ולהטיב. ואמר לא יעל אנו לבו לדבר אלא מופלג או מחליק. ואמר יש אלה שמיטיב בקמה. ר"ל מענה רק שייב חמה

שער המלך

אמר

החכם מי שהאלך טובעו תצר עליו ארצו. ואמר אל תדור בעיר שאין בה רופא בך ושופט חכם. ושוק כמזל. ובהר נגר. ואמר כמזל המלך באש. אם תלחק ממנו תצטרכך ליו. ואם תקרב אליו ישרפך ואמר כאשר המלך יריבך המועט אמריך. כי אתה מוכרח ואמר הרע שבחמון שלא יוכיח ממנו פי' להוביא ממנו להכאפו. הרע שבחכמים המדיני. והרע שבמלכים אשר יראו הנקי. והרע שבארכות אשר אין בה שבע. ולא בטוח. ואמר בך המלך המועיל לעם יותר משופט הזמן. ואמר חכמת המלך אע"פ שיש בו כבוד ויקר דומה להר גבוה שיש בו כל פרי טוב וכל חיות רעות. העלי' אליו קשה והעמידה בו יותר קשה. ואמר כשיחמסנו אדם נועץ אל המלך. וכשיחמסנו המלך אל מינועץ.

שער אהבת האמת

אמר

החכם מוכחת החכמים במזל האמת. מוכחת האוילים במזל השקר. ואמר באמת קיים כל הדברים ובהשקר קודם. ואמר כי המלך אחד ציח להרוג חכם אחד שהיה שולך עליו בשקר וכאשר האויל ליהרג לא

קיצור מבחר הפנינים

אמר שיהיה עובד אחר לם למה תבני. אמרה לו ולמה לא אבנה והורגו אותך על לא תאמם כספק. אמר לה. והיאך היית רוצה שיהיה רצוני על תאמם שיהיה בבני.

שער העושר אמר

החכם ושתיהם החכמה קצובה בתפסכות ואימלת חכמה העושר. ואמר עושר האדם יבסס את חינויו ומזריקו בכובו. ושכל הרש כבוה ותכמתו כפזמת לאימלת.

שער התפארת הכפילים

אמר החכם הכפילים התפארות בחיזון. ונכותם החכמה. ופתחאות החכמים בתכונה ומוסר. ונכותם הארון והסכלות. ואמר כי אדם עשיר על קבס והי' לבוש בגדי חמודות. והחכם הי' לבוש בגדיים. אמר לחכם אתה הוא שחבלת החכמה וקבעת הכחמות. והרבה לתמוה עליו. אמר לו חככם אין לעלות האמת הנגדים החמודות. אלא הדעת הזכות. **שער המדות** התמודות. אמר החכם המדות החמודות עושר דבר אמת והאמת בני אדם. ותת לבואלי והנמול הגו והנפאמות והכניעה לשכן והכניעה לחבר וכבוד האורח וראש כלים הכונות.

ואמר החכם אתה המדות הטובות בעולם הן הן ויש לך לעולם הנה. ויחול לעולם עמך רעה וזהו לעשות הטוב. והתרחק מהכפילים. ואמר המדות החמודות שלם עשיר. הרשע והכבוד וההסתפקות. והסכל וההידאה. ופזנות והכדירות והנבוכה והקבחה. והכניעות ודבר אמת והכחמות והסכרת פנים. ואמר שאלמת הנשיעות שבע מדות. לשון רכה. ונמילות יסדים והתרחק מהיון ויחול מהחומון. וסור משון הרע והאחמה וכבות הכוד. ואמר שגדיים שד פלסם אל שד מהכפילים. אמר לו החלך הגולה גי קת ומדיבותך. אמר לו הנדיים עוב שמשוע האגדה חולתי מיה שמשעכה חמני. אמר לו החלך גוור חמי עלך שתאמר. אמר לו העולם לא יש עמי אדם ומשעתי רב ללפניו. אמר לו ולמה. אמר לו כד שאל ירחם שמי עליו מעלה ויתרון וחסד ולא הרע לי אדם מעולם ונולתי ורע. אמר לו ולמה אמר לו מפני שמי היה אדם חסוד רחי לו והדין עלי לחמול לאדם חסוד ואם כנל לא לחלל עצמי שידברו בני הכפילים ולא שאל מחמי אדם דבר שלא חלאתי שאלתו וראיתי שחלול פניו. תמורה מה שנתתי לו שפילו אם הייתי יוצא אל קניני. אמר לו החלך יאות לך שתה' ארון בעמך וכוונת ואמר מי שחנכו הבורא ארבע מדות הללו לא ייזק לו מה שחנכו לו מן העולם. דעת טובה וסכוד בחיזון. ודבר אמת והאחמה. ואמר שמי דברים לא יקבול לעולם בלוב והכניעות. ואמר הנפש הטובה. והשכן הטוב. והדירה הטובה. והכנדים הנקיים. ואמר שמי של אדם בטובה. ואמר מי שחנכו הבורא כפס עונה הוא חכמי עולם הכפ. ואמר מהו תיקם הגדול. אמר גמי דא סכד לבני אדם. ואמר לדעת הנה החתולת' החכמה. ואחריתה האלוט. ומי שרעתי כיהם בחיזון שמתו מהתה. ולא יצרו אורו הפעמים. ואמר לכדיים ביהם הית ארון לעמך. אמר שחכמות האסכפאות ועיבת החזק. ועורב הדלים. ואמר אפי תמה ממי שיקנה העבדים בחיזו. ואינו קונה בני חינוך בהעלות ואמר מי שהתייד חנשה יגיעו ויבטיחו. ויתרחק מהיון. והדעת טובה. והתרחק מן החונק וכוונת הטוב והמעשה הטובי. ואמר הגדול ששני אדם מי שרעתי ביהם תכולם ואחרתו טובה לכלם.

שער בקור האוהבים

אמר החכם מי שהיית בקור אוהבו חומם כעשו. ואמר מי שיעקר מי שיכדד עליו יפגע בו וקלון. ואמר בקר לעמים רחוקים הוסיף אוהבה. ואמר אם תרצה שישאלך בקר תמיד וישאכסו-ך אך אוהבה בקר לעמים רחוקים. ואמר ערתי מיל לבקר החולה. וערתי גנים להכבדת גלם נין בני אדם וערתי שלמה לכבוד הבורא. ואמר השמר מהכנות הבקור כי הוא סיבת החלוקה כי הגשם יקומו בהתמודותו ותשללו עליו קאשר יעשר.

שער ביקור החולים

אמר חכם בקור האדם הכבד קשה על החולה יותר מחלו ואמר אדם אחד כמד בקר החולה והוא חלך לשנת אמר לו החולה אם יש לך בבית מאומה או אפי חייב לך כלום קח וכו'. ואמר על אדם אחד שהחולה אמר לו מה אתה עושה אמר להם עוונתי אמרו לו מה אתה עושה. אמר להם עושה. אמרו בקר לרופא אמר להם הוא חלמי.

שער עבדת אוהב הנאמן

אמר חכם שמי דברים אין בעולם יותר נועטים מהם. ונכל יום ויום יסוף נועש עמך מהתרחקותו

אומר לשם שמים וארבע האמן שמתקנו כו' ואמר אדם אחד לבסס אורני על מי שאשב עמתי אמר לו ואת האבדה לא מצאתי :

שער הורות ררך ישרה

כתב החכם לבנו . אלוה לך בני בחיי הדין כתבי ותן לך לעצמי הטובה ותוכתי אל תחמס . והט אויב לאמרתי ונעה מה שאתה רוצה בכתבי . ותשכל ותכלית בכל דרכיך . ואל תשתדל בוולתו . ואל תמשעם בכלערו . ואל תחשב בכלתי . ודע כי החכמה בלמוד והלמוד בהנהגה . והתעלה . ובחירות . כי הראות אינן עורות . אבל הלכות עורות . על כן עיין בכתבי . ותן לך כמה שיש בו כי לא תועיל פתיחת העין כאשר יהי' הלב עור . ואל יעז כרית האין . ולא יועיל בודל הטוף וחרבו . כאשר יהיה הלב כקמח . הלא שמשעת הכס אומר אין ראות העין מועילו בשלב עור . וכמה יש חכמי אדם שיהי' כן מראשו . וכאשר ידבר יתשב אלס . ודעי מי החוכים את מי שאינו נוכחי . והלמוד את מי שאינו לומד כיוונן אל החכמים . או כעצק אל הכלמים . והמשכל הכלבני יספיק לרהמעט מהתוכחות והחלה הפחת מן הרהמה וקפצנה לטובה . וישים הדברים דמיונים וישקול קצתם בקצתם . מקביומו הנכסיות לרמות לבב הדעות והנהגה לדברים השעלמים . וכבר אמר החכם לבנו . דע בני כי היוסר ראש השכל . והשקפה כוללת את החכמה . ובקשת החכמה פתח הטובה . ומלבוש האהבה . ובקשת האהבה פתח הרעה ומלבוש השכל והחיות הטובה . והחכמה תפארת לאדם . והיוסר הטוב שבתורים . והחכמה תהיה טובה . והכבוד והפחת האשמים . והחוכים טובים רעה וצרותם נכחה והעצמות משכחות הטובה . והתירות מתלשת הענה מרוע מוסרי . ורוע היוסר מרוע ומצות התורה . ורוב השקות כיון שונה . ומי שהראה שניו כמעט מראשו והסקר מעשה הקבור . והכבוד הרע שדד ומצות הרעים מפפדת האמונה ומצות הטובים מוספה השכל . ונחיה הלב . ומצות הדעת . ומצות הפנים . ומצרות הטוב . והיוסר מוסקי בורות המשכל וכמה איש שכל מצלי מוסר בוי' לו בשל לו ולא הועיל השכל מצלי מוסר . ואשר קמה מוסקי מצלי ונחיה לולי היוסר היוכני האדם שו' . אבל יתרון קצתם על קצתם מוסר הטוב . ואודיעך כי הטובה אין לרפואה והוא מדוה שאין לו תקנה . והמשכל שאר לעצמו ונכרה לטפשו וכבוד לבניו . ותפארת לנכרה ויקר למשפחתו . והוא חכשא כפשו . ומכשעה כאשר יתפון . ואם יהי' המשכל רשוי' לרלדבר אל המלך ישב עם גדולים ויכנס עם הארים וישנחזהו בני אדם ויתאווהו מכרינו . ויתפארו בו ויהבנו ויראו אותו שוכניו והוא יחייסר את כפשו ורואה אותה ואמר החכם אין למשכל אופים כפפשו . ואין לשכל מוריס כמשכל . ואין מנהג לבני אדם כבעל הנסיגות המשכל . ואין אהוב כלמן כדניו . ולב חכם יקרא ככון . ולא לומד האדם אל שדע והימים יחכמה והבמה שאלידע . ולא יועיל המוסר למי שאינו חזין . ואמר החכם כשתמש על אדם שלא מי רעהו כי כל מעשה אדם כמעשה רעהו . על כן כשתיהה בתוך עם הרעע לטוב שבהם ואל תתרגע לרע כן תהי' כמותו . ודע כי האויל אם יהי' כמזל לא ישאלו צבתו ואם יפקד לא יפקד ולא יהי' בכבוד כל ימיו . ואם יהי' בנושב החכמים . שמה הדברים ולא יבין וירא הענייני' ולא ירגש . והואר מהדבור הרע בחושנות . ותן השיטה לפני חכמי התורה . ותן השחק לפני החכמים ושמה לחכמי התורה . והכנע לחכם וכבוד את הגדול ורפה כספך לקטן ועצוב את החקף והנחמה כי הם מייקים לאדם והם מן האגרון וקלות הדעת ודע כי מדוע הכדוים אהוב בני אדם והתעלים ממזמיהם ועויות הנטייה לחטוא והחזקה למרעה והסגרת פנים לרל ובבוד הארבעי' . ואל תחשב על ענייני ב'א' ואל תחקור על הדברים והסתכל

במה שנותיק ונורק יעורך .

שער מצות החכם לבנו

אמר

החכם בני אל תקבל טרפה על אשתי עיך ואל תבזה לדבר הקטן כי יבוא לבער הגדול . ואל תק'וקעם אדם כעפן כי אתה מוכר אותו ואל יקבני בחושך אשמים שחוקים לנכות . ואל תשחית ככפול אויבך כי לא תדע מה יבואך . ואל תרצה היכולת בעת הגבורה מי אשך יודע איך יחזור החוק עליך . ואל תלעג לטעות ואלתך כי איך מושל בכבוד פיך . וקבל טעות בני אדם כדמות הכבוד והפי' יכלתך . ואל תמן אהבתך לאוהבך בפעם אשת . ואם האמת תמיד לעומתך . תכל כל ייך ותהי' לעולם חכמי חיותי . ואמר החכם לבנו דע כי ראש החכמה יראת אלקים ומדותיו בני דע כי האלקים יעד הגוהים להשפילה והשפילים להגוהים . על כן השפל עצמך כמי שמשאך האלים . בני אל תחזר צהתשוה . כי יבא הפגע פתאום . בני הרבה מהאוהבים . ואל תמן לך למעשה מי שהרע לך . בני אל תמוכר אשך ביופי

קיצור מבחר הפנינים

אמר ואלך. כי התקם אמתה השכל. וכבר התענה מי שהי' חכם ומוך: בני חסוד עצמך לה ואם תראה עשיר. חספני שאלם
 פפרד והעומר. פני אל תעמוד לפני הולך כשהוא כועס. ולא בפני הנסל כשהוא שוקף. בני אל תגזר דבר עד שתווען
 את מי ישיר אותך: בני ולא מרעי בני אדם והורה משפיהם. בני שים קסיתך בעלמך אדם עובד וחבר טוב תנוח אל האזה
 בבואך ולא תהרב באמתך. בני אין עשר כבודיות. ולא כעיוות כלב טוב. ואמר מי שקפץ דרו והדלים ילעו חלקים
 המלכים בחיובו. ואמר הדביות ההרשעה הטובה עם קבלה התעלמות: ואמר הענייני שלם. עמך טובתו כראש
 דבק בו. ועמך טרעתו כרלית סור מחכו. ועמך שם בו כפך השלך על ה' הדין. ואמר אל תרבו לדבר מכלי זכר חלקים
 עץ יקשה לבבכם. כי הלכ הקנה רחוק מהחלקים. ואל תביאו כעמ' האדם אפני שאלם גדולים ותסבחו טעאבים:
 ואמר מי שפכה מן השלטה. לא יחסר שלטה מן שפכה מן האדם ועל אל היקר. ומי שפכה מן העפירות. יגיע אל הכבוד ומי
 שפכה מן הכילות יגיע אל הגדולה. ואמר כפירת האבנה כבלה וחסרת הסכיל רעה חולה. ואמר לא כוקש אדם שהכיר
 ערך עצמו ולא התקנה מי שעלם עיניו. ואמר נודת האדם חקרעי לבו וכפי שכלו תהיכה מדותיו. ואמר מי שחשב טוב על
 בט אדם אינו מוכן ענייני טוון. ואמר מי שהרפה לא יגיע אל הרפואה. ואמר לא שלום סכמת האדם. עד שיהי' חוקרם
 בשלטה. ואמר שלטה כפי שלטה טוון על שלטה: השלטה המוקדמת השכל ועבוד והדברי. והמאומרות. האסף
 והמהירות ועבודת המועט. והשלטה שיהא כפי מהם המדמה והחשק והכוב. כי מי שיחמד יאבד. ומי שחשק תופה.
 ודברי רוח וכוב מה ועיניו. כי אף על האמת ישגד. והשלטה שימוך עליהם. האמתן והמתקה והשכל ואמר מי שזכר
 למנוע עצמו מה' כול' הד'. בחשב מרצב. המהירות. והשקיות. והגזפה והעבלות. כי פרי המהירות הרעה.
 נפרי העסקות הפעות ופרי הגזפה השבחה ופרי העבלות השלקן. מי שמתחשב על בני אדם אינו מוכן ענייני טוון.
 מי שמתקן מה שבינו לבין הכורף. יתקן הכורף שבינו לבין האדם. ומי המתקן ענייני אחריתו יתקן הכורף עולמו ואחריתו
 ומי שמתקן ספרו יתקן חק' כלה למנו'. ג' דברים אין מרגיזין עמם בגרו'. החוכר העובד ופתיחן מן הסוק וכסור מן
 הצבחות. ואמר החכם לבנו בני הכן כספך ומחיתך ותורת' ליום מועדך ואמר

יד אל תשיצת הסכיל כאשר תכענה ביטית הרעון. ואמר מי שהוא סובל חסרת הכובן. הוא רע ומנוח. והרשע אינו שם על
 לבו מה שידבר ואירא אינו פוקד את דבריו. ואמר מי ששמר עצמו מהכזב מושל בלאבון. וימעט טעמו. ואמר מי שהרחיק
 יום כפפא ככר שכה. כאשר ישבוחך בני אדם במה שאין כך דלוג ואל תשמח. ואמר מי שהתרחק מהתושי' ככל מהתושי'
 ואמר טוב רחוק כאלון וקרוב מרמה. ואמר על כל דבר שלטון. ואין התחבר לכסות בשאלת העצה. ואל התמדת הטובות
 דבר כהעסקה. מי שניכה עמך עצמו בגלוי וסלחו לו בסתר. ואמר פשתראה אדם הספר כך טובה שאין כך אל תבעה בו
 וכשתראה שם בני אדם מתחברי שלא לשם שמים סופם להפדר. ואמר דין הכסיל שהוא חסבה להפך מה שידע המוסר
 עצמו ואמר מי שהי' בו שלטה דברים כבר כשלמה אמונתו. כשהוא רובה אין רצונו מוציא אותו אל השקר וכשהוא כאנס אין
 בעסו מוציא אותו מן האמת וכשהוא יכול אינו שולח יד במה שאינו שלו. ואמר שם אין כחלמי' מן הראנה עשיר סכור.
 וגשיר שמתפחד על מוחו. והטוער והחוזמד. ומי שמתבקש חכמה שאינם ראוי'. ומי שמתקבר עם אבני החומר מבלעד
 מוכר. ואמר שלטה דברים ראוי לחשוב עליהם מכל אדם. דעתן שהנהיג משוגע. ודוקי מושל בו רשע. ודבי שהוא
 צריך לבכל. ואמר אדם תפס את חבורו בקהל אמרו לו הניעני כי דברת בטונות ואמר לו חסרת הרעים מביאה לחסוד רע
 על הטובים. ואמר ג' אינם בודעים אל' בו דברים. הענין בעת סכוס והנבור בחולתמה. והאזהרה בעת הצורך אליו.
 ואמר אין רש ורע כקריבות ורצון הכפס. ואין עושר ככרון והסתפקות. ואין שכל כמו ההנהגה. ואין חסידות כיראה
 ואמר כשיתקבצו לאדם חיראה והדק אין מוסיף לו היסרון:
 ואחנת עולם הבא. אמר חכם מזלות העולם
 הזה על הכורף שאין מורין אותו כי אם בו

שער פרישות מהעולם הזה

ואין מניעין מה שם אל הכורף כי אם הכחמו. ואמר אין ונקשין העולם אל' לצור ולמכוחה ולכבוד. ומבקש
 העולם לא יגיע ליו. והפורש מוחו יהי' יקר בעצבת הקספה מכני אדם. וגשיר כשחתו בחלקו ומניח בניו להכוחות
 העולם מלכו. ומניע לבקשתו בלא טורח ובלא עמל. ואין ראוי להכנס שימוך על רוב מיוון. ואל' יתחבל על מיעוטו.
 אבל ראוי לו שישמח בשכלו וכמה שקדם מועצתו הטוב מפני שבעות שאין שולגן אותו מה שקדם ואין תפס על זולתו. ואמר
 מי שאינו רובה בגזית המורא בשמו דואכת על העולם. ומי שאינו רוחה שם לברוא טובה אל' בחוץ וכסות הוא כעב. ואמר
 מי שיקרה כשמו בעיניו יקשן העולם בעיניו. ומי שהיא יודע העולם הידיע האמת לא יצא לעובד ולא ידעו לרעתו כאשר

אמר החכם העולם הזה רצו כמה יצובי: ומה שאין משמון הוא רעות. ואמר הקב"ה מקור האבל תמעינו קניכס ותמצת
 דאנתם ואמר דמימי האדם נבקשת העולם כמחשבת הגניע למים המלוחים כל אשר ישמה מהם. יסוף צמאו. ואמר דומה
 האדם נבקשת העולם לכלב רעב שמא עשן ולעם אותו ומחוב לנעמו ולא הדם מפיו והוא מ'ן הדם ונחשב כי הוא מן העצם
 והוא מדמו וכן האדם בעוד שהוא מתעסק בעולמו בבלי עבודת אלקים הוא חשוב כי הוא קונם והוא מפסיד ומפני שהוא
 כתבש על ימעהו. ואמר איהו המלכות כבודו. זה המוכר כלה בקיים. ואמר מי שש עבודת האלים מספרו יבואו
 הרווח מכל יקן. הפירות מן העולם הוא פנאי ללב ומנוחה לבוף: ואהבת העולם מרדת הלב ונעיעת הגוף. ופאלו להפס
 חמד היף עבירך. ואמר איך יהיה צמין מהו פלה בעבודתו וננוע בכריתותיו ונכנע מצד בטחוו. ואמר שמכס אחד
 יכר קרקע בשמונים אלף דלרי יחב. ואמר לו ולמה לא תקנה מן הממון ומה ממון לך. אמר לו אני אשימו כולה מניון
 אל הנבואה. ואשים הנבואה ממון לבני ותכנס כלה לנדקה. ואמר שמכס אחד ראה אדם אחד דונא אמר לו איך דאשך
 על עולם הזה. כבר הניח לך אלהים ממונו. ואם דאנתך על עה"ב יוכיף לך האלים דלמה. ואמר שמהא בארץ רוח אבן
 אחת כתוב עליה בכתב רומי. בן אדם עשה בעוד שתוכל לעשות והשך אל האלים מהך: ואל יביאך רוב תאוונך להעיל
 ואל תתן לך לדעת עם שאלו האלים יהיה מייך. וביארו הנבואה על כדך. ואל תתמה על קיבוץ הממון כי כמה בני
 אדם מקבצים לעצמם כמותי הם והמצעת האדם על עצמו רבו באוצרותיו: ואמר אחד להכס כמה רשך גדול. ואמר לו
 אלו היית יודע מהו הרע היתה עוררת אותך החמילה על פסך מהחמילה עלו: ואמר בן אדם עורח ביום ששמה יורשו:
 והקבר יורש מי שיערב לו האדם. ואמר הטוב שבעולמך מוונ אל תאכל ממנו דבש כי אם מוע רב באדם. ובאשר ישלש דמר
 שתקו תולעתו כמה לכוורו כשתמיע נשלים וראת הלא העור והכבוד והתפארת בעולם הזה הוא החסרון.

שער החריצות

ומצט הטעון בלמים אמר החכם מי מבני אדם דאנתו ארכוה. אמר מי שאין לבו
 בטוח בערפו. ואמר שמכס אחד עבר על אדם אחד. א"ל היך חריכותך לעולם אמר אני רודף אחריו. א"ל הגנת ממנו
 דבר אמר לו לא כי אם מצט וצויר. אמר לו איך לא הגנת מהעולם הזה שמהו רודף אחריו כי אם מצט וצויר. מה
 שצט מעולם הארץ שייך רודף אחריו.

שער הרש

אמר החכם איך צט יותר ממי שאינו מצט בחלקו ולא השבט עיניו ואמר אין רש כמי שאלו דואגן
 הדם. ואמר כמינוע הן האדם אין בבני רובי את דעתו ומשוכן על דבריו ועל מצותיו.
שער זולת השאלה אמר החכם א' תתב מה תבוא ידך ותניש ליו בכתחלה מעלתה ותחלה זוהר
 פנים כי מה שקרית גדול ממה שהעלת. ואמר עצמתי מרירות כל הדברים

ולא מצאתי מר כטעם האלה. ואמר החכם מה השבט שאין לא רפואה. כשעסק הכד באל הכילי ויחפש ממונו. ואמר
 כי אדם בא אל חכם ואל התפלל עליו אל אלקיך שלא יבטיחי לבני אדם. א"ל אי אפשר שלא תעטק לבני אדם אבל אלים
 אל יבדק אל הנבלים מבני אדם. ואמר מי ששאל יותר מנכרו וערכו כד יהוה שומעו ממונו. ואמר מי ששאל שאלה מבילי
 הוא יותר פחות ממנו. ואמר כשתשאל שאל מאלה הבדיבות וההכד: ואמר אל תשאל מן הכילי כי אטבו שמה בשאלתך.

שער הקנאה

ואמר הקנאה לבני אדם כחילי לבוף. והיא עבירה לדין השפעת. ואמר כל אדם אוכל
 לרצון מן המקטף על העובדה שאינו מביא אלף בבורם והי המקטף איש עצמו שהוא
 טובא מה שהנבואה חפן ומתקף מיתקן רוע לבב על אשר נתן לוהלת ומצט ממנו. ואמר אדם לנבואה אני אהב אותך.
 אמר לו ולמה לא תהבני ואין אתה חכמי אמונתי ולא מקרובי ומשכני ופרכמתי ע"י וולתך. ואמר אל תקטף באיך ע"י
 אשר לו כי הוא יעטס בחייו ואתה תשבט דלמה וכדודי ואמר דייך מן המקטף שיאכל למתקך ולמחברך.

שער החונף

אמר החכם מי שמתקטט כמה שאין בו יגאוהו עדי הכתיבה. כי יבחרוהו אהבתי ולא יתארו
 אותם האדות ולשון עדי הוא לשון קישוט. הבקוה שיבחרוהו יגלהו שהוא מתקטט כמה שאין בו
 אמר החכם מי שרע רוע לבבו: ויהי שמו רע ומיתתו רעה. ואמר הפבר הרע
 כחל' הרע הוא פושט בגוף האדם והנה קוקר על מומי דביבו ומבלים וכוחותו.

שער הרע ורבידות

אמר החכם מהו אחד דיבר מוס בבניו אבל אחד מהנבלי' אמר
 לו הורכתי על רוב מומיך במה שאתה חרבה לספר במומי בני אדם
 כי החפץ במומי בני אדם אינו חפץ אלא כפי מומיו וכדמותם. ואמר אדם לחבירו: אני רוצה לרסקך בשביל שמהרשים
 בך בני אדם. אמר לו משהיני מדבר באחרים אמר לו לאו. אמר לו א"כ המסק את המדברים. אמר החכם מי שייסק הרבילות
 לא שאר לו אהוב. אפי' אם יהי קניס או קרוב.

שער השבן רע

אמר החכם הזקן ויבליש משכן רע שאינו רואהו וזכו חושב פי אס יראה טוב
יעלמנה ואס יראה רעה יגלה. ואמר מי שאכל היקן שבו יורשנו הכורא ביתו
אמר החכם מי שירע השבא יקנור התרעה. ושאלו לחכם בזה שיתבקש האדם
ושאלו. אמר שיתבקש מעלה יתירה בעצמו ואמר הוזהר משמעת האדם אף מן
הקלה כי פעמים שיתבקש האדם הגדול בזכות קטן.

שער השנאה

אמר החכם תמהה לגרום בסקילה. ואיזה תמהה בוללותו כועס בזהם. וניתן למי
שאינו ראוי. ומיגע צור לריק. ואינו מכיר האויב מן האויב. ומגלה סוד.

שער הכסילות

עוד שני דברים משיב דבר טרם יתמע. ומרכה להביט. ואמר אוהב האדם שכלו ושאלו כסילותו.
אמר החכם מי שאינו מתעלה בכפשו. והתנבחה. והמתנאה. והשפלה. ואמר מי שנתח
בעצמו תועה. ומי שמחוך בעכלו כשלא. ומי שמתנאה על בני אדם שאלו. ושאלו לחכם מהו

שער הגאווה

שער האולות

הגאווה. אלא שאין שנות פעליה יכול להביחה. במקום אחד אמר החכם הגאווה מהו במשפחה בזויה.
אמר החכם האויב והשוכח אלא השועה שום ואמר מי שבו אדם מויל אלא אין לשמותו
רבוהה. ואמר אויה ראוי לקלון. מי שמתכבד במקום שאינו ראוי לו והק אריך לספר דבר
שאין שאלו א תועה.

שער ההתהפכות

שער כפירות הטובה

אמר החכם כל אוהב שמתהפך ומשתנה באהבתו חשב אותו כשוכח ולא כבטח בלעולם
אמר החכם כשאתה תולך כבוד לאוהבך כראוי לו ואיננו חולק לך מה
שראו לך טוב שתעצבונו.

שער הכבודות

אמר החכם מי שמתכבד במקום שיש שם בני אדם וישב מבני אדם יתיר רשות יהי כמלאך עבד שיקום
ואמר דעה הכבוד במועצת האומות לוי. ואמר האלילה עם האויב מתקחת ועם שוכח קבא

ואמר מי שהאריך בשיחת יקונו בני אדם בדברים. ואמר שאלך אחד כתב בעצמתו הכבודת קום וכאשר הי' וישב אדם כבד
עמו התימאה אותו. וזוהו החכם את כבו אלא תב עש הכבדים כי מצאתו בספר רפואות שישבת הכבוד קדמת רביעית.
אמר מי שיכבד כפשו ע"ד וישלך וישלך כבו. עשה אויב לו תרשת. ועיניך מוחות. ואמר כאשר ידע הכבד שהוא כבד
אויבו כבד. ואמר אלא תב עש הכבדים שיביתו דאנה ולקן כבד ר"ל שיעניינו ודבריו כבדו ע"ד לך.

אמר

החכם מי שמתעקש עמו כפרד מורך ושאלך. אלא שתתעקש עם הכעס כי תכעסה ותאסוף ואל יקנו במו שברך
שני אנשים שזול לקיים לכבוד.

שער הנצחון

אמר

החכם הולכה ברע כבוד. ואמר החכם לכבו חפעת לכבוד אדם רע. אמר לו כן אמר לו אל תכבדו
עד שתהי' רע זמנו.

שער הראוי לקלון

אמר

החכם שאוהב הם אס יבנו אותם אל יתשמו כי אס עצום. הגא' כעודה שאינו קרו לה. והמורה בבית אדם
בפניו. והמתקש כבוד משוכחו. והשאל' שאלה מכלי והכבדו דבריו שני בני אדם מבי' שיכבו אותו בדבריהם
והמולך במלך. והיושב במקום שאינו ראוי לו. והמספר דבריו למי שאינו מאויבם.

שער הדיצנות

אמר

החכם הליצנות מועילה המורא. ואמר מי שמתאמץ לכן והק' כק'. ומי שמרכה בדבר יהי כודע בו.

שער המהירות

אמר

החכם מי שרוכב במהירות אינו בשר מן המהול. ואמר החכם המתון שאחריו הגנה טוב מן המהירות
שאחריתו חסרון. ואמר שפת אמה פני הכניעות. והתיריות יתרון קת אוה. והמתון מנדור ענו. והמהירות
עיניאה אל הזרעה. ושאלו לחכם גדול במה העומת אלא הכבוד ואתה מן הכסיל. ואמר דברך אמת והאמירות
שמע מן העקב ולא שאלי על מה שארצתך לוי. ואמר החכם רשע לא יסר השתיקה. וראש השכל השפלות.
מחנה דבר כוללת בו.

שבעים חכמים

ז

אחד חסדו והלאה היו לו שבעים נבונים : אחד להם יאמר כל אחד דבר חכמה וישו ארבע
שהוא בן דעת ומוחיה :

חכם

האחד לא דבר קטן היאך האדם נבון : כי יקל האדם או יקר בעת החכמה :

אמר

הכ' העבד הוא חפשי בהפקו בחלקו והחפשי הוא עבד בדוכו ויתר חוקו :

אמר

הג' האדם רודף וברדף רודף מה שלא שיגור (ר"ל אחר המון כי אין האדם יוצא מזה העולם וקפי
תאוותו בידו) וברדף מוח שלא יקלט מחכו : (ר"ל החיות) :

אמר

הד' שלשה זמני כבוד : אחרון היום ונחר : אחרון עבר ושלף לא יעבר : היום רן ומהר וקצר :
ומחר מי יעבר : ויודע מה יהא בדינו :

אמר

החמישי . פתיית האדם היא חסבלו : וחסם יעור על ידי דעתו ושכלו :

אמר

הששי העובד לדוכא בלי אמונה : ברבות העתים יבוא לידי סכנה :

אמר

השביעי אל תהי מן האנשים אשר בעת צרתם : יתאפק ויחללו מדעתם : ולעת שיראו שיש רווחה
יחזרו לסורם והצרה נשכחה :

אמר

השמיני : התשובה חקקת לחטאים : כרפואה בדקה לקלפי :

אמר

התשיעי נזק הכסף תמיד אל החומר : כשלקן ערוך בלתי יחסר : וכנזק הארץ אל המעור וכרביבים רבי' בשער :

אמר

העשירי מי שירצה שיהי' בשר במדריגות הצעלות : ישמור עצמו מכל הסבלות :

אמר

האחד עשר מי שירצה העולם הזה : ישבע מדורות : ואחראם בו יחלט מן הצרות :

אמר

השנים עשר מי שאינו מתגבר על יצרו בשכחותיו ובעת תאוותו : לא ימצא חליץ מהסך בזכותו :

אמר

השלשה עשר מי שמחזין ברכילותם : לא ישאלו לו אוהבים : לא אותם שהיו חביבים : ואפי' הם לוקרובים :

אמר

הארבעה עשר אל תריב עם אדם ולא תעשה עמו רעה כי אין לך אדם שאין לו שעה :

אמר

החמשה עשר : אלף אוהבים לא ירכו בעיניך : ומאויב אחד תירא שלא ייחק בגוסך ובמחוסך :

אמר

הששה עשר : הגדיב יבדל כפאו לאויביו : והכילי ימחן הוא תאוהביו : (כילי ר"ל כר עין שלא יוכל
למת מהוכו לאתר : כילי פירושו שאומר תמיד ש לי :

אמר

השבעה עשר : אל תהדק אף הרחוקים מתקרבי' : ומן הכלל מתרחקים אלף הקרובים :

אמר

התשעה עשר תהלואה ראשיתה אהבה : וכופה שסאה ומריבה :

אמר

העשירי עשר : אשה נמילות חסדים עם כל אדם : בלילות ובימים כי ילדי החמים מהשמים
לפעמים : ואפילי האדם והעשירים : והעניים והאביונים ירים :

אמר

שבעים חכמים

- אמר העשרים העולם הזה ועולם הבא דומות לפני כרות : כשתרכה האחת תקצוף האחרת : ותעיל חרובות :
- אמר האחד ועשרים : מי שמאריך לך עלוהו ומגבץ מחך טובנתו : כבורה המכוונת תמנע דאעטו :
- אמר הק"ב אמתה על מי שקונה עבדים באומנו : ואינו קונה בני חורין במתק לשונו :
- אמר הק"ג בהתעור האדם בתגרת העמים : כן יושפת בחכמת פרעשים והלאורים :
- אמר הק"ד מי שלא יסבול מאוהבו חאט הקל : שיסבול אויבו כבשל :
- אמר הק"ה הפסס ככבד : ואם תשפתו בוניה : ורבו חכריו בארץ ככר' :
- אמר העשרים וששה מי שגבר על שכלו תאוותו : טבע באוהבתו ולכדה תקותו :
- אמר העשרים ושבעה : הקבלי ימיו מועטי : חפני שדואג למה שלא יקסו : וימות בנין על עמך אחד שלא יעלוהו :
- אמר העשרים ושמונה : אם תרכה להסיר הדאגה כלה : פתשוב כל העולם כולו להפסד וכלה : ומה שיעלה בידך ירובו לריוח והצלחה : ותסתפק לשב בו במעט רוונה :
- אמר העשרים ותשעה האכילה עם האוהב או הכדיב ירקחת : ועם האונא או הכלי קדחת :
- אמר הששים אם תעבור את בוראך בשלוותך : תמנעו בעת צרתך :
- אמר הששים ואחד : הכן גידה : ליום הפרידה : בקרה ועבדות האל והיושר : היא הדגם ודבר הכשר :
- אמר הששים ושנים : בעת הועס אלף אהבים לא ידקיקך : ובעת הרבין אלף אויבים לא יזקיקך :
- אמר הששים ושלוש הפרישות מן העולם הוא כפואה ליסורין : כמו שהחדור לעבד להיות בן חורין :
- אמר הל"ד מחול למי שהרע עמך : ותן למי שמוכע ומך : כי אם תקום תדאג ותכחש על הרעה : ואם תמחול ותתן תשוח בכל עת ובכל שעה :
- אמר הל"ה : השליון של"ן קונה : ואלל המוכרות חכמה טובה : והעושה בחתון דבריו קיימיו :
- אמר הל"ו וששה : יתרון לכספים עשמו : מן המתוכסס עמו :
- אמר הל"ז קרן המשכיל חכמה וענוה : וקרן הכסיל עוות ופסג חכמה :
- אמר הששים ושמונה : מדה טובה השתיקה בזקנים ובנערי' : כי אויל המרוש יתגר עוב אפסס כרות דברים :
- אמר הששים ותשעה אמת הוא כי מדה טובה היא השתיקה : אבל יותר טוב הוא הדבור בשעה צריכה ודחוקה :
- אמר הארבעים ימות האדם כשלאן לשונו : ולא ימות כשלאן רגליו והונו : כי שפולל קש לא יעמוד מאליה :
- אמר חתימן אותה : והשקל בלשונו : אן לו תקוניה עד יוש מותו :

אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר
אמר

עו"ל מי שלבו נר ולשוקו רחב : יקרא מן המזב וכל ירחו מרעב .
הא"ב כשתראו מן החרטה תקדים לאו לבין : או מכל היוקות לא תחשק באשת חיות :
המ"ג : תנה אל החרים סודך ועשתך : אבל בראשה תראה כבימותך :
היה"ד סודך אסורך ואם תגלה מהו אתה אסורו : ואינו פסול שחור להכשירו :
הארכימס ויאספה : האדם בלא חבר כשמאל בלא ימין : כמעט נגע בלא ידע לא להטמא וללא להימין :
הארכימס ושמה : שאלו לחכם אחד את מי תאהב אחיק או אביך חמוד : והשיב אני אוהב את
אחי ואף שהוא עצמי ובשרי : עד שיהיה אים כלבני וצדירי :
הארכימס ושמה : השמר מהתחבר למי שלא תקבל מחבו טובה : הן בתורה הן בדרכ הארץ ומדה חשובה :
הארכימס ושמה מדת הזכמה היא כדי שתהיה מן המסכילים : ולא כדי לרמאות בה הכסילים :
הארכימס ושמה : הזכמה תקרא מהרו למדובי : בערס תבקשו אותו ולא תמאזובי :
החמישים : הלמד כבו תורה וחכמה בעצמותם : לא עבדם בעקרומם כעני היער בתכופתם :
החמישים ואל' שמו של אדם והאמר מחבו : ואל תהלב אותו עד שכל דבר תבחנו :
החמישים ושמה : יותר מאשר לו כגור . אין להפליא עליו כי יבוא : בחוסר כל ואין בגד לבוש :
החמישים ושמה : המעיל שומר עצמו מאורביו : יותר מחמ שמורו עצמו מאויביו :
החמישים וארבע עשר מת כחך היות מהיים : כשיגאה על הכבדים הנוזים :
החמישים ושמה : כמה יתייפה העומר : במדת היושר : והטבל אתה מקום גבולו פשיטת כל דבר במקור הראוי לו
החמישים ושמה : איזה גבור בדורו : הירא להכורא וחדר אל דברו : ומי השיג מן העולם ספקי המצות בתלקו
החמישים ושמה : קלות ראש ושחוק : מביאין את האדם לקלון ולא להטימו למס חוק :
החמישים ושמה איזה הוא הקהבס מפלתו : המרפה במלאפתו עד יום מותו :
הששים מה הוא היחוס הטוב מהטובי : יחס הבא מעצמו ולא מהקרבני : ומתי אפתיקה כלימה כשהדיבר חפיה
הששים ואחד : הענוה לכבוד גמחה : והגאון מביאה לסלימה :
הס"ב : אחר השכחה : לענה ומרה : ואחר העבוד : פליטה לאיבוד :

היה המורה גלויה בקלות ואחר העלות אבות ודלות

הס"ד הנשען על כדבת האל ומפור הונו : וכל עת כלחם עם כל וסוחר על אובו : ועל רחמי
 יוסף עון על עונו : אותו בכין קל : וממוכו לא יתקיים מומין ומשקל : וגורו עם נשמתו יקל :
 הס"ה : טוב היות מעט אומר : וכל דבריו גומר : וכותן אמרי שפרו לכסף יוב אפור ריקס ויחבור
 הששים וששה : שוטה מתאבל על איבוד דמיו : ולא יטת לבו על אבידת ימיו :
 הכ"ו לא יהיה אדם אן להעשיר : ולדחות השעה : פניבו לדי סכנה ויבית עליו רעה :
 הס"ח אם האדם יספיק עימו ביגיעת כסו : או לא יעבור עליו רעה ולק יחל דלנתו בלבו :
 הששים ושערה : שאלו לחכס אחר : מדוע לקח קטנה ודקות בעל להיות אשתו : ומשיב הסכנת
 לבקור ובחרתי הרע במועצו :
 השבעים חכס אחד כתב על פתח ביתו בכתובה גסה : יהי רצון שלא יכנסו פה דבר שלא יחל עלי
 למשא : עכר חכם אחר וכתב תחתיו : אם יש לך אשה : לפתוח פתח אחר על תעמוד מהרהר חשה :

אמר
 אמר
 אמר
 אמר
 אמר
 אמר

